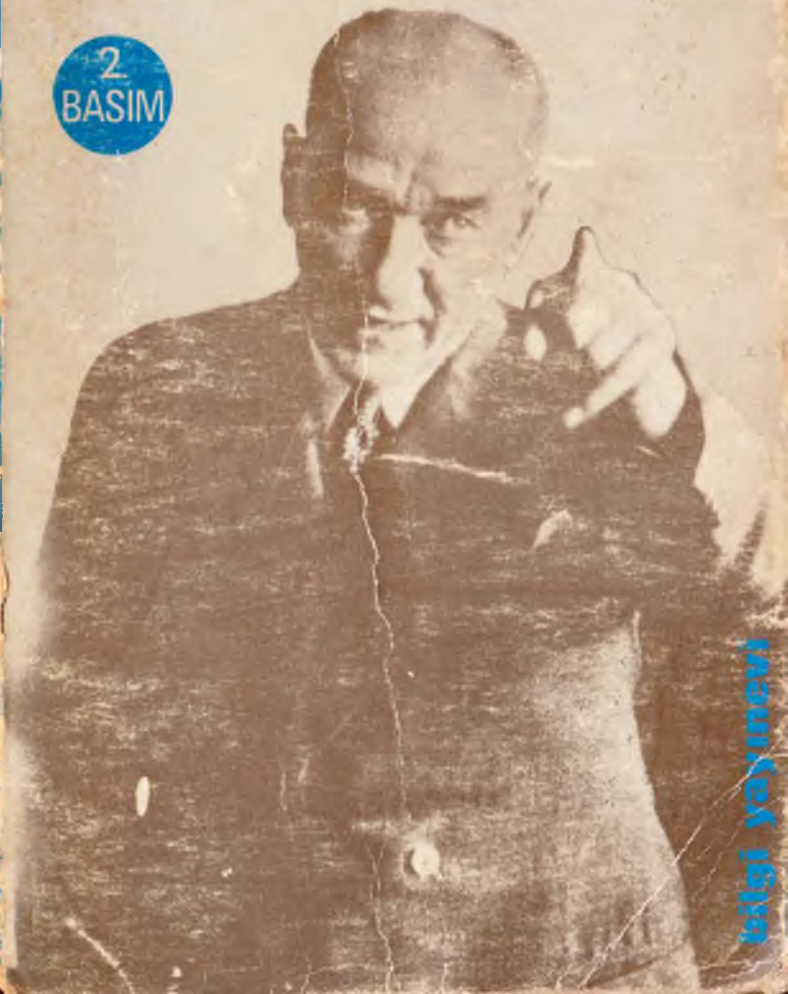
Attila İlhan / HANGİ ATATÜRK

15
5

attilâ ilhan

HANGİ ATATÜRK

2. BASIM

bilgi yayınevi

BİLGİ YAYINLARI: 152/5

Birinci Basım
Mart 1981

İkinci Basım
Ocak 1982

YAYINEVİ
Meşrutiyet Cad. 94/A
Telf: 25 12 58
Ankara

Bili Cad. 19/2
Telf: 22 52 01
Beyoğlu-İstanbul

ATTİLÂ İLHAN

anılar ve acılar 5

HANGİ ATATÜRK

BİLGİ YAYINEVİ

ATTİLA İLHAN'IN KİTAPLARI

şiir

duvar(4. basım)
sisler bulvarı(4. basım)
yağmur kaçağı(3. basım)
ben sana mecburum(4. basım)
belâ çiçeği(2. basım)
yasak sevişmek(3. basım)
tutuklunun günlüğü(2. basım)
böyle bir sevmek(2.basım)

roman

sokaktaki adam(2. basım)
zenciler birbirine benzemez(2. basım)
kurtlar sofrası(2 cilt/2. basım)
aynanın içindekiler
- 1/ bıçağın ucu(2. basım)
- 2/sırtlan payı(2. basım)
- 3/yaraya tuz basmak
- 4/dersaadet'te sabah ezanları(2. basım)

fena halde leman(4. basım)

deneme/anı

abbas yolcu(gezi notları)
anılar ve acılar
- 1/hangi sol(3. basım)
- 2/hangi batı(3. basım)
- 3/hangi seks
- 4/hangi sağ
- 5/hangi atatürk

gerçekçilik savaşı
attilâ ilhan'ın defteri
- 1/faşizmin ayak sesleri
- 2/batı'nın deli gömleği(çıkacak)

çeviri

kanton'da isyan(malraux/2. basım)
umut(malraux/3. basım)
çalardı basel'in çanları(aragon)

İÇİNDEKİLER

Önsöz yerine 15

Mustafa Kemal'e eğilmek

1. Cumhuriyet'in hakkını, Cumhuriyet'e! 29
2. İki ölçüt 33
3. Tarih tanıktır 36
4. Başlayış, o başlayış 39
5. Yanılgının kökeni 42

İnönü Atatürkçülüğü

1. Atatürkçü değil, İnönücü! 51
2. 'Atatürkçülük' diye yutturdukları 53
3. Atatürkçülük, 'putperestlik' olamaz 56
4. Özetlersek 60

'Siyaset esnafı' ve Atatürk

1. Kırk yıl uyumuşuz 67
2. Biraz ciddi konuşalım 70
3. 'Milli istiklâl bence hayat meselesidir' 73
4. 'Cumhuriyet, fikir serbestliği taraftarıdır' 76
5. 'Türk inkılâbı, ihtilâlden de vâsi bir tahavvüldür' 79

Atatürk milliyetçiliği

1. Milliyetçiliğin 'm'si 85
2. 'Atatürk milliyetçiliği' diyorlar ya... 88
3. 'Ulusal Egemenlik' ve 'tam bağımsızlık' 91
4. 'Milliyetçilik' bir 'ırk' sorunu değil, bir 'yurt' sorunudur 94

Devrim, iktidarın yapısal dönüşümü ise...

1. Ulusal kültür tartışması 101
2. İki tutum da yanlış! 104
3. Yozlaşmayı başlatan 'halifeler' değil mi? 107
4. Devrim, iktidarın yapısal dönüşümü ise... 110
5. Adına devrim yapılan 'sınıf', oluşmamış ise... 113
6. Özgün bileşimi yapabilmek 116
7. Durumu yeni koşullara göre değerlendirmek 119

'Geçiş dönemi' kavramı

1. Mustafa Kemal'e tuzak 129
2. Ülke, 'az gelişmiş...' 131
3. Devrimin 'd'si 134
4. 'Anadolu ihtilâli' 137
5. Kimler geldi kimler geçti... 140

'Çağdaş uygarlık düzeyi' diyalektik bir kavramdır

1. En büyük belâ 147
2. Kim ki soruna başka türlü yaklaşır... 150
3. Bir 'teslimiyet' programı 153
4. 'Çağdaş uygarlık düzeyi' kavramı 156
5. Mali bağımsızlık gerçekleşmedikçe... 159
6. Mustafa Kemal'i kim tahrif etmiştir? 162

Yanlış 'ekonomik' tercih

1. 'Sahibinin sesi' 169
2. Hangisi haklı çıktı? 172
3. 'Yanlış ekonomik tercih'i kim yapıyor? 175

'Bu devlet ekonomik egemenliğini sağlarsa...'

1. 'Bu devlet ekonomik egemenliğini sağlarsa...' 185
2. 'Batı bizi yıkmak için ne lâzımsa yapmıştır' 188
3. 'Sistem'in KİT'lere düşmanlığının kanıtı 191
4. Hey Kemal Paşa, hey... 195

İflasa giden yol

1. Türk'ün aklı geç mi gelir? 201
2. Tekerleği yeniden keşfetmek 204

3. 'İflastan başka çıkışı olmayan yol...' 207
4. Elini verirsin, kolun gider 210

'Müdafaa-i hukuk'

1. Ordu Kemal Paşa'nın ordusu ise... 217
2. Komitacı değil, kongreci 220
3. Mustafa Kemal'in 'ulusal savunma' anlayışı 223
4. Ulusal savunma kavramı: 'Müdafaa-i hukuk' 226

Durum muhakemesi

1. 'Üs vermek' Atatürkçülükle bağdaşır mı? 233
2. Sovyetler'in 'ortak savunma' isteğini reddetmiştik 236
3. Mustafa Kemal'in 'durum muhakemesi' 239
4. 'Türkiye'yi içinden çökertmek' planı 242

'Yükseklerde gezen mağrur baş...'

1. 'O güneş yüzü asla solmasın!' 249
2. 'Ajan devlet' kavramı 252
3. Belgeler ne diyor? 255
4. 'Yükseklerde gezen mağrur baş' eğilince 258
5. Emperyalizmin 'ördekleri' 261
6. 'Emperyalizme karşı müştereken mücahedat' 264
7. Rusların istediği, Kemal Paşa anlaşmalarına dönmek 267
8. Türk-Sovyet ilişkilerinin temelleri 270

Kulağımıza küpe

1. Önce duygusal... 279
2. Sonra belgesel 282
3. Taşın altındaki çapanoğlu 285
4. Kulağımıza küpe olsun... 288

'Şarktan doğan güneş'

1. 'Şarktan doğan güneş' 295
2. Sultan Galiyev'i takdim 299
3. Galiyev'in bazı tezleri 302
4. Sultan Galiyev ve Mustafa Kemal 305
5. 'Mazlum milletler'in önderleri ne diyor? 308
6. Mustafa Kemal ne diyor!.. 311

Emperyalizme karşı Türk / Arap dayanışması

1. 'Misak-ı Milli'mizde muayyen ve müsbet hat yoktur' 321
2. 'Hatay'a çete reisi olacağım!' 324
3. Emperyalizme karşı Türk / Arap dayanışması 327
4. 'Türkiye – Suriye – Irak federasyonu' düşüncesi 330
5. Mustafa Kemal'in Arap politikası emperyalizme karşıdır 333
6. Hanidir ısrar ediyorum 336
7. Mustafa Kemal'in dış politikasını onlar izliyor 339

'Batı' ya Enver Arar, ya Damat Ferit

1. Türk'le Arap'ı İngiliz düşman etti 349
2. Osmanlı Arap'ı sömürdü mü? 352
3. Anti-emperyalist ideoloji olarak İslâm dayanışması 355
4. Kemal Paşa 'batı'cıları ya sürdü ya da astı... 358
5. 'Batı' ya Enver Arar, ya Damat Ferit... 361

Meraklısı için ekler

Az şey mi? 367

I İntibah Başladı 368

II Kemalizm Müdafaa-i Hukuk Doktrini 392

III Gâzi'nin Solculuğu 415

«... Hangi istiklal vardır ki yabancıların nasihatlarıyla, yabancıların plânlarıyla yükselebilsin?»

Mustafa Kemal
6 Mart 1922

"... Hepiniz bilirsiniz ki, Avrupa'nın en önemli devletleri, Türkiye'nin zararıyla, Türkiye'nin gerilemesiyle ortaya çıkmışlardır. Bugün bütün dünyayı etkileyen, milletimizin hayatını ve ülkemizi tehdit altında bulunduran en güçlü gelişmeler, Türkiye'nin zararıyla gerçekleşmiştir. Eğer güçlü bir Türkiye varlığını sürdürseydi, denebilir ki İngiltere'nin bugünkü siyaseti var olmayacaktı. Türkiye, Viyana'dan sonra, Peşte ve Belgrad'ta yenilmeseydi, Avusturya/Macaristan siyasetinin sözü edilmeyecekti. Fransa, İtalya, Almanya'da, aynı kaynaktan esinlenerek hayat ve siyasetlerini geliştirmişler ve güçlendirmişlerdir.

"... Bir şeyin zararıyla, bir şeyin yok olmasıyla yükselen şeyler, elbette, o şeylerden zarar görmüş olanı alçaltır. Gerçekten de Avrupa'nın bütün ilerlemesine, yükselmesine ve uygarlaşmasına karşılık, Türkiye gerilemiş, düştükçe düşmüştür. Türkiye'yi yok etmeye girişenler, Türkiye'nin ortadan kaldırılmasında çıkar ve hayat görenler, zararlı olmaktan çıkmışlar, aralarında çıkarları paylaşarak birleşmiş, ittifak etmişlerdir. Ve bunun sonucu olarak, birçok zekâlar, duygular, fikirler, Türkiye'nin yok edilmesi noktasında yoğunlaştırılmıştır. Ve bu yoğunlaşma, yüzyıllar geçtikçe oluşan kuşaklarda, âdeta tahrip edici bir gelenek biçimine dönüşmüştür. Ve bu geleneğin, Türkiye'nin hayatına ve varlığına aralıksız uy-

gulanması sonucunda, nihayet Türkiye'yi ıslah etmek, Türkiye'yi uygarlaştırmak gibi birtakım bahanelerle, Türkiye'nin iç hayatma, iç yönetimine işlemiş ve sızmışlardır. Böyle elverişli bir zemin hazırlamak güç ve kuvvetini elde etmişlerdir.

"... Oysa bu güç ve kuvvet, Türkiye'de ve Türkiye halkmda olan gelişme cevherine, zehirli ve yakıcı bir sıvı katmıştır. Bunun etkisi altmda kalarak, milletin, en çok da yöneticilerin zihinleri tamamen bozulmuştur. Artık durumu düzeltmek, hayat bulmak, insan olmak için, mutlaka Avrupa'dan nasihat almak, bütün işleri Avrupa'nın emellerine uygun yürütmek, bütün dersleri Avrupa'dan almak gibi birtakım zihniyetler ortaya çıktı. Oysa hangi istiklâl vardır ki yabancıların nasihatlarıyla, yabancıların planlarıyla yükselebilsin? Tarih böyle bir olay kaydetmemiştir; tarihte böyle bir olay yaratmaya kalkışanlar, zehirli sonuçlarla karşılaşmışlardır. İşte Türkiye de, bu yanlış zihniyetle sakat olan bazı yöneticiler yüzünden, her saat, her gün, her yüzyıl, biraz daha çok gerilemiş, daha çok düşmüştür.

"... Bu düşüş, bu alçalış, yalnız maddi şeylerde olsaydı, hiçbir önemi yoktu. Ne yazık ki Türkiye ve Türk halkı, ahlâk bakımından da düşüyor. Durum incelenirse görülür ki, Türkiye Doğu 'maneviyatı'yla sona eren bir yol üzerinde bulunuyordu. Doğu'yla Batı'nın birleştiği yerde bulunduğumuz, Batı'ya yaklaştığımızı zannettiğimiz takdirde, asıl mayamız olan Doğu 'maneviyatı'ndan tamamiyle soyutlanıyoruz. Hiç şüphesizdir ki, bu büyük memleketi, bu milleti, çöküntü ve yok olma çıkmazına itmekten başka bir sonuç beklenemez (bundan).

"... Bu düşüşün çıkış noktası korkuyla, aczle başlamıştır. Türkiye'nin, Türk halkının nasılsa başına geçmiş olan birtakım insanlar, galip düşmanlar karşısmda, sus-

maya mahkûmmuş gibi, Türkiye'yi âtıl ve çekingen bir halde tutuyorlardı. Memleketin ve milletin çıkarlarının gerektirdiğini yapmakta korkak ve müteredditidiler. Türkiye'de fikir adamları, âdeta kendi kendilerine hakaret ediyorlardı. Diyorlardı ki 'Biz adam değiliz ve olamayız. Kendi kendimize adam olmamıza ihtimal yoktur.' Bizim canımızı, tarihimizi, varlığımızı, bize düşman olan, düşman olduğundan hiç şüphe edilmeyen Avrupalılara, kayıtsız şartsız bırakmak istiyorlardı. 'Onlar bizi idare etsin' diyorlardı."

Mustafa Kemal
6 Mart 1922

Mustafa Kemal'in, iç içe üç büyük eylemi var: Emperyalizme karşı kurtuluş savaşı, padişaha karşı demokratik devrim, toplumun ümmet aşamasından 'millet' aşamasına dönüşümü...

'Kuva-yı Milliye', aslında XX. yüzyılın gördüğü ilk 'Halk Kurtuluş Ordusu'dur; nasıl ki 'Müdafaa-i Hukuk', 'mazlum milletler'in hepsi için ilk kurtuluş öğretisi; Bandung Konferansı'nın (ya da Sultan Galiyev'in tasarladığı 'Mazlum Milletler Beynelmileli'nin) ilk bildirgesidir. Savaşın emperyalizme karşı verilişi, 'ulusallık' bilincini pekiştirmiş; Padişah ve Halife'nin emperyalizmle işbirliği, hareketin 'demokratlaşmasını' sağlamıştır. Mustafa Kemal, İstanbul'daki hükümete başkaldırdığı zaman 'ihtilâlci'; devraldığı toplumu dönüştürmeye koyulunca, 'inkılâpçı'dır. Devrim; anti-emperyalist kurtuluş savaşıyla eşzamanlı yürüdüğünden, 'kurtarıcılığı' ağır basmış, 'devrimciliğinin' gerçek boyutları gözden kaçırılmıştır.

Oysa, 'Milli Mücadele' kadrosunun çoğunluğu, 'müstevliyi def ettikten sonra' işlerinin biteceğine inanıyordu. Düzen değişmeyecekti. Pek pek, Mustafa Kemal Paşa, Talat ya da Enver Paşa'nın yerini alacaktı. O kadar. Daha 1919 yılının Aralık ayında, 'Kuva-yı Milliye'nin amil, irade-i milliye'nin hâkim' olacağım söylemenin, tarihsel düzeyde, bireysel ve teokratik bir iktidara karşı, ulusal

ve demokratik bir devrimi içerdiğini, acaba kaç kişi kestirebilmişti? Kestiremeyenler, yolda dökülmüşlerdir.

Mustafa Kemal 'meşrutiyeti' yetersiz bulur. Bunu gizlememiştir de: "10 Temmuz devrimi, müstebit bir hükümdarla millet arasında, en nihayet kayıt ve koşullarla denge arayan bir zihniyeti elde etmeyi amaçlıyordu. Oysa bizim devrimimiz, hürriyet ve istiklâl için, meşrutiyet yöntemini dahi yeterli saymaz, egemenliği kayıtsız şartsız milletin elinde tutan, sağlam bir ilkeye dayanır. Bu ilkenin bağlı olduğu şekil, hiçbir vakit eski şekillerle karşılaştırılamaz. Bu iki devrin arasındaki fark, tarif olunamayacak kadar büyüktür zannederim. Birincisi, milletin doğal olarak aradığı hürriyet havasını teneffüs ettirdiğini zanneden bir harekettir. Fakat ikincisi milletin hürriyet ve egemenliğini fiilen ve maddeten tespit ve ilân eden mutlu bir devrimdir."

Gerçekte 10 Temmuz'la 23 Nisan arasındaki fark, ilkinde Padişah'ın halka bazı haklar 'lütfetmesi', ikincisinde halkın doğrudan doğruya Padişah'ın yerini almasıdır. Bunun ne müthiş bir dönüşüm olduğunu, gençlere nasıl anlatacağız? Acaba şöyle mi: Hangimiz, başarısızlığa uğrasaydı, Mustafa Kemal'in sırtında beyaz gömlek, 'hain' diye asılacağım doğru dürüst düşünmüştür? İnkılâp tarihimiz, İstanbul Hükümeti'ni daha başından Ankara'ya mahkûm gibi anlatır. Tarihen böyleydi ama, fiilen değil. Hele 'hukuken', asla! Devlet ve hükümet, İstanbul'dur; Mustafa Kemal'se, merkezî, üstelik teokratik otoriteye başkaldıran bir 'asi'. İdamına fetva çıkması, yarım yüzyıl sonra, bize tatsız bir şaka gibi mi görünüyor? Dürrizade'ye öyle görünmüyordu. Hele Vahdettin'e, hiç! Çünkü o, 'meşruluğunu' var olan iktidarın yasa ve fermanlarından almıyordu, tarihten ve halktan alıyordu. Bütün büyük devrimciler de öyle yapmışlardı.

Mustafa Kemal'in gözünde, eylemin 'meşruluğu' demek, halkça onaylanmış olması demektir. Yoksa Kongreleri, Büyük Millet Meclisi'ni anlamak ve açıklamak mümkün olamazdı. Şu sözlerini de: "... Bir devreye yetiştik ki, onda her iş meşru olmalıdır. Millet işleri de ancak milli kararlara dayanmakla, milletin genel duygularına tercüman olmakla gerçekleşir." Siz Osmanlı ülkesinde, 'milli kararlara dayanmak', 'meşruluğu' bunda aramak ne demektir bilir misiniz? Padişahı ve Halifeyi silmek, hiçe saymak demektir! Mustafa Kemal, Amasya Tamimi'nden itibaren, Osmanlı meşruluğunu reddetmiş, tarihsel meşruluğu önemsemiştir. Buysa, 'ihtilâl'in ta kendisidir.

O da farkında bunun, devrimin gelişme sürecini bakm ne güzel anlatıyor: "... Beliren ulusal savaşın tam amacı, yurdu dış saldırıdan korumak olduğu halde, bu savaşın, başarıya ulaştıkça, ulus iradesine dayanan yönetiminin bütün ilkelerini ve şekillerini, evre evre, bugünkü döneme değgin gerçekleştirmesi, olağan ve kaçınılmaz bir tarih akışı idi. Bu kaçınılmaz tarih akışım, gelenekten gelen alışkanlığı ile hemen sezinleyen padişah soyu, ilk andan başlayarak ulusal savaşın amansız düşmanı oldu. Bu kaçınılmaz tarih akışını, ilk anda ben de gördüm ve sezinledim. Ama baştan sona bütün evreleri kapsayan sezgilerimizi, ilk anda, bütünüyle açığa 'vurmadık ve söylemedik. İlerde olabilecekler üzerinde çok konuşmak, giriştiğimiz gerçek ve maddesel savaşa boş kuruntular niteliği verebilirdi. (...) Başarı için pratik ve güvenilir yol, her evreyi vakti geldikçe uygulamaktı. Ulusun gelişmesi ve yükselmesi için esenlik yolu bu idi. Ben de öyle yaptım."

Bunları *Söylev*'de söylemiş; her şey olup bittikten sonra. Oysa, daha işin başında, 'Dünyada hükümet için

meşru yalnız ve tek bir esas vardır, o da meşveretten ibarettir. Hükümet için şart-ı esasi, şart-ı evvel, yalnız ve yalnız meşverettir' diyen odur, daha 1921 Martı'nda, Roma tarihinden çevresindekilere demokrasi dersi veren de o. Türkiye Büyük Millet Meclisi'yle, klâsik çağın dolaysız demokrasisini bakın nasıl bir tutuyor: "... Egemenlik gerçekte yalnız bir şekilde belirir. O da bu egemenliğin sahibi olan insanların doğrudan doğruya bir araya gelerek yasama, yürütme ve yargılama görevlerini 'bizzat' yerine getirmesiyle olasıdır. Ve söylediğimiz şey, efendiler, tarihte 'fiilen' mevcut olmuş şeylerdendir. Tabii tarihi incelemiş arkadaşlarımız bileceklerdir ki, Roma'da, Isparta'da, Atina'da, Kartaca'da var olmuş genel meclisler, gerçekte bizim yaptığımız şeyleri yapıyorlardı. Efendiler, yasa yaparlardı, memur atarlardı, mahkeme ederlerdi, ceza verirlerdi. Ve her şey yaparlardı..."

Böyle bir düşüncenin, 'irade-i milliye'yi, 'irade-i şâhâne'nin karşısına koyduğu besbellidir de, acaba neden Mustafa Kemal'in kullandığı irade-i milliye, hâkimiyet-i milliye kavramlarının, Fransız Devrimi'nin 'babalarına, Marat, Robespierre, Saint-Juste üzerinden tâ J.J. Rousseau'ya uzandığı, bir türlü açıklığa kavuşturulamamıştır? Kitabı okudukça, Mustafa Kemal'in Anadolu İhtilâli'nin Fransız 'ihtilâl-i kebiri'nden esinlendiğini söylediğini göreceksiniz; ama Marat'nın 15 Eylül 1789'da, gazetesi *l'Ami de Peuple*'de (Halkın Dostu) verdiği şu demokrasi reçetesini, Mustafa Kemal'in verdiğiyle karşılaştırmamız fena mı olur?

"... Tutarlı bir hükümette iktidarın mutlak hâkimi, gerçek egemen, halkın kendisidir; en yüce otorite onundur, güç, ayrıcalık, öncelik diye ne varsa, ondadır. Yaygın bir devlette, herkesin her şeye katılması olası sayılamayacağından, halkın temsilcileriyle etkili olması, 'biz-

zat' çözümleyemediği işleri önderleri, bakanları, subaylarıyla düzenlemesi gerekir. Bu yüzden vatandaş kısmının, çıkarlarını gözetmek, kamu işlerini düzene koymak, temsilcilerini seçmek amacıyla, gerektikçe toplanabilmesi devletin ilk ve temel yasası olmalıdır. Eğer gerçek egemen halkın kendisi ise her şey ondan sorulmalı, egemenlik hakkını bizzat kullanamazsa, vekilleriyle kullanmalıdır. (...) Ne var ki mutlak ve sınırsız egemenlik erki yalnız ve yalnız halkın kendisindedir, zira genel iradenin (irade-i milliye) bir sonucudur bu, ayrıca halkın toplu halde kendini satması, kendine ihaneti, ya da kötülük etmesi düşünülemez..."

Peki şimdi hanginiz, Marat'nın 'mutlak ve sınırsız egemenlik, yalnız ve yalnız halkın kendisindedir' formülüyle, Mustafa Kemal'in 'egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur' formülü arasında bir fark olduğunu savunabilecek? Mustafa Kemal, bal gibi Jacobin'di. (*Yaraya Tuz Basmak*'ta belirtmiştim), onun kuşağının ilericileri Fransız Devrimi'nden esinlenirlerdi, onun devrimci kişiliğinde, kullandığı yöntemlerde Robespierre'le Saint Juste'ün rüzgârını bulmuşumdur hep, aynı radikallik, aynı kararlılık, aynı sertlik.

Söz burada, sanırım, 'devrimci şiddet' sorununa dolaşıyor. Mustafa Kemal sık sık 'diktatörlükle' suçlanmıştır. Hâlâ suçlanır. Halk egemenliği adına halka acımasız davrandığı, büyük yasaklar koyduğu ileri sürülmüştür. Hâlâ sürülür. Ne hikmetse hiç kimse, ister demokratik olsun, ister sosyalist, her devrimin tarihten edindiği meşruluğu sürdürmek için, yine tarihten şiddet kullanma yetkisini aldığını söylemez. Devrimci şiddet, tarihsel meşruluk kavramının içindedir. Ondan ayrılamaz ki! Devrim, devirdiği iktidarın güçlerine yasallık tanıyamayacağı gibi, onu devirmek isteyenlere de hoşgörüyle

bakamaz. Hiçbir devrim de bakamamıştır. Fransız Devrimi'nin ilkeleri neydi? 'Özgürlük, eşitlik ve kardeşlik' öyle mi? İyi ama, şu yukarda andığımız Marat'nın 'devrimin selâmeti için' yüz bin kafa kesilmesi gerektiğini, gazetesinde çatır çatır savunduğunu bilir miydiniz? Fransız Devrimi'ni kurcalamış olanlar, dönemleri arasında önemli yer tutan Terör/Tedhiş Dönemi'ni hatırlayacaklardır. Devrim, akıl almaz bir tutkuyla engel gördüğü her şeyi ezip geçer. Giyotin sepetlerine düşen kafalardan piramitler kurabilirsiniz. Özgürlük, eşitlik, kardeşlik devrimi bu. Demokrasiyi, temel hak ve özgürlükleri doğuran ana. Rus Devrimi, daha farklı olamadı: Kızıl ve beyaz terörler hem birbirlerini, hem kendi kendilerini yiyip bitirmişlerdir. Yalnız Stalin'in 'kestiği' komünist sayısı on binlerin üstündedir deniyor.

Mustafa Kemal, devrimini ciddiye alıyordu. İlginçtir, baskı altında tuttuğu gruplar, Fransız Devrimi'nin baskı görmüş gruplarının aynıdır: Dinci gericilik, saraya bağlı işbirlikçi ihanet! Rasih Nuri'nin şu yazdıklarını okumuş muydunuz? Hele bir göz atın, ben son derece ilginç buldum: "... Atatürk döneminde eski ittihâtçı liderlerden asılanlar oldu. Albay (Ayıcı) Arif Bey ve Rüştü Paşa (Zorlu) bunlardandı. Sarıklı yobazlar asıldı. Şapka 'devrimine' ve reformlara karşı gelenlerden asılanlar oldu. Nakşibendiler asıldı. Bu sert tutum Atatürk devriminin gerçeklerindendi. Ancak asılan ya da ağır cezaya uğratılan sol eğilimli tek bir kişi yoktur."

'İstiklâl Mahkemeleri'nin hukukiliği hâlâ tartışılır. Ne saçmalık! Bu mahkemelerin Fransız ve Sovyet devrimlerinin 'halk mahkemelerinden' çok mu farkı var? Anadolu İhtilâli'nin tarihsel meşruluğu elbette tarihsel şiddetle pekiştirilmiştir. Mustafa Kemal, gizler mi bunu? Yooo! Hadi bir göz atalım, isterseniz; "... Egemenlik ve

saltanat, hiç kimse tarafından hiç kimseye, bilim gereğidir diye, görüşülerek, tartışılarak verilmez. Egemenlik, saltanat, güçle, kudretle ve zorla alınır. Osmanoğulları zorla Türk ulusunun egemenliğine ve saltanatına el koymuşlardı. Bu tasallutlarını altı yüzyıldır sürdürmüşlerdir. Şimdi de Türk ulusu bu saldırganların hadlerini bildirerek, egemenlik ve saltanatını isyan ederek, kendi eline bilfiil almış bulunuyor. Bu bir olupbittidir. Söz konusu olan, ulusa saltanatını, egemenliğini bırakacak mıyız, bırakmayacak mıyız sorunu değildir. Sorun zaten olupbitti olmuş bir gerçeği açıklamaktan ibarettir. Bu 'behemahal' olacaktır. Burada toplananlar, meclis ve herkes sorunu tabii görürse fikrimce uygun olur. Aksi takdirde, yine gerçek, usulü dairesinde açıklanacaktır. Fakat ihtimal bazı kafalar kesilecektir."

Başka bir vesileyle, bakın ne kadar ağır konuşuyor: "... Derim ki ben şahsen onların düşmanıyım. Onların olumsuz yönde atacakları bir adım, yalnız benim kişisel inancıma değil, yalnız benim amacıma değil, o adım benim ulusumun hayatıyla ilgili, o adım ulusumun hayatına karşı bir kasıt, o adım ulusumun kalbine yöneltilmiş zehirli bir hançerdir. Benim ve benimle aynı biçimde düşünen arkadaşlarımın yapacağı şey, mutlaka ve mutlaka o adımı atam tepelemektir. Sizlere, bunun da üstünde bir söz söyleyeyim. Eğer bunu sağlayacak yasalar olmasa, bunu sağlayacak meclis olmasa, öyle olumsuz adımlar atanlar karşısında herkes çekilse, ben kendi başıma yalnız kalsam, yine tepeler ve yine öldürürüm." Çok mu acımasız? İyi ya, Robespierre'in iç ayaklanmalar ve yabancı işgallerle karşılaşınca, 1793'te 'geçici bir süre için' diktatörlük gereğini savunduğunu, bu ülkede kimse okumamış mıdır? Dahası, 'kökü dışardaki' sağ ve sol tehlikeye karşı, 'devrimin çocuklarından

Hebert'çileri de, Danton'u ve Danton'cuları da, gözünü kırpmadan idam ettirdiği unutuldu mu? Ya Sovyet devrimi sırasında, dizi dizi kurşuna dizilenler? Mustafa Kemal de, Halife'yi ve Şeriat'ı kullanan emperyalizme (Kürt İsyanları 'şeriat ve halife' istiyordu) son derece azimli davranmış; ucunun yine emperyalizme uzandığı gittikçe daha iyi anlaşılan İttihâtçı muhalefetiniyse acımasızca ezmiştir. Bunu yapmasaydı, o kadar üzerine titrediği bağımsızlık da, halk egemenliği de, daha o zamandan gümbürdeyecekti. İdamına karar çıkan, eski İttihâtçı Cavit Bey'i kurtarmak için, İngiltere Kralı V. George'un Çankaya'dan af istediğini bir hatırlayın, bütün i'lerin noktaları kendiliğinden yerini bulur.

O Cavit Bey ki, Selanik komprador burjuvazisinin 'evladı', 'sivil' ittihâtçıların önderi, Osmanlı masonluğunun 'büyük üstadı' idi. Hem, Mustafa Kemal'in ittihâtçılara tepkisini, sadece Enver Paşa'yla rekabetine bağlamak, yüzeysel olmuyor mu biraz? Osmanlı'nın batış çağında, tutucular kadar devrimciler de dışa bağımlıdır. Önce Edward Mead Earle'in, Dr. Rohrback'tan aktardığı şu saptamayı okur musunuz?

"... Her tonda liberal olan Jöntürkler, Almanya'nın, Sultan Hamit rejiminin coşkulu bir destekleyicisi olduğuna inanıyorlardı. Bu yüzden Alman nüfuzunu yeni liberalizm dönemi için bir tehlike olarak görüyorlardı. Jöntürkler'in liberalizmi, işin başından beri Anglomania belirtileri gösteriyordu. Hürriyet, parlamento, halk hükümeti ve ülkesi olarak, İngiltere, gündelik gazetelerde övülüyordu."

Oysa Kaiser Wilhelm, 14 Ağustos 1908'de, Kont Von Metternich'in, olaya ilişkin raporunun altına, aynen şu notu düşmüştür:

"... İhtilâl, Paris ya da Londralı Jöntürkler tarafın-

dan değil, ordu tarafından, ve de 'Alman subaylar' olarak bilinen, Almanya'da eğitim görmüş Türk askerleri tarafından yapılmıştır. Tümüyle askeri bir ihtilâldir. Her şeyi denetimleri altına almış olan subaylar, kesinlikle Alman dostudurlar."

Bu iki saptamanın ikisi de, tarihsel gerçeğin bir parçasını içeriyordu. 31 Mart'tan sonra duruma ve İttihât ve Terakki'ye askerler egemen olmuş, olayların gelişmesi Kaiser Wilhelm'i haklı çıkarmıştır. Zaten İttihâtçı İtilafçı uyuşmazlığı, 'son tahlilde', İngilizcilik ya da Almancılığa indirgenemez mi? Mustafa Kemal'in devrimciliği –ki emperyalizme karşı net bir milliyetçiliği içerir–, ittihâtçılardan ve itilafçılardan tam bağımsız oluşuyla ayrılıyor. Yalnız bununla mı? Kozmopolit Osmanlıcılığa karşı uluslaşmak bilinciyle de. İmparatorluk çokuluslu değil mi ya, Selanik komprador burjuvazisi, 'meşrutiyeti' Osmanlılık bileşkesine oturtmuştur. Gerçekte bu sav, Selanik Yahudi ve 'dönmelerinin' savıydı; Makedonya'da Bulgar, Sırp ve Rum chauvin'liği güdenlere karşı geliştirilmişti. Sivil ittihâtçılar bu savı benimsemişlerdir. Ne var ki, ardı arkası kesilmeyen silâhlı Balkan komitacılığı, ister istemez, onu izleyen subaylarda Türk milliyetçiliğinin filizlenmesine yol açıyor. Bazı aydınlarda da. 'Türkçülük' hareketinin Selanik'te belirmesi, 'Genç Kalemler'in orada çıkması tesadüf olabilir mi?

Milliyetçilik, artık herkes biliyor, bir burjuva ideolojisidir, ülke tek bir pazar olacak da, derebeylerin yöresel kısıtlama ve sınırlamalarından kurtulacak! Gel gelelim, Osmanlı burjuvazisi hem gayr-i müslim, hem komprador: Bu da, Türk milliyetçiliğinin sınıfsal düzeyde boşlukta kalmasına neden oluyor. Mustafa Kemal boşluğu asker/sivil bürokrasi, aydınlar, kısmen eşraf, kısmen halkla doldurmayı bilmiş, gerçekleştirdiği 'tarihsel blo-

ku' ustalıkla bir 'ulusal kurtuluş cephesi'ne dönüştürmüştür. Müdafaa-i Hukuk, bunun o zamanki adı; uluslaşma sürecine girildikten sonra, 'resmi' ideolojinin 'Atatürk Devrimleri' adım verdiği üstyapısal iyileştirme çabaları, tarihsel anlamda 'kültür devriminden' başka bir şey de değil. Kültür devrimi mi? O da ne? Altyapıdaki dönüşümler, toplumların üstyapısına 'şipşak' yansımaz; devrimci iktidarlar, bir yandan altyapıdaki üretimsel dönüşümü gerçekleştirirken; bir yandan da, üstyapıda kültürel devrim atılımları yapmak zorundadırlar: Böylece, yeni toplumun tutarlılığı elde edilecektir.

'Az gelişmiş' toplumda devrim, sınıfsal tabanını bulamadığından, 'merkeziyetçi bürokrasi diktasına' dönüşüyor; bu diktalar, tarihsel misyonlarına ihanet etmek istemiyorlarsa, sınıfsal tabanlarını 'yaratmak', bu sınıfsal tabana denk düşen kültürel/üstyapısal dönüşümü sağlamak zorundadırlar. Sözgelişi Çin, buna güzel bir örnek: Harıl harıl endüstrileşmek isterken, gerçekte rejimin tabanını oluşturacak proletaryayı yaratmaya, 'kültür devrimi'yle de, ülkenin kültürel ortamını derebeylik (mandarin) üstyapısından arındırmaya uğraşmaktadır. Mustafa Kemal ulusal demokratik bir devrim yaptı, bu devrimin sınıfsal tabanı ulusal burjuvazidir, onun içindir ki, Anadolu İhtilâli bir yandan ulusal burjuvazi yaratmak peşine düşmüş, bir yandan 'Atatürk Devrimleriyle' kültürel ortamı feodal ümmet üstyapısından arındırmaya çabalamıştır. Sonraları 'kültür devrimine' (başka deyişle 'Atatürk Devrimlerine') ağırlık verilmesi, iktidardan hoşlanan merkeziyetçi bürokrasinin, yarattığı burjuvaziyi de denetim altında tutmak istemesinden kaynaklanıyor ki, bu devrimin ikinci aşamasıdır, İnönü dönemi.

Daha da ilginci Mustafa Kemal'in, devrimin başlan-

gıcında, (yine jacobin'ler gibi) 'imtiyazsız sınıfsız' bir toplum idealini benimsemesi ve savunması. Mustafa Kemal öğretisinde, sonraları bazı 'hızlı' toplumcuların dalga geçtiği 'imtiyazsızlık sınıfsızlık' Marksist değil, ansiklopedist anlamda kullanılmıştır: Teokratik feodal toplum, hukuk düzeyinde eşit olmayan, yasalar karşısında bir sürü ayrıcalıklının yaşadığı bir toplumdur ya, demokratik burjuva toplumu bunu siler, zira o özgürlük, eşitlik ve kardeşlik ideallerine bağlıdır, kökeni doğal hukuktadır, ne var ki eşitlik anlayışı ekonomi düzeyine ulaşamaz, hukuksal düzeyde kalır; bunun içindir ki, liberal burjuva toplumları içinde, sosyalizm serpilip büyüyebilmiştir. Mustafa Kemal'in anladığı 'imtiyazsız sınıfsız' Türk toplumu, Padişah 'veletlerinin' daha on yaşında I. Ferik olamayacağı, 'vüzerayla' ortak Galata bankerlerinin Beyoğlu'nda cirit atamayacağı, 'hakiki müstahsil olan köylünün' nihayet insan onuruna kavuşacağı bir toplumdur. Hukuk düzeyinde, dediklerini yapmadı diyebilir miyiz? Demediklerini niye yapmadığını sormak, bilmem doğru olur mu?

Kaldı ki, okudukça göreceksiniz, anti-emperyalizmin 1920'ler aşamasında Mustafa Kemal, 'mazlum milletler'de sınıfsal çelişkinin ikinci plana itilebileceği kanısında, Sultan Galiyev'le beraberdir; nasıl ki, Türkiye'deki sınıfsal durumun irdelenmesinde Şefik Hüsnü ile beraberse. 1920'ler Türkiyesi'nde, gayr-i müslim ve komprador burjuvazi tasfiye edilir, hele Rum, Ermeni tüccar ve ağalarının Anadolu'da bıraktığı mal ve mülk, ahaliye paylaştırılırsa, klâsik anlamda bir sınıfsal karşıtlıktan söz edilebilir mi, şüpheli. Mustafa Kemal Balıkesir'deki bir söylevinde siyasal partilerin, gerçekte, sınıfsal çıkarları 'temsilen' kurulduklarını belirtmiş, Anadolu'da bu bağlamda çıkarları çatışan toplumsal sınıfların

tam anlamıyla oluşmadıklarını, bu yüzden de hepsinin 'halk' kavramının kapsamı içinde düşünülebileceğini varsaymıştır. Başka deyişle, emperyalizme karşı 'ulusal kurtuluş cephesiyle' kazanılan siyasal bağımsızlık savaşından sonra, 'ulusal emek cephesiyle' (Sây Misak-ı Millisi) ekonomik bağımsızlık savaşma yönelmek istemiştir.

Yanlış hatırlamıyorsam, İzmir İktisat Kongresi'nde şunları söyler: "... Geçmişte, özellikle Tanzimat döneminden sonra, ecnebi sermayesi memlekette ayrıcalıklı bir yere sahip oldu. Ve bilimsel anlamda denilebilir ki, devlet ve hükümet ecnebi sermayesinin jandarmalığından başka bir şey yapmamıştır. Artık, her uygar ülke gibi, yeni Türkiye'de buna muvafakat edemez. Burası tutsaklar ülkesi yapılamaz." Peki buna nasıl karşı konulabilecektir, nasıl bir programla? Cevap hazır: "... Programdan söz edildiği zaman, âdeta denilebilir ki, bütün halk için bir sây misak-ı millisidir. Ve böyle bir Sây Misak-ı Millisi etrafında toplanmaktan hasıl olacak siyasal şekil ise, alelâde bir parti niteliğinde düşünülmemek lâzım gelir." Son cümleye dikkat isterim. Ulusal Emek Cephesi şundan belli ki, her türlü halkın toplanacağı örgütü, 'alelâde bir parti niteliğinde' düşünmüyor; karşıtlıkları aşırı keskinleşmemiş toplumsal sınıfların, emperyalizmle savaş halinde bir ülkede, birleşecekleri ortaklaşa bir cephe olarak düşünüyor. Bu tavır ve bu tutum, yeryüzündeki bir sürü 'ilerici' liderin, kırk yıl kadar sonra, zar zor ulaşabilecekleri bir bilinç aşamasıdır.

Bize övünmek düşer.

Attilâ İlhan
Kavaklıdere (Ankara)
Kasım, 1980

Mustafa Kemal'e eğilmek

"Yolunda yürüyen bir yolcunun, yalnız ufku görmesi kâfi değildir. Muhakkak ufkun ötesini de görmesi ve bilmesi lâzımdır."

MUSTAFA KEMAL
1930

1

CUMHURİYET'İN HAKKINI, CUMHURİYET'E

O tarihte Akdeniz Postası'm Denizyolları'nın en köhne gemileri yapardı. O tarih dediğim, 40 yıllarının sonu mu oluyor? Sirkeci'den kalkıp, yukarı Marmara limanlarım dolaşarak, Edremit'e bilmem kaç günde varıyoruz ki, yalnız Çanakkale Boğazı'ndan geçişimiz bile başlı başına bir "serencam". Ben bu yolculuğun hikâyesini, *Abbas Yolcu* adındaki yolculuk notları kitabımda anlatmışımdır, aklımda yanlış kalmadıysa, bir yerinde derim ki:

"— Bütün yol boyunca kıyılarımız, bir zindan karanlığı içindeydi. Geceleyin küpeşteden baktın mı, deniz nerede bitiyor, kara nerede başlıyor ayıramazdın; yurt kıyılarında, uzak uzak deniz fenerlerinden başka, hiçbir şey canlı kalmamıştı."

O zamanki bu saptama ne kadar doğruysa, bugün aym yolu yapanların hiç de o eski karanlık ve ıssızlık görüntüsüyle karşılaşmayacağı, o kadar doğrudur; bırakın, yirmi beş yılda Türkiye'nin elektrikle daha barışık bir yaşantıya girdiğini, çoğu sahil kasabalarının uzaktan küçük samanyollarına döndüğünü, yalmz başına turizm çılgınlığı bile kıyılar boyunca öylesine sık, öylesine

bol "tesis" oturtturmuştur ki, Anadolu kıyıları ışıktan kolyelerle süslenmiştir.

Cumhuriyet'in katkılarından biri daha!

Romanlarımdan birindeyse, (*Kurtlar Sofrası*'nda mı?) Kuva-yı Milliye kuşağından bir yaşlı kahraman der ki:

"— Cumhuriyetçi olmanın ne büyük bir inkılâpçılık demek olduğunu anlatamadık! Herkese padişahın kovulması, halk hâkimiyeti rejiminin getirilmesi oyuncak geliyor. Cumhuriyet'in, ne büyük bir yenilik hamlesi olduğunu, genç nesle anlatabilseydik, Cumhuriyetçi kuşaklar başlangıçtaki atılımı sürdürebileceklerdi."

Doğru, anlatamamışlardır: Bizim kuşak ki, düpedüz Cumhuriyet kuşağıdır, o bile Cumhuriyetçiliği inkılâpçılık saymamış, Cumhuriyet'i ilân eden, ondan sonraki gelişme adımlarını atan adamları, bir bürokrat oligarşinin kalantorları olarak görmüştür. Öyledir ama, bu Cumhuriyet'in varlığını da, tek dereceli serbest seçimle somutlaşmasını da gölgelemez. Nasıl ki, Cumhuriyet yönetiminin Anadolu toprağım, karınca kararınca şenlendirdiğini gölgelememelidir.

Bugünkü Türkiye, Cumhuriyet rejiminin devraldığı Türkiye midir?

Buna evet diyebilecek Türk vatandaşının çıkabileceğini sanmıyorum. En gözü kanlı padişahçı da, en insafsız Kemal Paşa ya da İsmet Paşa düşmanı da olsa, hiç kimse, geçmiş yılların bu ülkeye kattıklarını gözü kapalı yadsıyamaz. Bırakın temel bazı sağlık sorunlarıyla eğitim sorunlarının kökünden çözümlenmiş olmasını, gerçekleşmiş kadarıyla sanayileşme, ulaşım, iletişim, güvenlik vs. altyapı olanakları hep onun eseridir.

Bugün her ilde en az bir fabrika bacası...

(Fakat, hayrola? Bana ne oluyor, güneş mi çarptı da

böyle durup dururken, açık bir Cumhuriyet savunmasına giriştim?)

İki şeyi çok yanlış buluyorum, onları belirteceğim de ondan:

Birincisi, bazı delikanlılarımızda fark ettiğim, Cumhuriyet'i küçümseme eğilimi. Bunlara bakarsanız, Mustafa Kemal hiçbir şey yapmamış, Cumhuriyet Anadolu halkının kaderine hiçbir değişiklik getirmemiş, hep yerimizde saymışız, o kadar ki bugün herhangi bir üçüncü dünya ülkesi bile bizden ilerde bulunuyormuş! Bu iddialar ipe sapa gelmez iddialardır: Hangi istatistiğe başvursanız, çürütülürler... Bırakın istatistikleri, yaşı Cumhuriyet'le bir olanlar ülkenin nasıl geliştiğini, toparlandığım gözleriyle görmüş, elleriyle tutmuşlardır. Salaklığın âlemi yok, Türk halkına sana hiçbir şey yapmadılar demek, hem yalan söylemektir, hem onun gözünde yalancı durumuna düşmektir, o neler yapıldığım bilmez mi sanırsınız?

(Hele bu iddiaları Osmanlıcı tezlere bağlayanları hiç ciddiye almayın, zira Osmanlı'mn 1919'da Cumhuriyet'i yapacak olanlara nasıl bir ülke bıraktığı büyük *Söylev*'in başında saptanmıştır. Bütün Anadolu'da atölye sayısı düzineyi bulmuyordu, motorlu araç on, on beş kadardı, her tarafın "fiili düşman işgali" altında olmasından başka! Bir de bugün gidin bakın, kalbinize elinizi koyun, kararı öyle verin.

İnsan diye bir şey vardır!)

Bir de kendilerini daha akıllı sayanlar var, diyorlar ki evet, Cumhuriyet rejiminde bazı gelişmeler olmuştur, ülke daha derlenmiş toparlanmış, eğitim öğretim ilerlemiş, sanayileşme ucundan ucundan başlamıştır, fakat...

İşte bu fakat müthiş, zira arkasından şu geliyor: Canım böyle bir ilerleme, her ülkenin doğal ilerlemesidir,

bu kadar uzun bir zaman parçası içinde nasıl olsa buna benzer şeyler gerçekleştirilecekti. Bu bakımdan, yapılanları Cumhuriyet'in başarı hanesine kaydedemeyiz!

Böylelerine cevap yerine başka bir sorum var: İyi ama, Osmanlı rejimi, son iki yüz yılı içersinde acaba neden zaman içinde doğal ilerlemeyi gösterememiş de, batmıştır? Bizi de batırmıştır? Buna karşılık Cumhuriyet rejimi elli yıl içersinde o batmış ülkeden pekâlâ eli ayağı düzgünce yepyeni bir devlet çıkarabilmiştir? Ha, işte bu soruya karşılık veremezler, zira eleştirileri sağduyunun gereklerini taşımamaktadır. Olumsuzluğu devrimcilik, disiplinsiz isyancılığı ilericilik sanmaktadırlar.

Söz uzadı ama, bir iki şey daha ekleyeceğim.

Cumhuriyetçilik önemli bir inkılâpçılıktır, Cumhuriyetçiler basbayağı inkılâpçılardır. Bir kere bu kabullenilecek. Peki ya sosyalist eleştiri? Ha, ona gelince, onun da temeli var: Cumhuriyetçilik, kısmen liberal, kısmen dikta altında gerçekleştirilmiş bir kalkınmayı; halk yığınlarının sırtından bir endüstri burjuvazisi yaratmakta, yarattığı bu burjuvaziyi semirtip mutlu kılmakta kullanmıştır. Eğer düzen toplumcu tutulsaydı, hem bu yapılandan çok daha fazlası yapılabilirdi, hem de bu halka çok daha ucuza mal olabilirdi. Üstelik, son yirmi beş yıllık yönetimlerin, Cumhuriyet ilkelerine de ters düşen uygulamaları sonucu, içine yuvarlandığımız bağımlılık çukuruna yuvarlamlmazdı.

Eleştirmek yadsımak değildir, yeni bir ölçüyle değerlendirmektir. Toplumcunun elinde pırıl pırıl diyalektik ölçütü varken, toplumcu geçinenlerin dangalakça inkârları devrimcilik sanması insanı üzüyor basbayağı.

(29 Temmuz 1975)

2

İKİ ÖLÇÜT

Hepimiz toplumcu geçiniyoruz, toplumsal olayları sosyalizmin bilimsel yöntemiyle değerlendirdiğimizi sanıyoruz ya, gerçekten öyle mi? Gerçekten bütün olaylara uyguladığımız değerlendirme yöntemi ve ölçütü bir ve aynı mı? Hemen karşılık vereyim: — Hayır! Aramızdan çoğu, Türk halkı ve Türkiye ile ilgili sorunlara başka, Türkiye dışındaki ülkeler ve onların halklarıyla ilgili sorunlara başka gözle bakmakta, başka ölçütlerle değerlendirmeler yapmaktadır.

Gerçekte bu, elbette, sosyalizmin bilimselliğinin de, gerçek yönteminin de farkında olmadığımızın bir işareti sayılabilir. Fakat biliyorsunuz, öyle havaya konuşmayı sevmem; iddiayı hemen somut bir kanıta oturtmaktan hoşlanırım. Bu ölçüt ikiliği, değerlendirme çarpıklığı üzerinde iki örnek seçtim; onların üzerinde konuşarak, durumu daha açık göreceğiz.

Nâzım'ın *Kuva-yı Milliye Destanı* nasıl başlar hatırlıyor musunuz? Pek ünlü bir giriştir. Türk halkını över; işçisinden köylüsüne, üretim dallarını birer birer sayarak, herkesi sıralar; "Destanımızda yalnız onların maceraları vardır" diye bağlar.

Şimdi diyeceksiniz ki, Nâzım'ın destanının konuşacaklarımızla ilgisi ne? Çok! *Kuva-yı Milliye Destanı*, temel olarak, Türkiye'nin anti-emperyalist bir savaş verdiği fikri üzerine kurulmuştur. Nâzım Hikmet o eşsiz şiirinde bu anti-emperyalist savaşı Türk halkının bütün kademeleriyle verdiğini, hemen her toplumsal kattan belirli tipler alıp işleyerek gösterir. Nâzım, gerek sosyalist olarak, gerekse Kuva-yı Milliye'ye bizzat katılmış, ka-

tılanları görmüş, aralarında yaşamış biri olarak, yaptığını bilinçle yapmıştır.

Kaldı ki, Kurtuluş Savaşı'nda süngüsüyle düşmanın üzerine gidenlerin, eşraf ya da bürokratlar olmadığı, bildiğimiz Mehmet'ler yâni köylüler, işçiler, yoksul halk olduğu besbellidir. Yalnız on bin dolayında şehidimiz vardır ki, hepsini eşraftan sayamazsınız herhalde. Künyelerini kurcaladığımız zaman, her birinin Anadolu'nun bir bucağından kopup gelmiş halktan erler olduğunu hemen görürsünüz...

Bilinen şeyleri mi yineliyorum? Hayır! Belirli bir süreden beri, Türk toplumcuları arasında, Türk Kurtuluş Savaşı'nın "halka rağmen" yapıldığı iddiası yayılmakta, hâttâ "İstiklâl Mahkemeleri"nde asılıp kesilenlerin cephedeki şehitlerden fazla olduğu gibi, bazı hayali kanıtlar da ileri sürülerek, mücadelenin çapı da, önemi de küçültülmek istenmektedir.

Bunları diyenler akıllı, 'bilimsel' solcular oluyorlar da, tam tersini söyleyen Nâzım Hikmet yanılgıya düşmüş solcu oluyor, öyle mi?

Gülerim.

Şimdi gelelim öteki ölçüte!

Şu bizim Kurtuluş Savaşı'mızı halkımıza rağmen yaptığımızı sanan şaşkınlar, beride Rus devriminin bütün Rus halkının gönüllü katılmasıyla olduğunu rahatça savunurlar. Lenin çıkmış, "zaman tamam bugün" demiş, bütün Ruslar sosyalizm için ayağa kalkmışlar, sanki! Oysa biraz tarihle ilgilenen herkes de bilir ki, Türkiye'de Mustafa Kemal Paşa'ya ve kurtuluş mücadelesine karşı, padişahı yâni halifeyi de arkasına alarak, halk arasında kışkırtma yapan emperyalistler ufak tefek isyan ocakları kurabilmiş, ama bir iç savaş "tahrik" edememişlerdir; Rusya'da ise, iç savaşın daniskasını örgütleyecek kadar

taraftar da bulabilmişlerdir, savaş da yapabilmişlerdir. Ama bizim "bilimsel"lere sordunuz mu, Kurtuluş Savaşı'mız halka rağmendir, onlarm devrimi halkla beraber!

Dahası var, hem de güzeli: Mustafa Kemal Paşa demokratik bir devrimin lideridir, zaferden sonra on yıl gibi kısa bir süre yaşar ve ölür, bu arada demokrasiyi bütün sonuçlarıyla gerçekleştiremez, bu yüzden bizdeki sözde "bilimsel toplumcu" takımı tarafından yerilir, diktatörlükle, bilmem neyle suçlanir. Şimdi sıkı durun, sosyalizmi kuracağım, komünizme doğru gideceğim diyen Lenin, iktidar olduktan kısa bir süre sonra NEP uygulamasına geçer (yâni ufak çapta kapitalizme döner), kimse gık demez, o da kısa süren iktidarında vaat ettiklerinin çoğunu gerçekleştiremez, nedense mazur görülür. Burada da iki ölçüt yok mu? Eğer devrim liderlerini, nihai amaçlarını gerçekleştirme oranlarıyla değerlendiriyorsak, Lenin'le Mustafa Kemal Paşa üç aşağı beş yukarı (ayrı amaçlar, ayrı devrim düzeylerinde) aynı gerçekleştirme oranı içindedirler. Lenin'in yaptıkları yeterli, geri dönüşleri, ileri atılışları yerindeyse, Mustafa Kemal'inkiler de öyledir.

Fakat, hayır! Lenin NEP uygulamasına geçer, solundan şiddetle eleştirildiği halde, bizim 'bilimsel'lerin gözünde doğru ve haklı hareket etmiş olur; Mustafa Kemal, devrimi tehlikede görünce takrir-i sükûn kanununu çıkartır, diktatörün önde gideni, eğri ve haksız sayılır. Hem de, bizzat Lenin tarafmdan kişiliği, yaptığı iş gerçek bilimsel gözle ele alınıp, bal gibi takdir edildiği halde.

Gerçekte bu iki ölçütlü kafa, emperyalist batının sömürdüğü ülkelere zorla benimsettiği bir aşağılık kompleksinin en tehlikeli ürünüdür. Az gelişmiş sosyalistler arasındaki beliriş biçimi de bu!

(18 Ekim 1975)

3

TARİH TANIKTIR

40 yıllarında, İnönü diktası, Mustafa Kemal hareketinin anti-emperyalist niteliğini unutturmaya çalışırken, bunun altını çizen kimlerdi bilir misiniz? Cezaevinde süründürülen, sürgünden sürgüne gönderilen solcular. Açın o yıllarda yayımlanmış dergileri, gazeteleri, açıkça görürsünüz. Buna ne hacet, Nâzım Hikmet *Kurtuluş Savaşı Destanı*'nı tam da o yıllarda yazmamış mıdır? Talihin şu garip cilvesine bakın ki, 70 yıllarının solcuları Kurtuluş Savaşı'nın anti-emperyalistliğine dudak büküyorlar. Dudak büküyorlar deyişim kibarlığımdan, içlerinde Kemal Paşa'yı faşistlikten İngiliz ajanlığına kadar türlü boyaya boyayanı çıkıyor. Düşündüm ki, böyle bir günde sosyalist hareketin en büyüklerince Mustafa Kemal nasıl değerlendirilmiş, onu göstermek en iyisidir.

Aşağıdaki satırların her biri sosyalist hareketin en büyük adları tarafından imzalanmıştır. Gençlerimizin dikkatine arz ederim.

Şu sözler Mustafa Suphi'nin: "... Elimizde kalan bir parça toprakla bir dilim ekmeği, bu zalim ve yağmacı Avrupa ve Amerikan emperyalistlerine kaptırmamak, bu gözü doymaz emperyalist ve arlanmaz Yunan istilacılarına karşı direnmek, kutsal görevimizdir. İstilacılara kuyruk olup memleket ve halkımızı kulluğa düşürmeye çalışan İstanbul hükümetine karşı başkaldıran ve Rusya İşçi ve Köylü Şûralar Cumhuriyeti ile kol kola giden Anadolu devrimcilerine her türlü yardımı yapmak birinci işimizdir."

Şu sözler Şefik Hüsnü'nün: "... Anadolu, fetihler pe-

şinde koşturulan Yunan ordularından temizlendi. Türk köylüsü ve yoksul halkı, dünya kapitalist soyguncularına bilmeyerek alet olan Yunan emekçilerinin oluşturduğu saldırgan orduları kovmak için, tarihte eşi az görülen bir kahramanlık ve yiğitlikle savaştı."

Şu sözler, Bakû Şark Milletleri Kurultayı Nihai Bildirisi'nden: "... Kurultay, Doğu halklarını ezen ve sömüren ve dünya emekçilerini kölelik altında tutan dünya emperyalizmine, en başta da İngiliz ve Fransız emperyalizmine karşı mücadele eden bütün Türk savaşçılarına duyduğu yakınlığı ifade eder. Komünist Enternasyonal'in 2. Kongresi gibi, Şark Milletleri 1. Kurultayı da Doğu'nun ezilen halklarını yabancı emperyalizmlerin boyunduruğundan kurtarmaya çalışan ulusal devrimci hareketleri desteklediğini bildirir."

Şimdi geçelim ötekilerine:

Şu sözler Lenin'in: "... Türkiye'nin işçileri ve köylüleri, çağdaş ulusların yağmaya karşı direnişlerinin hesaba katılması gereken bir şey olduğunu kanıtlamışlardır. Türkiye emperyalist devletlerce yağma edilmeye öyle bir şiddetle karşı koydu ki, içlerinden en kabadayı olanı bile ondan elini çekmek zorunda kaldı."

Şu sözler Stalin'in: "... Çin'de Kanton, Türkiye'de Ankara, emperyalizme karşı savaş yürütürken, onlara yardım etmemiz doğru değil miydi? Elbette doğruydu. Böyle hareket etmekle doğru yaptık ve Lenin'in adımlarını izledik. Çünkü Kanton ve Ankara'nın mücadelesi emperyalizmin güçlerini parçaladı, onu zayıflattı ve soyutladı."

Şu sözler Ho-Şi-Minh'in: "... Türk halkı, hayranlık verici bir cesaret ve fedakârlık ruhu ile meşum Sevr Anlaşması'nı yırttı ve bağımsızlığını geri aldı. Emperyalizmin düzenlerini yendi ve sultanların tahtını devir-

di. Bitkin, parçalanmış ve çiğnenmiş bir ulusu, birleşmiş ve güçlü bir Cumhuriyet haline getirdi. Devrimini yaptı."

Şu sözler Dimitrov'un: "... Elde silâh, nice kan pahasına yurtlarından emperyalist istilacıları kovmayı başaran ve ulusal bağımsızlığını elde eden Türk ulusu büyük gurur duymakta haklıdır."

Meraklısı eski söylevleri, gazete yazılarını, arşivleri karıştırsın, bunlara benzer daha nice sözler, yazılar bulacaktır. Dünya sosyalist hareketi, Anadolu ihtilâlini anti-emperyalist bir devrim olarak nitelendirmiş, yalnız nitelendirmekle de kalmamış, emperyalizme karşı savaşımında, onu her bakımdan desteklemiştir. Müdafaa-i Hukuk öğretisinin bu temel özelliğini ne unutmalı, ne unutturmalıyız.

Nedeni belli: Değil mi ki Türkiye'nin kuruluş felsefesi böyle anti-emperyalist bir felsefedir, emperyalizm elbette zamanla bu felsefenin yaratıcısı ve eyleme çeviricisi olan Mustafa Kemal Paşa'yı aşındırmak, kendi ulusunun gözünde küçük düşürmek isteyecektir. İstemiştir de. Daha Kurtuluş Savaşı sırasında başlayan, uzun süre yakamızı bırakmayan şeriat isyanları, dinselliğe ve bölücülüğe dayanılarak, anti-emperyalist ve demokratik yeni iktidarın yıpratılması için kullanılmamış mıdır? Dün olduğu gibi bugün de kullanılmamakta mıdır?

Kemal Paşa'nın anti-emperyalist düşünce platformuna ve eylemine sahip çıkmalıyız.

(10 Kasım 1978)

4

BAŞLAYIŞ, O BAŞLAYIŞ

O itirafımı yapmış mıydım?

Ben, lise öğrenciliğim sırasında, Mustafa Kemal'i önemsemezdim pek! Sosyalist geçindiğimden mi nedir, varsa yoksa sosyalizmin babaları, hiçbirinin adı dilimden düşmüyor! O tarihte dil bilmediğim, ülkede yoğun bir yasak olduğu için, tek kitaplarını okumuş olmam olanak dışı, (çok iyi hatırlıyorum, ara tara, bir tek 'Ludwig Feuerbach ve *Klâsik Alman Felsefesi'nin Sonu*'nu bulmuştum Türkçe olarak, o da, o kadar kötü çevrilmişti ki, tek kelime anlayamamıştım) olsun varsın, yine de sosyalistliğimden yanıma varılmıyor. Yooo, günahlarını almayalım, 40 yıllarında sosyalistler Kemal Paşa'yı küçümsemezlerdi, iktidarda olan 'Milli Şef'e oranla basbayağı saygı duyarlardı ona; ne var ki duygusal bir şeydi bu, Kemal Paşa'nın ne dedikleri, ne yaptıkları üzerine eğilinmiş, ne de doğru dürüst bir değerlendirme yapılmıştı.

Beni bu işe sardıran, bilir misiniz ki, FKP üyesi bir Fransız arkadaşımdır. Bir akşam, (akşam mıydı?) St-Michel Bulvarı'nda otobüslerin fren lambaları kırmızı kırmızı parıldarken, sizin diyor, devrimci bir lideriniz olacak, adı neydi onun, Mustafa Kemal mi, nedir tutumu, Sunyatsen'e göre nereye koyabilirsin, sağa mı sola mı? Ana ilkeleri nelerdir? vs. Donakaldığımı hatırlıyorum. Söyleyebileceğim son derece genel, handiyse anlamsız şeyler. 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak bastı, memleketi düşmanlardan kurtardı falan filân. Bir anda, bu delikanlıyla 'Gotha Programı'nın Eleştirisi', ya da 'Tarihte Şiddetin Rolü' üzerinde takır takır tartışabildiğimi, oysa onun bana ülkem, ülkemin devrimci lideri konu-

sunda sorduklarını cevaplamakta aciz ve çaresiz kaldığımı görüp utanıyorum. Siz olsanız ne yapardınız? Bu işler burada ayaküstü olmaz deyip, savuşturdum, otele gider gitmez de Türkiye'de arkadaşlarıma yazıp, Mustafa Kemal'in *Söylev*'i ile *Söylev ve Demeçler*'inin üç kitabını (ya da o zaman henüz iki miydi?) istedim.

Başlayış, işte o başlayış.

Şimdi sık sık, içine düştüğümüz çetrefil bir durum ya da bir çıkmaz karşısında Mustafa Kemal düşüncesine başvuruyor, onun devrimciliğini İsmet Paşa'nın körlettiğini ileri sürüyorum ya, bu türden çıkışlar yapan herkese olduğu gibi, bazı genç bilim adamları, ya da 'devrimciler,' hemen damgayı basıyor: 'İnönü düşmanı.' Biz, ünlü deyimiyle 40 kuşağının toplumcuları, o tarihlerde İnönü diktasının belâsını çektiğimiz, işimizden olduğumuz, tabutluklarda yattığımız için 'İnönü düşmanı' sayılıyoruz, bu da 'Demokrasi Kahramanı' İsmet Paşa'yı doğru değerlendirmemizi engelliyor, daha da kötüsü, Kemal Paşa'nın diktatörlüğünü, zalimliğini, asıp kesiciliğini görmezden gelmemize neden oluyor. Oysa Kemal Paşa, kurtarıcı murtarıcı ama, gerçekte demokrasi düşmanı bir adam, onun döneminde 'Türkiye nefes alamamış, buna karşılık İnönü şahıs tahakkümüne karşı unutulmaz bir demokrasi mücadelesi vermiş, vs. vs.'

Önce şunu mu demeliyim, bilmem. Genç bilim adamları ve devrimciler, büyük çoğunluğuyla, İnönü'nün Menderes/Bayar ikilisine karşı giriştiği 'biçimsel özgürlükler' savaşımı döneminde yetişmiş kişiler, o zamanki havaya uygun olarak koşullanmışlar, sanıyorlar ki, Menderes/Bayar ikilisinin tahakkümü sahiden bir faşizan diktadır, da İsmet Paşa ve onun artık ne mal olduğu gittikçe daha iyi anlaşılan CHP'si, Batılı anlamda liberal ve demokrat bir özgürlük partisidir. Önce bu yanılgı düzeltilme-

li DP iktidarı, tahakküm babında Milli Şef dönemindeki CHP diktasının eline su dökemezdi, hepsini bırakın, sadece muhalefet olarak siyasal partilerin ve basının varlığı, bütün karşılaştırmaları geçersiz kılar. İyi kötü demokratik bir ortam içinde eski diktatör İsmet Paşa'mn özgürlük mücadelesi vermesi, o dönemde çocuk ya da liseli genç olanları belki Paşa'mn özgürlükçülüğüne inandırmıştır ama, Mustafa Kemal dönemindeki bazı özgürlükleri aym İsmet Paşa'mn nasıl silip yok ettiğini görmüş olanları kandıramazdı. Kandıramıyor.

Diyeceğim, gençler eski kuşağın toplumcularını Mustafa Kemal'i abartmak, İnönü'ye düşmanlık etmekle suçlarken, farkında olmadan yanlış bir İnönü hayranlığına düşüyor, bu yüzden ölçüleri karıştırıyorlar. Nasıl mı, basit: Menderes/Bayar ikilisi de, çevrelerindeki baskı yanlısı, soğuk savaşçı yönetici ekip de 'Atatürkçü' geçinmiyorlar mıydı, işte tamam, Atatürk de bunlar gibi ceberrut ve mütehakkim bir adam, oysa İnönü onun tam karşıtı, gücü tartışılmaz bir diktatörken kendi arzusuyla demokrasiye inanan, bunu uygulamaya kalkıp kaybettiği ilk seçimlerde iktidarı bırakan büyük lider.

Türkiye demokrasiye geçmeseydi, San Fransisco Konferansı'na katılamayacak, savaş sonrasında müttefiklerin hazırladığı bazı olanaklardan yararlanamayacaktı, bu bir; Kırım'da Nazilerin kurdurduğu Tatar Cumhuriyeti dolabında Saraçoğlu'nun ve Von Papen'in fırıldakları vardı, bu yüzden Rusları kızdıracağım biliyordu, Batılılara hoş görünmek zorundaydı, bu iki. Bunlar da olmasa, Enver Sedat 'sistem'e dahil olur olmaz, neden demokratlaşmaya başladıysa, İnönü de ondan başlamıştı, bu üç. Yoksa Türkiye'yi Franco İspanyası ile bir tutacaklar, Birleşmiş Milletler'in dışında bırakacaklardı. Kaldı ki, Milli Mücadele'ye muhalefetli Meclisle başla-

yıp, sonraları her fırsatta partilerin kurulmasını özendiren İsmet Paşa değildi, Kemal Paşa idi.

Ya!

(19 Şubat 1979)

5

YANILGININ KÖKENİ

Kızlı erkekli delikanlılar geliyor, tartışıyoruz: Birisini küçümsemek istediler mi, dudaklarından aynı kelime dökülüyor: Atatürkçü. Aslında küçümsediklerinin Mustafa Kemal'le de, onun savunduklarıyla da ilgisi yok, 1950'den bu yana ülkemizde görmeye alıştığımız o biçimsel Atatürkçüler yok mu hani, Amerikan Soğuk Savaşı'nı Mustafa Kemal'in Müdafaa-i Hukuk doktrini yerine koyan, aşırı uçlar edebiyatını icat eden, jeep'lerde Kemal Paşa'nın büstünü gezdirip halkı selâm vermek zorunda bırakan, işte onlar. Gel gör ki, Mustafa Kemal'i de, anti-emperyalist Kurtuluş Savaşı'nı da, teokratik bir iktidarı halk egemenliği rejimine dönüştürerek, toplumsal iktidarın yapısını değiştirişini de es geçip, doğruyla yanlışı birbirine karıştırıyorlar.

Sözgelişi Mustafa, bıçak gibi keskin toplumcu olduğunu söyler. Mustafa Kemal'i tanımaz, bunu yapmakla ülkenin geçirdiği bir demokratik devrimi hiçe saydığını, böyle toplumsal bir olayı hiçe sayarak sosyalist bir dönüşümü hiçbir toplumsal kökene oturtamayacağını unutur. Sözgelişi Ahmet açıkça söylemez ama, biliyorum gizliden gizliye şeriatçıdır, en azından tutucu, Türkiye'nin keferenin tasallutundan kurtarılmasını diler de, bu işi savaşarak yapan Mustafa Kemal'i hesaba katmaz,

buna karşı Alman emperyalizmini memleketin harim-i ismetine sokan Abdülhamid'i ve önemini abartır. Neden hep aynı neden, sağcısı da solcusu da, gerçekte şu son otuz yıllık iktidarların muhalifidirler, oysa şu son otuz yıllık iktidarlar, Mustafa Kemal'in devrimini yozlaştıra yozlaştıra 'sistem'in denetiminde bir Filipin demokrasisi kılığına sokmuş, ama bunu Atatürkçülük etiketi altında yapmışlardır, bu da giderek Atatürk'e karşı olunmasını olağanlaştırır.

Onların düşüncesine katılmadığımı tekrarlamam gerekir mi?

Türkiye ulusal bileşimini yapacaktır. Bu bileşimin toplumsal kökeni ulusal burjuvazi, (karşıtların birliği ilkesine göre, aynı zamanda) ulusal proletaryadır. Her iki toplumsal sınıf, ancak Kemal Paşa'nın demokratik devrimi ve onun uygulanışı sayesinde tarihsel birer gerçek olarak ülkemizde ortaya çıkabilmişler, bürokrat iktidarların karşısında ağırlıklarını duyurmuşlardır. Türkiye'nin uluslaşması, sanayileşmesi ve kentleşmesi, gerçekte Mustafa Kemal devriminin kendine saptadığı ilk aşamaya ulaşmaya yönelmesidir. Bu yöneliş, bir taraftan anti-emperyalist ulusallık bilincinin doğmasını, bir taraftan uluslararası sınıfsal dayanışma bilincinin belirlenmesini sağlıyor. Türk burjuvazisi daha doğarken, kendilerine bol keseden Atatürkçü sıfatı veren sağcı iktidarlar ülkeyi 'sistem'e tutsak etmiş, bu da gelişmekte olan burjuvazinin komprador özelliklerle yozlaşmasına neden olmuştur. Bunda kültür emperyalizminin getirdiği yabancılaşmaların da etkili olduğu kesin. O halde, uluslaşmasını sanayileşme ve kentleşme ile bütünleyecek olan Türkiye, hem geçmiş kültür ve uygarlığından yararlanacak (bu elbette Ahmet'in istediği demektir), hem de ulusal özgürlüğü, daha ileri toplumsal

aşamalara doğru atılımlar yapmak için dayandığı, birikimlerden çıkaracaktır (bu da herhalde Mustafa'nın dilediği).

Günümüzde Atatürkçü olmak, Mustafa Kemal'in gerçekleştirdiği ulusal demokratik devrimi, toplumsal sürekli değişme içerisinde, bir sonrakine ulaşmak için geçerli bir birikim, bir aşama saymakla başlar. Hem ümmet olarak kalmak, hem de çağdaşlaşmak hiçbir yerde gerçekleşmemiştir ki, Türkiye'de gerçekleşsin. Elbette uluslaşacaktık, uluslaştık, uluslaşıyoruz. Bu Mustafa Kemal demektir. Ama hepsi değil. Türk ulusu, ulusluğunu saldırgan emperyalist sisteme karşı savaşarak elde etmiştir, bu da Müdafaa-i Hukuk doktrinini, ülkenin sonraki yaşantısı için geçerli ve sürekli kılar. Ulusallığın bir başka belirgin karakteristiği kültürse, özgürlük ve bağımsızlık alanında, 'sistem'e karşı gösterilecek direnişin, kültür alanında da gösterilmesi gerekiyor. Ulusal kültürü, ulusal geçmişten yararlanmadan yaratamayız. Bu da, İnönü döneminde olduğu gibi Yunan/Latin klâsiklerini başucu kitabı yapmakla olmaz, tam tersine, Mustafa Kemal döneminde olduğu gibi, Türk Tarih Kurumu'nun, Türk Dil Kurumu'nun, işi ciddiye alıp, ulusal tarihi ve dili, üzerinde çalışacak zemin olarak belirlemesi ile olur. Buysa, içinden geldiğimiz Doğu/İslâm/Türk/Bizans kültürlerinin, çağdaş yöntemlerle kaynaştırılması, bileşkesinin alınması anlamına gelir.

Bilmem farkında mısınız, sıraladığım bu şeyleri yapmak, yaratıcılığı zorunlu kılıyor. Zaten İnönücülükle Atatürkçülük arasındaki gerçek fark da buradadır. Mustafa Kemal yeni bir ülke yapmayı istiyordu, İnönü ise bu ülkeyi Batılı emperyalist sistemin ülkelerine benzetmeyi.

O zaman, özellikle gençlerin şu sorun üzerinde düşünmelerini istemek, acaba çok mu olur? Ümmet anla-

mında aynen aktarılmak istenen ve uygulanması düşünülen bir İslâmcılıkla, bundan hemen hiç farksız bir aktarmacılığı deyimleyen dogmacı Stalincilik, İsmet Paşa'nın liberal kapitalist aktarma batıcılığından farklı mıdır? Fikir, prensip, köken olarak elbette farklı, ama başka ortamlardan alınıp Türkiye'ye aynen aktarılmaları yönünden, aynı: İsmet Paşa Yunan/Latin klâsiklerini, ümmetçi dinsel dogmaları, Stalinci ise Stalinciliğin dogmalarını tartışmasız aktarıyor.

Oysa bağımsız ve özgür olmak demek, özgün bileşim yaratmak demektir.

(20 Şubat 1979)

Meraklısı İçin Notlar

İnönü diktası döneminde, Türkiye'nin faşizmle ilişkisi üzerinde yeterince durulmamıştır. Konuyla ilgilenenler için, yararlı tek kitap, sanırım Johannes Glasneck'in *Türkiye'de Faşist Alman Propagandası* adlı kitabıdır. Bu kitaptan aktaracağım birkaç satır bile, 'demokrasi kahramanı' İnönü'nün aslında neyi temsil ettiğini pek güzel gösterir:

"... Türkiye'de Kemalist devrim de Turancılıktan vazgeçme anlamına geliyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın emperyalist galip devletlerine karşı savaşımında, siyasal bağımsızlığın pekiştirilmesinde ve ekonomik bağımsızlığın kurulması çabalarında, uzun süre için, Türk milliyetçiliğinin ilerici eğilimi üstünlük kazandı. Kemal Atatürk, tüm şoven örgütleri ve basın organlarını baskı altına aldı. Volga bölgesinden, Kırım'dan, Kafkasya ve Orta Asya'dan gelen, daha çok İstanbul ve Ankara'da yerleşmiş olan 'beyaz orducu' mültecilere, her türlü Sovyet aleyhtarı siyasal etkinliği yasakladı. Bunların önderlerinden bir kısmı Türkiye'den çıkarıldı.

"... ama Halk Partisi'nin gerici çevrelerinde, Enver Pa-

şa'nın ailesinde ve bunların taraftarları arasında Turancılığın şoven düşünce mirası, faşist ırk öğretisinin yeni dürtüsü ile canlı kaldı. Türkulusal burjuvazisinin iç ve dış politikada gerici bir yola girmesi ölçüsünde, Turancı akımlar yeniden üst düzeye çıktı. Bayar hükümeti ve İnönü'nün başkanlığı zamanında çıkarılan genel afla, örneğin Enver'in ailesi, 1932 ve 1938 yılları arasında Almanya'da yaşayan, en tanınmış Turancılardan biri, Zeki Velidi Togan sürgünden döndüler. Bunlar aydınlar, özellikle öğrenci gençlik, devlet memurları ve subaylar arasında, yeniden Turancı görüşlerin propagandasını yapmaya başladılar."

Ya şu satırlara ne buyrulur: "... Alman askeri gizli servisinin aracıları ve ajanları yolu ile, Alman Dışişleri Bakanlığı, kulislerin ardında bir Turancı komitesinin bulunduğunu öğrendi. Komitede birçok milletvekili, ayrıca Dışişleri Bakanı Saraçoğlu ve Türkiye'nin Kâbil Büyükelçisi Memduh Şevket de vardı. Ankara Hükümet çevrelerinin hedefi, Kafkasya'da ve Ortaasya'da 'tampon devletler'in kurulmasıydı. Saraçoğlu, Eylül 1941'de Kırım Tatarları ve Azerbaycan mültecilerinin önderleriyle görüşmeler yaptı, Papen'e Türk hükümetinin, Türk gençliğinin milliyetçi baskısını tamamiyle dikkate alacağını söyledi..."

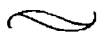
Aynı dönemdedir ki, Mustafa Kemal Paşa döneminde görece bir özgürlükten yararlanan toplumcular, benim bir şiirimde '40 karanlığı' dediğim karanlığa giriyorlardı. Glasneck'in kitabını okuyun, çok şeyleri daha iyi değerlendirmek fırsatını bulacaksınız, Atatürk'ü ve İnönü'yü de!

Öyle sanıyorum ki, 'Cumhuriyetçi olmanın ne türlü bir devrimcilik olduğunu' iyice anlayabilmek için Niyazi Berkes'in *'Türkiye'de Çağdaşlaşma'*sını –özellikle son bölümlerini– dikkatle okumak gerekir: Mustafa Kemal'in devrimciliği, egemenliğin kayıtsız şartsız halkın olacağı 'yeni bir devlet' kurmak tasarısında yatıyordu, oysa onu desteklemiş olanların çoğunda

kurtuluşu başarıp 'eski düzen'e dönmek eğilimi vardı. En güzeli de, bu tür muhaliflerinin, çokluk 'Batı yandaşları' arasından çıkması. Niyazi Berkes'in şu satırlarına bir göz atar mısınız:

"... Görüşlerin ayrılması, karşıtlaşması, çatışması, komünist bir rejim kurup kurmamak üzerine değil, hükümetin ve meclisin niteliği, yâni anayasa sorunu üzerindedir. Batıcıların, batı temellerine dayanan bir rejim yanlısı oldukları için, Sovyet sisteminin alınışına karşı oldukları yolunda Halide Edip'in belirsiz tanımlayışı, daha sonraki olayların ışığı altında inandırıcı değildir; çünkü bunların Cumhuriyet'in kuruluşuna, hâttâ ondan biraz sonraya kadar süren siyasal çabalarında, yeni Osmanlıların görüşünden daha öteye giden bir rejim istediklerini gösteren hiçbir kanıt yoktur. Batı yanlılığıyla kastedilen şey, müttefiklerin kabul edeceği sanılan bir dış siyasa, örneğin mandat isteme, Amerikan himâyesini çağırma, ya da düşmanla uzlaşma yoluna giderek, Batı devletlerinin daha Birinci Cihan Savaşı sona ermeden, bütün diplomatik eylemlerinin asıl hedefi haline gelen Sovyet devrimine karşı dönme tutumu olabilir. Savaş süresi içinde gerekli siyasal rejim konusunda, bunların, Meşrutiyet, Saltanat ve Hilafet rejiminin tutulmasından öteye giden bir görüşleri yoktur ve Mustafa Kemal'e karşı oluşlarının asıl nedeni, onun bu rejimi bırakmaya giden tutumu olmuştur. Şu halde asıl çatışma konusu kapitalist ya da sosyalist bir rejim kurulması üzerine değil, sadece savaşı yürütecek geçici bir hükümet kurulmasından öteye gidilmemesi tezi üzerinedir. Batı ile uzlaşıldıktan sonra, mevcut rejime, Saltanat-Hilafet rejimine dönülecekti."

İnönü Atatürkçülüğü

"Beni görmek demek, mutlaka yüzümü görmek demek değildir. Benim fikirlerimi, benim duygularımı anlıyorsanız ve hissediyorsanız, bu kâfidir."

MUSTAFA KEMAL
11 Ağustos 1929

1

ATATÜRKÇÜ DEĞİL, İNÖNÜCÜ!

Zekeriya Sertel, ayağının tozuyla yaptığı konuşmalardan birinde, şu noktaya dikkati çekmiş:

"... Atatürk'ü inkâr etmek affedilmez büyük bir günah olur. Atatürk hiçbir şey yapmamışsa yeni bir Türk devleti kurmuştur. Bu, Türk tarihinin en önemli olaylarından biridir. O tarihten sonra Türkiye kendi sınırları içinde bağımsız bir devlet olabilmiştir."

Arkasından şu sözler: "... İlk önce şunu belirtelim. Atatürk bizim anladığımız anlamda Doğulu bir diktatör değildi. Bir Şah değildi. Biz onun devrinde, İnönü devrinde olduğundan çok daha serbest konuşur ve yazardık."

Bu sözleri söyleyen adamın, Mustafa Kemal Paşa ile çatışmış bir Türk aydını olduğunu, hiç akıldan çıkarmayınız.

Hanidir dikkati çekmeye uğraşıyorum:

Türk toplumunun demokrasiye geçiş süreci içinde, Mustafa Kemal Paşa ile İsmet Paşa arasında, son derece önemli farklar vardır, işin kötüsü son yirmi beş yıl içerisinde, İsmet Paşa diktasının özellikleri Kemal Paşa döneminin özellikleri sanılmak gibi berbat bir yanılgıya dü-

şülmüştür. Hepimiz, ama özellikle Türk solu, kendimizi bu yanılgıdan kurtarmak zorundayız.

Neden mi, bakın Rasih Nuri ne diyor:

a) Atatürk zamanında sıkı bir Sovyet dostluğu vardır. b) Kısa dönemler haricinde klâsik sol neşriyat serbesttir. c) Yasak olan sol örgütlenmeye karşı verilen cezalar şaşılacak kadar hafiftir. (1925'te Şefik Hüsnü iki davadan toplam bir buçuk yıl hüküm giymiş.) Ya şu saptamasına ne buyrulur: Kemal Paşa döneminde nice sıkıyönetimler yaşanmış, isyanlar görülmüş, İstiklâl Mahkemeleri işlemiştir, buna rağmen çok ağır hüküm giyen tek solcuya rastlanmaz, oysa sağcılardan asılanlar vardır.

Glasneck, Sperniyev, Petrosyan gibi tarihçiler Anadolu ihtilâlinin emperyalizme karşı, özgürlükçü ve bağımsız bir demokratik devrim olduğunda birleşmektedirler. Kemal Paşa'nın ölümünden itibaren tutum değişmiş, İnönü diktası, seçkin aydınlarla eşraf ve bürokrasi üçgenine dayanan, savaş vurgunculartyla el altından işbirliği yapan merkeziyetçi bir dikta olarak oluşmuştur.

Avrupa'da etkisini şiddetle artıran Naziliğin ve faşistliğin, İnönü dönemi CHP'sini etkilediği, Saraçoğlu'ndan başlayarak da yüzeysel batıcı faşizan bir dikta uygulamasına geçildiği meydandadır.

Bu da unutulmaması gereken önemli bir nokta.

Bunları neden hatırlıyoruz peki?

İkide bir, Atatürkçülük adına, birtakım siyaset esnafı ortaya çıkmakta, yasakçılık etmektedir. Demokrasiyi korumak bahanesi altında gerçekleştirmek istedikleri yasaklar, aslında demokrasiyi değil İnönü diktası türünden bir diktayı öngörmekte, özlemektedir. Kemal Paşa'nm sosyalist ya da Bolşevik olmadığı, demokratik bir rejimi özlediği ne kadar gerçekse, özlenilen demokratik rejimin sağı solu kesilmiş bir yasaklar rejimi olma-

dığı da, o kadar gerçektir. 1925 sonrasının, 'askeri demokrasi' diyebileceğimiz 'geçiş dönemi' uygulaması, Kemal Paşa devriminin özü ve cevheri diye savunulamaz. İsmet Paşa, yaradılışından mıdır, bürokratlığından mıdır, ülkemizde bürokrasinin etkinliğinden midir, nedense, sürekli olarak özgürlükleri denetim altında tutan bir rejimden yana olmuştur. Oysa Mustafa Kemal devriminin asıl amacı, aşama aşama bütün özgürlükleri, bütün karşıtlıkları içeren bir hoşgörü ve serbestlik toplumuna ulaşmaktı. Bu toplumda sosyalistlerin de yeri olacaktı, nasıl ki hareketin daha başlangıç konağında bile olmuştu. Sonraları bir sürü İnönücü türemiş, İnönü diktası uygulamasını Atatürkçülük diye piyasaya sürmüştür.

Bu perspektiften bakıldı mı, 27 Mayıs'ın, 12 Mart'ın aslında Atatürkçülük filân değil, bal gibi İnönücülük olduğu hemen görülür. Hele Kemal Paşa'nın ta İttihât ve Terakki'den beri ordunun politikaya karışmasına muhalif olduğu, Erzurum kongresinden beri de devrimini halk temsilcileri ve meclisleriyle kademe kademe gerçekleştirdiği düşünülürse!

(25 Mart 1977)

2

'ATATÜRKÇÜLÜK' DİYE YUTTURDUKLARI

İtalyan Marksisti Valentino Gerratana, Leninizmin doğuşundan söz ederken, ilginç şeyler söylüyor: Lenin ölmüştür, örgütün başında kalanlar, etkili olabilmek için, her birisi kendi 'Leninizmlerini' piyasaya sürmüşlerdir; sonunda, rakiplerini birer ikişer alt edip, duruma egemen olan Stalin'in 'Leninizmi', resmi ideoloji haline gelmiş-

tir. Bu uyduruk Leninizmin, ne türden bir kasaplığı ve istibdadı içerdiğini bilmeyen kalmadı gibi bir şey. Lenin'in gerçek düşüncesiyle ilgisi ilişkisi araştırılıyor ve tartışılıyor.

Aslında sosyalizmden değil. Atatürkçülükten söyleşelim istiyorum. Hanidir yazar dururum: Lenin'in, ülkesinde başardığı sosyalist devrimde başına gelen, ülkemizde, Mustafa Kemal'in başardığı demokratik devrimde başına gelmiştir. Açın devrim arkadaşlarının anılarını, Kâzım Karabekir'e göre başka, Rauf Orbay'a göre başka, Adnan Adıvar'a, ya da Fethi Bey'e göre başka bir Atatürkçülük vardır. Mustafa Kemal'in ölümünden sonra, Rusya'da olduğu gibi, bizde de bunlardan birisi, İsmet İnönü'nün Atatürkçülük anlayışı egemen olmuş, bu yüzden demokratik devrimi o kurumlaştırmıştır.

Nasıl şimdi bütün dünyada Leninizmin gerçek niteliği, Stalin'in ona verdiği anlamdan ayıklanıp araştırılıyor, tartışılıyorsa, ülkemizde de Mustafa Kemal düşüncesinin ve eyleminin asıl anlamı, İnönücülüğün ona eklediği uyduruk yorum ve kurumlardan ayıklanıp, öyle araştırılmalı ve tartışılmalıdır. Ben, biliyorsunuz, bu işi karınca kararınca yapmaya çalışıp duruyorum. Aslında başlayışım eskidir, ta 1950 yıllarına uzanır, romanlarımı okuyanlar (*Kurtlar Sofrası, Bıçağın Ucu, Sırtlan Payı, Yaraya Tuz Basmak*) kamtlarım oralarda bulmuşlardır. Siyasal yazılarımda sık sık üzerine düşerim. Konuya dönüşüm, bu doğrultuda genç bir bilim adamının ileriye sürdüğü görüşleri aktarmak için.

Aklın yolun bir.

"... Yeni kurulan Cumhuriyet'e biçim vermek için ortaya atılan "Atatürkçülük" genç kuşaklara, Atatürk'ün yaşamöyküsü ve yaptığı işler biçiminde aktarılmıştır. Böylece, sonradan oluşmuş bir 'ideoloji' yâni 'Atatürk-

çülük', kendisinden önce oluşmuş eylem ve olaylarm yorumunda kullanılmış. Bunun sonunda da gerek Atatürk'ün gerçekten yapıp ettikleri, gerekse Bağımsızlık Savaşı gibi olaylarm ve Türk milliyetçiliği gibi olgulann nitelikleri değiştirilmiş. Ben bu nedenle hem Atatürk'ün hem de Atatürkçülüğün günün koşullarına göre gözden geçirilmesi kanısındayım."

Bunları kim mi söylüyor? *Türk Dili* dergisinin Ocak sayısında bir konuşması yayımlanan genç bilim adamı Dr. Emre Kongar. Devamı şöyle:

"... Atatürkçülük" Halk Partisi'nin ünlü altı okuna ve Osmanlı'nm yadsınmasına dayanır. Aslında Osmanlı'nın yadsınması altı oktan önce gelir. Bir başka biçimde söylersek, altı ok, Osmanlıya tepki olarak kurulan yeni Cumhuriyet'in simgesel nitelikleridir. İşte gerek olaylar ve olgular, gerekse Atatürk'ün kendi yaptıkları bu iki genel çizgi (Osmanh'nın yadsmması ve altı ok) çerçevesinde saptırılmıştır. Önce Atatürk'ün kendi yaşamma ilişkin bir örnek vereyim: Mustafa Kemal'in uzlaşmaz bir siyasi adam olduğu kamsı özenle işlenen ilkelerden biridir. Oysa Mustafa Kemal Paşa, Bağımsızlık Savaşı sırasında içte ve dışta her türlü ittifakın peşinde koşmuş, olanaklı olduğu ölçüde bunları en geniş çizgide gerçekleştirmiştir. Toprak ağaları, şeyhler, tüccar, eşraf, âyan, sivil ve asker 'bürokratlar' sürekli ittifaklar yaptığı toplumsal katmanlardır.

"... Bir başka örnek, Atatürk'ün din düşmanlığı konusundaki yanılgıdır. Atatürk'ün İslâm dinine ve din adamlarına tümüyle karşı olduğu, resmi ideolojinin de onun karşıtlarının da (Türkiye'nin kurtuluşunu dinsel ilkeler çerçevesinde görenlerin de) özenle savundukları bir noktadır. Oysa her iki grup da yanılmaktadır. Atatürk yalnızca siyasal iktidarın dine dayalı olmasına karşıdır.

Din adamları açısından da, bunlar ancak din adamı oldukları için siyasal iktidara ortak olmak isterlerse olumsuz bir tutum takınır. Siyasal iktidara el koymuş bir devrimci için bundan doğal bir davranış olamaz. Bir devrimciden 'meşru' olmasını beklemek safdillikten başka bir şey değildir. Devrimci kendi 'meşruiyetini' kendi gücünden alır. Atatürk de öyle yapmıştır. Onun başkaldırdığı Osmanlı düzenine göre 'meşru' sayılması olanaklı değildir."

Nasıl, daha önce altını çizmeye çalıştığım bazı noktalar, başkalarınca doğrulanıyor mu? Resmi ideoloji kılığına sokulan Atatürkçülük, kurcalandıkça görülür, ne Müdafaa-i Hukuk yıllarının anti-emperyalist tutumuna sahiptir, ne de çağdaşlaşmak için, çağdaş-uygarlık düzeyini bilimsel yöntemlerle ulusal bileşime kavuşarak yakalamayı öneren, tam bağımsızlıkçı kişilik taşıyan tutuma! Benim kestirmeden 'İnönücülük' dediğim o 'resmi' Atatürkçülük en mükemmel ifade ve uygulamasını 40 yıllarında bulur ki, o da faşizan bir dikta, Tanzimat türünden bir Batıcılık, üstyapısal kültür aktarmalarıyla kişilik kaybını ilerleme sayan tatlısu alafrangalığıdır.

Peki Mustafa Kemal'i ve Atatürkçülüğü günümüzde nasıl değerlendirmeli? Bu tartışma açıktır, isterseniz Emre Kongar'ın bu soruyu nasıl cevaplandırdığına bir bakalım, yararlanırız.

(7 Şubat 1978)

3

ATATÜRKÇÜLÜK, 'PUTPERESTLİK' OLAMAZ

(Hanidir yeni bir moda çıkardılar, televizyonda ne zaman görsem, aklıma hep onun sözleri geliyor. Moda şu:

'Bir yerin kurtuluş günü mü, Mustafa Kemal Paşa'nın bir büstü jeep'in birine bindiriliyor, o şehre 'temsili' giriş yapıyor. Kasaba ya da şehir halkının başlarında yöneticileri, takım takım büstü karşıladıklarını unutmamak lâzım.

Şimdi bu Atatürkçülük mü? Ne münasebet!

Her seferinde hatırladığım sözü şudur: "Beni görmek demek, mutlaka yüzümü görmek demek değildir. Benim fikirlerimi, benim duygularımı anlıyorsanız ve hissediyorsanız, bu kâfidir." Evet, önce 'fikirleri ve duyguları' yüzünden önde geliyordu, birincileri gargaraya getirip, yüzü yerine büstlerini ortada dolaştırdığımızı duysa, acaba ne yapardı?

Biz gelelim 'fikirlerine ve duygularına.')

Dr. Emre Kongar, *Milliyet Sanat* dergisinde yazdığı başka bir yazıda kültürel açıdan Atatürkçülüğü şöyle tanımlıyor:

"... Aslında kültürel alanda Atatürkçülük, ne İslâm düşmanlığı ne de Batı hayranlığıdır. Kültürel açıdan Atatürkçülük, Türk kültürünün ulusallaşarak, evrensel boyutlara ulaşmasının savaşını vermektir. Çünkü Atatürk, bir ortaçağ imparatorluğundan, çağdaş bir ulusal devlet yaratma çabasını simgeler. Üstelik üretim güçleri, kapitalizm öncesi aşamadadır Cumhuriyet'in kuruluşunda. Bu nedenle Atatürk, bir yandan üretim güçlerinin gelişmesini sağlayıcı önlemler alırken, öte yandan da Batı'da gelişmiş olan 'ulusal kapitalist devlet'in üstyapı kurumlarını topluma aşılar. Anayasa, Yurttaşlık Yasası, giyim kuşam biçimleri, saat, takvim, alfabe ve benzerleri, hep kozmopolit imparatorluktan ulusal devlete geçiş için harcanan çabalardır. Tarih ve dil tezleri de bütünüyle bu açıdan değerlendirilmelidir. Amaç, İslâmın yok edilmesi ya da Batı'nın benimsenmesi değil, çağdaş ulusal

bir devlet yaratılmasıdır. Bu ulusal devlet, altyapı ilişkilerinin yetersizliği, üretim güçlerinin az gelişmişliği yüzünden, büyük ölçüde üstyapısal güdümlemelerle desteklenmektedir...

"Türkiye'de yapılan en büyük yanlışlardan biri Cumhuriyet'i kuran kadroların siyasal savaşını, kültürel alanda yorumlamaya çalışmaktır. Pek doğal olarak bu yanlış, başka bir yanlışa yol açmaktadır: İslâm kültürünün güzelliğini ve zenginliğini savunmak ile, Cumhuriyet yerine şeriata dayalı devleti geri getirmek arzuları birbirine karıştırılır. Üzülerek belirtmeliyim ki, hem İslâmcılar, hem de Atatürkçüler aynı yanlışı yapmaktadırlar. Oysa siyasal düzenin artık geriye dönmesi olanaksızdır. Öte yandan İslâm yadsınamaz. İslâm kültür mirasını yadsımak, Türkiye için, insanın bedeninin yarısını kesmesi kadar acıklı bir sonuç verir. Sanırım, Atatürkçü geçinenler, İslâm kültürünü yadsımaktan, İslâmcı olduklarını ileri sürenler de şeriata dayalı devleti geri getirme arzularından vazgeçerlerse, hem gerçekçi olurlar, hem de Türkiye'nin yeni kültürel bileşimine daha olumlu ve etkili katkıda bulunurlar..."

Ya şu cümlenin akla yakınlığı: "... Batı kültürüne teslim olduğu söylenen genç Cumhuriyet, Batı uygarlığına, tek dişi kalmış canavar, diye haykıran bir şiiri ulusal simge yapmıştı..."

Sıra geldi Dr. Kongar'ın Atatürk'ü ve Atatürkçülüğü günümüzdeki değerlendirişine! Bu satırları *Türk Dili*'nin Şubat sayısından alıyorum:

"... Atatürk, Türk bağımsızlık savaşının komutanı, yeni Cumhuriyet'in kurucusu ve altı yüz yıllık bir imparatorluğun üzerine, on beş yıl gibi bir zaman süresi içinde damgasını vurabilmiş bir devrimcidir. 'Atatürkçülük' ise bu damganın vurulmasında 'işlevsel' olarak kullanı-

lan araçtı. Bu araç, toplumumuzu günümüze getirmiş ve böylece işlevini başarı ile tamamlamıştır. Şimdi bulunduğumuz noktadan da ileri gitmek zorundayız. (...) Artık elimizde yeni bir toplum, yeni erekler vardır. Yeni atılımlar için yeni çözümler oluşturmaktır Atatürkçülük kanımca. Yoksa Atatürk'ün altmış yıl önceki dünyaya ve Türk toplumuna verdiği buyruklara kayıtsız koşulsuz uymak değil. Sanırım, böyle bir davranış en başta Atatürk'ün kendisinin benimsemeyeceği bir yaklaşım olurdu."

Hatırlayacaksınız elbet, 'çağdaş uygarlık kavramı' başlığı altında söylediklerimi; Emre'nin dediklerine ne kadar yakındı? En başta çağdaş uygarlık düzeyi değişmiştir, Atatürkçü olmak bu yeni düzeyin ardına düşmeyi zorunlu kılar. Yoksa? Yoksa ne olurmuş, onu da Emre'den dinleyelim: "... Günümüzün değişen ve gelişen koşulları içinde Atatürk ve Atatürkçülük ne yazık ki, toplumun daha ileriye gitmesine karşı çıkanların, toplum bilimsel olarak 'tutucu' diye nitelenenlerin elinde bir silâh olarak kullanılmak tehlikesi ile karşı karşıyadır. Büyük bir devrimcinin bundan daha büyük bir ihanete uğraması söz konusu olamaz. Bu tehlikeyi engellemenin birinci koşulu, Atatürk'ü ve Atatürkçülüğü günümüz toplumunda doğru yere, layık olduğu tarihsel yere oturtmaktır. Yoksa 'tek parti döneminin', 'otoriter rejim' özlemlerinin yâni bugünkü özgürlükçü demokrasiden geriye gidişin, gericiliğin simgesi olur çıkar Atatürk ve Atatürkçülük!

Ben de bunu söylemiyor muyum? Tartışma açılmıştır, Müdafaa-i Hukuk Atatürkçülerinin sürekli devrimciliği, Atatürkçülüğü dogmatik bir putperestlik biçimine döndürmüş İnönücülerin hakkından elbet gelecektir.

(8 Şubat 1978)

4

ÖZETLERSEK

Cumhuriyet'in İnönü diktası döneminde yozlaşarak, kendisine bulduğu kalıp, artık iyice eskimiştir ama, üzerinde doğru dürüst düşünen yoktur: Yarım yüzyıl önce geçmiş olayları, bellekte taze tutmak için tekrarlanıp duran 'kurtuluş günleri' törenleri de, 10 Kasım'dan 10 Kasım'a tekrarlanan Atatürk'ü anma törenleri de, Anadolu İhtilâli'nin özü ve gerçek içeriği gözden kaybedildiğinden, tatsız tuzsuz formaliteler halinde sürdürülüp duruyor.

Ben Mustafa Kemal'i önemserim. Önemsememde haklı olduğuma inanırım. Bence Kemal Paşa, iktidarın yapısal niteliğini değiştirdiği için önemli bir devrimcidir, 'mazlum milletler'e karşı azgın saldırganlığını sürdüren emperyalizmle boğuştuğu için de yaman bir Üçüncü Dünya lideridir. Mustafa Kemal Hareketi, Tanzimat'la Mütareke arasında oluşan, ama bir türlü gerçek doğrultusunu bulamayan uluslaşma sürecine gerçek dinamiğini verebilmiş, Osmanlı'nın ümmet toplumundan Türk ulusunu çekip çıkarmıştır, hem de ulusal kuvvetleri (Kuva-yı Milliye), ulusal iradenin (irade-i milliye) buyruğuna vererek! Bir önceki iktidarın hâlâ dinsel nitelikler taşıdığı, hâlâ teokratik bir düzenin üzerinde oturduğu hatırlanırsa, "Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur" ilkesinin ne büyük bir devrim sloganı olduğu şıp diye anlaşılır. Sosyalist bir devrim değildi elbette bu, olmayı da düşünmedi, Jöntürkler'in (ne yazık ki biraz da Batılı emperyalizm adına) başlatıp da gerçekleştiremedikleri ulusal demokratik devrimin anti-emperyalist bir platformda gerçekleştirilmesinden ibaretti.

Mustafa Kemal'in talihsizliği, adına devrim yaptığı toplumsal sınıfın, yâni ulusal burjuvazinin henüz Türkiye'de o tarihte oluşmamış bulunmasıdır. Bilindiği gibi yabancı sermayesi Osmanlı mülkiine girdikten sonra Müslüman olmayan azınlıklardan bir komprador burjuvazisi oluşmuş, Kurtuluş Savaşı tam bağımsızlık ilkesini öne alınca, bunların çoğu selâmeti Türkiye dışına kaçmakta bulmuştu. Gariptir ama, bu düzeyde, Mustafa Kemal'in Ulusal Demokratik Devrimi ile Lenin'in Sosyalist Devrimi arasında bir kader benzerliği vardır: Her ikisi de yukardan aşağıya devrimlerdir, her ikisi de adına devrim yaptıkları toplumsal sınıflara tam anlamıyla sahip değildirler, her ikisi de az gelişmiş ülkelerde gerçekleştiklerinden ister istemez merkeziyetçi bürokrasi diktalarına doğru yozlaşırlar. Ne var ki bu, her iki devrimin devrim olmak niteliğine gölge düşürmez; çünkü nasıl Sovyetler'de proletarya oluşmuşsa, Türkiye'de de ulusal burjuvazi oluşmuştur.

Ama ulusallığını koruyabiliyor mu, o ayrı hikâye! Nasıl ki Rusya'da oluşan proletaryanın iktidara el koyup koyamadığı, ayrı bir hikâyedir.

1960 sonrası, Atatürkçülük diye iki yanlışa inanmıştır: Birincisi, Mustafa Kemal hareketini, 27 Mayıs ya da 12 Mart türünden bir cuntacılık sanmaktır bunun; Anadolu İhtilâli'nde hiç kuşkusuz ordunun rolü büyüktür ama, başrol onda değildir, tam tersine başından başlayarak devrimi önce halk kongreleri, sonra Millet Meclisi yönetmiştir, ordu ulusal iradeye tâbi kılınmıştır. Kemal Paşa, hele Karabekir ve Ali Fuat Paşalar onunla birlik olduktan sonra, istediği anda Anadolu hareketini bir askeri cunta hareketine dönüştürebilirdi; asla dönüştürmemiş, tam tersine sırası geldiğinde

askerin sivile dönüşmesini şart koşmuştur. (*Yaraya Tuz Basmak* adındaki romanımda bu sorun tartışılır, orada da belirttiğim gibi Atatürk bir Jacobin'dir, bir Fransız Devrimi devrimcisidir, 27 Mayısçılar 12 Martçılar ise Bonapartiste'tirler, aradaki fark uçurumdur, bir uçurum!)

1960 sonrası kuşaklarının ikinci yanılgısı, İnönü ile Atatürk'ü karıştırmak oluyor. Gerçi İnönü Kurtuluş Savaşı boyunca ve savaştan sonra da Mustafa Kemal'in yanında bulunmuştur hep, ama o dönemler Kemal Paşa dönemleridir, sonraki İnönü döneminden farklıdırlar: Nasıl ki Stalin, Lenin zamanında da yönetime katılmıştı, ama Lenin dönemi ile Stalin dönemi farklı dönemlerdir. İnönü dönemi, Atatürk devrimciliğinin biçimleştirilmesi, bütün toplumsal ve ekonomik özünden soyutlanarak bir üstyapı devrimi haline getirilmesi demek oluyor. İnönü için çağdaşlaşmak hemen Batılılaşmak haline gelmiş, bunun için de ağırlık üstyapısal dönüşümlere verilmiştir; Batı musikisi, köy enstitüleri, klâsiklerin çevirisi, halkevlerinin önem kazanması, ilköğretim seferberliği gibi öğeler bu İnönü Atatürkçülüğü'nün temelleridir. Bu temellerin anti-emperyalist, büyük sanayileşmeden yana, tam bağımsızlıkçı Anadolu devrimi ilkeleri ile yakınlığı tartışma götürür.

Bana kalırsa, gençler Mustafa Kemal gerçeğini tarihsel bağlamı içinde yeniden ele alırlarsa, en azından onun sunyatsen konumunda olduğunu görecek, üstelik çok daha radikal bir girişimci olduğunu saptayacaklardır. Yanılgılar, ödüncü, emperyalist yardakçısı, diktaya eğilimli bazı yönetici kadroların Atatürkçü geçinmelerinden, genç kuşakların da inceleyip araştırmadan buna inanmalarından doğuyor besbelli. Fikrimce bu yanılgı dönemini aşmaya başladık bile! Bunda el-

bet, yeniden Müdafaa-i Hukuk koşullarının doğması etkili oluyor.

Ne dersiniz?

(9 Kasım 1978)

MERAKLISI İÇİN NOTLAR

İnönü'nün faşizan CHP diktası döneminde, Mustafa Kemal Paşa'nın 'çağdaşlaşmak' ilkesi ('muaşsır medeniyet seviyesine ulaşmak'), gayet ustalıkla 'Batılılaşmak' biçimine dönüştürülmüştür. Nasıl ki dış politikada, Mustafa Kemal'in ölümüne kadar Batılı emperyalist ülkelerle ittifaklara girmeyen Türkiye, İnönü döneminde İngiltere ve Fransa ile ittifak anlaşmaları imzalamıştır. Daha 1937'de Mustafa Kemal Paşa'nın Hatay dolayısıyla savaşmaya kalkıştığı Fransa ile.

Kültür düzeyinde yozlaşmayı bir iki alıntıyla gözden geçirmek olasıdır. Önce Mustafa Kemal'in iki küçük metnini okuyalım: a/ **"Efendiler, bir şeyin zararıyla, bir şeyin imhasıyla yükselen şeyler, bittabi, o şeylerden mutazarrır olanı alçaltır. Ve filhakika Avrupa'nın bütün terakkisine, tealisine ve temeddününe mukabil, Türkiye bilakis tedenni etmiş ve sükût vadisinde yuvarlanadurmuştur. Artık ıslah-ı hal etmek için, insan olmak için, mutlaka Avrupa'dan nasihat almak, bütün işleri Avrupa'nın amaline göre tedviretmek, bütün dersleri Avrupa'dan almak gibi birtakım zihniyetler küşayiş buldu. Halbuki hangi istiklâl vardır ki, ecnebilerin nesayihiyle, planlarıyla yükselebilsin? Tarih böyle bir hadise kaydetmemiştir."** (6 Mart 1922) b/ **"Şimdiye kadar takip olunan tahsil ve terbiye usullerinin milletimizin tarihi tedenniyatında en mühim amil olduğu kanaatındayım. Onun için milli bir terbiye programından bahsederken, eski devrin hurafatından ve evsaf-ı fıtriyemizle hiç de münasebeti olmayan yabancı fikirlerden, şarktan ve garbten gelen bilcümle tesirlerden uzak, seciye-i**

milliye ve tarihiyemizle mütenasip bir kültür kasdediyorum. Çünkü deha-yı millimizin inkişafı, ancak böyle bir kültür ile temin olunabilir. Laalettayin bir ecnebi kültürü, şimdiye kadar takib olunan yabancı kültürlerin tahrib edici neticelerini tekrar ettirebilir. Kültür (haraset-i fikriye) zeminle mütenasiptir, o zemin milletin seciyesidir." (Temmuz, 1921)

Şimdi isterseniz, İnönü döneminin kültür önderlerinden Nurullah Ataç'ın Türkiye için çıkar yolu nerede gördüğüne geçebiliriz. Ataç, İnönü'nün gözde bir adamıydı (Cumhurbaşkanlığı çevirmeni mi neydi, *Ulus*'ta yazardı, partinin kültür işlerinde önemli söz sahibiydi), İnönü dönemi ulusal eğitim politikası hatırlanırsa, Ataç'ın sözlerinin, o dönemin eğilimini yansıttığı hemen fark edilir. Bu eğilim, Mustafa Kemal düşüncesinin tam karşıtıdır. Ataç diyor ki: a/ "Bizim devrim dediğimiz hareketin amacı bu ülkeyi Batı ülkelerine benzetmektir; devrimcisi ile gelenekçisi ile." b/ "Biz görüyoruz eksiğimizi, Yunanca öğrenmedik, Latince öğrenmedik, Avrupalıların eğitiminden geçmedik, onun için ne denli uğraşsak Avrupalılar gibi olamıyoruz. Buna üzülüyoruz." c/ "Gençleri, kendilerine hür edebiyatı öğreterek kurtarabiliriz. Eski Yunaneli'nin, eski Roma'nın edebiyatı. Platon'u, Aristophanes'i, Euripides'i, Horatius'u, Vergillius'u okusunlar. Yalnız birini değil hepsini okusunlar. Onların etkisi ile yetişen Avrupa edebiyatlarının eserlerini okusunlar." Buna karşılık, Ataç, 'halk musikisini sevenleri' uygarlığa düşman saymakta, aydınları bu 'laubâlilikten vazgeçirmek' gerektiğini ileri sürmektedir. 'O zaman alaturka musikiden de belki kurtulur'muşuz. Divan şiirini okumamak gerekirmiş, onun için de 'severekten, yüreğimiz kanayaraktan kapatacağız divan şiirini' dememiş midir?

'Siyaset esnafı' ve Atatürk

"... Önemli olan, memleketi temelinden yıkan, ulusu tutsak ettiren iç cephenin düşmesidir. Bu gerçeği bizden iyi bilen düşmanlar bu cephemizi yıkmak için yüzyıllarca çalışmışlar ve çalışmaktadırlar. Bugüne kadar başarı da kazanmışlardır. Gerçekten kaleyi içinden almak, dışından zorlamaktan kolaydır..."

MUSTAFA KEMAL
1927

1

KIRKYIL UYUMUŞUZ

Emperyalizmin Tanzimat'la birlikte ekonomimizi nasıl duman ettiğini söyleyip duruyoruz ya, bakın Mustafa Kemal Paşa 1922 Martı'nda bunu ne güzel anlatıvermiş:

"... Tanzimat'ın açtığı serbest ticaret devri, Avrupa rekabetine karşı kendisini müdafaa edemeyen iktisadiyatımızı bir de iktisadi kapitülasyon zincirleri ile bağladı. Teşkilât ve ferdi kıymet nokta-yı nazarlarından iktisat sahasında bizden çok kuvvetli olanlar, memleketimizde, bir de fazla olarak, imtiyazlı mevkide bulunuyorlardı. Temettü vergisi vermiyorlardı. Gümrüklerimizi ellerinde tutuyorlardı. İstedikleri zaman istedikleri eşyayı, istedikleri şerait tahtında memleketimize sokuyorlardı. Bütün iktisat şubelerimize bu sayede mutlak hâkim olmuşlardı.

"Efendiler! Bize karşı yapılan rekabet hakikaten çok gayr-ı meşru, hakikaten çok kahir idi. Rakiplerimiz bu surette inkişafa müsait sanayiimizi de mahvettiler. Ziraatımızı da rahnedar eylediler. İnkişaf ve tekâmül-ü iktisadi ve maliyemizin önüne geçtiler."

Uyarmam gerekiyor mu? Mustafa Kemal için, 30 yıldır kuyruğuna takıldığımız Avrupa ve Amerika, 'rakip-

lerimiz'dir, 'inkişafa müsait sanayiimizi mahvedenler, ziraatımızı rahnedar edenler'dir. Bunun nedeni de, yine 30 yıldır, Tanzimat'ta olduğu gibi 'yabancı sermayesini' memleketimizde imtiyazlı kılmamızdır.

Bu bir.

Gelelim sanayiye, sanayileşmeye! 1 Kasım 1937'de şunları diyor:

"... Endüstrileşmek en büyük milli davalarımız arasında yer almaktadır. Çalışması ve yaşaması için ekonomik elemanları memleketimizde mevcut olan büyük küçük her çeşit sanayii kuracağız, işleteceğiz. En başta vatan müdafaası olmak üzere, mahsullerimizi kıymetlendirebilmek ve en kısa yoldan, en ileri ve refahh Türkiye idealine ulaşabilmek için, bu bir zarurettir. Bu kanaatle, beş yıllık ilk sanayi planının geri kalan ve bütün hazırlıkları bitirilmiş olan birkaç fabrikasını da süratle başarmak ve yeni plan için hazırlanmak icabeder.

"... Bundan sonrası için, bütün tayyarelerimizin ve motörlerinin memleketimizde yapılması ve harb hava sanayiimizin de bu esasa göre inkişaf ettirilmesi iktiza eder."

Evet, nerede 1937 nerede 1980? Ben lâf dinlemem arkadaş, kırk yıldır uyumuşuz biz; Kemal Paşa, bugün yeni keşfetmiş gibi dört elle sarılmak istediğimiz ulusal savunma sanayii zorunluluğuna, kırk yıl önce, tam da hava kuvvetlerinden söz ederek işaret etmiş imiş; kırk yıl boyunca gelmiş geçmiş bütün iktidarlar hem kendileri uyumuş, hem milleti uyutmuşlar, hâlâ da üzerimize ölü toprağı serperek, uyutmaya kalkışmaktalar.

Uyuyacak mıyız? Yoksa daha Cumhuriyet'in ilk yıllarında işaret edilmiş bu zorunlu hedeflere ulaşıp bağımsızlığı ve özgürlüğü bize bırakabilmek için canlarını vermiş olanlara nihayet layık olacak mıyız?

Peki, sanayileşeceğiz de bunu yaparken demokrasiden, özgürlükten vaz mı geçeceğiz? Hayır, ikisi bir arada, aynı önemde olacaktır. Çünkü bir kere nasıl demiş, "Hürriyet ve istiklâl benim karakterimdir"; sonra şu çok anlamlı sözleri söylemiş:

"... Fransa ihtilâli bütün cihana hürriyet fikrini neşheylemiştir ve bu fikrin hâlen esas ve menbaı bulunmaktadır. Fakat o tarihten beri beşeriyet terakki etmiştir. Türk demokrasisi Fransa ihtilâlinin açtığı yolu takip etmiş, lâkin kendisine has vasf-ı mümeyyizle inkişaf etmiştir. Zira her millet inkılâbını içtimai muhitinin tazyikat ve ihtiyacına tabi olan ve hal ve vaziyetine ve bu ihtilâl ve inkılâbın zaman-ı vukuuna göre yapar."

Kökeni itibariyle Türk devriminin demokratik bir devrim olduğunu söylemekle bırakmış mıdır, hayır, 4 Aralık 1923'te demiştir ki:

"... Cumhuriyet serbesti-i efkâr taraftarıdır. Samimi ve meşru olmak şartıyla her fikre hürmet ederiz. Her kanaat bizce muhteremdir."

1924 yılı Aralık ayında, daha da açıyor:

"... Hâkimiyet-i milliye esasma müstenit ve bilhassa Cumhuriyet-i idareye malik bulunan memleketlerde siyasi fırkaların mevcudiyeti tabiidir. Türkiye Cumhuriyeti'nde de yekdiğerini mürakip fırkalar tekevvün edeceğine şüphe yoktur."

Neden mi, neden olduğunu da 1925'te söylemiş: "... Türk milleti, artık mazinin bin türlü seyyiatı eseri olarak dimağında yer tutan pası tamamen silmiştir. Gözleri önünde her gün biraz daha fazla tekasüf ettirilmek istenen bulutları katiyyen dağıtmıştır. Artık bütün manası ve çıplaklığıyla hakikati görüyor ve anlıyor. Bu milleti bütün mevcudiyetiyle temas ettiği hakikatten, hakikate yürümekten men etmek imkân ve ihtima-

li kalmamıştır. Türk milletini kendi nefsini bile anlamaktan men eden setler imha edilmiştir, yıkılmıştır. Ve müteamadiyen imha edilecektir, yıkılacaktır."

(24 Şubat 1977)

2

BİRAZ CİDDİ KONUŞALIM

İşiniz yoksa, gelin biraz ciddi konuşalım. Demirel öyle diyor, Ecevit böyle diyor, MSP'nin görüşü o, TİP'in görüşü bu; iyi güzel ama, Türkiye Cumhuriyeti devletinin içinde bulunduğu gelişme aşamasında temel çıkarı ve ana tutumu ne? Kurtuluş Savaşı'nı bir demokratik devrim izlediğine göre, (değil mi ki şimdi kapitalizme geçiş sürecini yaşıyoruz) devletin ana tutumu bir yandan sanayileşmek bir yandan demokratikleşmek olacaktır. Olmalıdır. Başka türlü söylersek, bir yandan ulusal endüstrimizi kurup ele güne muhtaç olmadan çağdaş bir yaşamaya ulaşırken, bir yandan demokrasiyi en geniş anlamıyla gerçekleştirip özgürlükçülük niteliğini somutlaştıracağız.

Şimdi dikkat isterim.

Jöntürkler'den bu tarafa Osmanlı devrimcilerinin 'taleplerine' dikkat ettiniz mi? Sanırım en güzel biçimiyle Namık Kemal'in ve Fikret'in mısralarıyla özetlenmiştir, o da sonsuz bir hürriyet aşkından, özgürlük isteğinden ibarettir. Tanzimat özgürlük ister, Meşrutiyet özgürlük ister, Cumhuriyet özgürlük ister, demokrasi özgürlük ister. O kadar ilginçtir ki bu, Osmanlı sosyalistleri de, Cumhuriyet sosyalistleri de, uzun süre işçi sınıfının

iktidarı sloganını akıl edememişler, özgürlük savaşımı vermişlerdir.

Peki, istibdada karşı özgürlük istemek, kötü şey mi? Ne münasebet, elbette iyi şey. Yalnız, bizim özgürlük savaşlarının şöyle garip bir sonucu oluyor, yurt içinde ya da dışında "hürriyet" için savaşanlar, günün birinde savaşı kazanıp ülkede iktidar oldular mı, bir de bakıyorsunuz kaşla göz arasında mülkün yarısı gitmiş. Tanzimat, Osmanlı uyruklarına eşitlik getiriyor, özgürlük getiriyor ama, bırakın toprak olarak uğrattığı kayıpları, ülkenin ekonomisini duman edip gümrükleri kaldırarak sanayi diye elde ne kalmışsa Avrupa sanayi ürünleri karşısında dağılmasına yol açıyor. Meşrutiyet, aynı şey: İlânı ile birlikte Trablusgarp ve Bosna elden çıkar da, 'hürriyet'i getiren İttihât ve Terakki gık diyemez. O gelen 'hürriyet'le, on yıl içinde, imparatorluktan elimizde kalan cömertçe dağıttığı, herkesin bildiği şey.

Kurtuluş Savaşı ve sonrasında Müdafaa-i Hukuk ruhuna uygun olarak, Kemal Paşa ve arkadaşlarının, yabancı sermayesine karşı, tam bağımsız bir ekonomiden, sanayileşmeden yana tutumları, demokrasi döneminin getirdiği 'hürriyet'le birlikte yabancı sermayeyi teşvik kanununa, petrol kanununa, Amerika ile ikili anlaşmalara dönüşüyor Demokrasi kendine göre bazı özgürlükler getiriyor ama, bir de ne görüyoruz, Kemal Paşa'nın kan ve ter pahasına ele geçirir gibi olduğu 'milli iktisat' devri gümbürdemiş gitmiş, yeniden yarı sömürge statüsüne dönmüşüz.

O zaman, kıssadan hisse; bir ülkenin özgürlüğü, tam bağımsızlığı sadece demokratik düzeyde serbestlikler sağlamakla olmaz. Bu işi sağlama bağlamak, ekonomik düzeyde bu bağımsızlık ve serbestliğin üzerine oturaca-

ğı temelleri atmak lâzımdır. O temeller ise, besbelli endüstrileşmeyle atılacaktır.

O halde; Türkiye Cumhuriyeti devletinin ölüm kalım sorunu, demokratikleşmeyi ve sanayileşmeyi aynı zamanda, uyumlu ve düzenli bir biçimde yapabilme sorunudur. Peki, buna karşı partilerimizin tavrı ne? AP, biliyoruz, sanayileşme diye tutturmuş, ne kadar iyi; yalnız iş demokratikleşmeye geldi mi, başlıyor komünizm öcüsünü ortalara salıp, güvenlik mahkemelerinden, parti yasaklarından, sıkı yönetimlerden söz etmeye. CHP diyeceksiniz, onun ağzından demokratikleşme lâfı düşmüyor, iktidar olursa 141/142'yi, 163'ü kaldırması bile olası, aman ne iyi, iyi ama, siz hiç Ecevit'in iktidarı döneminde doğru dürüst bir sanayileşme çabası gördünüz mü, muhalefet döneminde sanayileşmenin üstüne kalın kalın bastığı bir konuşması kulağınıza çalındı mı? Durur durur köylünün kalkınmasından söz eder, köylü kalkınmazsa sanayileşme olmaz bile demeye getirir. Köylü nüfusu erozyona uğrayan bir ülke de bunun anlamı ne? Öbür partiler de bu iki partiye göre, işin ya bir yanına ağırlık veriyorlar, ya öbür yanına; oysa Türkiye Cumhuriyeti devletinin yakın ve uzak çıkarları için bu iki amacın ikisine birden önem vermek, ikisini birden gerçekleştirmenin çarelerini arayıp bulmak gereklidir.

İki sebepten böyledir bu; birincisi tarihi determinizmin gereğidir de ondan, tam bağımsızlığını korumak isteyen, aklı başında çağdaş bir ülke başka türlüsünü yapamaz, yaparsa ya uyduluğa tökezlenir, ya yarı sömürgeliğe ki ikisi de aynı kapıya çıkar. İkinci neden, direkt olarak, şu içinde yaşadığımız devleti kuranların bu sorunu böyle koymuş olmalarından ileri geliyor. Ortalıkta Atatürkçülük dendi mi, herkes aslan kesiliyor ama, Mustafa Kemal'in ekonomik bağımsızlık, sanayileşme,

bağımsızlık ve özgürlük konularında söylemiş oldukları kimsenin kafasını kurcalamıyor.

İsterseniz bir göz atalım da, sanayileşmenin, ekonomik bağımsızlığın bu devletin kuruluş amaçları arasında ne kadar önemli bir yer tuttuğunu üstünkörü de olsa bir görelim. Olur mu?..

(28 Şubat 1977)

3

'MİLLÎ İSTİKLÂL BENCE HAYAT MESELESİDİR'

Şimdi bunlar, şu karşımıza geçmiş oy isteyenler, 'Atatürkçü' geçiniyorlar öyle mi? Ağızlarından Atatürk'ün adı eksik olmuyor. Şöyle bir numaraları da var, efendim, Türk gençliği neden yabancı düşünürlere başvuruyormuş, Atatürk varken? Onun için, kime oy verelim sorusuna cevap aranırken, düşündüm, sorunları koymakta en akıllıca yol, devletin kurucusu Mustafa Kemal Paşa'nın ilkelerine başvurmak: İlkelere göz atacağız, sonra bakacaksınız, politikacı makûlesi ne dereceye kadar onun dediklerine bağlı, gereklerini yerine getirmiş, oyunuzu ona göre vereceksiniz.

Oldu mu?

Mustafa Kemal Paşa'nın Türkiye konusunda üzerinde en çok durduğu şey, onun bağımsızlığıdır (istiklâli). Türk gençliğine hitabesinde 'Muhafaza ve müdafaa' mecburiyetinden söz ettiği iki şeyden birisi (ve birincisi) Türk İstiklâli'dir. 1919 Mayısı'nda, ne diyor: "Türk'ün haysiyet ve izzetinefis ve kabiliyeti çok yüksek ve büyüktür. Böyle bir millet esir yaşamaktansa mahvolsun evladır. Binaenaleyh, ya istiklâl ya ölüm!"

Nutuk'ta, 'istiklâl' üzerine unutulmayacak sözler söylenmiştir, buyurun birkaçını okuyun: "Ben, yaşayabilmek için mutlaka müstakil bir milletin evladı kalmalıyım. Bu sebeple milli istiklâl bence hayat meselesidir." Ya şu: "Ne kadar zengin ve müreffeh olursa olsun, istiklâlden mahrum bir millet, medeni insanlık karşısında uşak olmak mevkiinden yüksek bir muameleye liyakat kazanamaz."

Dahası, şu hâlâ ne kadar güncel görünen, ilginç sözleri: "Milletimizin kurduğu yeni devletin mukadderatına, muamelatına, istiklâline unvanı ne olursa olsun hiç kimseyi müdahale ettirmeyiz! Milletin kendisi, kurduğu devleti ve onun istiklâlini muhafaza ediyor ve ilelebet muhafaza edecektir."

Anlamlı görünüyor, evet! Otuz yıldır, 'Atatürkçü geçine geçine bazı politika esnafının bizi nerelere sürüklediğini daha iyi canlandırmak için, Mustafa Kemal Paşa'nın 'istiklâl'den neyi anladığını da hatırlamalıyız, hatırlamalısınız: "Tam istiklâl denildiği zaman, tabii, siyasi, mali, iktisadi, adli, askeri, kültürel vs. her hususta tam istiklâl, tam serbestlik denilmektedir. Bu saydıklarımın herhangi birinde istiklâlden mahrumiyet, millet ve memleketin hakiki manasıyla bütün istiklâlinden mahrumiyeti demektir."

İyi mi? Hadi bir de, uluslararası ilişkilerde bağımsızlık dendi mi ne derece titiz olduğuna şöyle bir göz atalım: "Millet ve memleketimin menfaatleri icab ettirirse, insanlığı teşkil eden milletlerden her biriyle medeniyet icabı olan dostluk ve siyaset münasebetlerini büyük bir hassasiyetle takdir ederim. Ancak, benim milletimi esir etmek isteyen herhangi bir milletin, bu arzusundan vazgeçinceye kadar, amansız düşmanıyım."

Yaşa Paşam!

Bir Mustafa Kemal Paşa'nın istiklâl (bağımsızlık) konusunda dediklerini okuyunuz, bir 'Atatürkçü' geçinen politika esnafının yaptıklarını düşününüz, çoğunun Atatürkçü filân olmadıklarını hemen fark edeceksiniz ya, bu arada bağımsızlığımızın çok alanlarda güme gitmiş olduğunu dehşetle göreceksiniz. Hele Mustafa Kemal'in, askeri, iktisadi vs. alanların herhangi birinde dahi tam bağımsızlığı yitirmenin, bütün alanlarda yitirmek anlamını taşıdığını söylediğini okuyunca, dehşetiniz öfkeye dönüşecektir: Ordumuzun, donanmamızın, hava kuvvetlerimizin donatılması için bizi yabancıların eline baktıranlar kimlerdir, ekonomimiz için şundan bundan borç para dilendirenler?

Çok sahip çıkar göründükleri Atatürkçülük, gerçek anlamda ele alınır, yozlaştırılmazsa, hiç şaka kaldırmıyor. Tam bağımsızlıktan yanadır, tam bağımsızlığın bölünmez bir bütün olduğuna inanmaktadır, yabancı ülkelerle ilişkilerimizde istiklâlimizin tehlikeye düşmesine şiddetle karşı çıkmakta, böyle bir işe kalkışan yabancı ülkeye 'amansız' düşman olmamızı öngörmektedir; ayrıca, ne kadar zengin olursa olsun, bağımsızlığını yitiren bir ülkeye ancak uşak muamelesinin yakışacağını söylemekte, bunun için de Türk milletinin yeni kurduğu devletin 'mukadderatına, muamelatına, istiklâline' hiç kimseyi karıştırmayacağını açıklamaktadır.

Hangisi "Atatürkçüyüm" diye bangır bangır bağırarak, topraklarımızda yabancılara üs verdi? Hangisi ikili anlaşmalar yaparak, bölünmez bir bütün olan bağımsızlığımızı, parçalara bölüp zedeledi? Hangisi milli ordumuzu yabancıların iradesine bağlı kıldı? Hangisi ekonomimizi, yabancı ekonomilerin ve güçlerin arzu ve iradesine uygun bir gelişmeye sürükledi? Hangisi hâlâ bu ödünleri "Atatürkçülük adına utanmadan savunu-

yor, sürdüreceğini ilân ediyor? Hangisi son vereceğini, gerçek anlamda bir Kuva-yı Milliye ve Müdafaa-i Hukuk Mustafa Kemalciliğine döneceğini söyleyebiliyor? Hangisi bu derece önemli, devletin kurucusu için 'Cumhuriyet'ten bile önde gelen, "bağımsızlık" ilkesini gargaraya getirip, lâfı ikinci derece konulara, gündelik işlere çevirmeyi kurnazlık sayıyor?

Bunlara bakıp, elinizi vicdanınıza koyup, oyunuzu vereceksiniz. Ama size bir şey diyeyim mi, Türk ve dünya kamuoyu karşısında, bağımsızlığımızın şu yukardan beri sıraladığım anlamda savunucusu olduklarını açıklayamayanlara kulak asmayın! "Atatürkçüyüm" filân da derler ya, hikâye, Kemal Paşa bunların alayını bir pula harcardı.

(19 Mayıs 1977)

4

'CUMHURİYET, FİKİR SERBESTLİĞİ TARAFTARIDIR'

Siyasal partiler arasında, hangisini neye göre yeğleyeceğiz. Araştırırken, önemli bir nokta da, bu partilerin ve yöneticilerinin demokrasiyle ilişkileridir: Demokrasiyi nasıl anlıyorlar, demokrasi nedir, nasıl anlaşılması gerekirdi?

Bunların çoğu "Atatürkçü" ya, isterseniz, yine devletin kurucusu bu konuda ne demiş, bir kurcalayalım: "Bugünkü hükümetimiz, devlet teşkilâtımız, doğrudan doğruya milletin kendi kendine, kendiliğinden yaptığı bir devlet teşkilâtı ve hükümettir ki, onun ismi Cumhuriyet'tir. Artık hükümet ile millet arasında mazideki

ayrılık kalmamıştır, hükümet millettir, millet hükümettir. Artık hükümet ve hükümetin mensupları, kendilerinin milletten gayri olmadıklarını ve milletin efendi olduğunu tamamen anlamışlardır." (1925)

Cumhuriyet'in (demokrasinin) iki temel direği nedir, ulusal egemenlik ve özgürlük değil mi, bir de Mustafa Kemal Paşa'nın bu konudaki sözlerine uzanalım isterseniz: "Millet hâkimiyetini almıştır ve isyan ederek almıştır. Alınmış olan hâkimiyet hiçbir suretle terk ve iade edilemez. Tevdi edilemez." (1922) Ayrıca "Milli hâkimiyet öyle bir nurdur ki, onun karşısında zincirler erir, taç ve tahtlar batar, mahvolur. Milletlerin esirliği üzerine kurulmuş müesseseler her tarafta yıkılmaya mahkûmdurlar." (1924)

Özgürlük fikrine gelince, Mustafa Kemal Paşa bu fikri hiçbir vakit bağımsızlık fikrinden ayırmıyor, ikisini de birlikte, aynı heyecanla savunuyor. "Hürriyet ve istiklâl benim karakterimdir. Bence bir millette şerefin, haysiyetin, namusun ve insanlığın vücut ve beka bulabilmesi mutlaka o milletin hürriyet ve istiklâline sahip olmasıyla kaimdir." (1921) Ayrıca, "Cumhuriyet fikir serbestliği taraftarıdır. Samimi ve meşru olmak şartiyle her fikre hürmet ederiz. Her kanaat bizce muhteremdir." (1923)

Ne görülüyor? Devletin kurucusuna göre, Cumhuriyet fikri (demokrasi) bağımsızlıktan (istiklâl) ayrılır bir fikir değildir, kayıtsız şartsız millet egemenliğiyle özgürlüğü içerir; millet, hâkimiyetini almıştır ve isyan ederek almıştır, kimseye vermez, terk etmez (hâttâ tevdi etmez, 27 Mayıs ve 12 Mart aslanlarının kulakları çınlasın), bunu özgürlük içersinde "ifade" eder, bu da ayrı ayrı hepsi saygın olan fikirlerin serbestliğini gerektirir. Kısacası, Mustafa Kemal Paşa gelişmiş Batılı burjuva ülke-

lerinde uygulanmakta olan bir demokratik düzenden yanadır, bunu şiddetle savunmaktadır

Şimdi birisi çıkar der ki, iyi ama, sağlığında bunu tam olarak uyguladı mı? Hayır, tam olarak uygulayamadı, ama daha önce de söyleştiğimiz gibi, Türkiye 1919'dan başlayarak sürekli bir devrim, bir "demokrasiye geçiş" dönemi içindedir; bunun başlangıç safhası, ister istemez, iç ve dış müdahalelerle uğraşmayı gerektirmiş; bu da sıkı/düzenli bir "askeri demokrasi" döneminin yaşanmasına neden olmuştur; ama Mustafa Kemal Paşa'nın kısa iktidarı boyunca (on yıl mı nedir), ne zaman rahatlasa hemen çoğulcu demokrasiye geçiş deneylerine kalkışması, koyduğu ilkelere inancım da, uygulama azmini de göstermeye yeter.

Oysa, İnönü diktasından başlayarak, Türkiye'de uydurma bir Atatürkçülük icat edilmiş, bu diktanın (ya da önceki askeri demokrasi döneminin) geçici özellikleri Türkiye Cumhuriyeti'nin temel ilkeleriymiş gibi savunulmaya başlanımıştır. Bunu yapanlar, gerçekte devrimin 1930 konağından 40 konağına zar zor geçip de, orada kalmayı çıkarlarına uygun görenlerdir, hâlâ da Atatürkçülük budur diye yutturmaya uğraşıyorlar ama boşuna, 1925 Eylülü'nde, dediği gibi: "Şuur daima ileriye ve yeniliğe götürür dönüşsüz bir haslet olduğuna göre, Türkiye Cumhuriyeti halkı ileriye ve yeniliğe uzun adımlarla yürümeye devam edecektir."

Çok şükür, "askeri demokrasi" dönemini atlatalı yıllar oldu, 1946'dan bu yana çoğulcu demokrasiyi uygulamaya uğraşıyoruz, ama nasıl, bütün koşullarıyla mı? Egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur demek, ne demektir düşündünüz mü hiç, eğer sosyalist bir parti halkın çoğunluğunu kazanırsa su içinde iktidar olur demektir, eğer Cumhuriyet'in ana ilkelerine karşı çıkmıyorsa mu-

hafazakâr bir parti, halkın çoğunluğunu elde ederse bal gibi iktidar olur demektir. Hâkimiyet kayıtsız şartsız milletindir ilkesi, "aşırı sağ aşırı sol" palavrasını yemez, demokraside böyle bir şey yoktur, demokrasi dediğimiz ülkelerde de. Bu bizde Mustafa Kemalciliği diktacı bir İnönücülüğe çevirmiş siyaset esnafının büyük palavrasıdır ki, yıllar yılı, Türk halkım Kemal Paşa'mn ideal edindiği demokrasiden de, fikir serbestliğinden de, ulusal egemenliğin kayıtsız şartsız uygulanmasından da yoksun bırakmıştır, zira ulusal egemenliğe kendi çıkarlarını koruyan "kayıtlar ve şartlar" getirmişlerdir.

Şimdi bir bunları hatırlayacağız, bir Kemal Paşa'mn açık sözlerini ve ülkülerini! Kim onun dediği doğrultuyu savunuyor? Kim dediklerini gerçekten uygulamış? Nerede sağlam bir demokrasinin ilkeleri? Kimler "Atatürkçü" geçinerek faşizan diktaları, yabancı kokan müdahaleleri tezgâhlamışlar? Her şey ortada: Marks'ı, Engels'i, Lenin'i sıralamıyorum, Mustafa Kemal Paşa'nın düşüncesini aktarıyorum, ölçün biçin, buna göre kararınızı verin!

(20 Mayıs 1977)

5

'TÜRK İNKILÂBI, İHTİLÂLDEN DEVÂSİ BİR TAHAVVÜLDÜR'

Devrim dedin mi, ağzından kazara devrimci sözü çıktı mı, çoklarının tüyleri diken diken oluyor; görüyorsunuz. Devrimi ve devrimciliği, Cumhuriyet'in ve demokrasinin dışında, bunları yıkmayı amaçlayan karanlık ve hain şeyler sayıyorlar. Türkiye'nin geleceğine ilişkin öne-

rileri değiştirici, yenileyici, atılımcı olmaktan çok, tutucu, oyalayıcı, "idare edici" Yeni koşulların, ülke için de, ülkenin halkı için de, yeni yaşama biçimleri, yeni töreler, yeni yasalar getireceğini anlamak istemiyorlar. Cumhuriyet'in ellinci yıllında rejimin "ayrılmaz parçaları sayılan" siyasal partilerin çoğu devrimle de, devrimcilikle de ilişkisini kesmiş idare-i maslahatçı, amacı iktidar olan örgütler haline düşmüştür.

Oysa bize devrimci partiler lâzım!

Yoo hayır, devrimciliği umdukları ya da sandıkları gibi Maozedun'a ya da Che Guevera'ya bağlamayacağım, eylemcilikte maşallah hiç de onlardan geri kalmayan Mustafa Kemal Paşa'ya bağlayacağım. Mustafa Kemal ihtilâlcidir, bunu Türk devrimini anlatırken açıkça söyler: "Türk inkılâbı nedir? Bu inkılâp, kelimenin vehleten ima ettiği ihtilâl manasından başka, ondan daha vasi bir tahavvülü ifade etmektedir." Beğendiniz mi? Türk inkılâbı bir kere ihtilâl demekmiş ya, ayrıca ondan daha geniş bir değişikliği deyimliyormuş, ihtilâlden de geniş bir değişiklik tasarlayan adam devrimci değildir de nedir?

Kaldı ki, bir başka münasebetle iliştiğim gibi, Atatürk devrimciliği sürekli devrimciliktir, neden, amacı değişkendir de ondan, çağdaş uygarlık düzeyine, "hakiki mürşit olan" bilimle ulaşılacaktır ne demek? Hem çağdaş uygarlık düzeyi sürekli değişiyor, hem bilimlerin ona ulaşmak için verdiği araçlar ve yöntemler. Değişmeleri göz önünde tutmayı, onlara göre hareket etmeyi Mustafa Kemal söylememiş midir sanırsınız: "Medeniyet yolunda muvaffakiyet tecedddüde vabestedir. İçtimai hayatta, iktisadi hayatta, ilim ve fen sahasında muvaffak olmak için yegâne tekâmül ve terakki yolu budur." Zaten, "Henüz kurtulmuş değiliz, atılan adımlar bundan

sonra atılması lâzım gelen adımların başlangıcıdır." Kaldı ki "... Hayata ve geçime hâkim olan hükümlerin zaman ile değişmesi, gelişmesi ve yenileşmesi zaruridir."

Mustafa Kemal ihtilâlini yaparken, gözlerini Fransız devrimine dikmişti, o devrimin getirdiği özgürlük fikrini gerçekleştirmek, demokrasiyi kurmak istiyordu. Bunu elbet, Türkiye'nin koşulları içinde yapacaktı. Daha önce işaret ettiğim gibi, fikrini gizlememiş, söylemiştir de: "Fransa ihtilâli bütün cihana hürriyet fikrini yaymıştır. Ve bu fikrin halen kaynağı bulunmaktadır. Fakat o tarihten beri beşeriyet ilerlemiştir. Türk demokrasisi Fransa ihtilâlinin açtığı yolu izlemiş, lâkin kendisine has özellikleri ile gelişmiştir!"

Bütün bunlardan hemen iki sonuca varılmaz mı?

a) Mustafa Kemal devrimciliği en azından Fransız devrimi türünden bir devrimi kesin sonuçlarına kadar geliştirmeyi gerektirir, yâni demokrasinin, bütün genişliği ve açıklığıyla tamı tamına kurulması şarttır. b) Çağlarla koşullar değiştikçe gelişmenin tek yolu yenileşmek olduğuna göre, kurulacak demokrasinin de geliştirilmesi, değiştirilmesi, çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırılması gerekir.

Çağımızda demokrasinin özgürlükçülüğü inanılmaz bir genişliğe ulaşmış; ayrıca sosyalist demokrasi kuramı, gelişmiş demokrasi toplumlarında çağdaş uygarlığın ilkesi yerine geçmiştir. O zaman, bir bizdeki "devrimci" sözcüğünden türken ödlek siyasal partileri, tutuculuğu "Atatürkçülük" diye yutturmaya uğraşan türlü boy ve boyadan siyaset esnafına bakacağız, bir de yaptığı işi 'ihtilâlden de geniş değişiklikler içeren' bir eylem diye tanımlayan, sürekli yenileşme ve ilerlemeden yana Mustafa Kemal'e bakacağız; göreceğiz ki karşımızda ülkeyi yönetmek için bizden oy isteyenlerin çoğunu, sürek-

li devrimci Mustafa Kemal düşüncesi çoktan mahkûm etmiştir, etmektedir.

Ülkemizde siyasal bir iktidar oluşturmak mı gerekiyor, bence devletin kuruluşundaki üç temel ilkeyle, bu iktidara heveslenenlerin tutumu karşılaştırılmalı; burada bazılarına şöyle ucundan iliştik, istiklâl (bağımsızlık), özgürlük ve demokrasi, nihayet devrimcilik! Seçim kampanyasında bu üç temel ilkeye şu satırları yazdığım âna kadar hakkı olan ilgiyi gösteren tek politikacıya, tek siyasal partiye rastlamadım dersem, acaba yanlış mı söylemiş olurum? Buna karşı, leğen örtüsü kabilinden ayrıntıları gözümüze sokuyor, silâhlı kuvvetlerin donatımı için zorunlu ambargo konusunu bile tartışmaktan yan çiziyorlar.

Varın ötesini düşünün!

(21 Mayıs 1977)

'Atatürk milliyetçiliği'

"Ne mutlu Türk'üm diyene!"

MUSTAFA KEMAL
1933

1

MİLLİYETÇİLİĞİN M'Sİ

Bir numara da bu, adamın biri solcu mu, sosyalist mi, bazılarına bakarsanız hapı yuttu, öldüm Allah "milliyetçi" olamaz; nedenmiş o derseniz, "milliyetçiliğin" patentini almış bunlar, ancak onların kafasından olur, onların türküsünü çığırırsanız 'milliyetçi' olabiliyorsunuz, başka havadan çalıp olamazsınız, hele solcuysanız!

Bu eğer milleti enayi yerine koymak değilse, kalın bir cahilliktir arkadaş! Hanidir konu üzerinde dururum, çeşitli yazılar yazmışımdır, herkesin birbirini olmadık suçlamalara boyayacağı şu sırada, sağcılık, solculuk ve "milliyetçilik" üzerine eğilen bir tanesini yeniden ele almak istiyorum.

İzninizle!

22 Aralık 1974'te, *Yeni Ulus*'ta şunları söylüyorum.

Türk dediğin ülkesinin iyiliğini ister, öyle mi? Nedir bu iyilik: En azından, Mustafa Kemal Paşa'nın dediği, çağdaşlaşmış bir Türkiye! Böyle biraz soyut oluyor galiba, hele somutlaştıralım. Bir kere ekonomisini güçlendirecek, bağımsızlaştıracak, kendine yetip de artar hale getirecek; ağır endüstrisini geliştirmiş olacak, bu da, silâhlı kuvvetlerini kendi olanaklarıyla donatmasını, ha

deyince yaman ve zorlu bir güç olarak, ülkesinin ve çıkarlarının savunmasını başarabilmesini sağlayacak. Eh bu arada nüfusu filân da artar elbet, yüz milyonu bulur.

"Görebiliyor musunuz tabloyu: Yüz milyon nüfuslu, ordusu donanması kendi olanaklarıyla donatılmış, ağır endüstrisi ve bütün öteki endüstrileri tıkır tıkır işleyen, tarımı çağdaşlaştırılmış, yönetim sorunları toplumsal bir hakseverlikle çözümlenmiş koskoca bir ülke!

"Nerede bulunuyor, bu ülke? Doğu Akdeniz'de stratejik bakımdan, hem Süveyş'e yâni petrol yoluna, hem Ortadoğu'ya yâni petrol bölgesine egemen bir yerde, üstelik çevresinde kendi çapında başka Müslüman güç de yok.

"Ben diyorum ki, sağcıysanız liberal yoldan, solcuysanız sosyalist yoldan, bu ülkeyi gerçekleştirmek zorundasınız; amacınız ister istemez budur, amacınız bu olunca da siz bir Türk milliyetçisisiniz."

Sorun açıkça konmuş, açıkça cevaplandırılmış değil mi? Amacım şu tablosunu verdiğim Türkiye ise, o Türkiye'ye ulaşmak için sosyalist yolu önermem, milliyetçilikten iskat edilmeme nasıl yol açarmış, hele bir anlatsınlar da anlayabilelim!

Fakat, yazının arkasını da gözden geçirmeliyiz: "... Türkiye gibi yüz milyonluk, güçlü, ekonomisi kadar silâhlı kuvvetleri de kendi buyruğunda bir ülkenin, petrol bölgesine ve yollarına egemen olması, acaba daha önceden o bölgeye ve yollara egemen olmuş ve olmakta olanların işine gelir mi, gelmez mi? Gelmez arkadaş!

"Doğu Akdeniz'de bu çıkarların ardında olup dengeyi sağlamaya çalışanlar Amerikalılar ve Ruslardır, aralarında pazarlıklarla bölgede savaşı ve barışı pişirip kotarıyorlar, bu arada bağımsızlıkları çiğniyor, özgürlüklerin canına okuyorlar. Türkiye'nin coğrafyadaki ye-

rinin gereği, Anadolu'da hükümet kurmuş bütün devletlerin, bin yıllık politikasına uzanacak, onu uygulayacak duruma gelmesinden katiyyen hoşlanmaz bunlar. Hoşlanmazlar çünkü bölge Müslüman ülkeleri hemen onun çevresine yollar, bu da bir kere ekonomik güç olan Türkiye için yeni pazar kapıları açar, ikincisi kültürel geçmiş yakınlıkları dolayısıyla Türklerin petrol pazarında bir güç olarak kendilerini hissettirmelerini sağlar, Intelligence Service, Türklerle Arapları birbirine düşürebilmek için yüzyıldır dünyanın altınını harcamıştır, oysa bir Kıbrıs çıkarması derhal gerekli yakınlaşma için büyük olanaklar getirmiştir. Türkiye'nin güçlenmesi halinde neler olacağım buradan kestirmek olağandır. İyisi mi? İyisi mi ne?

"Amerika'sı da, Rusya'sı da, el altından senin ülkeni hayalini kurduğun yere çıkarmam önlemeye çalışacaktır. Bu önlemenin formüllerini sana 'büyük politika' diye, 'üstün vatanseverlik' diye, 'yaman milliyetçilik' diye yutturmaya çalışacaktır. Bu palavralara inandığın gün milliyetçiyim diye göğsünü dövsen, kafam duvarlara vursan kimseyi içtenliğine inandıramazsın, zira gerçek Türk milliyetçiliğinin yolunda değilsin."

Bakın ben ne diyorum, sağcılık solculuk hikâye, asıl Türk milliyetçiliği, sağcısı için de, solcusu için de birdir ve yukarda söylediğimdir, aralarındaki fark yöntem farkıdır ancak, sağcı liberal olarak oraya varacağım der, biz toplumcu olarak varacağız, deriz, sonuç değişmez. Sonucu başka düşündüler de, hele bölgede nüfuz alam peşinde koşanların 'formüllerini' bize kaktırmaya kalkıştılar mı, iki elimiz yakalarındadır, zira milliyetçi filân değildirler onlar, 'muhip'tirler, 'muhip', tıpkı 'İngiliz Muhipleri' gibi...

(8 Nisan 1977)

2

'ATATÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ' DİYORLAR YA...

Başları sıkıştığı zaman akıllarına geliyor, oysa sorunu ele alıp doğru dürüst işlemiş olsalardı, böyle ikircikli anlarda kamuoyu kendiliğinden çözümlere ulaşabilirdi, ama yapmazlar, hiçbir zaman yapmamışlardır, diyelim ki Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kökeninde 'milli siyaset' vardır, bu Müdafaa-i Hukuk öğretisinin kaçınılmaz sonucudur, iyi ama nedir bu 'milli siyaset', nasıl tanımlanmış, ortaya ilk atan tarafından nasıl özetlenmiştir, ülke geliştikçe, nasıl ele alınmalı, ne yolda geliştirilmelidir, arayın bakalım son kırk yılı, yönetim sorumluluğunu yüklenmiş iktidarlarca bu doğrultuda en küçük bir çalışma yapılmış mıdır, boşuna uğraşırsınız, 1961 Anayasası düzenlenirken parlayıveren 'milliyetçilik' tartışmaları bile, devletin kuruluş felsefesiyle, ya da Müdafaa-i Hukuk öğretisiyle ilişkili değildi de, memleketi sanki ele geçirmek üzere olan komünizmle ilgiliydi, 'soğuk savaş' esprisinden kurtulamamış olanlar 'milliyetçiliği' komünizme karşı olmak sanıyorlardı, iyi-kötü solcu geçinen bazı zevat ise 'milliyetçiliğe' karşı çıkmayı ilericilik.

Sözün özü, şu ara Kürtçülük davası yüzünden başları sıkıştı da, onun için 'Atatürk milliyetçiliğini' hatırlar gibi oldular, yine de söyledikleri pek genel lâflar, üzerinde düşünülmüş değil, bu yönde ciddi çalışmaların sonucu olmadığı belli, daha ziyade, günlük kaygıları geçiştirmek için başvurulmuş bir formül olarak görünüyor. Düşündüm ki, bu fırsattan yararlanıp, Mustafa Kemal'in 'milli siyaset' anlayışı üzerinde eyleşmek yararlı olabilir, böylece Müdafaa-i Hukuk öğretisinin 'milli-

yetçiliği' ile, sonradan biraz ırkçı Turancılardan, biraz da Amerikan 'soğuk savaş' propaganda edebiyatından müdevver 'milliyetçiliğin' bir ve aynı şeyler olmadığı meydana çıkar.

Söze Mustafa Kemal'in kendi sözleriyle başlamakta son derece yarar görüyorum.

Söylev'de şöyle demiş: "... Bizim açık ve uygulama niteliği gördüğümüz öğreti (siyasi meslek) 'milli siyaset'tir. (...) 'Milli siyaset' dediğimiz zaman, kastettiğim mana şudur: Ulusal sınırlarımız içinde, her şeyden önce kendi gücümüze dayanarak varlığımızı koruyup memleketin gerçek mutluluk ve imarına çalışmak." Böyle demiş ya, daha 1920'de, 'ulusal siyaset'in 'ırkçı' niteliklerinin olmadığını şöyle belirlemiş: "... Gerçi bize milliyetçi derler, ama biz öyle milliyetçileriz ki, bizimle işbirliği yapan bütün milletlere hürmet ve riayet ederiz. Onların milliyetçiliklerinin bütün icaplarını tanırız. Bizim milliyetçiliğimiz herhalde bencilce ve mağrurca bir milliyetçilik değildir."

Bu kadarla da yetinmez, Müdafaa-i Hukuk milliyetçiliğinin 'hümanist' bir milliyetçilik olduğunu 1937'deki bir konuşmasında, açıkça belirtir: "... Bütün dünya milletleri aşağı yukarı akraba olmuşlardır ve olmakla meşguldürler. Bu itibarla insan mensup olduğu milletin varlığını ve mutluluğunu düşündüğü kadar, bütün dünya milletlerinin huzur ve refahını düşünmeli, kendi milletinin mutluluğuna ne kadar değer verirse, bütün dünya milletlerinin mutluluğuna hizmet etmeye elinden geldiği kadar çalışmalıdır." Dahası var, Müdafaa-i Hukuk 'milliyetçiliği' gerçekte bir mazlum milletler milliyetçiliğidir, dolayısıyla anti-emperyalist, anti-kolonyalisttir, bunu da tartışmaya yer bırakmayacak bir açıklıkla saptar: "... Türkiye önemli ve büyük bir çaba harcı-

yor. Çünkü savunduğu bütün 'mazlum milletlerin', bütün 'Şark'm davasıdır ve bunu nihayete getirinceye kadar Türkiye, Doğu milletlerinin beraber yürüyeceğinden emindir." (1922) Nihayet, basbayağı geleceğe dönük bir inancm işaretlerini taşıyan şu sözleri: "Müstemlekecilik ve emperyalizm yeryüzünden yok olacak ve yerlerine milletler arasmda hiçbir renk ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir âhenk ve işbirliği çağı egemen olacaktır." (1933)

Bilmem tereddüde mahal var mıdır? Politikacıların 'Atatürk milliyetçiliği' dedikleri milliyetçilik, gerçekte insancı olan, insancılığı temel alan, bu yüzden de bütün ırk, dil, din farklarını reddeden bir milliyetçiliktir. Esasen, ünlü özdeyişinde 'Ne mutlu Türk olana' değil de, 'Ne mutlu Türküm diyene' demiş olması, bu düşüncenin veciz bir ifadesi sayılmalıdır.

Hadi konuyu biraz daha açalım; Mustafa Kemal'in 'milliyetçilik' anlayışı, Kurtuluş Savaşı'nın gerçekleşmesini koyuşunda da, açıkça belirir. 1925'te şunları diyor: "... Milli mücadeleyi yapan doğrudan doğruya milletin kendisidir. Milletin evlatlarıdır. (...) Milli mücadelede şahsi hırs değil, milli izzeti-nefs gerçek itici güç olmuştur." 1923'te dedikleri şunlar: "... Ben milletimin efkâr ve hissiyatına yakından vakıf olmaktan, aziz milletimde gördüğüm kabiliyet ve ihtiyacı ifade eden başka bir şey yapmadım." Kaldı ki, milleti Meclis'in temsil ettiğine inanmış, Meclis'in niteliğini de daha 1920'de şöyle tanımlamıştır: "... Burada maksut olan ve yüksek meclisimizi oluşturan kişiler yalnız Türk değildir, yalnız Çerkez değildir, yalnız Kürt değildir, yalnız Lâz değildir, fakat hepsinden oluşmuş Müslüman öğelerdir; içtenlikli bir toplamdır. Şu halde, bu yüksek heyetin temsil ettiği, hukukunu, hayatım, şeref ve şanını kurtarmak için

azmettiğimiz emeller, yalnız bir İslâm unsuruna ait değildir, çeşitli İslâm öğelerinden oluşmuş bir kütleye aittir."

Daha nasıl anlatsın?

(25 Nisan 1979)

3

'ULUSAL EGEMENLİK' VE 'TAM BAĞIMSIZLIK'

Bir şeyin adamakıllı farkındadır, 1923'te yaptığı önemli bir konuşmasında, ekonomik gelişmemize neden gerekli ilgiyi göstermediğimizi açıklarken, bir yerini düşürüp şöyle der: "... İtiraf a mecburuz ki, biz henüz şimdiye kadar, gerçek, bilimsel ve olumlu anlamıyla 'milli' bir devir yaşamadık. Onun için de 'milli' bir tarihe sahip olamadık." Ne demek mi istiyor, şunu: "... Hanımlar beyler, itiraf edelim ki, biz üç buçuk sene evveline kadar 'cemaat' halinde yaşıyorduk. Bizi istedikleri gibi idare ediyorlardı. Cihan bizi temsil edenlere göre tanıyordu. Üç buçuk senedir tamamen 'millet' olarak yaşıyoruz." Demek ki neymiş, Mustafa Kemal, yaptığı demokratik devrimin gerçekte, Türkiye toplumunu ümmet aşamasından millet aşamasına yükselttiğinin adamakıllı bilincindedir.

Yalnız onun mu? Gittikçe yozlaşan Osmanlı'nın, 'ümmet' aşamasını, nasıl bir yabancı egemenliği altına düşme süreci içerisinde tamamlamakta olduğunu da görmüştür. Nasıl mı, 1923'teki konuşmasında onu da pek güzel anlatır:

"... Sırf şâhâne bir armağan olarak ecnebilere bağışlanmış olan ve özel bir lütuf diye ülke dahilindeki Müslüman olmayan azınlıklara verilmiş olan her şey kaza-

nılmış hak sayıldı. Fakat yabancılar yalnız bu hakları korumakla yetinmediler. Belki her gün onları biraz daha çoğaltmak için çareler aradılar ve buldular. Dahildeki azınlıklar, korumayı becerdikleri için örgütlerine dayanarak, dış güçlerin sürekli olarak özendirmesine, kışkırtmasına ve yardımına sığınıp, devletin ve asli unsurunun ortadan kaldırılmasıyla siyasal bir varlığa kavuşmak için, çalışmaktan geri durmadılar. Yabancılar bir taraftan içerdeki azınlıkları kışkırtıyorlardı, diğer taraftan da kendileri müdahale ediyorlar ve her müdahalede yine devlet ve milletin aleyhine olmak üzere, yeni yeni birtakım ayrıcahklar, haklar alıyorlardı."

Fakat daha ilginci, kişisel saltanatla yönetilen ülkeleri nasıl bir tehlikenin beklediğini saptamasıdır. Bunu 1927'de yapmış, diyor ki:

"... Pek güzel bilirsiniz ki, sultanlarla halifelerle yönetilmiş ve yönetilmekte olan ülkelerde, vatan için, millet için en büyük tehlike, sultanların ve halifelerin düşmanlar tarafından satın alınmalarıdır. Bu, ekseriya kolaylıkla sağlanmıştır."

Ve bir yer gelir, 1923'teki konuşmasında, emperyalizmin Osmanlı mülkünü nasıl çökertip teslim aldığını ne güzel anlatır:

"... Böyle yönetilen ve egemenlikten vazgeçen bir milletin âkıbeti elbette felakettir. Elbette musibettir. (...) Osmanlı Devleti, gerçekte ve fiilen bağımsızlıktan yoksun bir duruma getirilmişti. Öyle ya, bir devlet ki kendi uyruklarına saldığı vergiyi yabancılara salamaz. Gümrük işlemlerini, resimlerini, memleketin gereksinmelerine göre düzenlemekten uzaktır. Ve bir devlet ki, yabancılar üzerinde yargılama hakkını uygulayamaz. Böyle bir devlete elbette bağımsız denilemez. Devletin ve milletin hayatına yapılan müdahaleler yalnız bu kadar de-

ğildi, daha fazlaydı. Doğrudan doğruya milletin hayati gereksinmelerinden olan, sözgelişi demiryolu yapmak için, fabrika yapmak için, her şey yapmak için devlet serbest değildi. Mutlaka müdahale vardı. Şu halde hayatını sağlamaktan yasaklanmış bir devlet bağımsız olabilir mi? Arz ettiğim gibi gerçekte devlet istiklâlini çoktan kaybetmişti ve Osmanlı ülkesi ecnebilerin bir sömürgesinden başka bir şey değildi ve Osmanlı halkı içindeki Türk milleti de tamamiyle tutsak bir duruma getirilmişti. Bu sonuç, arz ettiğim gibi, milletin kendi egemenliğine ve kendi yönetimine sahip bulunmamasından ve bu irade ve egemenliğin şunun bunun tarafından kullanılagelmiş olmasından doğuyordu. O halde kesinlikle diyebiliriz ki, biz milli bir devir yaşamıyorduk ve milli bir tarihe sahip değildik."

'Atatürk milliyetçiliği'ni, ya ırksal, ya da 'soğuk savaşçı' bir çerçeve içine sokmaya çalışanların, kendi sözlerinden bu milliyetçiliği nasıl emperyalizme karşı ve insancı bir içerikle tanımladığını okuyunca, acaba ne diyecekler?

Şunları yazmak için Kemal Paşa'nın çeşitli dönemlerde söylediklerini (kim bilir kaçıncı defa) yeniden gözden geçirirken, iki şeyi saptadım. Birisi şu: Onun için milliyetçilik ilkesi, kesinlikle emperyalizme ve emperyalizmin yurtiçindeki işbirlikçilerine karşı; ikincisi, bu milliyetçiliğin eylem düzeyinde somutlaşması yurt halkından "Türküm" diyen herkesin ulusal egemenliği ve tam bağımsızlığı gerçekleştirmek amacıyla birleşmesini içeriyor. Kurtuluş Savaşı yıllarında da, onu izleyen yıllarda da, Kemal Paşa, iki ana fikir çerçevesinde dönmüştür: Hâkimiyet-i Milliye (ulusal egemenlik) ve İstiklâl-i Tam (tam bağımsızlık). Bu bakımdan, bugün onun milliyetçiliğini savunur görünenlerin içtenliklerine bizi inandı-

rabilmeleri, her şeyden önce, yeniden ülkemizde 'ayrıcalıklar' arayan yabancılara 'karşı' tam 'bağımsızlığı' gerçekten savunmaları, 'Ulusal Egemenlik' ilkesinin işleyişini kusursuz sürdürmeleri ile mümkün olacaktır.

Çünkü ne demiş: "... Âlim, cahil, istisnasız bütün milletin bireyleri, belki taşıdığı zorlukların tam farkında olmaksızın, bugün yalnız bir nokta çevresinde toplanmış ve sonuna kadar kanını akıtmaya karar vermiştir. O nokta, tam bağımsızlığınızın sağlanması ve sürdürülmesidir." Ya her okuyuşumda ürperdiğim şu sözler: "Millet egemenliğini almıştır ve isyan ederek almıştır. Alınmış egemenlik, hiçbir neden ve biçimde terk edilemez; geri verilemez. Bırakılamaz. Bu egemenliği tekrar geri alabilmek için, almak için kullanılmış olan araçları kullanmak gerekir."

(26 Nisan 1979)

4

'MİLLİYETÇİLİK' BİR 'IRK' SORUNU DEĞİL, BİR 'YURT' SORUNUDUR

Siz hiç Fransız Yahudisi gördünüz mü? Ben gördüm, eğer kendisi söylemeseydi, Allah bilir sittin sene Yahudi olduğunu anlayamazdım: Konuşmasıyla, kültürüyle, davranışıyla tam bir Fransız. Şimdi ona sorsam ne diyecek, Yahudi miyim, yoksa Fransız mı? Denediğim için biliyorum, önce Fransızım diyor, sonra ilâve ediyor, Musevi asıllıyım. Bunu yalnız Yahudiler yapmaz, orada Anadolu'dan gitme hayli Ermeni de vardır, çocukları, torunları elbet o ülkede doğmuş, o ülkenin uyruğuna geçmişler, kısacası Fransızlaşmışlar, oysa dinleri Hı-

ristiyan ama mezhepleri Ortodoks, dahası Gregoryen, ana dilleri de farklı, Ermenice konuşuyor, kendi aralarında hâttâ okuyup yazıyorlar. Peki bunlar ne, Ermeni mi Fransız mı? Daha 1950'de, Heybeliada'dan Paris'e düşmüş Ermeni dostum Barkef Şemikyan'a sormuş, boyumuzun ölçüsünü almıştık: Fransızım diyor, ilâve ediyorlar, Ermeni asıllıyım. Daha ilginci, dışardan gelme olmayıp, Fransa toprağında yaşayan, ama değişik dilleri, kendilerine özgü kültürleriyle belirli azınlıkları oluşturan kümelerin davranışları. Evet, sık sık yazarım, Fransa'da, o toprağın halkından olup, dili başka, kültürü farklı, göreneği kendine göre, hayli 'etnik grup' vardır: Brötonlar, Basklar, Korsikalılar, Alzaslılar vb. Üç aşağı beş yukarı hepsiyle temasım olmuştur. Hotel le Tango'nun yöneticisi Bröton'du, Fransızcasını zor anlardım, üstüne varırsanız Fransızım derdi, Bröton asıllıyım. Mari-France Normand'dır (sahi, onları unuttuk), onun da sorunuza vereceği cevap öbürlerinden farklı mı olacaktır sanırsınız? Paris Polis Müdüriyeti'nde ikamet izni alabilmem için bana 'torpil yapan' Baba Sanguinetti Korsikalıydı ama, ana dili bal gibi İtalyanca olduğu halde, Fransa için dövüşmüş, yaralanmış, tutsak düşmüştü.

Benzeri sözleri size İngiltere'de yaşamış bir Türk de tekrarlayabilir. Orada da İskoçlar, Galler, İrlandalılar vardır, kimisinin dili farklı, kimisinin dini başkadır. Sorduğunuz zaman hepsi Britanyalıyım der, ama İskoç asıllıyım, ya da İrlanda asıllıyım. Gerçekte bu saptama, çağdaş uluslarda bizdeki birtakım salakların tartıştıkları 'halklar' sorununun hangi düzeyde çözüldüğünü pek güzel göstermektedir. İnsan gruplarını ırksal kökenlerine göre ayırmaz da, tarihsel yazgı beraberliklerine, ekonomik ortaklıklarına, kültür birikimlerine göre bir-

likte düşünürsen, çağdaş ulus anlayışı ortaya çıkar, bunda da esas, yurttaşın kendini içinde yaşadığı ulusun hissetmesidir, böyle hissetti mi, bitti, o ulusun çocuğudur, ama şu ya da bu asıldandır, fark etmez. Mustafa Kemal Meclis'teki milletvekillerine seslenirken, onun için 'Buradaki öğeler yalmz Türk değildir, Kürt değildir, Çerkez değildir, Lâz değildir' diyor, onun için yıllar sonra Türk milliyetçiliğini tanımlarken 'Ne mutlu Türk'üm diyene' diyecektir. Türklüğü kişinin benimsemesine bırakacaktır.

Acaba bilir misiniz, Anadolu'dan şu ya da bu nedenle Avrupa'ya, Amerika'ya dağılmış Musevi ya da Ermenilerin kendi soydaşları arasındaki adları Türk'tür. Besbelli yüzyıllarca Türk kaderini paylaştıkları için. Hiç unutmam, Paris'te İstanbul'dan gitme Madam Victoire'i bana tamtan, Fransız Musevisi dostum, 'Türk'tür' diye tanıtmıştı, Madam Victoire da, (toprağı bol olsun) daha ilk sözünde bana kahveyi orta mı şekerli mi içeceğimi sorduğuna göre, elbette Türk'tü. Salonunda Boğaz resimleri, sofrasında tahin helvası, gramofonunda Deniz Kızı Eftalya'mn plakları olan bir Türk. Emperyalizm, Osmanlı'yı dağıtmak için Ermeni'yi, Rum'u, Yahudi'yi doğduğu toprağa düşman edip, kökeninden koparırarak, bin beter kötü bir talihe mahkûm etmiştir. En azılı Türk düşmanı Ermeni komitecisi bile, söz Anadolu'dan, oradaki yaşantısından açıldı mı, içlenir, gözleri ağlamaklı olur. Maison de la Pensee Française'deki bir Türkiye belgeselinin gösterisinde, kalabalığın büyük kısmını gözü yaşlı Türk Ermenileri ve Rumları oluşturuyorlardı, ben bunu gözümle gördüm, benim Türk olduğumu öğrenir öğrenmez de kimisi Yozgat'tan haber sordu, kimisi Bursa'dan.

Türk yönetimleri, milliyetçiliği soğuk savaş milliyet-

çiliği diye alınca ya da soruna ırksal bir açıdan yaklaşınca en büyük yanlışı yapmışlardır. Milliyetçilik bir ırk sorunu değildir, bir yurt sorunudur. İstiklâl Savaşı'nda Intelligence Service'ten Mim Mim Grubu'na gizlice haber aktaranlardan birisi Ermeni Pandikyan Efendi değil miydi? (Toprağı bol olsun.) Mustafa Kemal Paşa, Kuva-yı Milliye'yi örgütlerken, ilk başvurduğu kişiler, hepimizin de bildiği gibi Doğu Anadolu'daki Kürt beyleri olmuştur. Şimdi Kürtçülük taslayanlar acaba o zaman dedelerinin ya da babalarının neden Kemal Paşa'ya hayır demediklerini hiç düşünmüşler midir? Türkiye, üstünde uygarlıkların ve devletlerin doğup öldüğü eski bir topraktır, elbette her uygarlıktan, her devletten bir sürü zenginlik taşıyor, hepsi hepimizindir, mutfağımızdan müziğimize, göreneklerimizden oyunlarımıza değgin ne çok şeyimizde ne kadar çok halkın katkısı var; cam isteyen bu toprakta Süryani de bulur, Mecusi de bulur, Yezidi de bulur, kurcalayan Urartu'dan kalma insanlara da rastlar, Asurlulardan kalma olanlarına da, Ermeni Krallığı döneminin insanlarına da. Sultan Orhan'ın annesi Ermeni değil miydi? Bütün Osmanlı padişahları bölgedeki çeşitli halklardan çeşitli kadınlara anne demediler mi? Bunda şaşıracak ya da üzülecek ne var?

Türk olmak, ırksal bir ayrıcalık değildir. Türk olmayı böyle almak, böyle koymaksa, düpedüz faşistliktir. Ama bunun tersi de doğru: Kürt olmak, Ermeni olmak, Rum olmak da ırksal bir ayrıcalık değildir. Bunu böyle almak ve koymak, düpedüz faşistliktir. Anlaştık mı?

(27 Nisan 1979)

Devrim, iktidarın yapısal dönüşümü ise...

"... Yüzyıllardır ulusumuzu yöneten hükümetler, kültürü yaygınlaştırmak istediğini gösteregelmişlerdir. Ancak bu isteklerine ulaşmak için Doğu'yu ve Batı'yı taklitten kurtulamadıklarından, sonuç, ulusun cahillikten kurtulamaması olmuştur."

MUSTAFA KEMAL
1 Mart 1922

1

ULUSAL KÜLTÜR TARTIŞMASI

Duyup gördükçe nasıl seviniyorum bilemezsiniz. Sağda solda, ulusallık kavramı tartışılıyor. Bakıyorsun derginin biri 'ulusal demokratik kültür politikası' konusunda seminer düzenlemiş.. Bakıyorsun bir kültür merkezi ulusal kültür konusunu haftalarca tartışmaya açmış. Özel toplantılardaki söyleşilen çekişmeler açıklama çabaları ayrı...

Nasıl sevinmem? Ulusal kültür bileşimi üzerine ilk defa 1960'ta mı 1961'de mi ne, *Varlık* dergisinde bir yazı yazmıştım. Sorunu düşünmeye başlayışım daha eski, Paris'e ilk adım attığım 1949 yılına uzanıyor; o güne kadar sadece kitapta okuyup filmde seyrettiğim 'Batı'yı, yaşanabilen somut bir gerçek halinde algılayışım beni fena halde çarpmıştı. Sonra sonra, fırsat buldukça yazdım, en çok da ülkemizin 'ilerici' sayılan aydınları arasında yaygınlaştırılmış bazı Batı taraflısı önyargıların üzerine gittim. Bildiğiniz gibi, *Hangi Batı* bu yazıların bazılarının derlenmesiyle oluşmuştur.

O kitabın gördüğü büyük ilgi Türk aydınları arasında hem Batılılaşmak konusunun, hem ulusallık konusunun ne derece önem kazandığım belirtmeye kamt sayı-

labilirdi ya, son zamanlarda çoğalan seminer, tartışma ve açık oturumlar tam da 'ilerici' aydınların işin içine adamakıllı girdiğini gösterdiğinden benim için daha önemli, daha da sevindirici...

Öyleyse şimdi neyin üzerinde duracağım? Her şeyimizde olduğumuz gibi, ulusallık konusunu tartışırken de, bazı siyasal saplantılarımızın, ya da ideolojik önyargılarımızın etkisinden kurtulamıyoruz; doğru dürüst lâflar ederken, paldır küldür saçmalamaya başlıyoruz; bu saçmalıkların yaygınlaşmasını önlemek için bazı arınmalara, arındırmalara gerek var, aklımın erdiğince ucundan kıyısından bunlara ilişeceğim. Bir de, yanılgıların üzerine yaslandığı geleneksel diyebileceğimiz hareket noktaları yanlış ilkeler var, onlara.

Hadi isterseniz, onlardan başlayalım. Türk kültür çevresinde ulusallık iki biçimde ele alınır durur; bunlardan birisi geleneksel kültür birikimini tek başına, olmuş bitmiş, terk edilemez ulusallık diye alıp dışardan (Batıdan) gelecek her şeye karşı onu savunmak biçimidir, ikincisiyse yurtta sadece halkın yarattığını (folklor) ulusun malı kültür sayıp onu olmuş bitmiş, kendi kendine yeter, terk edilemez ulusallık diye alıp dışardan (doğudan, özellikle Arap ve Acem'den) gelen her şeye karşı savunmak biçimidir. İkisi de, bir kere yöntem olarak yanlış; her şeyde olduğu gibi ulusallıkta da, kültürde de, bir kerede olmuş bitmiş, değişmez ve terk edilemez aşamalar söz konusu olamaz, sürekli olarak değişen koşulların getirdiği tezler, antitezler ve sentezler vardır, ondan; ikincisi, kültürde ulusallığın hâlâ şuna ya da buna karşı olmak diye konması, arzulanan kişiliğin bir türlü elde edilemediğinin kanıtıdır da, ondan.

Ayrıca, kültürün, bu arada ulusal kültürün diyalektik değil, dogmatik ya da metafizik diyebileceğimiz bir

düzeyde ele alınması, kendince ilerici geçinenlerde de önemli yanılgılara yol açabiliyor. Her şeyin olduğu gibi, kültürün de karşıtların zıtlığı ve birliği yasasına uygun geliştiği düşüncesini bir yana bırakıp, tek başına 'sınıfsal' bir proleter kültüründen söz edebiliyorlar, hem de nerede, bir ulus ünitesi içinde! Böyle bir tutumun ilericilik filân olmayıp, en az ümmet kültürünü ulusal kültür diye hâlâ günümüzün geçerli kültürü saymak kadar yanlış ve dogmatik bir tutum olduğu muhakkak!

Ulusal kültür demek, toplumların toplumbilimsel olarak 'ulus' aşamasında ulaştıkları kültür bileşimi demek. Toplumbilimsel ulus aşaması, bilimsel anlamda toplumların burjuva egemenliğine ulaştıkları yer oluyor; feodal toplumun içinden bakıyorsun, üretim güçlerinin gelişmesi, üretim ilişkilerinin değişmesi sonucunda burjuva toplumu çıkmış gelmiş; gelmesiyle, üstyapısal kurumları da, bu arada kültürü de değiştirip kendine uyduruyor. Ekonomi nasıl artık kapalı değil de, ulusal sınır içindeki açık bir pazara (sonraları sömürgelere de) üretim yapıyorsa, kültür de böyle ulusallaşıyor. Burjuva demokratik devrimi, kendinden önceki her şeyi demokratikleştirmesiyle ünlü. Nasıl padişah ya da kral artık 'tanrısal' olmaktan çıkıp, yöneticiler öteki vatandaşlar karşısında yasal yönden eşit vatandaşlar oluyorlarsa, eski aristokrasinin kültür değerleri de demokratikleştirilip toplumun yaygın kültür değerleri arasına giriyorlar: Klâsik müzik herkesin müziği, klâsik edebiyat herkesin edebiyatı, klâsik mutfak herkesin mutfağı sayılıyor.

Ama her tez antitezini beraberinde taşır. Bu anlamda ulusal kültür, ikili bir karşıtlık ilişkisi içindedir. a/ Kendinden önceki feodal kültürle, onun aleyhine bir karşıtlık ilişkisi içinde bulunur. b/ Kendinden sonraki proleter kültürle, kendi aleyhine bir karşıtlık ilişkisi içinde bu-

lunur. Ulusal kültür bu karşıtlıkların bütünüdür, tek tek ne birisi ne ötekisidir.

Şimdi geldi sıra bizim kültürümüze!

(16 Nisan 1978)

2

İKİ TUTUM DA YANLIŞ!

Handiyse yirmi yıldır, geçmiş kültür mirasımızı 'komprador' ilericilere karşı savunmaktayım. Al bakalım bir lâf daha, 'komprador' ilerici, ne demek! Anlatayım: Türk toplumu gibi, emperyalizmin etkisine girmiş toplumlarda, nasıl komprador bir ekonomi, nasıl komprador bir burjuvazi oluşursa, tıpkı onun gibi komprador bir kültür de oluşur. Daha önce değinmiştik sanıyorum. (*Hangi Sağ*) Bu kültürün oluşması emperyalist sistemin istekleri ve planları içindedir. Komprador burjuvazisi, çıkarlarıyla sisteme bağlıdır. Sistem ne derse onu yapar, yaşama biçimi de, giderek bağlandığı ülkeninkiyle özdeşleşir. Aydının 'kompradorlaştırılması' başka işe yarıyor: Sömürülen ülkede, sömürücü komprador burjuvazi olunca, sömürüye direnecek olan genellikle halktır, (bir sanayi aşaması, kolay kolay düşünülemeyeceğine göre) köylülüktür. Bu toplumsal yığının, ne kadar sömürülürse sömürülsün, kendi başına ayağa kalkamayacağı toplumsal olarak kanıtlanmış: Ancak aydınlarla güçbirliği yaparsa, demokratik devrim hareketlerine kalkışabiliyor. Bunu önlemenin çaresi ise, aydınları iğdiş etmektir: Sızdığı ülkede, emperyalizm kendi kültürünü o ülkenin aydınlarına benimsetti mi, tamam, halkla aydın-

ların arası açılır, tehlikeli önderlik önlenmiş olur. Daha da iyisi, aydınlar, komprador burjuvazisiyle aym yaşama biçimini paylaştıklarından, bunun adına ilericilik adı verilir, böylece sömürü düzeni bütünleşir.

Üç yüz yıldır Batı Türkleri'nin yaşadıkları dram işte budur.

Türk aydınının ilericisi, Jöntürkler'den bu yana, kültürel düzeyde başka bir kültürün (Batılı emperyalist kültürün) adamı, bu anlamda yurttaki çoğu Hıristiyan ya da Musevi olan azınlıklardan seçilmiş komprador burjuvazisiyle uyumlu, halkıyla çelişkili. Bunun ilacı elbette, ulusal burjuvazinin doğuşu ama, ülke ulusal bir üretim süreci yaşayamıyor ki, toprak düzenini bozan aslında emperyalizmin yurda girişi: Ticaret düzenini, gümrük düzenini, üretim düzenini bozan hep o, o olunca ne görüyoruz, dışardan yabancı ulusların sömürü örgütü halinde gelen emperyalist kültür, yurtiçinde karşısında eşdeğerli rakip bulamıyor, ya folklorla karşılaşıyor, ya feodal dinsel kültürle, her ikisi de ümmet kültürünün öğeleri bunlar, kendi aralarında çelişik, burjuva kültürüne karşıt, ama ümmet kültürü sistemi içinde tutarlı; eğer dışardan gelen yabancı kültür aym nitelikte bir kültür olsa, yâni Hıristiyan ya da Musevi bir dinsel feodal kültür olsa, sorun yok, eşdeğerli karşıtlar halinde çatışacaklar, nitekim Haçlılar döneminde böyle bir kültür çatışması olmuş, doğulu kültür hiç de tutsak düşmemiş bundan, batılı kültür de egemen olamamış; fakat bu defa durum farklı, artık uluslaşmış ülkelerin ulusal kültürleri emperyalist sınıfsal yabancı kültürü olarak geliyor, buna folklorla, ya da dinsel kültürle karşı koyabilmek olmayası bir şey. Olmuyor da.

Hiç olabilse, üç yüz yıldır bütün kültür kalelerimizi birer birer 'Batılı' emperyalist kültüre teslim eder miy-

dik? Ümmet kültürü feodal dönemin kültürüdür, burjuva (ulus) dönemi kültürü içinde gerileyen öğe olarak elbet karşıtlığını sürdürecek, katkısını yapacaktır, ama tek başına yabancı ulusal kültürü durduramaz, baş edemez. Folklorun zaten o kadar da şansı yok. İç ve kapalı halk topluluklarının özünü bozmaması için dayanak olabilir belki ama, emperyalizmin üretim düzeni, giderek toplum düzenini altüst etmesine değgin sürer bu, sonra kaybolur. Sömürgeleşmiş Asya ve Afrika halkları, folklorlarını ya hiç bulamıyorlar, ya çok zor bulabiliyorlar.

Çare, içindeki çelişkiler demetiyle, ulusal kültürün yaratılması.

İşte 'ilerici' Türk aydınının çuvalladığı yer burası. İki düzeyde çuvallıyor:

a/ Üç yüz yıldır ilericiliği komprador kültürünü benimsemek sanmış. Hâlâ daha nice sosyalist bildiklerimiz bir yandan komprador ekonomisine karşı çıkıyor, öbür yandan ilericilik diye komprador kültürünü savunmuyorlar mı? Bunların gözünde ulusallaşmak Türkiye'yi geçmişinden ayrı, Yunan/Latin kökeni üzerinde kozmopolit bir kültür uydusu haline getirmekten farksız.

b/ İlericilik diye sunulan komprador kültürün ne türlü bir tuzak olduğunu anlamış olanların büyük çoğunluğu ise, sorunu çağdaş bir çözüme ulaştıracak yerde, duygusal diyebileceğim bir tepkiyle bu defa geçmişe sığınıyorlar. Varsa Osmanlı, yoksa Osmanlı. Bu tür aydınlar ilericiler arasında da var, gericiler arasında da. Osmanlı'nın bizzat kendisinin bu kültürel yozlaşmayı başımıza belâ ettiğini unutmuş görünüyor, ondan hayır umuyorlar.

Her iki tutum da yanlış. Türkiye, ekonomik olarak tutsak yaşadıkça, ulusal burjuvazisini doğuramıyor, doğuramadıkça da kültürde ulusallık çağım yaşayamıyor.

Komprador burjuvazisinin kültürü, komprador kültürüdür, yabancıdır. Buna ulusal burjuvaziyle birlikte, bütün halk yığınlarının yaratacağı ulusal kültürle karşı çıkılır ki, bu kültür, feodal kültürden hız alıp proleter kültüre yönelen bir sentezdir, ulusal burjuvazinin ekonomik olarak güçlenemediği yerlerde ve hallerde, emperyalizmin yaratacağı çelişkilerden yararlanarak, ezilen ve sömürülen yığınlarla bütünleşmiş aydınlarca yaratılır. Aslında halk tarafından yaratılır demektir bu.

(17 Nisan 1978)

3

YOZLAŞMAYI BAŞLATAN 'HALİFELER' DEĞİL Mİ?

Ulusallık tartışması, dönüp dolaşıp Kemal Paşa'ya dayanıyor. Biliyorsunuz, şimdi ona karşı olmak basbayağı moda, sağcısı da karşı, solcusu da! Hele şu son otuz yılın işbirlikçi yönetimlerinde açıkça ya da el altından, iktidarlarla çalışmış o aslanların, Mustafa Kemal'in 'Batı' emperyalizmiyle ilişkilerini aramaları yok mu, bayılıyorum. Çoğu, 'yüksek' uzmanlıklarını bilinmez hangi kaynaklı Amerikan burslarıyla Amerikan üniversitelerinde yapmış bu yiğitler, İngilizlerin Mustafa Kemal'i ortadan kaldırmak için, Kuva-yı Milliye Ankarası'na, Mustafa Sagir diye özel suikastçı bir ajan yolladıklarını unuturlar da; Devlet-i Aliyye'yi kurtarmak için, bütün ümitlerini 'İngiltere devlet-i fehimelerine' bağlamış Damat Ferid'le Halife Vahdettin'in yerine onu koymaya kalkışırlar. İşin tuhafı, yutan da bulunur bu dolmayı.

Mustafa Kemal'in talihsizliği, onu savunmaya kalkışanların yanlış adamlar olmasıdır. Yoksa, sağdan da soldan da karşı çıkılan Batıcı yabancılaşmayı, onun başlatmadığını, tam tersine Osmanlı'nın başlattığını kim bilmiyor?

Hadi bir örnekle keyiflenelim! Balıkhane Nazır-ı esbakı Ali Rıza Bey, *13 Asr-ı Hicride İstanbul Hayatı* adlı eserinde bakın ne yazıyor:

"... Kırım muharebesinden sonra ve muharebenin getirdiği yenilik, Avrupalılarla daha yakın temasımız sonucu Türk usulü yaşanmış olan halkımızın yiyecek, giyeceklerinde, evlerinin düzeninde büyük değişiklikler doğurmuştu. Zamanın padişahından milletin fertlerine kadar herkes ziynete ve gösterişe düştü. Her çeşit süs eşyası dışardan oluk gibi akmaya başladı ve hele 1272 ve 1273 (1856-1857) tarihlerinde yapılan saray düğünleri için lüzumlu görülen ipekli kumaşlar ve dış ülkelerde yapılan eşyalar, doğrudan doğruya Avrupa fabrikalarına ısmarlanmaya başlandı. Bundan sonra da yerli kumaşlar günden güne itibardan düştü. Binlerce liralık sermayedara sahip memleketimiz genellikle sefalet içinde kaldı. Zanaat ve ticaret hususunda İslâm ahali, yüzde beş yüz zarara uğradı. Zavallı halkımız bundan sonra emile emile bir iskelet haline geldi..."

Bir de Niyazi Ahmet'in verdiği bilgiyi görelim: "Saraya lâzım olan eşya, Tophane Müşiri Fethi Paşa'nın aracılığıyla Fransız tebaasından meşhur Krenpler eliyle Avrupa fabrikalarına ısmarlanırdı. Bu ısmarlanan eşya dolayısıyla da Fethi Paşa'ya 'Bezirgan Paşa' adı verilmişti. (...) Sultan Hamit bütün giyim eşyasını, çocuklarınınkine varıncaya kadar Paris Büyükelçisi Tahsin Paşa vasıtasıyla Avrupa'dan getirtirdi. Bunun milletçe çok zararlarını çektik." Sultan Hamit dediği, Halife-yi

Rü-yi Zemin Abdülhamit değil mi? Ta kendisi! Sorarım size, Osmanlı mülkünü Alaman İmparatoru Wilhelm'e peşkeş çeken o değil midir? Halifeliğini kendisinden önceki padişahlardan farklı olarak fazlaca ön plana çıkarması, Müslümanlığa düşkünlüğünden miydi dersiniz, hiç sanmıyorum, açıverin Alman belgelerini, İngiliz İmparatorluğunu güç duruma düşürmek, sömürgelerindeki Müslüman halkları kışkırtmak için bunun Wilhelmstrasse tarafından (Alman Dışişleri Bakanlığı) Abdülhamid'e telkin edilmiş bir oyun olduğunu öğrenirsiniz. Şimdiki çiçeği burnunda Osmanlıcıların Mustafa Kemal'in sırtına yüklemeye kalkıştıkları Batı taklitçiliğinin kökeni, Osmanlının son iki yüz yılma damgasını basmıştır be!

Hadi bir örnek daha! Meraklısı bilir, Jöntürkler'i Abdülhamid'in başına musallat eden İngiltere ile İtalya'dır, biraz da Fransa; ama bunu 'mumaileyh' fazla Müslüman olduğundan yapmazlar, fazlaca Alman yanlısı göründüğünden yaparlar. Jöntürk iktidarının ilk zamanları, 'İngiliz' Kamil Paşa'mn sadaretidir. O sıralarda İstanbul'daki Alman sefaretinin yazdığı raporları okumalı, herifler kan ağlıyor, gitti Osmanlı mülkü elden diye! Ama o kadar da gitmemiş canm, bildiğiniz gibi Enver Paşa Babıali baskını adı verilen uyduruk bir hükümet darbesi ile iktidarı ele geçirir, Almanların intikamını almış olur. O tarihten sonra Osmanlı'nm dış politikası tamamıyla Alman rayına girmiştir artık, imparatorluk batıncaya kadar. Acaba o güçlü ve köklü ümmet toplumunun Müslüman kültürü bu çok yönlü etkilere neden direnememiş? Nedeni açık, gelenler Hıristiyan diye gelmiyor da ondan, herif Alaman diye, İngiliz diye geldi mi, sen Türk diye karşı çıkmazsan hapı yuttuğunun resmidir. O yüzden Kutsal Cihad ilân eden Osmanlı batar, pe-

rişan olur da, Türk diye direnen ve karşı çıkan Mustafa Kemal davayı kazanır.

Bu arada o Babıali baskınında Yakup Cemil'ce vurulduğu söylenen Harbiye Nâzırı Nâzım Paşa'nın niye öldürüldüğünü hep merak ederdim. Jehuda L. Wallach'ın *Bir Askeri Yardımın Anatomisi* adlı kitabım okurken, nihayet merakımı giderdim, bir 'resmi' Alaman raporuna göre bu Nâzım Paşa meğerse Türkiye'deki Alaman askeri misyonlarına hiç iyi davranmaz, onlardan hoşlanmadıklarını belli edermiş. Zavallı Yakup Cemil, onu vurmakla Allah bilir memlekete hizmet ettiğini de sanmıştır.

(18 Nisan 1978)

4

DEVRİM, İKTİDARIN YAPISAL DÖNÜŞÜMÜ İSE...

Şule'nin mektubuna ne tarafından baksan geç cevap vermiş olacağım.

Atatürk devrimlerinin günümüzdeki durumunu sormuş! Bir kere ben, bu 'Atatürk devrimleri' lâfına takılıyorum. Geçenlerde –kendine özgü köylü alaycılığıyla– Süleyman Demirel, 12 Mart Muhtırası'nda sözü edilen 'devrim yasaları'm diline dolamış; bunların kıyafet kanunu, alfabe kanunu, şapka kanunu gibi birtakım yasalar olduğuna işaret etmişti. Peki bunlar mı Atatürk Devrimleri? Ben hiç sanmıyorum, bunu böyle görmek ve böyle savunmak, gerçekte Mustafa Kemal'in devrimciliğini değil, bir tarihten sonra bu devrimciliğin indirgendiği komikliği savunmaktır.

Başka arkadaşlarla da bunları konuşuyoruz, sorun

hep aynı: Mustafa Kemal, bir biçim Batıcılığının gerçekleştiricisiyse, Tanzimat'tan beri içine yuvarlandığımız yozlaşmanın evc-i bâlâsını oluşturmaz mı? O zaman, devrimi dönüşüm anlayan bir kafa, böyle üstyapısal kültür öykünmelerini savunan bir lideri, nasıl has devrimci diye savunabilir?

Sanıyorum sorunun püf noktası buradadır.

Atatürk devrimleri yoktur. Atatürk'ün öncülüğünde yapılmış ulusal demokratik bir halk devrimi vardır. Tarihsel, toplumsal ve ekonomik açıdan baktınız mı, bu böyle. Bu devrimin toplumbilimsel açıklaması, Türkiye'nin feodal ümmet toplumundan burjuva millet toplumuna geçişidir denilebilir. Siyasal düzeyde bir açıklama denemek isterseniz, galiba şöyle diyeceksiniz: Anadolu ihtilâli, daha önce padişahın halifelik sıfatı dolayısıyla da Tanrı'dan aldığım söylediği iktidarı, yapısal olarak değiştirip hukuk düzeyinde halka aktarmıştır. Asıl Atatürk devrimi, ne şapka giymiş olmamızdadır; ne Latin harfleriyle yazmamızda; hani o Büyük Millet Meclisi'nin duvarında koskocaman yazılı olan söz vardır ya, ondadır işte: "Egemenlik Kayıtsız Şartsız Ulusundur." İşte bu, yönetimin teokratik olmaktan çıkıp demokratik, giderek laik ve liberal olması yok mudur, Mustafa Kemal Paşa'mn öncülük ettiği devrim budur. Bunun sonucunda, liberal kapitalist, vatandaşları yasalar karşısında eşit, devletin dinden ayrıldığı, çağdaş bir demokrasiye ulaşılmak gerekiyordu ki, şimdilerde vardığımız aşamaya soğukkanlılıkla bakarsanız, eh pek gerçekleşmemiş de sayamazsınız.

Mustafa Kemal Paşa Türk toplumunu ümmet toplumu olmaktan çıkarıp ulusal bir toplum aşamasına getirmeyi amaçladığı için devrimciydi; egemenliği önce kongrelerde, daha sonra ise Meclis'te yoğunlaştırmakla bu

devrimciliğinde Fransız Devrimi çizgisini izlediğini göstermiş oluyordu. Şu farkla ki, o bu devrimi burjuvazinın organık olarak oluşamadığı, tam tersine komprador niteliklerle dışa bağlı olarak oluştuğu bir toplumsal ortamda, tarihsel bir blok aracılığıyla somutlaştırmaya çalışıyordu. İlk hedefinin hem sınıfsal dayanağı olacak burjuvaziyi yaratmak olması, hem de –benzer bütün devrimlerde olageldiği gibi– liberalleşme ve demokratikleşme konağına ulaşmadan önce işi hayli sıkı tutması anlaşılmayacak bir iş değil. Mustafa Kemal'i zalimlikle, ya da adam asıp kesmekle suçlayanlar hele Fransız Devrimi'ne bir göz atıversinler. Terör Dönemi diye bir dönemi olan devrim o demokratik devrim değil midir?

Sorunu böyle gerçek yerine oturttunuz mu, ona ümmet toplumu açısından saldıranların kanatları düşer.

Uluslaşmış bir toplumun ümmet ölçütlerine (kriter) dönmesi olasılığı yoktur ki! Sözgelişi siz bugün Türkiye'yi halifesi başında bir şeriat toplumu haline getirseniz, aynı dine inanmış, bizden de fazla Müslüman geçindikleri halde, Arap ülkelerinin bu Türkiye ile bir organik bütünleşmeye gireceklerini sanır mısınız? Olmayacak şey! Bizim Şam vilayeti Suriye, Bağdat vilayeti Irak olmuştur, o kadar iki ayrı ulus olmuştur ki bu iki vilayet, bırakın halifesi başındaki yeni bir Osmanlı toplumuyla organik bütünleşmesini, kendi arasında bile uyuşamamakta, üstelik ikisi de Arap, ikisi de Müslüman, ikisi de Baasçı olduğu halde, birbirlerine diş gıcırdatmaktadır. Ulus gerçeğinin, ümmet gerçeğinden çağımızda çok daha baskın olduğuna bundan iyi kanıt mı istersiniz?

Kim ki Mustafa Kemal öncülüğünde Anadolu'da gerçekleştirilmiş devrimi değerlendirmek istiyor, önce onu devrimler sıralamasındaki sınıfsal yerine koyacak. Amacın, şu içinde yaşadığımız toplumu kurmak olduğu

Mustafa Kemal'in sözleriyle sabittir. Belki daha radikalini arzu ederdi o, hiç kuşkusuz bağımsız olmasını isterdi, ama çok partili, çoğulcu, kapitalist ve burjuva liberal bir cumhuriyeti amaçladığına hiç kuşku yoktur ve bu amaç, soldaki hızlılarımız ne kadar burun kıvırırlarsa kıvırsınlar, teokratik, feodal, yarı sömürge bir ümmet toplumunun hüküm sürdüğü bir aşamada zehir gibi devrimciliktir.

Ya ondan proleter bir devrimin liderliğini bekleyip bulamayanlar? İsterseniz onu konuşalım.

(19 Nisan 1978)

5

ADINA DEVRİM YAPILAN 'SINIF', OLUŞMAMIŞ İSE...

Bilmem biraz fazlaca kuramsal mı kaçacak, ama soruna böyle yaklaşmaktan başka çare göremiyorum, yoooo merak etmeyin o bazı yazarlarımızın ustası oldukları önü ilikli bilimsel yazılardan birini döşenmeyeceğim, yine biz bize söyleşeceğiz ya, konu biraz soyut konuşmayı gerektiriyor...

Efendim, diyeceğim şu: Bir toplumun ulaştığı gelişme aşaması, ekonomik düzeyde, siyasal düzeyde gerçekleştirmek istediği tasarıların temelini oluşturmamışsa, tepeden inme, hâttâ yığınsal katkıyla gerçekleştirilecek devrimler, gerçek amaçlarına ulaşamazlar; uzunca geçiş dönemleri yaşar, birçok hallerde bu geçiş dönemlerinin merkeziyetçi bürokrasi diktalarına dönüştüğünü görürler.

Gördünüz mü yine de cafcaflı bir tanımlama oldu bu, hadi şimdi biraz daha söyleşi havamıza çevirelim.

Elimizde bir toplum, diyelim ki Çarlık Rusyası, büyük devletten sayılıyor, arazisinin ucu bucağı görünmez, ama feodal bir ümmet toplumu henüz, Hıristiyanlık ağır basıyor, çarın kudreti handiyse tartışılmaz, ticaret burjuvazisi ufak ufak oluşmaya başlamış, belli başlı birkaç şehrinde de biraz sanayi, dolayısıyla biraz da işçi var. Ha, yabancı sermayenin, bu arada Batılı emperyalizmin bu ülkeye sızmış olduğunu da unutmayalım. İşte bu Rusya on dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinden başlayarak demokratik bir devrimin sancılarını çeker durur, olağan gelişmesi liberal burjuva bir kapitalist toplum aşamasına ulaşmasıdır, anhası minhası bu aşamaya ulaşır ama, Sosyal Demokrat Partisi'nin Bolşevik kanadı Lenin'in ustaca yönetimi ve fırsatları iyi değerlendirmesi sayesinde iktidarı ele geçirir, böylelikle ne olur, proletaryanın henüz Rusya gibi son derece geniş bir ülkede ulaşması gereken büyük orana ulaşamamış olmasına rağmen, bir işçiler şûrası devleti kurulur.

Hep yazıp söylüyorum, sosyalizm bir endüstri toplumunda (yâni proletaryası oluşmuş ve gelişmiş bir toplumda), endüstri sonrası için tasarlanmış bir öğretidir diye, toplum o aşamada olmayınca bu defa sosyalist iktidar, yarı feodal bir toplumu önce sanayileştirmek, yâni dayanacağı toplumsal sınıfı yaratmak yükümlülüğü ve zorunluluğu ile karşı karşıya kalıyor; o zamana kadar da iktidara bu sınıf adına onun partisi olduğunu iddia eden bürokratlar sahip oluyor. Bunun Rusya'yı Stalinciliğe ve çağımızın en ağır diktalarından birisine getirdiğini bilmeyen kalmadı, hâlâ Sovyet toplumunun bir endüstri toplumu olduğunu söyleyebilmek son derece güçtür, Sovyetler Birliği'nin bir en-

düstri gücü olduğunu söyleyebilmek çok kolay olduğu halde...

Türkiye, Mustafa Kemal önderliğinde demokratik devrimini yapmaya heveslenmiştir, tıpkı Rusların Lenin'in önderliğinde sosyalist devrimini yapmaya özenmesi gibi. Nasıl Rusya bu işe kalkışırken gerçek anlamda bir proletaryaya dayanmıyorduysa, Türkiye de bu işe kalkıştığı sırada gerçek anlamda bir burjuvaziye dayanmıyordu. Ruslar devrimlerini kısmen köylüler, kısmen liberal aydınlar, kısmen işçiler, kısmen de onlara katılan sivil ve asker bürokratlardan oluşmuş bir tarihsel blokla gerçekleştirdiler, hemen de devrimlerine dayanak olacak proletaryayı yaratmaya kalkıştılar. Türkler ise, demokratik devrimlerini aydınlara, sivil ve asker bürokrasiye, eşrafa ve tabii olarak halka, bunların bütününden oluşan bir tarihsel bloka dayanarak gerçekleştirdiler, hemen de demokratik bir devrimin olağan mesnedi olacak burjuvaziyi yaratmaya kalkıştılar. İkisi de, nesnel devrim koşullarının tam anlamında oluşmadan, epeyce de saldırgan savaşların ve işgallerin itişiyle gerçekleştirilmiş devrimlerdir bunlar, ikisinde de geçiş dönemi derhal özgürlükçü demokratik özelliklerini yitirmiş, dayanak oluşturacak toplumsal sınıf güçlü olmadığından, askerli polisli bir bürokrasinin diktası duruma el koymuştur.

Rusya'da işçi sınıfı adına rejimi hâlâ parti bürokrasisi yönetir, Türkiye'de bürokrasi ile yavaş yavaş gelişmekte olan burjuvazinin iktidar çekişmesi son otuz yılın en ilginç olayıdır. Belki Türk ekonomisi yeniden emperyalist sistemin denetimine verilmemiş olsaydı, ulusal burjuvazi sanayileşme atılımını çoktan gerçekleştirecek, bu arada sağlıklı yoldan oluşmuş proletarya, sosyalizmi tarihsel olarak ve sapasağlam gündeme getirecekti.

Kıssadan ne hisse mi çıkacak? Şu: Bazı solcuların heves ettiği gibi Mustafa Kemal devrimini sosyalist bir devrime dönüştürmeye kalkışsaydı yine de merkeziyetçi bir bürokrasi diktası yaşayacaktık ama, belki adı sosyalist olacaktı bunun, demokrasi değil. Diyeceksiniz ki iyi kötü daha bir sanayileşirdik, doğru, Azerbaycan ya da Gürcistan kadar! Burası ile orasının farkını merak ediyorsanız, onu bana değil Zekeriya Sertel'e soracaksınız; neden orada kalmamış da buraya gelmiş acaba?

(20 Nisan 1978)

6

ÖZGÜN BİLEŞİMİ YAPABİLMEK

Gelelim o itiraza!

İyi ama camm, memleketi kurtardıktan sonra, yüzyıllarca sürdüregelmiş olduğumuz uygarlığımız ortada durur iken, kalkıp Medeni Kanunu İsviçre'den, kılık kıyafeti Avrupa'dan, alfabeyi Latinlerden almanın âlemi var mıydı?

Bu itiraza dört başı bayındır karşılık verebilmek için, ister misiniz biraz eskileri karıştıralım? Arap alfabesi bildiğiniz üzere Türklerin ilk alfabesi değildir, yanlış bilmiyorsam Orhun yazıtlarını Uygurca yazmışızdır, Uygurlar da zaten Site uygarlığı aşamasına ermiş, başka deyimle göçebelikten kurtulabilmiş ilginç Türk boylarından biridir, alfabelerini de yaratmışlardır. Demek ki Türk'ün Arap alfabelerini benimsemesi İslâmlıkla beraber olmuş bir şey, eğer Türk alfabe değiştirmekle yozlaşıyorsa, daha o zaman yozlaşmış gitmiş arkadaş!

Bırak alfabeyi! Şu cafcaflı cafcaflı Türk Sanat Musikisi dediğimiz musiki Orta Asya'dan alıp geldiğimiz bir musiki midir? Rivayet muhtelif: Küçük Asya ve çevresinde bu musikinin Ermeni/Bizans kökenli olduğu iddiası yaygın! Göçebe bir halk halinde Türkiye'ye aktığımıza göre, herhalde Türk Mimarisi dediğimiz nesneyi de Orta Asya'dan beygir terkisinde getirmedik. Tamam mı? Daha size bin şey sayabilirim. Çoğumuzun muktesebatımız diye övündüğümüz (doğrudur, hem muktesebatımızdır, hem de övünülecek kadar değerlidir), kaybediyoruz diye yerindiğimiz şey, gerçekte onuncu yüzyıldan bu yana bu topraklar üzerinde yaşayan halkların çeşitli kültür öğelerini kaynaştırarak ve çatıştırarak gerçekleştirdiği bir bileşimdir. Öyle bir bileşimdir ki hem, bazılarının kandırmak ve inandırmak istedikleri gibi sadece Türk/İslâm öğelerini içermez, bazılarının savundukları gibi İran/Arap öğelerinden de ibaret değildir, ya nedir, kökeni Mezopotamya uygarlığına kadar uzanan bir uygarlık birikiminin, Türk/Arap/İran/Bizans potasında eritilip kaynaştırılması, özgün bir bileşim çıkartılmasıdır.

Osmanlı, Müslümanlığı Araplardan, minyatürü İranlılardan, mimari ve toprak düzenini Bizanslılardan almış olabilir, bunun ne ayıbı vardır, ne gocunacak yanı, önemli olan alınanlardan Osmanlı damgasının basıldığı özgün bir bileşimin çıkarılıp çıkarılmadığıdır, o ki bu özgün bileşime varılmıştır, composant'lar ne olursa olsun, tanımlamada etkileyici olamaz, su nasıl oksijen ve hidrojen diye iki gazdan oluşmuştur da, gaz diye değil sıvı diye tanımlanırsa, şu ya da bu uygarlık composant'larında oluşmuş özgün bir uygarlık, onu oluşturan toplumun adıyla anılır.

Bu bir. Cumhuriyet'ten sonra, şunu şuradan, bunu

buradan almışız, hiç önemi yok, siz bakın bileşim yapabilmiş miyiz yapamamış mıyız? Yapabilmiş isek, ne gam. Evvelden de almış idik, evvelden nasıl bileşim yapmış isek, yine yapıyoruz demektir.

İkincisi biraz daha alengirli bir nokta!

Eski uygarlığı, onun benimsettiği gelenek göreneği korumak isteyenler, ne sanıyor? Mustafa Kemal, millete zorla şapka giydirmeseydi, kadınların başını açmasa, saçlarını kestirmeseydi, eski görenek ve gelenek sürüp gidecekti, öyle mi? Yahu kaç kere söyleyeceğiz, göreneği geleneği altyapısal ilişkiler belirler diye, o ki bir ülke endüstri aşamasına ulaşmıştır, istese de artık eski yaşama biçimini sürdüremez. Siz, Batılı insanlar oldum olası saçı kesik, düdük gibi pantolonlar içinde, sakallı tıraşlı mı yaşarlardı sanıyorsunuz? Çok değil üç yüzyıl önce Batılı toplumda erkek değme kadın kadar süslü püslü, dantelli, kokulu bir yaratıktı. Sanayileşmenin doğuşu, yaygınlaşışı, bunun getirdiği hayat biçimidir onu bu hale koyan, kılığını basitleştiren, saçını kestirip, sabahın köründe fabrika ya da yazıhane yollarına düşüren. Dahası, kadınların sanayiye girmesi, aynı etkiyi kadınlar üzerinde göstermedi mi? Kadınların serbestleşmesinin, giyim kuşamının gittikçe hafifletilmesinin de gelişmesi sanayi toplumunun gelişmesine paraleldir. Demek ki, milli mücadeleden sonra, üstyapısal dediğimiz değişikliklere kalkışmasaydı da, Mustafa Kemal anam babam töresi gitseydi, sadece sanayileşmeye heves etseydi, dönüp dolaşıp geleceğimiz yer yine bugün bulunduğumuz yer olacaktı.

(Sen sus, sakın biz Müslümanız, Hıristiyanlara benzemeyiz, öyle olmazdık deme. Bir kere, sanayileşmeden bile bal gibi olduk, bu bir, ikincisi Hıristiyan toplumu olmayan ama sanayileşmeyi başarmış, üstelik son derece

tutucu Japon toplumuna hele bir göz atıver, teknolojinin gündelik hayata girmesi ne hale getirmiş acaba onları? Japonun kadını da erkeği de, şehri de, köyü de, acaba Batılı endüstri ülkelerininkinden farklı mı? Hiç de değil.)

O halde, biz neyin tartışmasını yapıyoruz Allah aşkına!

(21 Nisan 1978)

7

DURUMU YENİ KOŞULLARA GÖRE DEĞERLENDİRMEK

Biri gelmiş şöyle atıp tutuyor: — Mustafa Kemal deyip duruyorsun, bu adam 1919/20 yıllarında Türkiye'deki solcu hareketin başını yiyen adamdır, o tarihte pekâlâ sosyalist bir birikim oluşuyordu, fakat Mustafa Kemal ne yapıp etmiş, bu birikimin önde gidenlerini önce bölmüş, sonra etkisizleştirmiştir. Hem zaten İngilizler olmasaydı, ne iktidar olabilirdi, ne de Yunanı yenebilirdi, Bolşevik Rusya meydana çıkınca İngiltere Mustafa Kemal'i destekledi, zira Enver Paşa'yı Rusların destekleyeceği anlaşılmıştı... (Bu, tahmin edeceğiniz üzere, soldan Atatürk aleyhtarıdır.)

Ötekisi gelmiş asıp kesiyor: — Birader senin bu Mustafa Kemal merakını anlayamadık gitti. Mustafa Kemal Osmanlı mülkünün olanca muktesebatını çarçur eden, ülkenin ahlâk ve maneviyatını ortadan kaldıran bir zındıktır, zaten Milli Mücadele esnasında Bolşevik Ruslarla teşrik-i mesai etmesi bir tesadüf müdür sanırsınız? Lâikliği ilân ve halifeyi yurtdışına sürgün etmesi, onun nasıl Hıristiyan ve Bolşevik temayüller taşıdığının kat'i

delilleridir. Memleketin bütün mazisine hakaret etmesi, dini handiyse yasaklaması, mürteci diyerek ehl-i İslâmı sehpalarda sallandırması ne türlü bir adam olduğunu yeterince gösterir... (Bu da, tahmin edeceğiniz üzere, sağdan Atatürk aleyhtarıdır.)

İkisi birbirine karşıt şeyler söylüyor gibi görünüyorlar ama, çok önemli bir ortaklıkları vardır, asıl onu söylemek istiyorum:

Türkiye'de sağın da, solun da Mustafa Kemal'e bakış açısı, nesnel gerçeklere, tarihsel verilere dayanmıyor, 'kuyruk acılarına' dayanıyor. Açıkça görülen bir şey var, Mustafa Kemal şu ya da bu şekilde 1919'dan itibaren Anadolu'da kademe kademe vaziyete hâkim olmuş, o kargaşalıkta her birisi kendisine göre bir devrime ya da bir iktidara oynayan çeşitli kişi ve kuruluşları birer birer haklayarak, kendi anladığı iktidarı, kendi tasarladığı Cumhuriyet'i kurmuştur. Bu derece büyük ve çalkantılı bir olayın, arkasında 'gayr-ı memnunlar' bırakmaması olası mı? Cumhuriyet sonrası yıllarının, biraz gerici isyanları, biraz İngiliz kışkırtması Kürt isyanları nedeniyle, hayli sıkı bir baskı düzeni içinde geçmesi, bu 'gayr-ı memnunların' yakınmalarını açığa vurmalarını engellemiş, rejim Mustafa Kemal'in ölümünden epeyce sonra onun özlediği ideale yaklaşınca (başka deyişle liberal burjuva demokrasisinin asgari koşulları gerçekleşince), Mustafa Kemal aleyhtarlığı sağda da solda da kendisini göstermiştir.

Mustafa Kemal'e İngiliz destek oldu diyen solcu, Lenin'e Almanların destek olduğunu nasıl unutur? Mustafa Kemal'e Bolşevikler destek oldu diyen sağcı, Hıristiyan ve Musevi baskısına karşı Müslüman Arapları Sovyetler'in desteklediklerini nasıl unutur? Yeni durumlara eski kuyruk acılarıyla değer biçme dönemini artık aşma-

lıyız. Yeni bir devlet ortaya çıkmış, üstelik yöneticilerinin dirayetsizliği yüzünden yeni tehlikelere düşmüştür. Sanırım işte burada Mustafa Kemal'e en büyük kötülüğü yapan Mustafa Kemal aleyhtarlarından söz etmek gerekiyor. Bunların özelliği, öbürleri gibi onu şu ya da bu kuyruk acısıyla yermeleri değil, tam tersine, onu kusursuz saymaları, dediğini dogma yapmaları, birtakım gizli iktidar isteklerini Atatürkçülük diye ortaya atıp sağdan soldan beliren bütün demokratik muhalefetleri buna karşı olmak suçlamasıyla sindirmeye kalkışmaları!

Bana sorarsanız, en büyük Atatürk düşmanları bu sözde 'hızlı' Atatürkçülerdir.

Nedeni basit ve açık, bunlar ne Mustafa Kemal'in başını çektiği demokratik devrimin farkındadırlar, ne çağdaş uygarlık düzeyi kavramındaki sürekli devrimcilik diyalektiğinin; bunlar sadece, Cumhuriyet'in ilk yıllarında o zamanki çağdaş uygarlık düzeyidir diye Batıdan esinlenmiş üstyapısal uygulamalardan kendilerine göre Tanzimatçı bir kozmopolit Batıcılığı çıkarmışlar, Atatürkçülük diye bunu handiyse dikta zoruyla ulusa benimsetmeyi iş edinmişlerdir. İşin tuhafı, şöyle bir kurcaladınız mı ne çıkıyor, şu: Gerek soldan, gerek sağdan Atatürk muhalifi geçinenler elli yıldır, bu Atatürkçü geçinenlerin baskısı altında bunaltılmış, sindirilmişlerdir. Buna rağmen, yine de Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü, yüceliğini ve geleceğini savunmaktadırlar; buna karşılık, o sözüm ona hızlı Atatürkçü takımı yok mu o, İnönü'lü Bayar'lı takım, asıl onlardır ki Türkiye'yi şimdi pençesinde kıvrandığı emperyalist sistemin tutsağı etmişler, ormanlarını işletmek, kıyılarında otel açmak için elin keferesinden izin dilenmek gibi utanç verici hallere düşürmüşlerdir.

Ben size bir şey diyeyim mi, sağdan soldan Mustafa

Kemal'e eski kuyruk acılarıyla karşı çıkmak hiçbir şeyi çözmez, hiçbir şeyi hiçbir yere götürmez, ne şeriat geri gelir, ne şûralar hükümeti kurulur; Mustafa Kemal'i ulusal demokrat devrim aşamasındaki yerine koymanın, bundan sonrası için ne yapmamız gerektiğini doğru dürüst araştırmanın zamanıdır.

Yoksa daha sittin sene yakamızı bu sözüm ona Atatürkçü, aslında ise Reşit Paşa Tanzimatçısı takımından kurtaramayacağız.

(22 Nisan 1978)

MERAKLISI İÇİN NOTLAR

1920'lerde, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti Reisi Mustafa Kemal Paşa ile İstanbul'daki Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası lideri Dr. Şefik Hüsnü'nün 'Türkiye'nin sınıfsal yapısı' üzerindeki değerlendirmelerinin ne kadar birbirine yakın olduğunu, ne solcularımız bilir, ne sağcılarımız. Solcular, Atatürk'ü Anadolu'da sınıf mücadelesini reddetmekle, hâttâ sınıfların varlığını hiçe saymakla suçlar, ama bunu yaparken iki önemli noktayı gözden kaçırırlar: a/ O tarihte Anadolu'nun toplumsal yapısı, Mustafa Kemal'i haklı çıkaracak durumdadır. b/ Mustafa Kemal'in anti-emperyalist tavrı, daha ziyade, Sultan Galiyev'in 'mazlum milletler' öğretisine uygundur. (Bilindiği gibi, bu öğreti, emperyalist ülkelerle 'mazlum milletler' arasındaki çatışmada, bu sonuncuların iç toplumsal çelişkilerinin ikinci derecede bir önem taşıdığını ileri sürüyor, halkın bütününü 'proleter' saymaya meyliyordu.)

Şimdi, 1920'lerde, 'Marksist gözle' Anadolu'da durumun ne olduğuna ilişkin, ilginç bir 'tahlil' denemesini gözden geçirsek mi? Rasih Nuri, *Atatürk ve Komünizm* adlı kitabında, bir yandan o döneme ilişkin düşüncelerini yazarken, bir yandan da, Dr. Şefik Hüsnü'nün bir irdelemesini aktarıyor. Bakın, ne demiş:

"... İstiklâl savaşımız dönemindeki büyük burjuvazi ya yabancıydı veya o dönemde memleketi bölmek isteyen gayrimüslüm azınlıklardan ibaretti, yâni zaten bu mücadelenin sınıf olarak dışındaydı. İşgal altındaki bölgelerde, örneğin Adana'da, toprak ağalarının ve beylerinin çoğunluğu Anadolu ihtilâline karşıydılar, işbirlikçiydiler. Bu yönden köklü sosyal bir dönüşüm milli cepheyi pek sarsmayabilirdi. Ancak konuyu olumlu yönden, yâni bu dönüşümün dayanacağı güçler yönünden incelersek, durum o derece açık değildir. Evet Anadolu halkı o dönemde 'plastik' bir durumdadır, herhangi bir dönüşüme karşı fazla bir tepki göstermeyecek durumdadır, ancak proletaryanın ağır basmadığı dönemlerde bu olumsuz/negatif bir ölçektir. Kaldı ki, hareketin öncülüğünü yapan Müdafaa-i Hukuk derneklerinin kurucuları eşraftan ve asker/sivil aydın kadrodan gelmektedirler, sosyal anlamda, bir sosyal yapı dönüşmesi yapacak sınıfsal nitelikleri yoktur, ancak üstyapı reformları yapmayı düşünmektedirler, bunların bir ara sola yönelir gibi olmaları milli mücadelenin diyalektiği sonucu olmuştur.

1919 Türkiyesi'nin sınıfsal yönden ilk tahlil denemesini sosyalist lider Dr. Şefik Hüsnü aynı yıl *Kurtuluş* dergisinde yapmıştır. (Dr. Şefik Hüsnü, *Türkiye ve İçtimai İnkılâp*, 1338). Bu incelemeye göre, Türkiye'deki büyük ziraat ve çiftçilik ile sanayi tesisleri (Ergani hariç) batı bölgesinde ve sahiller boyunca kümelenmiştir. Proletarya bu bölgede bulunmaktadır, devrimci potansiyel bu bölgededir. Ancak bu bölge büyük çoğunluğu ile işgal altındadır. Mustafa Kemal Paşa isteseydi de (20.000 kadar tahmin ettiği) bu sınai proletaryasından sosyal bir devrim yapmak yönünde yararlanamazdı, bu proletarya düşman gerilerinde, ulaşım alanında yaptığı grevlerle ve mücadelesiyle, zaten elinden geldiği kadar istiklâl savaşımızı destekliyor, Anadolu'da ise ilkel küçük atölyelerde çalışarak savaş gücümüzün devamını sağlıyordu.

Dr. Şefik Hüsnü'ye göre, karşı uçta, ziraat dönemine bile ulaşmamış –feodal öncesi– göçebe ve de feodal karakteri olan –kısmen yerleşmiş– aşiretler bulunmaktadır, halkları çoğunlukla Kürt olan bu aşiretler, beylerine, şeyhlerine körü körüne bağlıdır. Yâni hem etnik ve hem de sosyal rejim bakımından değişik karakterli olan o bölgede, Batı'da gelişebilecek sosyalist yönlü bir hareketi destekleyebilecek sosyal bir zümre bulunmamaktadır.

Diyarbakır'daki 13. Kolordu Kumandam Ahmet Cevdet (Paşa) 18 Şubat 1920 tarihinde Mustafa Kemal Paşa'ya verdiği cevapta aynı konuyu değerlendirmektedir: 'Derebeylik hayatı süren bu bölgede bir Bolşevik teorisi uygulanmayacaksa, Bolşevik başarılarını sağlamaya yöneltilmiş hareketlere reislerinin katılmayacakları ve hâttâ mani olacakları', 'barış antlaşmasma Kürtçülerin emellerine uygun maddeler' koydurarak onların bizden kopartılabileceği tezini savunmaktadır.

Geride Orta Anadolu bölgesi, yâni asıl savaş alanımız kalmaktadır. Dr. Şefik Hüsnü'yegöre bu bölgede nüfus gayet seyrek ve halk fakirdir, küçük köylüler çoğunluktadır. Bu yüzden de kesin bir toprak sorunu bulunmamaktadır. Çok ilkel hayat ve üretim şartları vardır. Üretim pazar üretimi değildir, ulaşım yok gibidir. Sömürücü güçler; feodal devlet, tefeci, bezirgân üçlüsüdür. Bu fakir köylü, çoğunluğu ile 'sosyal devrim'e karşı değilse de, böyle bir devrim için yönetici bir güç teşkil etmemektedir. Ancak sınai proletaryasının, yâni batı bölgesi ile sahillerin güçlü bir sosyal mücadelesi sırasında o mücadeleyi yürüten devrimci örgütün bu zümrenin isteklerini dile getirmesi ile onları sosyal mücadeleye katması mümkündür.

Bu durum incelemesi bize göstermektedir ki, 1919 Türkiyesi'nde sosyalist bir devrim ancak dıştan, yâni ya Enver'in yapmak istediği gibi Rusya'dan gelen bir ordu aracılığıyla, veya 'devrimci teoriyi bilen çekirdekten' bir partiden gelebilirdi, bu ise dış tehlikeyi artıracak, bütün memleketi sarsacak

bir girişim olurdu. Hele etnik farkların bulunduğu, Adana'dan Bitlis'e kadar Ermeni iddiaları, Trabzon'dan Karaman'a kadar Yunan hayallerinin bulunduğu bir dönemde, İngilizlerin Arapları, Türkleri ve Kürt beylerini etnik ve dinsel yönden alabildiğine kışkırtmaya uğraştığı bir dönemde bu çok tehlikeli bir oyun olabilirdi. Ve unutulmamalıdır ki Mustafa Kemal Paşa'nın Kürt beylerini kendi safına çekmek için tek silâhı bu Ermeni iddialarına karşı ortak cephe kurmak teklifiydi..."

Gerek Dr. Şefik Hüsnü'nün irdelemesi, gerekse Rasih Nuri'nin gözlem ve saptamaları, gerçekte 1920'lerde Türkiye'de toplumsal sınıf mücadelesinin, tam da Mustafa Kemal Paşa'nın değerlendirdiği gibi, anti-emperyalist mücadeleye oranla geri plana düşmüş olduğunu göstermiş oluyor mu? Atatürk'ün, etraflı düşünmeyen çoğu solcularca aleyhine kullanılan şu sözleri, önünde sonunda, Dr. Şefik Hüsnü'nün *Kurtuluş*'ta 1338'de yayımladığı irdelemenin başka türlü söylenişinden ibarettir:

"... Bizim halkımız menfaatları yekdiğerinden ayrılır sınıf halinde değil, bilakis mevcudiyetleri ve mesailerinin muhassalası yekdiğerine lâzım olan sınıflardan ibarettir. (...) Binaenaleyh programdan bahsolunduğu zaman, âdeta denilebilir ki, bütün halk için bir 'sây misak-ı millisi'dir. Ve böyle bir sây (emek) misak-ı millisi mahiyetinde olan program etrafında toplanmaktan hasıl olacak olan şekl-i siyasi ise, alelâde bir fırka (parti) mahiyetinde tasavvur edilmek lâzım gelir."

Bu sözlerin tarihi, 1339/1923, açıkça görülüyor ki, Paşa 'emperyalizme karşı halk cephesi' formülü öneriyor, bu öneri dönemin 'mazlum milletler' öğretisine uygun olduğu kadar –Dr. Şefik Hüsnü'nün de saptadığı– Anadolu gerçeğine de uygundur. Bazılarının sandığı gibi, 'faşizm özlemleri' değil. Ayrıca, *Türk Solu*'nda çıkan bir yazısında (Sayı: 15), Türk sosyalizminin önemli 'simalarından' Reşat Fuat Baraner de, Mustafa Kemal'in, Şefik Hüsnü'nün savlarına katılmakta, o tarihte Anado-

lu'da sınıf mücadelesinin keskin olmayışına, yeni bir kanıt daha getirmektedir: "Anadolu'da sosyal gerilimi, potansiyeli azaltan ek bir faktör daha vardır. O da Yunan ve Ermeni mallarının paylaşılması faktörüdür. Bu durum sınıf mücadelesini yumuşatıcı bir rol oynamıştır." *Demokrat İzmir*'deki, *Yeni Ortam*'daki yazılarımda, Ege'deki emval-i metruke gerçeğine dayanarak, ben de benzer bir saptama yapmıştım.

'Geçiş dönemi' kavramı

"... Bugüne kadar elde ettiğimiz başarılar bize ancak gelişmeye ve uygarlığa doğru bir yol açmıştır. Yoksa gelişmeye ve uygarlığa henüz ulaştırmış değildir. Bize ve bizden sonra geleceklere düşen görev, bu yol üzerinde tereddütsüz ilerlemektir."

MUSTAFA KEMAL
Ağustos, 1923

1

MUSTAFA KEMAL'E TUZAK

"... Hadi, yok mu başka yazacak? Çağrınız üzerine size bir yazımı gönderiyorum. Yazı Yakup Kadri'nin *Milliyet*'te çıkan *Büyük İnkılâp, Küçük Politika* isimli eseri üzerinedir. Sorun, öteden beri eleştirdiğiniz asker ve bürokrasi kökenli devrimciliğin, Cumhuriyet'in ilk on yılında nasıl apışıp kaldığı ile ilgili... Yakup Kadri bu sorunu kurcalıyor. Neden Kemalist Devrim başarısız kaldı? Yoksa başarısız olduğunu biz mi uyduruyoruz? Bu konulara dokunan bir yazı yazdım..."

İzmir Halkevi Başkam Yaşar Aksoy'un mektubu böyle başlıyor. O da birçok Türk aydım gibi, hem Kurtuluş Savaşı üzerinde, hem de onun lideri üzerinde kafa yormakta; Mustafa Kemal Paşa'yı 'resmileştirip' rafa kaldıranlara, ya da 'putlaştırıp' törenlerde büstünü dolaştıranlara yerinde bir öfke duymaktadır. Yakup Kadri'nin eserini bu ilgiyle okumuş, yazısında önce onun saptamalarını sıralıyor, yedi sekiz madde toparlamış ama, şöyle dikkatli bakınca Yakup Kadri'nin, başarısızlığı, savaşın örgütlülüğüne, buna karşılık devrimin örgütsüzlüğüne bağladığı görülüyor.

Devrimin önderi, örgütsüz ve kadrosuz kalınca, ne

olmuş peki? Onu Yaşar Aksoy'un yazısından öğrenelim:

"... Türk ulusal Kurtuluş Savaşı, emperyalizme karşı, yurtsever ilericiler ile yurtsever tutucuların bir hassas koalisyonu sonucunda başarıya ulaştırılmıştır. Kemalistler, eski İttihâtçılar, TBMM içinde İkinci Grup diye adlandırılan tutucular, saltanata bağlı olanlar, din adına dövüşenler ve çeteciler, düşmana karşı omuz omuza çarpışmışlardır. Dış düşmanın varlığı birleştirici bir unsurdur ve mücadele edenler arasındaki fikir ayrılıklarını erteleyici niteliktedir. Ama savaş bitince, yeni devletin kuruluş ve devrimler aşamasına geçerken, fikir ayrılıklarının ve kadro çekişmelerinin başlaması kaçınılmazdır. Bu, tarihsel bir olgudur. Ve sonunda mutlak surette, Kurtuluş Savaşı'nda ne kadar hizmetleri olursa olsun, tutucular tasfiye edilecektir. Buraya kadar tamam... Ama bundan sonra devrimin bürokrasiye teslim olması neden?..

"İşte bu nokta, Türk devrimimin en can alıcı açmazını teşkil eder. Çünkü ordu ve bürokrasi, savaş yapar, devlet kurar ve devleti korur, ama devrim yapamaz. Ve eğer fırsatını yakalarsa, devrimi ya saptırır veya ona sımsıkı yapışarak devrimi tutuculaştırır. Türk bürokrasisi, devrimi hem saptırmış hem de belli kalıplar içine sıkıştırarak tutucu yapmıştır..."

İşte burada neyle karşılaşıyoruz?

Ya devrim liderinin, devrim kadrosuna sahip olmayışı yüzünden, bürokrasiye uymuş olmasıyla ya da yalnızlığı yüzünden, bürokrasiyi alt edemeyişiyle! Tam orada, Mustafa Kemal Paşa'ya soldan yöneltilen önemli eleştiri kendisini gösteriyor. Nedir o, hatırlayalım bakalım: "Kemalizmin başarısızlığına asıl neden, daha sola açılmamış olmasıdır." Yâni ne, Mustafa Kemal Paşa bir ulusal demokratik devrim ile yetinmeyecek, giriştiği an-

ti-emperyalist Kurtuluş Savaşı'nı sosyalist bir devrimle tamamlayacaktı. Çoğu sosyalistlerin çokluk ortaya sürdüğü, günümüzde de çok sosyalist tarafından paylaşılan bu eleştiri ne dereceye kadar geçerlidir? Bu da başlı başına bir sorun. Öyleyse Yaşar Aksoy'un getirdiği sorunu, acaba şu iki ana soru çevresinde toparlayabilir miyiz?

a/ İktidarın yapısal niteliğini değiştirip tek kişinin sultasından ulusun egemenliğine aktaran adam, uygulamada neden bürokrasinin tutsağı olmuş, neden devriminin gittikçe yozlaşması, hele öldükten sonra tutuculaşması gibi bir sonuçla karşılaşmıştır?

b/ Mustafa Kemal Paşa, eğer ulusal demokratik devrim aşamasında kalmayıp sosyalist bir atılıma girseydi, acaba devrimin yozlaşmasını ve bürokrasinin, ilerleme sürecini engellemesini önlemiş olur muydu?

Her iki soru da son derece ilginç, onları ele alacağız, cevaplandıracağız, yalnız şimdiden Yakup Kadri Bey'in de, Yaşar Aksoy'un da, Mustafa Kemal'in "yalnız devrimci" imgesini yeterli bulmadığımı, başarısızlığın (varsa eğer) başka toplumsal ve ekonomik nedenleri olduğunu söyleyebilirim.

(7 Ocak 1977)

2

ÜLKE 'AZ GELİŞMİŞ'...

Yaşar Aksoy ne güzel söylemiş? Bizim Kurtuluş Savaşı, devrimcinin de tutucunun da katıldığı bir 'hassas koalisyon'u sonucunda kazanılmıştır. Yaşar'ın söylemediği, bizim hatırlatacağımız, bu 'hassas koalisyon'un sınıfsal yapısı!

Az gelişmiş ve yarı sömürge Osmanlı toplumunda, burjuvazi, ancak komprador ve gayr-i müslim niteliklerle belirdiğinden, Kurtuluş Savaşı ve onu izleyen ulusal demokratik devrim, ülkemizde, yükselen burjuvazinin önderliğinde değil, aydınlarla, 'halkın ve eşrafın oluşturduğu bir 'tarihsel blok' tarafından gerçekleştiriliyor; işin güzeli emperyalistlerle, onların işbirlikçisi 'sultana ve komprador burjuvazisine' karşı yürütülüyor.

Osmanh toplumu klâsik gelişme şemasını izlemiş olsa, sultana karşı burjuvazi, işçi sınıfını ve köylülüğünü ardına alarak başkaldıracak ve ulusal demokratik devrimi yapacak, o zaman da feodal Osmanh toplumu içinde, burjuvazi de, devriminin kadroları ve örgütü de oluşmuş olacak. Ama yok, olmayınca, bütün az gelişmiş ülkelerde örgüt diye ne varsa, kısa zamanda devrimle özdeşleşiyor, bu da bilindiği üzere askeri ve sivil bürokrasiden ibaret!

Mitterand bir kitabında az gelişmiş ülke devrimlerinden söz ederken aynen şunları demektedir: "... Az gelişmiş bütün ülkelerin siyasal sistemlerinin özelliği, tek partidir, bürokrasi egemenliğidir, nihayet kişisel diktatörlüktür." Mustafa Kemal Paşa'nm bürokrasiye teslim olması, son zamanlarına doğru kişisel diktaya yatışı, gerçekte Türk toplumunun, devrimini yaptığı sınıfa, henüz sahip olamayışından doğuyordu.

Bu, bu kadar basit ve açık işte...

Bazı toplumcuların ileriye sürüp de, anlamlı anlamlı kafa salladıkları öteki soruya gelince, ona cevap vermek daha kolay: Mustafa Kemal daha sola açılsa, sosyalist olsa, bürokrasiyi alt edebilir, devrimini kurtarabilir miydi? Bizim allâmelere bakarsan, öyle! Şimdi, sözü Fransız Komünist Partisi Danışma Bürosu ikinci başkam Jean Elleinstein'e bırakacağım, hele dinleyin ne diyecek:

"... Bana kalırsa Stalincilik, sosyalizme ya da sosyalist üretim biçimine bağlı (ondan ileri gelen) bir şey değildir, daha çok, Rusya'da ve öteki ülkelerde görülen bazı tarihsel karakteristiklere bağlı bir şeydir. Bu o kadar gerçekten böyledir ki, Çin'i ele alırsak, kim içtenlikle bir 'Maoculuk olayı'nm olmadığım ileri sürebilir?

"Çekoslovakya bir yana bırakılırsa, bütün bu ülkelerin ortaklaşa özellikleri şunlardır: Endüstriyel gelişmeleri ya çok az ya çok yeni ve yabancı sermayesinin egemenliği altında gerçekleştirilmiş; dikkati çekecek önemli oranlarda kırsal toplum (halkın yüzde 95'i kırsal kesimde), ayrıca hayat düzeyi çok düşük, teknik araçları ilkel; kültürel gelişme çok zayıf (halkın yüzde 75-80'i okuma yazma bilmez), sivil toplumun cılızlığına mukabil devletin üstünlüğü; ve nihayet, devletinkinin dışında örgütsel olarak siyasal yapıların noksanlığıyla, siyasal demokrasinin ve kamu özgürlüklerinin yokluğu..."

Stalincilik, çağımızın ünlü Marksist kuramcılarınca, sosyalist devriminin az gelişmiş bir ülkede bürokrasinin elinde yozlaşması diye tanımlanmaktadır. Jean Elleinstein, aktardığım bölümde bunu bütün sosyalist uygulamalara yaygınlaştırıyor. Demek istiyoruz ki, az gelişmiş bir toplumda, sosyalist bir devrim de yapsan, o toplumun yapısal özellikleri gereği, yaptığın devrim, eninde sonunda bir Stalincilik haline dönüşür. Bu arada Çin ve Maoculuk örneğini vermiş olması çok ilginç!

Şimdi gelelim Mustafa Kemal'in daha sola açılmasıyla, devrimini bürokrasiden kurtarıp kurtaramayacağına! Sınıfsal olarak, ulusal burjuvazisi olmadığından, demokratik devriminin kadrolarını bulamayan Kemal Paşa'nın, daha ileri bir aşamayı temsil eden proletaryanın öncü devrimci kadrolarını nereden bulacağı cevaplanması gereken önemli bir soru! Türkiye o tarihte (bir

anlamda bugün bile), Elleinstein'in tanımladığı az gelişmiş ülke görünümünde değil mi? Böyle bir ülkedeki tepeden inme sosyalizmin nereye ulaşacağını Elleinstein pek güzel göstermiş: Bürokrasi diktasma!

Bilmem durum aydınlandı mı?

(8 Ocak 1977)

3

DEVRİMİN 'D'Sİ

Benim gençliğim devrim konusunu tartışmakla geçti desem abartmış olmam. İzmir'de, İstanbul'da, Paris'te, aynı konu. O zaman da nasıl her kafadan bir ses çıkardı hey Allahım, nasıl bir türlü işin aslını öğrenemez, kahrımdan çatlardım. Gençler malum tez canlı olurlar, o tez canlılıkla biz, siyasal iktidarı ele geçirmekle devrim yapmayı birbirine karıştırır dururduk. Hâlâ karıştıran karıştırana! Sanıyorlar ki, iktidar oldun mu tamam, faşistsen faşistliğini, komünistsen komünistliğini gerçekleştirirsin!

Kazın ayağı öyle mi ya?

Biraz anılara bulaşalım mı? Yıl kaç, 1949, Paris'te Quartier Latin'de solcu öğrencilerle tartışıyoruz. Tartışmanın tabanı, Rusya'da sosyalistliğin gerçekleşip gerçekleşmediği! Çoğunun fikri, Rus Komünist Partisi'nin 1936'dan bu yana söyleyip durduğu gibi, gerçekleştiğine yatkın. 1917 nere, 1947 nere? Otuz yıl içinde diyorlar, gerçekleşmedik sosyalistlik mi kalır bre? Arkasından da sıralanıyor; sovkhozlar, kolhozlar, emek üzerine kurulu düzen vs...

O tarihte, Ortodoks sosyalistlik buna inanırdı, nasıl ki kamulaştırmanın özel mülkiyeti yok ettiğine, kamu mül-

kiyetinin sömürünün kalkmasına yettiğine inanılırdı. 'Geçiş dönemi' kavramının ortaya çıkması, bu kavramın Rus, daha sonra Çin devrimlerine uygulanıp, araştırmaların yapılması çok sonraları olmuştur. Artık toplumculuğa heves etmiş çocuklar bile biliyor ki, ne iktidara el koymak devrimi gerçekleştirmektir, ne de üretim araçlarını sadece kamulaştırmak sosyalistliğin bütün sonuçlarıyla oluşması! İktidarı ele geçirirsin; eğer partin, partiden çok aygıtsa iktidar giderek partililerin, dahası merkez komitesinin, dahası politbüronun, dahası genel sekreterin diktası olur, bu da bal gibi kişiye tapmaya götürür bir toplumu; kamulaştırma ise, ücretlilik kalkmadıkça, artı değerin bu defa kapitalistlere değil, üretim araçlarına kamu adına el koymuş olan bürokrasiye gitmesine yol açar.

Peki sonuç? Ha, işte bu ilginç! Sonuç, siyasal iktidarı ele geçirmekle, toplumsal devrimi gerçekleştirmek arasında, bir 'geçiş döneminin' olduğu; bu geçiş döneminde de, iktidarı ele geçirmiş yeni toplumsal güçle, kaybetmiş eski toplumsal güç arasında sınıf mücadelesinin sürdüğü! Artık Rusya ve Çin dahil, yeryüzünde sosyalistlik iddiasındaki bütün ülkelere, geçiş dönemini yaşayan toplumlar gözüyle bakılıyor. Yaşadıkları olayların (sözgelişi Çin'deki kültür devriminin) çözümlemesi de 'geçiş dönemi' ilkelerine uygun olarak yapılıyor.

Şimdi burada bir soru: İyi ama, 'geçiş dönemi' gerçeği, acaba yalnız sosyalist devrimler için mi geçerli? Sosyalist devrimlerden önce oluşmuş, Fransız devrimi gibi öteki devrimler için geçerli değil mi? Öyle ya, orada da burjuvazi derebeyliğe ve krallığa sepet havası çalıp iktidara el koyuyor, koyuyor ama, koymasıyla bitiyor mu iş, şu bildiğimiz demokrasi pat diye krallığın yerini alabiliyor, derebeyliğe ilişkin ekonomi ve toplum düzeni bütün üstyapı kurumlarıyla pat diye devrilip kapitalizm

gerçekleşiyor mu? Her ne kadar burjuvaziyi, kapitalizmin egemenlik öğelerini, derebeylik toplumu kendi içinden çıkarmışsa da, altyapı olarak da, üstyapı olarak da kapitalizmin gerçekleşmesi o kadar kolay olmamıştır.

Kolay olmadığım, Fransız Devrimi'ni ve sonrasını biraz incelemiş olan herkes bilir; demokrasi ilân edilir, insan hakları geçerli sayılır, soyluluk lağvedilir falan filân derken, bir bakarsın toplum yeniden imparatorluğa dönmüş, eski ayrıcalıklar işlemeye, eski üstyapı geçerli sayılmaya başlamış, o kadar ki 1789 devrimi, ardısıra bir sürü başka devrimler yumurtlar (1848, 1892 vs.), nedir peki bunlar, apaçık feodal toplumdan kapitalist topluma 'geçiş dönemi' sorunları değil mi? Elbette, onlar. Burjuvazi 1789'da iktidarı siyasal olarak ele geçiriyor, toplumsal ve ekonomik düzeyde de ele geçirdiği bir sürü şey var ama klâsik kapitalist liberal toplumun gerçekleşebilmesi için yıllar ve yıllar geçiyor aradan, sınıf mücadelesi altyapı düzeyinde de, üstyapı düzeyinde de yıllarca sürüyor, bildiğimiz burjuvazi egemenliği ve klâsik kapitalist düzen, neden sonra Fransa'ya yerleşebiliyor.

Bu kadar lâftan çıkacak ilk sonuç ne olmalı? Önce şu: Toplumsal devrimlerde, iktidara siyasal olarak el koymak, devrimi gerçekleştirmek değildir. Tam tersine, devrimin ekonomik ve toplumsal düzeyde gerçekleştirilmesi süreci bu elkoyma olayından sonra başlar, toplumuna göre değişen 'uzunlu kısalı geçiş dönemlerini' içerir. Bu saptama sosyalist devrimler için olduğu kadar, ulusal demokratik devrimler için de geçerlidir.

Sonra şu: Akıllı adamların Mustafa Kemal Paşa'nın gerçekleştirdiği Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyet devrimine bu perspektiften bakmazı lâzımdır.

Onu da konuşalım mı?

(31 Ocak 1977)

4

'ANADOLU İHTİLÂLİ'

Önce tanımını yapalım, nedir Anadolu ihtilâli? Yapısı teokratik ve feodal, durumu yarı sömürge, egemenliği sultan, saray aristokrasisi ve işbirlikçi komprador burjuvazisi bir ülkede, halkın 'kayıtsız şartsız' egemenliğini kurmak, yâni iktidarın yapısal niteliğini halk lehine değiştirmek!

Bu tanımdan dakikasında şunlar çıkar mı çıkmaz mı: a) İktidar, sultan ve çevresindekilerden halka geçecek demek, soylulardan soylular dışında kalanlara geçecek demektir, bu da proletaryanın da içinde olduğu burjuvazi, eşraf, köylülük ve inteligentzia gibi sınıf ve zümreleri içerir. b) Liberal seçim demokrasinin gelmesi, insan haklarının güvence altına alınması, vatandaşların 'kanun karşısında eşit sayılması'nı sağlar, c) Ayrıcalıklı feodallerin elindeki toprağın köylüye dağıtılması (toprak reformu) ve sanayileşmenin gerçekleşmesi demektir.

Bunlar olmuş mudur, olmamış mıdır, yooo, tartışma bu değil, önce Anadolu devriminde koşullar nelerdi, devrim nasıl bir doğrultuyla başladı onu hatırlayacağız.

Klâsik şemada, ulusal demokratik devrimi, burjuvazinin önderliğinde halk yapıyor. Feodal toplum içersinde ticaret burjuvazisinin gelişmesi, giderek sanayiye kayması, değerler düzenini değiştiriyor, toplumsal ve ekonomik alanda altyapı değiştiği halde, hâlâ mülk ve toprak sahipliğine dayanan, onlara ayrıcalık tanıyan üstyapı geçerli sayılıyor, aradaki karşıtlık da devrimi oluşturuyor.

Osmanlı toplumunda durum böyle mi, konuşmuştuk

ya, hayır; bir kere burjuvazi oluşmamış, neden oluşmamış, çünkü ülke Tanzimat'tan başlayarak sömürgeleşmiş, yabancı sermayesi komprador burjuvazisi yaratmış, bu burjuvazi göbeği dışa bağlı işbirlikçi burjuvazi, emperyalizmle birlik, zaten sultanı da, saray çevresini de kendine bağlamış, böylece teokratik feodal iktidarla emperyalizmin çıkarları çakışmış, yerli burjuvazi de olmadığına göre, devrimi kim sürükleyecek?

Cevabı biliyorsunuz, devrimi ülkemizde bürokrasi, aydınlar sürüklüyor, kavga, ceberrut bir yabancı işgaline karşı kurtuluş savaşı kimliğinde başladığı için taşra eşrafından, toprak ağasından destek görüyor. Tarihsel bir blok demiştik, hatırladınız mı? Aynı zamanda sömürgeciliğe ve emperyalizme karşı bir kurtuluş savaşı veriyor, bu arada sömürgeci ve emperyalistlerle birlik olmuş teokratik iktidarı da deviriyorlar. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması saray, komprador burjuvazisi, yabancı bankalar egemenliğine son verecektir.

Siyasal iktidara, kim el koyacaktır peki? "Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir" diyen, fakat milletin bütünü olmayan bir zümre, yâni bürokratlar. Ulusal demokratik bir devrim yapılmıştır, fakat bu devrimin ekonomik düzeydeki savunucusu henüz ortada yoktur, şu halde devrimin birinci görevi bunu, yâni ulusal burjuvaziyi yaratmaktır. İzmir İktisat Kongresi'nde başlayarak, onlar da buna uğraşırlar ya, ülkenin ekonomisi o kadar geri, koşullar o kadar elverişsizdir ki kolay olmaz bu iş, 1933'te filân devlet kapitalizmine heveslenmeleri bundandır.

Bizim kuşak, Türk devriminin (hâlâ adına Atatürk devrimleri diyen çoktur) bir kere de olup bittiğine inandırılmıştı; geriye onu korumak kalıyordu ki, bu da 'damarlarımızdaki asil kanda mevcut olan kuvvetle' başa-

rılacaktı. Oysa şu konuştuklarımızın ışığında, görünen nedir? Türk devrimi, adına uygun bir demokratik devrim olabilmek için bile, hayli uzun bir geçiş sürecine girmek, çalkantılı evrelerden geçerek, sonunda kapitalizmi gerçekleştirmek zorundadır. Evet, kapitalizmi!.. Mustafa Kemal Paşa'nın, 'çağdaş uygarlık düzeyi' dediği zaman kapitalizmi, burjuva demokrasisini düşündüğüne pek şüphe yoktur, yalnız bu demokrasi içinde partisine solda bir yer ayırdığı ileriye sürülebilir, o kadar.

O halde, Türk Devrim Tarihi ele alınırken, 'geçiş dönemi' kavramı, ciddi olarak ortaya konulmalı, gerek Mustafa Kemal'in sağlığında yaptıkları, gerek onun ölümünden sonra yapılanlar, son amaç gözönünde tutularak değerlendirilmelidir. Bana sorarsanız, geçiş dönemi ana çizgileriyle üç büyük evreye ayrılıyor; bunlardan ilki emperyalizme karşı savaşın birtakım, iç uzantılarla sürdüğü askeri demokrasi dönemi, ikincisi bürokrasinin mutlak egemenliğine dayanan İnönü diktası, üçüncüsüyse sistemin yetiştirmeyi başardığı burjuvaziyle iktidar mücadelesi sürecidir.

Olayları biraz derinlemesine görüyor da, anlamlarını tarihsel olarak verebiliyorsanız, Halife'nin çıkarılmasından tutun da, Şeyh Sait isyanına, Hatay sorununa, İnönü'nün demokrasiye geçiş kararma, 27 Mayıs'a ve 12 Mart'a kadar birçok aşamanın, gerçekte, bu üç dönemin eklemlerini oluşturduğunu elbette fark edersiniz.

Nasıl mı? Bakalım, nasılmış?

(1 Şubat 1977)

5

KİMLER GELDİ KİMLER GEÇTİ...

Birisi demokratik, öteki sosyalist devrim ama, Türk devrimi ile Rus devrimi arasında, ikisinin de az gelişmiş bir ülkede gerçekleşmiş olmak gibi bir benzerliği vardır; şimdiki düşünürlere göreyse, bu çok önemli bir etkileyici öğe. Rus devrimine bakınca, iktidarı ele geçirdikten sonra, iç savaşlarla geçen dönemde, savaş komünizmi yöntemlerinin geçerliliğini görüyoruz. Son ortaya atılan iddialara bakarsanız, Beyazlarla savaş boyunca geliştirilen savaş komünizmi düzeni, bütün sertliği, aşırı disiplini, acımasız diktasıyla, iç savaş sonrasında da belirleyici etken olmuş, Stalin dönemindeki merkeziyetçi bürokrat sultasının kurulmasına yol açmıştır.

Doğru mudur yanlış mıdır, meraklısı kurcalasın, bizi burada ilgilendiren o değil, ya ne, Türk devriminde benzer bir "savaş demokrasisi" döneminin yaşanmış olması. Bana sorarsanız bu dönem, 1919'dan başlıyor, taaa Dersim İsyanı'nın bastırılmasına kadar sürüyor. Çünkü Mustafa Kemal Paşa iktidarı Lozan'dan sonra kendi haline bırakılmış sayılmaz, nasıl emperyalizm ve kullandığı çeşitli isyanlar, daha Kurtuluş Savaşı sırasında devrimi hırpalamaya, başarısını engellemeye çalışmışlarsa, sonra da birtakım iç isyanlar, dış gailelerle Cumhuriyet'in temelini sarsmaya gayret etmişler. Bu yüzden Mustafa Kemal özgürlükçülüğünü uygulayamaz, kurulmuş partileri kapatır, darda kalınca askeri rejimi ilân eder, isyanları bastırmak için yöresel ağalara ve eşrafa muhtaç olduğundan toprak reformunu söyler, söyler, lâfta kalır, endüstrileşme ise Sovyet yardımıyla gerçekleştirilen bir iki fabrikadan, iyi kötü yapılan demiryollarından ibarettir.

Mustafa Kemal'in rejimini, onun sağlığındaki haliyle, ölçüp biçip değerlendirmek mi istiyorsunuz, kapitalizme geçiş döneminde bir "askeri demokrasi" olduğunu göz önünde tutacaksınız.

İnönü dönemi, dikta dönemidir.

Hemen dünya savaşı başlamıştır. Yabancı güçler birbirleriyle uğraştıklarından, içişlerimize burunlarını sokabilecek durumda değildirler. Bürokrasi, 1919'dan beri rejimi savunmaktan yorgun düşmüştür, artık yerleşmek, biraz da mücadelesinin meyvelerini tatmak niyetindedir. Bu niyet Türk toplumuna son derece pahalıya oturmuştur. Dış savaş, aşırı ihtiyatlı İnönü'yü, içerde "esen rüzgârdan hile sezmeye" götürmekle kalmamış, hem rejim kaskatı bir bürokrasi diktasına dönüştürülmüş, hem de Atatürk döneminin ulusalcılığı birer ikişer verilen ödünlerle Tanzimat batıcılığının ellerine teslim edilmiştir: Köy enstitüleri, halkevleri, Yunan/Latin temeline dayanan bir kültür seferberliğinin kaleleri sayılırlar, aslında faşizan bir diktanın kültürel temsilcileridir.

Egemen sınıf, üretim araçlarının çoğunu elinde tutan, (ya da tutmakta olan eşrafla işbirliği halindeki) bürokrasidir. Bu arada, birinci dönemin fideliğinde iyi kötü yetişmiş tüccarlar da ezilirler, hem fena ezilirler, bürokrasi onları ihtikârla suçlar, karaborsayı başlarına yıkar, varlık vergisi çıkarıp sürgünlere gönderir. Bu ulusal burjuvazi çekirdeğimizin bürokrasi diktasına kinini oluşturduğu kadar, savaş darlığı da savaş sonrasının yatırım birikimini karaborsadan sağlayıp ceplerine ve kasalarına koyar. Savaş bittiği sırada ulusal burjuvazi (daha çok ticaret burjuvazisi niteliğinde), bürokrasiye karşı iktidar mücadelesini başlatacak nüveye kavuşmuştur.

Köylü ve işçiyse diktanın baskısından zaten bunalmışlardır.

1950 sonrası, kapitalizme geçiş döneminde (önce ticaret, sonra sanayi burjuvazisi) devrimin sahipliğinden, dolayısıyla iktidardan vazgeçmek istemeyen bürokrasi arasındaki çekişmedir. Demokrat Parti hareketinin patlama halinde belirmesi; yirmi beş yıllık bürokrasi diktasından bunalmış halkın, kitle olarak, iktidarı arayan burjuvazinin (tarımsal kapitalizme yönelen eşraf ve ağalar da vardı aralarında) ardına takılması sayesinde oluyor. 27 Mayıs dediğimiz, gerçekte bürokrasinin, seçimle olamayacağını hissedince, iktidarı zorla ele geçirme girişimi. İlk bakışta başarıya ulaşmış gibi görünür ama, toplumsal ve ekonomik yasaların etkisi göstermekte gecikmez kendini, çok geçmeden bu kere AP iktidara gelir, ayrıca sanayi burjuvazisi sahneye çıktığı için beraberinde proletaryayı da, (yâni bundan sonraki mücadelenin ana öğesini de) getirir. 12 Mart, bu sonuncusunun yeni Anayasa'dan yararlanarak sesini fazlaca çıkarmasından doğmuş, bundan yararlanan bürokrasi bir kere daha iktidara el koymuştur ama, aması meydanda...

Fikrimce kapitalizme geçiş süreci hâlâ bitmedi. Bu arada Türkiye uluslararası emperyalist sisteme katıldığından, ulusal burjuvazisi yeniden komprador özelliklere bulaştı. Burjuvazinin kanatları arasında çekişmeler çıktı ortaya. İşçi sınıfı ve köylülük siyasal mücadele içinde bilinçlendikçe ağırlığını sermaye partilerinin kefesinden alıyor, emek partilerinin kefesine kaydırıyor. Bunlar hep gerçek anlamda bir demokrasi, liberal kapitalist bir toplum olabilmenin sancıları. Şu halde, Mustafa Kemal'i de, İnönü'yü ve diktasını da, Menderes'i ve Demirel'i de değerlendirirken, Türk Ulusal Demokratik Dev-

rimi'nin geçiş sürecine göz kulak olmak, değer ölçülerimizi ona ayarlamak zorundayız.

Aksi halde kafadan atmış oluruz.

(2 Şubat 1977)

'Çağdaş uygarlık düzeyi' diyalektik bir kavramdır

"... Ulus, saydığım değişim ve dönüşümlerin doğal ve zorunlu gerçeği olarak, genel yönetimin ve bütün yasaların ancak dünya gereksinmelerinden esinlenmesini; ve gereksinmelerin gelişme ve değişmeleriyle aralıksız gelişip değişmesini benimseyen, 'dünyevi' bir yönetim anlayışını 'hayati' saymıştır.

MUSTAFA KEMAL
Kasım, 1925

1

EN BÜYÜK BELÂ

Ben, "teslimiyetçilik"ten dehşetli ürkerim!

Bir ülkenin başına gelebilecek en büyük belâ budur, çünkü yönetici kadro, devleti ayakta tutanlar, bunun kan dolaşımı demek olan kültürel fikir alışverişi, geleceğine olan güvenini yitirmiş, savaşmadan, savaşmayı düşünmeden kaleyi teslimi çare sanmaya başlamıştır.

Allah muhafaza!

İngiltere Dışişleri Bakanlığı arşivlerinde 3 Nisan 1919 tarih ve 453 numara ile kayıth nasıl bir belge vardır, bilir misiniz? Özetleyeyim; Sadrazam Damat Ferid Paşa 30 Mart 1919 günü İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Amiral Caltrophe'a gitmiş, adama bizzat padişah tarafından hazırlanmış olan gizli bir anlaşma taslağının Fransızca çevrimini sunmuştur. Adı geçen belge budur işte, içeriğiyse nedir tahmin edebilir misiniz, hayır mı, öyleyse sıkı durun; bu belge, yâni sözleşme ile son Osmanh Padişahı Mehmet Vahdeddin'in "yabancılara karşı bağımsızhğını koruması, iç güvenliğini sağlaması" için Türkiye'yi on beş yıl süre ile İngiltere'ye sömürge olarak teklif etmiştir. İngiltere İmparatorlukta uygun gördüğü her yeri işgal edebilecek, istediği her şeyi yap-

tıracak, Vahdeddin'in kafasma göre böylelikle "ülkenin bağımsızlığı ve iç güvenliği" korunmuş olacaktır, ne "dehşetengiz" bir tasarı değil mi?

Teslimiyetçiliğin sanırım bu kadarı az görülmüştür. Ama yakın tarihimizde başka ve çok hazin teslimiyetçilik örnekleri vardır.

Bakın 1 Eylül 1919'da *Alemdar* gazetesinde Refii Cevad (Ulunay) ne yazıyordu; "... İstiklâl bizim gibi idare bilmeyen ellerde milleti harp ve ihtilâl ile zulm ile mahvetmek için veba gibi tahrip edici bir felaket oldu. Güzel memleketimizin bundan sonra elimizde kalan kısmını korumak için tecrübe görmüş bir hocaya ihtiyacımız vardır. Bu hoca bizim istiklâlimizi muhafaza etmekle beraber bizi yaşamaya ve yaşatmaya layık bir halde bulundurmalı. (...) İstiklâlimizi temin edebilmek için kuvvetli bir devletin müzaharetine muhtacız, o devlet ki İngiltere'dir ve İngiltere olması lâzımdır, bizi elimizden tutmalı ve para sarf edilmesi lâzım gelen yerleri bize göstererek yaşamaya layık bir kuvvet halinde bizi muhafaza eylemelidir."

Aynı 1919 Eylülü'nün ortalarına doğru İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin kurucusu Sait Molla *Türkçe İstanbul* gazetesinde şunları yazıyordu:

"... Artık mukadderatımız üzerinde ne himaye ne manda kelimeleri bahis mevzu olabilir. Şimdi İngiliz tarafları, İngiliz dostlarınca bahis mevzuu olacak şey, o istiklâlcilerin, takip ettiği gibi beynelmilel bir vaziyeti intaç edecek olan istiklâl değil, İngilizlerin yardımı ve himayesiyle teeyyüd edecek olan bir istiklâldir."

'Teslimiyetçi', iç ve dış çok ağır sorunlar karşısında kaldığı zaman, bu sorunları olanaklarına ve gücüne dayanarak karşılamayı, üstesinden gelmeyi havsalasına sığdıramayıp; sorunların sahibi görünen güçlü ülkelere

sığınmayı, akıllı ve işbilir çözüm sanan kişidir. Küçük devlet büyük devlet ilişkilerinde çok rastlanır bu olaya. Ülkemizde en ağır biçimiyle Mütareke'de rastlanmıştı. 1950'den bu yana yine sık sık rastlanıyor, empe ·list sistem, Türkiye'de istemediği şeylerin geliştiğini görüp de ortalığı karıştırmaya, ambargo üstüne ambargo koymaya başladı mı, bazı politikacılarda, gazetelerde, sözcülerde bakıyorsunuz, garip bir yumuşama; ülkenin çıkarları üzerinde direnme yerine, gündelik çıkmazları abartıp, kademe kademe teslimiyetçilerle, 'durumu kurtarmak' usta politikacılık sanılıyor, ortaya öyle sürülüyor. Aman dikkat! Ne çektiysek, teslimiyetçilikten çektik.

Dün ülkeyi yönetemediğimizi kabul edip bağımsızlığımızı ve iç güvenliğimizi koruması için ülkeyi İngiltere'ye peşkeş çekmekle, bugün iç ve dış kaynaklarımızın tıkandığını, dışarda Kıbrıs yüzünden çok ciddi sorunlarla karşı karşıya kaldığımızı, askeri ve iktisadi ambargo yüzünden bunaldığımızı ileri sürüp Dünya Bankası'nın, Para Fonu'nun, tek kelimeyle emperyalist sistemin isteklerine baş eğmek, o kadar da farklı şeyler değillerdir. Zira son hesaplaşmada, her iki halde dizginleri ele alacak olan emperyalizmdir, boynunu satırın altına uzatacak olan da Türkiye...

Ama bakın, 2 Ekim 1919 tarihli *İrade-i Milliye*'de imzasız çıkan (ama Mustafa Kemal'in yazdığı bilinen) yazıda Türk'e yakışan çıkış yolu nasıl işaret edilmiştir;

"... Hasis menfaatlerini kutsal duygulara tercih edip gücünü halktan almayan resmi bir kuvvetle, bunların gücünden yararlanan çıkarcı ve duyguları bakımından yozlaşmış bir azınlığın dışında bütün millet ve memleket, Anadolu'nun sinesinde verilen bir işaret üzerine yığın halinde kıyam etmiş birleşmiştir. İşte hareketi milliye bugünün en büyük sorunu olan ulusal bütünlüğü ve

ulusal istiklâli (bağımsızlığı) korumak için bütün milletin azim ve imanından doğdu...

Bu ayaklanma yalnız hamiyetsiz bir iktidarı bulunduğu yerden düşürmek değil, memleketin mukadderatını belirlemede ulusal iradeyi egemen ve 'milleti amil' kılmak ve şu anda dışarıdan da varlığımıza yöneltilecek saldırıları red iptal ve sonsuz olarak halk egemenliği sağlamak gibi üç cepheli bir sahnede mücadeleyi göze almıştır..."

Bir yanda mülkün istiklâlini korusun diye İngiltere'ye onu teslim eden teslimiyetçi kafa, öte yanda milletin istiklâl ve hâkimiyetini dışarıdan yöneltilecek saldırılara karşı, yine milletin savunacağını belirten Müdafaa-i Hukukçu kafa: Neredeyse 60 yıl sonra, Türkler için seçeneklerin hâlâ aynı, ya da çok benzer olması hazin değil midir?

(20 Temmuz 1977)

2

KİM Kİ SORUNA BAŞKA TÜRLÜ YAKLAŞIR...

Ömür çocuk, yazıyı kesmiş saklamış, lâf arasında çıkarıp gösterdi: — Ağbiy bak, sen bunu iki yıl önce yazmışsın, 26 Haziran 1975'te, yazının başlığıysa şu: 'Ambargo kalksa ne yazar?' O yazımı unutmuşum, hatırlatması hoşuma gitti, gitti ya, hâlâ aynı yerde otlamış olmamıza üzüldüm doğrusu.

Pek paldır küldür girdik galiba, kusura bakmayın, aslında kafam tartıştığımız konuda, konuysa güncel ne lâf, hayati; ikili bir ambargo, ikili bir abluka altındayız, hem askeri, hem iktisadi, üstelik bunu bizim müttefiki-

miz olduğunu iddia eden ülkeler yapıyor, ambargoların etkisini hissettikçe tadımız kaçmakta, kaçtıkça tartışmaların öfke dozu yükselmektedir.

Şöyle bir bakarsanız, çözüm, durumun 'normale' döndürülmesidir, iyi ama nedir o normal, üstelik sahiden 'normal' midir?

Bu oyunu severim, isterseniz beraber oynayalım: Gayet basit, olmayanı olmuş gibi düşüneceğiz, sözgelişi; askeri donatım yüzünden sıkıntı mı çekiyoruz, Para Fonu, Dünya Bankası vs. bizi ekonomik ablukaya mı almış, bundan kurtulmanın yolu nedir, dediklerini yerine getiren bir 'teslimiyetçilik' mi, razı olalım, bakalım çıkış yolu mudur?

Ne istiyorlar? Bir kere, Kıbrıs sorunu onların arzularına göre çözülecek. Ne demek bu? İkili federasyon olacak belki ama, Magosa'dan, Omorfo'dan çekileceğiz, Türk askerini Kıbrıs'tan çekeceğiz, tek kelimeyle, Kıbrıs sorununda Yunanistan'ın eğilimlerine uygun bir çözümü kabul edeceğiz. Ettik diyelim. Sonra? Şu sanayileşme, Amerikalı bankacının deyimiyle 'şu kahrolası kalkınma tutkusuna' bir son vermemiz gerekecek, ağır sanayileşme, elektrik, elektronik endüstrisi, savunma sanayii filân, geç bir kalem! Ya ne yapılacak, göllere balık ekilecek, köylerde arıcılık ve tavukçuluk, kıyılarda turizm, ormanlık bölgelerde orman ürünleri sanayii geliştirilecek vs. Kısacası, Ecevit'in hani televizyonda şemalarla yutturmaya çalıştığı hap! Ona da eyvallah. Peki, mukabilinde kârımız nedir?

Sanayileşmemiş olacağız, bu 'tam bağımsızlığımızı' etkileyecek. İktisadi ve askeri ambargonun kalkmış görünmesi, Türkiye Cumhuriyeti hükümetlerine, serbest hareket olanaklarını verecek mi? Diyelim ki hava kuvvetlerinin donatım noksanı tamamlandı, uçaklarımızı

istediğimiz zaman, istediğimiz yere göndermek serbestliğimiz olacak mı? Atina'nın Ege ve adalarındaki dengesiz davranışları malum, hava sahası uyuşmazlığımız mevcut; Kıbrıs'ta dediklerini yaptık diye hadi ambargoyu kaldırsınlar da, yardımları gerçekleştirsinler, yarın işler kızışırsa sınırlarımızı ve çıkarlarımızı rahatça savunabilecek miyiz?

Hiç sanmıyorum. Onun için, sorunu, ambargoları kaldırmak için emperyalist sisteme hangi ödünleri verebiliriz, hoşlanacağı hangi hükümeti kurabiliriz diye koymak, daha başından kendimizi teslimiyetçiliğe mahkûm edip bulunduğumuz bataklıkta daha da derinlere itmektir. Peki nasıl koymalıyız?

Elinizin altında Mustafa Kemal'in *Nutuk*'u var mı, âlâ, açın öyleyse 386. sayfasını, nasıl koyacağımızı açık seçik göstermiş. Bana sorarsanız, Kemal Paşa'nın sorunu koyuşu, kıpkızıl komünistinden yemyeşil gericisine kadar bütün Türk halkı için geçerli, savunulması gerekli bir koyuş biçimidir. Dikkatle okuyalım:

"Tam bağımsızlık, bizim bugün üzerimize aldığımız görevin temelidir. Bu görev, bütün ulusa ve tarihe karşı 'deruhte edilmiştir.' Bu görevi üzerimize alırken uygulanıp uygulanamayacağı üzerinde kuşkusuz çok düşündük. Fakat sonunda edindiğimiz kanı ve inanç, bunda başarı kazanacağımız oldu. Biz böyle işe başlanmış adamlarız.

"Bizden öncekilerin düştükleri yanılgılar yüzünden (buraya çok dikkat edin) ulusumuzun sözde var sayılan bağımsızlığı kayıtlar altında bulunuyordu. Şimdiye kadar Türkiye'yi uygarlık dünyasında kusurlu gösteren neler akla gelirse, hep bu yanılgıdan ve hep bu yanlış yolda yürümekten (kayıtlı bağımsızlık altında) ileri gelmiştir. Bu yanlış yolda yürümenin sonucu mutlaka,

memleket ve ulusun bütün haysiyetinden ve bütün yaşama gücünden uzak kalmasına neden olabilir.

"Biz yaşamak isteyen, haysiyet ve şerefiyle yaşamak isteyen bir ulusuz. Yanlış bir yolda yürümek yüzünden bu niteliklerden yoksun kalmaya katlanamayız. Bilgin, cahil, 'istisnasız' bütün ulusumuz, belki güçlükleri tamamiyle algılamaksızın bugün yalnız bir nokta çevresinde toplanmış, fakat sonuna kadar kanını akıtmaya karar vermiştir. O nokta tam bağımsızlığımızın sağlanması ve sürdürülmesidir.

"Tam bağımsızlık denildiği zaman, elbette, siyasal, ekonomik, mali, adli, askeri, kültürel vs... her hususta tam bağımsızlık ve serbestlik kasdolunmaktadır. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksun olmak, gerçek anlamıyla bütün bağımsızlıktan yoksun olmak demektir."

Tek cümle ekleyeceğim: Kim ki, başka türlü yaklaşır soruna, 'teslimiyetçidir.' O kadar!

(26 Temmuz 1977)

3

BİR 'TESLİMİYET' PROGRAMI

Daha çok felaket dönemlerinde (12 Mart gibi) ortaya çıkan 'şeamet tellalı' bir Amerikan 'muhibbi' gazeteci, Türk halkına iktidar değişikliği manevrasından sonra 'yutturulacak dolmaları' açık açık bakın nasıl yazıvermiştir.

İbretle okuyun!

"Ecevit, elindeki iki spektaküler manevra imkânına güvenmektedir. Yeni devalüasyon dahil, IMF'nin üzerinde kesin ısrar ettiği ekonomik önlemleri kabul edecektir.

Bu, Türkiye'ye kredilerin derhal açılmasını sağlayacaktır. Döviz darboğazı dönülecektir. Bir bankalar konsorsiyumu bunun ayrıntılarını bile hazırlamıştır. İş, IMF'nin yeşil ışığını yaktırabilecek cesarette hükümet olmaktır. Demirel'in tab'ı buna elverişli değildir. Ecevit'inki elverişlidir."

Yâni ne diyor, Uluslararası Para Fonu ve yabancı bankalar konsorsiyumu, Türkiye için ileri sürdükleri koşullara 'cesaretle' baş eğeceği için Ecevit'e kredi açacaklardır. Böylelikle, ülkeyi adamakıllı 'sistem'in denetimine vermiş olacağız. Ama asıl önemlisi başka.

"... İkinci spektaküler imkânı Türk Yunan ilişkilerindedir. Ecevit'in geçenlerde *New-York Times* gazetesine verdiği demeç dikkati çekicidir. CHP Genel Başkanı iktidarı tekrar ele geçirirse, Amerikan Kongresi'nin Türkiye'ye askeri yardım sağlayan bir anlaşmayı tasdik etmesini beklemeden Kıbrıs sorununa bir çözüm arayacağını söylemiştir. Gazete ekliyor: "Demirel beklemeyi tercih etmişti."

Ne demektir bu, Vance'ın özel temsilcisinin Türkiye'ye getireceği yeni Amerikan çözüm planını --ki Yunan çözüm planıdır, bir anlamda– yeni iktidarın uzun etmeden kabullenmesi demek değil mi? Ecevit, bunu yapacak mıdır, göreceğiz, ama yaparsa, vereceği toprak ödünleriyle, kendi iktidarı sırasında belki de kendi emriyle uygulanmış ikinci barış harekâtının 'gereksizliğini' tescil etmiş olmayacak mıdır, o ayrı sorun. Ama 'dolmalardan' birisi, en önemlisi bu, baksanıza ünlü yazar nasıl devam ediyor:

"Doğru tutumun Ecevit'in tutumu olduğu muhakkaktır. Ambargo gökten zembille inmiş değildir. Ambargo Kıbrıs işi dolayısıyla konmuştur. Kıbrıs işinin çözümü, bunun sebeb-i hikmetini ortadan kaldıracaktır."

Sözün kısası, Kıbrıs'ı feda et, rahatla diyor adam. Üstelik bunun kolay olmayacağını teslim ediyor ama, Ecevit'e güveni var. Allah aşkına şu değerlendirmeye bir bakın, ben Ecevit olsam kahrımdan yerin dibine girerdim: "Ecevit başbakan olur olmaz, Yunanistan'a karşı, bilhassa Amerika'yı çok etkileyecek bir barış taarruzuna geçecektir ve ambargoyu sökecektir. CHP Genel Başkanı bunun senaryosunu yazmakta ve mizansenini yapmakta Enver Sedat'tan daha az mahir değildir."

Evet, böyle diyor, Ecevit'le Enver Sedat arasında paralel çiziyor. Geçen gün İlhan (Selçuk) güzel bir benzetme yapmıştı, Sedat'ın jestini somutlaştırmak için dedi ki, bu adamın yaptığı, Kurtuluş Savaşı sırasında Mustafa Kemal'in Yunan Kralı Konstantin'in ayağına gidip (İngilizlerin baskısıyla) barış dilenmesidir. Bu perspektiften bakılınca, Ecevit'in Yunanistan'a –Amerika'yı çok etkileyecek– bir barış taarruzuna geçmesi, acaba neye benzeyecek? Maharette Sedat'tan geri kalmadığı ileri sürüldüğüne göre.

Hazindir bunlar, hazin.

Ne var ki, 'hariçten gazel okuyan' yazara göre; Ecevit iki yola başvurmazsa, başarıya ulaşamazmış: Biri Demirel'le koalisyon yapmazsa, ikincisi 'daha derinde olan hastalığını' iyileştirmek için gerekli önlemleri almazsa! Neymiş onlar dediğimiz anda, aa bir de bakıyoruz karşımıza o 'sevimli şeyler' çıkmıyor mu yine, Türkiye imkânlarının üzerinde yaşamaktan vazgeçmelidir, Türkiye nüfus artışını hızla düşürmelidir, yeni devalüasyonla birlikte ücretler dondurulmasa bile denetim altına alınmalıdır vb...

O zaman, Türkiye'ye kabul ettirilmek istenilen 'teslimiyet programı'nın anahatları belirmiştir. Bunları şöyle sıralayabiliriz: Önce Kıbrıs'ta ödün, Yunanistan'la

uyuşma, NATO'yu kurtarma, sonra IMF önerilerini kabul, bu sayede kredileri sağlayıp hiç değilse bir süre için genişçe bir nefes alma, ama sonra "derindeki hastalığını tedavi için" Türk ekonomisini sımsıkı bir korse içine almayı planlama: Kalkınma hızı düşük, sanayileşmeye paydos (baksana kardeşim kirlenme yapıyor), nüfus artmasını engelleme, tarımsal kalkınma yoluyla hiç değilse durağanlaştırılacak bir topluma kalkınıyoruz izlenimini verme. Bu programda, elbette dışa bağımlı, dışardan denetlenen "tüketim" sanayilerine yer vardır, zira bunlar kredi ve hammaddelerinin dıştan kısılması suretiyle, istenilmeyen iktidarları devirmek konusunda gerekince işe yaramaktadırlar. Ayrıca sanayileşmenin sürdüğü havasını vermeleri de, propagandaya faydalı olur.

Yeni iktidar bu teslimiyet programını benimser mi? Göreceğiz. Benimsemezse, "sistem" elbette onun defterini de dürecektir. Unutmayalım ki, Demirel iktidara paraşütle indirildiği zaman her şeyi kabullenmiş görünüyordu. Bir iktidar dönemi, "sevimsizleşmesine" yetti.

Peki, teslimiyet programına bir karşı program çıkarılamaz mı?

(9 Ocak 1978)

4

'ÇAĞDAŞ UYGARLIK DÜZEYİ' KAVRAMI

Teslimiyetçiliğin karşıtı bir program dendi mi, çoğu ne sanıyor, hemen sıvanıp çemrenip sosyalist bir program döktüreceğimi! Oysa dedim, ortalıkta dolaşanları mat etmek için sosyalizmin büyük adlarına başvurmaya hiç

gerek yok. Mustafa Kemal Paşa'nın şaşılacak bir ileri görüşlülükle öne sürdüğü ilkeleri ciddiye almak yeter. Bunlar hanidir 'Atatürkçü' geçiniyorlar ya, Allah sizi inandırsın, Mustafa Kemal'in bir tek sözü, bir tek ilkesi üzerinde bile doğru dürüst düşünmemiş, neyi nasıl ele alıp uygulayacaklarına kafa yormamışlardır.

Örnek mi? Alın şu her karşı programın temelini oluşturması gereken ünlü sözünü, "Türkiye'yi çağdaş uygarlık düzeyine çıkarmalıyız" ne demek oluyor, hiç düşündünüz mü, pek sanmıyorum, tutturmuşuz en büyüğümüzden en küçüğümüze, ha bre tekrarlıyoruz, ama içerdiği nedir, boyutları nedir, gerekleri nedir, araştıran yok. Oysa biraz kurcalasan al sana programların en halisi, en sağlamı.

Önce biraz bunu yapalım diyorum.

Bir tarihte, tartışıyorduk, birtakım dogmatik 'Atatürkçüler' bana çağdaş uygarlık düzeyi diye, Amerika'nın denetimindeki Batılı emperyalist sistemi yutturmaya çalışıyorlardı, kızmışım, dedim ki "Arkadaş, Kemal Paşa'nın iki büyük hüneri vardır ki, birisi bu 'çağdaş uygarlık' deyimi, ötekisi bunun içinden çıkan bir düşünüş biçimidir." Önce bunları kavramayı öğrenelim. Ne gibi mi, şöyle: Çağdaş uygarlık düzeyini hedef diye aldın mı, bir kere sürekli devrimciliğe mecbursun, çünkü çağdaş uygarlık düzeyi dogmatik değil diyalektik bir kavram, kendi karşıtlarıyla çarpışa birleşe gelişiyor. Dünün uygarlık düzeyiyle bugünün uygarlık düzeyi bir mi, aynı şey mi, aynı şey olabilir mi, olamaz elbet. Her geçen gün insanlık yeni buluşlarla uygarlık düzeyini daha ileri götürüyor, götürdükçe de Mustafa Kemal'in Türkiye'ye tespit ettiği amaç yenileşiyor, gelişiyor, başkalaşıyor. Bunu anlamaz, bir kenara yazmazsan, istediğin kadar Atatürkçüyüm diye yırtın. Atatürkçülük adına

olmadık zulümler yapıp ileri fikirli aydınları ezaya çek, Kemal Paşa'nın tutumundan çok uzaklardasın.

Hadi somut konuşalım: Kemal Paşa sağ iken "çağdaş uygarlık düzeyi" ne idi? Onun kuşağı için, bu, o sıralarda dünyaya hükmeden sanayi devrimini yapmış, emperyalizm çağma ulaşmış "Batı'dır", Batılı toplumlardır, Batılı bilim ve teknolojidir. Mustafa Kemal, ülkemizi çağdaş uygarlık düzeyine çıkaracağız dediği sırada, iç içe iki şeyi amaçlar; birincisi çağdaş ekonomik altyapıya sahip olmak, ikincisi bu altyapının içerdiği topluma ulaşmak! Birincisine varıldı mı, ikincisinin olamayacağını kestirmiş, bu bakımdan çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmak için, metodu da vermiştir; "hayatta en hakiki mürşit ilimdir" ne demek, bilimlere dayanarak, bu düzeye ulaşacağız demek. Peki bilimler sabit, dogmatik mi, ne münasebet, onlar da çağdaş uygarlık düzeyi gibi aralıksız değişiyor, yenileşiyor, ilerliyor. O halde, Türk aydınları kendilerini sahiden Mustafa Kemal'in savaşçıları sayıyorlarsa, bir kere bilimsel olmak zorundadırlar, ikincisi dogmatik değil diyalektik olmak zorundadırlar, üçüncüsü zaman içinde verilmiş hedefleri sık sık yeniden değerlendirmek, çağdaş uygarlık düzeyinin hâlâ yerde mi, yoksa başka yerde mi olduğunu saptamak zorundadırlar.

Allah aşkına söyleyin, Demirel'den Ecevit'ine, yapan var mı bunu?

Sık sık düşünmüş, bazen de yazmışımdır:

Mustafa Kemal kuşağı için, uygarlık düzeyi endüstri devrimi idiyse, Türkiye bu devrimi şimdiye kadar çoktan gerçekleştirmeliydi. Çünkü bir süredir çağdaş uygarlık düzeyi, endüstri sonrasının sorunlarını içeren, nükleer ve elektronik teknolojisi düzeyidir. Şimdi hal böyle iken Atatürk bize o düzeyi demiyor, çağdaş uygarlık düzeyi diyor, fikrim odur ki siyasal ve toplumsal

olarak da, bu düzeyin içeriği günümüzde değişmiştir. Kemal Paşa'nın sağlığında liberal anlamda demokratik olan bu toplumlar, bugün o aşamayı geçmiş, toplumsal anlamda demokratik olma aşamasına ulaşmışlardır. Arada önemli fark var, liberal toplum başka, sosyal ya da sosyalist toplum başka. Acaba Atatürkçülüğü kimselere vermeyenler, toplumların bugünkü çağdaş uygarlık düzeyleri üzerinde bir fırt olsun düşünmüşler midir? Mustafa Kemal'in atılımcılığı, sürekli devrimciliği, Türk toplumunu aşamadan aşamaya sıçratmayı öngörmekte, kendisinden öncekilerin yaptıkları gibi bir aşamada dondurmaktan kurtarmayı içermektedir. Oysa Mustafa Kemalciliği donuk bir milliyetçilik gibi kabul ettirmek isteyenler, onun düşüncesindeki diyalektiği öldürüp atılımcılığı mahvediyorlar, sonra da 'Atatürkçü' geçiniyorlar.

İşte teslimiyetçi olmak istemeyen bir programın önce Mustafa Kemalciliği yerli yerine koyması, onu hakkıyla değerlendirmesi bunda baş koşuldur. Bana kalırsa, hepimizin çağdaş uygarlık düzeyi kavramı, içeriği, kapsamı ve sınırları üzerinde düşünmemiz, günümüzün koşullarında bu kavramın en ilerici yorumuna varıp onu nasıl uygulayacağımızı tartışmamız gerekiyor. Vatan kurtaran aslan rollerine hevesleneceğimize!

(10 Ocak 1978)

5

MALİ BAĞIMSIZLIK GERÇEKLEŞMEDİKÇE...

Dedik ki, yaşadığı çağda "uygarlık düzeyini" Batı ülkeleri oluşturduğu için Mustafa Kemal o uygarlığı (asıl

anlamıyla endüstri toplumunu) Türkiye'ye amaç olarak göstermiştir. Doğru, doğru ama, bunu yaparken Avrupa halklarıyla, Avrupa emperyalizmini ayırt etmediğini mi sanırsınız, çok aldanırsınız: 2 Temmuz 1920'de şu sözleri o söylemiştir:

"... Yaşamak isteyen milletimizin isteği tek kelimede özetlenebilir ve gayet meşrudur: Bağımsızlık. Avrupa'nın yöneticilerden ve sermayedarlardan ayrı olan asıl milletleri, bizim hayatımızı bize çok görmüyorlar. Eğer bugün Fransız milleti ile, İtalyan milleti ile, hâttâ İngiliz milleti ile düşmanlık halinde bulunuyorsak, bu milletlerin seslerini işittirememelerinden ve kendi yöneticilerinin istila ve sermaye emelleri için bizi yok etmelerine ses çıkaramamalarmdandır."

Gördüğünüz gibi asıl halkla egemen yönetici çevreleri bir güzel ayırmış, milli mücadelenin egemen yabancı burjuvaziye ve onun saldırgan sömürücü emellerine karşı yapıldığını işaretlemiştir. Bunun için çağdaş uygarlık düzeyi kavramının ilk basamağı Mustafa Kemal'de hep tam bağımsızlıktır (istiklâl-i tam), mali bağımsızlık.

Yeni kurulacak bir cumhuriyet hükümetinin önüne, yabancı banka konsorsiyumlarının, emperyalist denetimindeki Para Fonu ve Dünya Bankası'nın bazı "tavsiyelerle" çıkacağım bildiğimizden, karşı bir program için, gerçekte hangi Müdafaa-i Hukukçu tezlere dayanmamız gerektiğini araştırmak, hepimiz için bir görev!

1 Mart 1922'de Mustafa Kemal şunları söylemiş:

"... Bugünkü savaşımlarımızın gayesi tam bağımsızlıktır. Bağımsızlığın tamlığı ise ancak mali bağımsızlıkla mümkündür. Bir memleketin maliyesi bağımsızlıktan mahrum olunca, o devletin bütün hayat kollarında bağımsızlık felce uğramıştır. Çünkü her devlet organı ancak mali kuvvetle yaşar. Mali bağımsızlığın korunma-

sı için ilk şart, bütçenin iktisadi yapı ile uygun ve denk olmasıdır. Binaenaleyh devlet bünyesini yaşatmak için dışarıya müracaat etmeksizin memleketin geri kaynaklarıyla idare edilmesi çare ve tedbirlerini bulmak lâzım ve mümkündür..."

16 Mart 1923'te söyledikleri ise şunlar:

"... İktisadi hayatımızda tam bağımsızlık. Güzel vatanımızı yoksulluğa, memleketi yıkıntıya sürükleyen çeşitli sebepler içinde en kuvvetli ve en önemlisi, iktisadi hayatınızda bağımsızlıktan yoksunluğumuzdur. (...) Devletler şimdiye kadar bize şu ve bu meselelerde gösterişli müsaadelerde bulunuyorlar gibi görünüyorlar, lâkin iktisadi esaretle bizi felce uğratıyorlardı. Öteden beri bize bazı şeyleri vermiş gibi, bizim bazı haklarımızı tanımış gibi vaziyet alırlar, hakikatte iktisatta elimizi kolumuzu bağlarlardı. Bu esarete katlanan mevki sahibi kimseler memnundu. Çünkü görünüşte büyük bir bağımsızlık sağlamışlardı. Fakat hakikati halde milleti manen miskinlik çukuruna atmışlardır. Bunlar iktisadi mahkûmiyeti anlamayan bedbaht hayvanlardı. Fakat artık bugün milletimiz hayat noktasının nerede olduğunu pek güzel anlamıştır..."

Millet belki anlamıştır, ülkeyi yönettiğini zannedenler anlamış mıdır? Anlasalardı hem 'Atatürkçüyüz' diye bas bas bağırıp, hem de 'mali bağımsızlığımızı' tehlikeye atan ilişkilere girerler miydi?

Mustafa Kemal, o zamanki 'uygarlık düzeyi'nin yönetici ve sermayedarlarla halk karşıtlığını taşıdığını biliyor, bizi yutmak isteyenin de, o yabancı sermayedarlarla onların maşası yöneticiler olduğunun farkındadır; buna karşı tam bağımsızlığımızı, özellikle mali bağımsızlığımızı savunmaktadır. Peki, bunun yolu ne olacak? Ne yapacağız da, 'iktisatta elimizi kolumuzu bağlayan'

yabancılara boyun eğmeyeceğiz? Cevabı açık ve seçiktir: Sanayileşerek!

"... Endüstrileşmek en büyük milli davalarımız arasında yer almaktadır. Çalışması ve yaşaması için ekonomik elemanları memleketimizde mevcut olan büyük küçük her çeşit sanayii kuracağız ve işleteceğiz. En başta vatan müdafaası olmak üzere ürünlerimizi değerlendirmek ve en kısa yoldan, en ileri ve refahlı Türkiye idealine ulaşabilmek için; bu bir zarurettir."

Bu sözleri onun ekonomik vasiyeti saymak bile mümkün, çünkü ölmeden bir yıl önce 1 Kasım 1937'de söylemiş! Bir de sonrakilerin yaptıklarını hatırlayınız, Akdeniz'de Amerikan 6. Filosu var diye donanmayı ihmal edenleri, Amerikalılar uçak verecek diye Kayseri Uçak Fabrikası'nı kapatanları! İkili anlaşmalar imzalayıp "bizim bazı haklarımızı tanırmış gibi vaziyet alan" yabancı ülkelerle inanılmaz uzlaşmalara girenleri! Hepsi "Atatürkçü" geçiniyorlardı, evet ne yazık ki Kemal Paşa'nın 1920'lerdeki, 1930'lardaki görüş ufkuna bile sahip değildiler, görüşleri Tanzimat paşalarının görüşlerini aşamıyordu, üstelik bu tatlısu frengi alafrangalığını yeni kuşaklara Atatürkçülük diye yutturdular.

Basbayağı tahrif ederek.

(11 Ocak 1978)

6

M. KEMAL'İ KİM TAHRİF ETMİŞTİR?

Ha sahi, henüz size söylemedim.

Sosyalistler arası tartışmalarda, ne vakit sözün ucu Mustafa Kemal'e dokunsa, demişimdir ki, onu Lenin'le

karşılaştırmak yanlıştır, Robespierre'le karşılaştırmalı. Nedeni belli, Mustafa Kemal sosyalist değil demokratik bir devrim denemişti: İktidarın yapısal niteliğini, padişahın iradesi yerine halkın iradesini koyup da değiştirerek! Emperyalizmin azgın dönemine rastlandığından, bu demokratik devrimcilik, ister istemez bir 'mazlum milletler' anti-emperyalistliğiyle kaynaşıyor. Devrimin, özellikle başlangıç yıllarında hissedilen, hayli yoğun toplumculuk, halkçılık eğilimleriyse, yukarıdaki komşumuzda kopan sosyalizm kıyametinden gelmektedir. Ama bütünüyle ele aldınız mı, Anadolu devrimi, (yerli burjuvaziden çok) aydınların, eşrafın ve halkın elbirliğiyle tarihsel bir blok oluşturup gerçekleştirdiği demokratik bir devrimdir; olağan sonucu da endüstri devrimini başarması, toprak reformunu yapması, lâik bir burjuva cumhuriyeti aşamasına ulaşmasıdır.

Bunların çoğunu yapamadık. İnönü, Kemal Paşa'nın ölümünden sonra, biraz da dünya savaşım bahane ederek, toplumumuzdaki Kuva-yı Milliye atılımını kemikleştirdi, dondurdu, Müdafaa-i Hukuk dönemindeki toplumsal atılganlığı ise bürokrat birtakım kurumlara dönüştürerek frenledi. Atatürkçülük, o tarihten sonra Atatürk'ün yaptıkları, ya da yapmayı tasarladıkları değil; yapılmakta olanların, ona yakıştırılmasından ibarettir.

İş, dediklerini tahrif etmeye kadar varıyor.

Az önce tahrif lâfı ağzımdan kaçmadı, bilerek kullandım. Olaylar denk düşürdükçe Mustafa Kemal'in sözlerinden örnekler veriyorum; onun, yaygın görüntüsünden ne kadar farklı bir adam olarak belirdiğini, gözlerinizle görüyorsunuz. Şimdi bir de sözlerinin nasıl tahrif edildiğine, değiştirildiğine değgin bir örnek vereyim.

Örneğin, bin yıllık arkadaşım Fethi Naci, o ufak fakat yararlı *Atatürk'ün Temel Görüşleri* adındaki kita-

bında açıklıyor. Son derece meraklı bir konu, nasıl olmasın ki, Mustafa Kemal'in düşüncesini tahrif eden kişi yıllarca ülkemizde Atatürkçülüğün bayraktarı geçinen ünlü Behçet Kemal Çağlar, evet, ta kendisi. Hadi beraberce okuyalım:

"... 'İslâmiyetin en yüksek kural ve kanunlarını içine alan Bolşevizmin, bizim de varlığınıza kasdetmiş olan müşterek düşman aleyhinde, bugün elde etmiş olduğu zafer, bizim için de teşekküre layık bir neticedir' diye sadeleştirdiğim cümlenin aslı şöyledir: 'İslâmiyetin en âli kaide ve kanunlarını ihtiva eden Bolşevizmin, bizim dahi mevcudiyetimize kasdetmiş olan müşterek düşman aleyhinde, bugün ihraz etmiş bulunduğu zafer bizim için de şayan-ı teşekkür bir neticedir." (*Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*, Cilt 1, Baskı 1961, s. 95)

"Türk Dil Kurumu'nun yayımladığı bir kitap vardır: *Bugünün Diliyle Atatürk'ün Söylevleri*. Kitap, Behçet Kemal Çağlar tarafından bugünkü dile aktarılmıştır. 1968 yılında yayımlanan bu kitabın 80. sayfasında, Atatürk'ün yukarıya aldığım cümlesi bugünkü dile şöyle aktarılmış: 'İslâmlığın en yüce kurallarıyla yasalarını içine almaya özenmiş Bolşevikliğin, bizim varlığımıza da göz dikmiş olan düşmana karşı bugün kazanmış olduğu zafer bizim için de sevilmeye sevinilmeye değer bir sonuçtur.'

"... Kolaylıkla fark edilebileceği gibi, Behçet Kemal Çağlar, nedense Atatürk'ün sözlerine 'özenmiş' kelimesini eklemek ve 'müşterek düşmanı' düşman yapmak gereğini duymuştur. Buna Atatürk'ün sözlerini bugünkü dile aktarma değil, Atatürk'ün sözlerini tahrif etme denir.

"Ayrıca Atatürk'ün 'amele sınıfı' (s. 95) Behçet Kemal Çağlar'da 'işçiler' (s. 79) olmuş. Atatürk'ün 'Bu itibarla da bu noktai nazardan bizim istikametimizde Bol-

şevik istikameti görülebilir' (s. 101) cümlesi, Behçet Kemal'de 'Bu bakımdan bizim davranışımızdı Bolşevikliğe dayanan bir yön görenler bulunabilir' (s. 82) olmuş. Bunlar pek önemli sayılmayabilir ama, işte akıl almaz bir tahrif daha: Atatürk'ün 'Elbette böyle bir prensip Bolşevik prensipleriyle tearuz etmez' (s. 101) cümlesi, Behçet Kemal'de şu şekle sokulmuş; 'Böyle bir ilke, Bolşeviklerinkiyle ilk bakışta zıtlaşmayabilir' (s. 81, 82). Yâni Behçet Kemal, Atatürk'ün cümlesindeki 'elbette' kelimesini atmış, buna karşılık Atatürk'ün söylemediği 'ilk bakışta' kelimelerini eklemiş, 'tearuz etmez'i (çatışmaz, zıtlaşmaz) 'zıtlaşmayabilir' yapmış.

'Atatürkçü' Behçet Kemal Çağlar, Atatürk'ün düşüncelerini işte böyle tahrif etmiştir. Ve Atatürk'ün parasıyla yaşayan Türk Dil Kurumu da, göz göre göre tahrif edilmiş bu düşünceleri *Bugünün Diliyle Atatürk'ün Söylevleri* adı altında yayınlamıştır. Türk Dil Kurumu da en az Behçet Kemal Çağlar kadar sorumludur. Çünkü Atatürk'le ilgili bir kitabın Kurum tarafından denetlenmeden yayımlanması düşünülemez."

Nasıl, şaştınız öyle mi? Ben burada bunlar Atatürkçü filân değillerdir dedikçe, Atatürk'ü bunların anlattığı, bunları da Atatürk'ü sürdürenler sanıyordunuz belki, işte görün, mal meydanda: Mustafa Kemal'in eylemi de, düşüncesi de, Kuva-yı Milliye ve Müdafaa-i Hukuk çerçevesi içinde yeniden ele alınıp, diyalektik bir görüşle değerlendirilmelidir.

Bugünkü Türkiye'de 'teslimiyetçi' programlara baş eğenlere 'karşıt bir program', orada kanla ve ateşle yazılmıştır...

(12 Ocak 1978)

Yanlış 'ekonomik' tercih

"... Siyasal, askeri zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazlarsa, yaratılan zaferler sürekli olmaz, az zamanda söner. Bu bakımdan, en güçlü ve parlak zaferimizin bile sağlayabileceği bayındırlık yararlarını (semerat-ı nafıa) saptayabilmek için, ekonomimizin, ekonomik egemenliğimizin (hâkimiyet-i iktisadiye) sağlanması, güçlendirilmesi ve yaygınlaştırılması gereklidir."

MUSTAFA KEMAL
Şubat, 1923

1

'SAHİBİNİN SESİ'

Ülkemizde iki çeşit gazete olduğunu bilir miydiniz, evet, öyleymiş, bir çeşidini halkı gerçekten bilinçlendiren 'gerçek ilerici' aydınlar çıkarıyor, ikinci çeşidindeyse 'kriptolar' uygulamalara 'aklın ve bilimin yönünü' vermeye çalışacak yerde, 'ideolojilerine göre' ahkâm kesiyormuş, ne var ki enayi değilmiş halkımız, birincilerine itibar ettiği için onların tirajı gün günden artmakta olduğu halde, ikincilerin tirajı 'eşeğin kuyruğu gibi' ne uzuyor, ne kısalıyormuş, kısacıkmış yâni, buna aslında şükretmemiz gerekirmiş efendim, zira halkımızı asıl bilinçlendiren o büyük gazetelermiş, öbürleri kendi kendilerine gelin güvey oluyorlarmış...

Bu saçmaları, Türkiye'nin en büyük gazetelerinden birisinde, geçen gün, 'sahibinin sesi' yazıyordu. Muhteremi, ülkemizde iyi kötü herkes tanıdığı için, gülüp geçmek mümkündü ya, birkaç gün sonra, aynı gazetede, aynı sütunda, yaygın ve büyük tirajdan yararlanarak 'halkı gerçekten nasıl bilinçlendirdiğini' gösterince ilişmeden duramadım, biraz vaktinizi alacağım, özür dilerim.

Mümkün mertebe sadık kalarak, bu 'dehşetengiz bilinçlendirmeyi' galiba şöyle özetleyeceğiz: "Önlem

paketi filân, bunlar hikâyedir. Bize kestirmeden yerli ve yabancı sermaye yatırımı gerekiyor. Her ikisi de vardır, baksanıza Çin'e; İngiliz bankaları 14, Alman bankaları 11, Japon bankaları 9, Fransız bankaları 7 milyar dolar yatırım öngörmüşler. Amerika'nın yapacağı yatırım ise 25 milyar dolar olabilecekmiş. Türkiye'de bunu yapmak zorundadır, ne zaman yapmaya niyetlense iki tür adam çıkmış, bunu engellemiştir, (onlara sonra geleceğiz) oysa Türkiye'nin paçayı kurtarması ancak kendi öz kaynaklarının yerli ve yabancı sermaye katkısıyla değerlendirilmesi sayesinde mümkün olabilir, buna karşı Türkiye Batı'nın unculuğunu mu, sebzeciliğini mi, bakkallığını mı, otelciliğini mi, kasaplığını mı, sütçülüğünü mü yapacaktır diye itiraz ederler, evet, Türkiye bunu yapacaktır, bunu yaparak batıya da doğuya da, kuzeye de güneye de, gıda maddesi, buğday, canlı hayvan, meyve sebze satarak kendi dövizini kendi bulacaktır. Madenlerini aynı sermayeye açarak, güneşini, kumunu, denizini onlara kiralayarak, uçuşunun kanatlarını sağlayacaktır."

İşte 'ideolojinin kalıplarına bağlı kalmayan', uygulamaları 'aklın ve bilimin' ışığıyla değerlendiren 'sahibinin sesi'ne göre Türk halkını bilinçlendirmenin yolu. Türkiye, 'sistem'e ne diye bozuluyor, onun kendisine önerdiğini yapsın, tamam, 'uçuşunun kanatları' hazır. Aslında 'sistem' bunu hanidir hazırlamış ya, ah şu 'Menderes tipi' iyi niyetli fakat ekonomi tercihi yanlış siyaset adamları ile, 'kriptolar', ikide bir ilişkilerimize posta koyuyorlar, bu yüzden de Ecevit gibi 'beceriksizler'in eline düşüyoruz, oysa şu işi hayrına Metin Toker'e verseler, dakikasında yoluna koyacak, bir de bakacağız, şıpın işi bölgenin bakkalı, kasabı, manavı olmuşuz, kanatlanmışız, uçuyoruz. Ama nereye?

Uzatmayacağım, iki basit ama somut örnek üzerinde durmak istiyorum.

Hiç merak edip de Türkiye'nin IMF ile imzaladığı niyet mektubunu kurcaladınız mı? Türkiye'yi bakkal, kasap, manav yapmakta çok hevesli görünen bu örgüt, Türkiye'den şöyle bir garanti almıştır: 'İki yıl süreyle Türkiye, IMF üyesi ülkelerle, ikili ödeme anlaşmaları yapmamayı taahhüt eder.' İşin inceliğini bilmeyenler için bir anlamı yoktur bu lâfların ama, gerçekte Türkiye'nin kendisinden mal almayandan mal satın almaya zorlanması anlamına gelir. IMF anlaşması süresince, Türkiye, IMF üyeleriyle karşılıklı oturup ticaret anlaşması imzalamayacaktır demek, (karşılıklı ticaretimizin 'sistem'in ülkeleri lehine sürekli açık vermesi gerçeği karşısında) bu ülkelere, yahu biz sizden dünyanın malını alıyoruz, siz de bizden buna eşit bir şeyler almalısınız diyemeyeceğiz demektir. Sözgelişi Federal Almanya, Türkiye'ye sattığının üçte biri kadar mı ne mal alırmış bizden, diyelim ki jeopolitik durumumuz, dünya konjonktürü, şu, bu nedenlerinden dayatmaya karar verdik, diyeceğiz ki, arkadaş seninle takas yapalım, yooo, IMF niyet mektubuna göre olmaz, ya ne olur, önce 'sistem'den kredi bulunur, 'taze para' bulunur, sonra bu para ile o ülkelerden gereksindiğimiz mal alınır, böylece Türkiye hem borçlu kalmakta devam eder, hem de bakkal, sütçü ve manav.

Gelelim 'sahibinin sesi' tarafından her şeyi çözümleyecek sihirli değnek olarak sunulan 'yabancı sermaye' konusuna... Sadece bir haberi aktarmakla yetineceğim, buyurun okuyun: "... Doç. Dr. Cem Alpar, Türkiye'deki yerli firmaların toplam ara malı ve girdi kullanımının yüzde 14'ü kadar ithal malı kullanmalarına karşılık, yabancı sermayeli firmaların yüzde 56 oranında ithal malı kullandıklarını belirtti. Yabancı sermayeli firmala-

rın, Avrupa ya da Amerika'da bir ana firmaya bağlı olduklarını hatırlatan Alpar, üretim için gerekli ara malların ve hammaddelerin bu ana firmalardan getirildiğini belirterek, dedi ki: Bu ana firmalar, az gelişmiş ülkelerde kendilerine bağlı olarak çalışan şirketlere hammadde ve ara malı gönderirken bunun fiyatını dünya fiyatlarının üzerinde tutarlar, böylece peşinen kâr transfer etmiş olurlar. Bu uygulamanın sonucunda, kârları düşük görünür, bu sayede hem yerli ortakların payları azalır, vergileri düşer, hem de öteki yabancı firmalar kâr kokusunu alıp o ülkeye yatırıma heveslenmez. Yapılan hesaplara göre, yabancı sermayeli firmaların ana firmalarından yaptıkları ithalâtla ihracat arasında, Türkiye aleyhinde 440 milyon dolarlık bir fark olduğu saptanmıştır."

Şimdi gelelim, o iki tür gazeteye...

(28 Mart 1979)

2

HANGİSİ HAKLI ÇIKTI?

... Doğrudur, hele 'sistem'in sömürüsüne açık ülkelerde, genellikle iki tür gazete vardır, bunların birincisi komprador basınıdır ki, memleketi denetlemeye uğraşan yabancı sermayesi ile gizli açık işbirliği halindedir, ikincisiyse ulusal çıkarları savunmaya çabalar, arkasında güçlü sermaye olmadığından sesini duyuramaz gibi görünür, yaygınlığı az olur, ama tarihsel perspektif içinde etkisi de az mıdır, orasını bilen bilir. (Kimse üzerine alınmasın, tartışmayı başlatan biz değiliz, çamuru atan 'sahibinin sesi'dir, hak ettiği cevabı alırken başkalarının da ayağına basılırsa, kusur bizim değil.)

Şimdi gelelim, şu tarihsel perspektife.

1919 Eylülü'nde, İstanbul'da yayımlanan *Alemdar* gazetesinde Refii Cevad Bey, memleketin istiklâlinin nasıl kurtulacağım şöyle anlatıyor, 'halkı bilinçlendiriyordu': "... İstiklâlimizi temin edebilmek için kuvvetli bir devletin yardımına muhtacız, o devlet ki İngiltere'dir ve İngiltere olması lâzım gelir, bizim elimizden tutmalı, para sarfedilmesi lâzım gelen yerleri bize göstererek yaşamaya layık bir kuvvet halinde bizi muhafaza eylemeli." Nasıl, ilginç bulmuyor musunuz, aradan altmış yıl geçmiş olmasına rağmen, demek ki yol gösterici aydınlarımızın 'aklın ve bilimin ışığında buldukları çareler' pek değişmemiş, yok yok, itirazınızı duyar gibiyim, diyorsunuz ki, iyi ama kardeşim, Refii Cevad İngiltere diyor, oysa şimdi... O halde, aynı 1919 Eylül ayında Ahmed Emin'in *Vakit*'te yazdığı şu unutulmaz satırları okuyunuz:

"... Yararlı ve pratik bir siyaset yolu aramayarak sadece beklemeyi ve bu sırada bağımsızlık isteriz diye bağırmayı meslek edinenlerle, memleketin sayısız dertlerine pratik çare arayanlar arasındaki fark, bir tarafın teoriler üstüne uzanıp yatmasından ve diğer tarafın büyük maddi ve manevi mesuliyetten korkmayarak ve kaçmayarak pratik bir yol aramasından ibarettir."

Aman yarabbi, yahu bunlar nasıl sözler, insan 1979 yılında Metin Toker'in kaleminden çıktı samr. Bir taraf 'ideolojilerin' üzerine uzanıp yatıyormuş da, öteki taraf memleketin dertlerine pratik çözümler arıyormuş. Peki neymiş o çözüm, Ahmed Emin, eksik olmasın, onu da Metin Toker'den altmış yıl önce pek güzel gösteriyor:

"... Birçokları, bizimle insanlık amacıyla ilgilenecek, sonra kendi kendine çekilecek bir devlet bulunamaz, bu bir hayaldir diyorlar. Biz iddia ediyoruz ki, böyle bir devlet vardır ve Amerika'dır."

İşte size birinci türden gazete örnekleri. Şimdi izniniz olursa, bir de ikinci türden gazete örneği vermek isterim.

Sivas Kongresi tarafından çıkarılmasına karar verilen *İrade-i Milliye* gazetesi, 2 Ekim 1919 tarihli sayısında, "harekât-ı milliye, en muazzam hareket-i medeniyedir" başlığını taşıyan bir yazı yayımlamıştı, şunları diyordu:

"Hasis çıkarlarını kutsal duygulara yeğleyip halkın dışında resmi bir güçle, bunun etkisinden yararlanan açgözlü ve yozlaşmış bir azınlığın dışında, bütün millet, bütün memleket, Anadolu'nun sinesinden verilen bir işaret üzerine, dalga dalga, kitle kitle kıyam etmiş, herkes aynı duygu ve isteğin itisine kapılarak birleşmiştir. İşte harekât-ı milliye, günümüzün en büyük sorunu olan ulusal bütünlüğü ve ulusal bağımsızlığı korumak için bütün milletin azim ve imanından doğdu. Bu ayaklanma yalnız hamiyetsiz bir hükümeti inatla tutunduğu iktidardan düşürmek değil, milletin yazgısını belirlemede ulusal iradeyi egemen ve ulusu etkin kılmak ve şu anda dışarıdan varlığımıza yöneltilecek saldırıları red ve iptal etmek ve ebediyen halk egemenliğini sağlamak gibi üç cepheli bir sahnede savaşımı göze almış olmakla cihan tarihinin bir misilini daha kaydetmediği en azametli bir harekettir.

"... Bağımsızlığını korumak için dört yılda nüfusunun dörtte birini feda eden Türk milletinin artanını da manda namı altında İngilizlerin tutsaklığına vermek, yalnız insanlık ve uygarlık bakımından bir kıyıcılık ve vahşilik olmakla kalmaz, aynı zamanda bilim ve doğaya karşı işlenmiş bir cinayet de olur...

"... Mütareke sonunda uğradığımız üzüntü ve umutsuzluk içinde, toptan bir parçalanma ve çökme korkusu ile kıvranırken meydana çıkan manda sorunu, bugün

bilincini ve birliğini kazanan Türk'ün ve bu durumu gören uygar âlemin gözünde önemini yitirmiştir. Sakin ve metin duran milletimiz, son hareketi ile, yıllardır hedef olduğu iftiralardan bir anda kurtuldu. Acaba uygarlık dünyası anlıyor mu ki, Türk milleti yükselmek ve ilerlemek için mandaya değil, bir parça barışa ve bir parça sakinliğe muhtaçtır..."

Evet, ikinci türden gazetede bunlar yazılıydı, yazı imzasızdı ama çok sonraları denildi ki, bu yazıyı yazan bir paşadır, adı da Mustafa Kemal'dir.

Şimdi geldik sorunun can alıcı noktasına, Kemal Paşa *İrade-i Milliye*'deki yazısında 'aklın ve bilimin' gereklerine pek uyar görünmüyordu ama, halkı bilinçlendiren oydu, bu bir, *Alemdar* ve *Vakit* gazeteleri o zaman payitaht gazeteleriydiler ve 'kötü' *İrade-i Milliye*'den çok, pek çok fazla satıyorlardı.

Ayıptır sorması, hangisi haklı çıktı?

(29 Mart 1979)

3

'YANLIŞ EKONOMİK TERCİH'İ KİM YAPIYOR?

Rahmetli Menderes'in büyük günahı neydi?

Şimdi diyeceksiniz ki, bu da soru mu, adam en büyük oyçoğunluğuyla demokrasinin ilk Başbakanı oldu, kendisine 'Sabık Başbakan' dedirtmemek için, gittikçe rejimi sertleştirerek önce bir Meclis tahakkümüne, sonra bir şahıs tahakkümüne dönüştürdü, ülkenin 'zinde kuvvetleri' de buna katlanamayarak isyan hakkını kullandı. Şu kestirmeden yazıverdiğim cümle, gerçekte bütün

27 Mayıs edebiyatının özetidir. O tarihlerde, Menderes'le adamakıllı uğraşan, cezaevini boylaması gerekince efendi gibi gidip cezasını çeken Metin Toker, Menderes'in günahının bu olduğunu sık sık tekrarlamıştır.

Oysa, son yazısında soruna başka bir yanından yaklaşıyor, dolaylı olarak da o hiç beğenmediği solcuların çok eskiden yapmış olduğu bir saptamayı doğruluyor. Lütfen bir göz atar mısınız:

"... Türkiye ekonomisinin böyle yönlendirilebilmesinin (yabancı sermayeye iyice açılması) ne zaman bir fırsatı çıktıysa, birbirleriyle hiç ilgisi bulunmayan iki grup buna şiddetle karşı koymuşlardır. Grupların birincisini sanayileşmiş bir Türkiye isteyen, gönüllerinde onu besleyen, iyi niyetli, fakat ekonomi tercihini yanlış yapmış siyaset adamları oluşturmuşlardır. Bunların tipik örneği Menderes'tir. İkinci grup bir proleter ihtilâliyle rejimi değiştirmeyi amaçlayanlar ve bu proletaryanın ancak sanayiyi suni şekilde itekleyerek, şehir gecekondularında işçi kümelendirmesi yaparak yaratacaklarını bilenlerdir."

Siz bu sözlerden ne anladınız? Benim anladığım şu: Menderes (ve elbette Demirel) türünden siyaset adamları memleketin sanayileşmesini istiyorlarmış ve bu 'ekonomi tercihleri' yanlışmış. Yâni yıllardır liberal olmadıkları, demokrasiyi kötü uyguladıkları iddia edilen Menderes gibi, Demirel gibi adamların asıl suçu ansızın gün ışığına çıkıveriyor: Kardeşim bunlar 'ekonomi tercihleri yanlış' politikacılar, iktidarlarını ciddiye alıyor, memleketi sanayileştirmeye kalkışıyorlar, olur mu hiç? Daha kötüsü, onlarca yıl, Türk halkının bunu o tarihsel önsezisiyle bilerek, aralıksız bu adamlara iktidar vermesi. Bu yüzden işler karışıyor, müdahaleler, Yassıada davaları filân gerekebiliyor. Sebep hep şu yanlış ekono-

mik tercihte, neyine gerek senin sanayileşmek be birader, Mustafa Kemal çağdaş uygarlık düzeyini aşacağız mı demiş, Allah Allah, Mustafa Kemal'i ne karıştırıyorsun işe, biraz pratik, biraz işbilir olsana!

Yabancı sermayeyi bağrımıza basmak fırsatı çıkınca, buna karşı aynı yanlış politikayı savunanlar, bir de solcular oluyor, amaçları belli hınzırların, sanayileşme olacak, proletarya birikecek, bununla da devrim yapılacak... Peşin parayı gördünüz mü nasıl da güfersiniz! Bre Metin Toker, sanayileşmenin evci balâsına ulaşmış Batılı toplumlarda, onca örgütlenmiş komünist partilerin, o dediğin devrimi hâlâ yapamadıklarını nasıl görmezsin de, Türkiye'nin az buçuk sanayileşmesinden hemen bir komünist ihtilâli tehlikesi çıkartırsın? Adama bunu sormazlar mı? Türkiye'de solcular elbette sanayileşmeden yanadırlar, çünkü ancak sanayileşmedir ki, ülkeyi tam bağımsızlığına kavuşturacak; hem Müdafaa-i Hukuk'un, hem de Kuva-yı Milliye'nin gerçek amacına ulaşmasını sağlayabilecektir. Sanayileşmediğimiz takdirde ne olacağımızı, Osmanlı'nın son iki yüz yılına bakıp anlayabiliriz. O dönemi bilmiyorsak, şu içinde yaşadığımız dönemi de mi bilmiyoruz a canım; eğer Cumhuriyet'in ilk yıllarında başlatılmış olan sanayileşme atılımı, İsmet Paşa'yla beraber acayip bir üstyapısal alafrangalık akımına dönüştürülmeseydi, acaba 'sistem' Türkiye'yi bu kadar gafil avlayabilir miydi?

Hayır, Türkiye'nin aklı başında adamları, komünistlik olsun diye sanayileşmeyi savunmuyor; Menderes, Demirel, Erbakan 'yanlış ekonomi tercihi' yaptıkları için sanayileşmeyi savunmuyor, Türkiye için tek çıkış yolunu sanayileşmede gördükleri için bunu yapıyor. Oysa Metin Toker'e göre vahim bir hatadır bu, çünkü 'Türkiye bugün canlı hayvan satar, kazancıyla et kombina-

ları kurar, et ihraç eder, süt ihraç eder, süt ürünleri ihraç eder. Gıda sanayisi kurar, ambalaj sanayisini geliştirir, gıda ihraç eder. Bunun küçümsenecek değil, heves edilecek tarafı vardır, evet böyle diyor ve ilâve ediyor, ağır sanayiye de (eğer bırakılırsa) bu yoldan gidilir. Şimdi gördünüz mü rahmetli Menderes'in zavallı Demirel'le Erbakan'ın, 'bilumum' sosyalistlerin bağışlanmaz kabahatini, başlarını önlerine eğip kuzu gibi süt, et, besin sanayisi ile yetineceklerine, elektromekanik, elektronik sanayisi istiyorlar, yılda yüz milyon ton çelik üretmek istiyorlar, üstelik bunu en kısa zamanda yapmak istiyorlar. Bunu ne saflıklarından yapıyorlar, ne de komünistliklerinden, bunu Mustafa Kemal şöyle dediği için, aklın yolu da bu olduğu için yapıyorlar:

"... Efendiler, görülüyor ki bu kadar kesin ve yüksek bir askeri zaferden sonra bile bizi barışa kavuşmaktan engelleyen nedenler, doğrudan doğruya ekonomik nedenlerdir, ekonomik düşüncelerdir. Çünkü bu devlet ekonomik egemenliğini sağlarsa, o kadar güçlü bir temel üzerinde yerleşmiş ve gelişmeye başlamış olacaktır ki artık onu yerinden kımıldatmak mümkün olmayacaktır. İşte gerçek düşmanlarımızın istemedikleri, bir türlü onaylayamadıkları da budur." (18 Mart 1923)

(30 Mart 1979)

Meraklısı için notlar

Mustafa Kemal Paşa'nın 'kalkınma modeli' yabancılardan, en çok da yabancı sermayeden, mümkün mertebe uzak durmaya, ülkenin kendi olanaklarına güvenmeye dayalıydı. Türkiye yoksuldu, sermayesi kıttı, bırakın teknik kadroları, klâsik anlamda yeterince tüccarı bile yoktu, ne var ki bu yokluklar, Müdafaa-i

Hukuk iktidarlarını yıldırmıyordu. Başından itibaren ekonomiyi Türkleştirmek sürecine girmişlerdi. Bunda direndiler. Bu direnişin kanıtlarını, o yıllarda ünlü *The Economist*'in Türkiye'yi eleştirilerinde görmek olasıdır. Bakın 11 Nisan 1925 tarihli sayısında ne diyor:

"Yabancı sermaye sorunu, kendilerini bir kısır döngü içinde bulan Türk liderlerini düşündürmeye devam etmektedir. Bağımsızlığını ve Türklerin deyimiyle 'ulusal bütünlüğünü' koruması için, ülkenin zengin doğal kaynaklarını bir an önce geliştirmesi zorunludur. Bu ise ancak yabancıların yönetsel katkısı ve mali desteğiyle gerçekleşebilir. Özellikle, büyük bir dış borç altına girilmesi, ya da yabancılara geniş ayrıcalıklar tanıyan bir politika uygulanması, hızlı bir üretim artışı sağlayabilir. Ancak her şeyden önce Cumhuriyet yönetiminin, mutlu yalnızlık ve mutlak bağımsızlık tutkularından vazgeçmesi gerekmektedir."

Bu hesapça, Mustafa Kemal'i de Metin Toker'in sanayileşmiş bir Türkiye isteyen, gönüllerinde onu besleyen, iyi niyetli, fakat 'ekonomik tercihini yanlış yapmış siyaset adamlarından' saymak gerekiyor, baksanıza *The Economist* onun tavrından hiç de hoşnut değil. Hele 7 Ağustos 1929 tarihli sayısında, bakın nasıl da yakınıyor:

"Yüz yıllık kapitülasyonlar rejiminin tarihe karışmasıyla birlikte, Türkiye ile iş yapan yabancı tüccar, kendisini yepyeni koşullarla karşı karşıya bulmuştur. Bu yeni koşulların en önemlilerinden biri de, geçmişte ticaret alanında etkisiz görünen yerli halkın bir kesiminin, giderek yabancı tüccarla rekabet edecek duruma gelmesidir. Bu yeni koşullar altında geçen iki yıla bakmak ve mali iktisadi politikasını uygulamakta ısrarlı bir çaba gösteren Hükümet'in başarı ya da başarısızlığını ve sürekli artmakta olan yerli rekabet karşısında durumlarını korumak için enerjik bir mücadele vermekte olan yabancıların çabalarını değerlendirmek ilginç olacaktır. Hemen be-

lirtelim ki tecrübe, girişimcilik ve işadamlığı yönlerinden, yabancıların çok gerisinde kalan yerli tüccar, armatör ya da banker, 'Türkiye Türklerindir' ilkesi uyarınca çıkartılan yasa ve düzenlemeler sayesinde yabancılarla rekabet eder duruma geçmektedir.

"Ekonomik hayatın her dalında ve hâttâ tıp ve hukuk gibi serbest meslekdallarında faaliyet gösteren yabancılar, Türk meslekdaşlarına uygulanmayan ciddi engellemelerle karşılaşmaktadırlar. (...) Yabancı firmaların artan sayıda eğitimsiz ve hünersiz yerli eleman kullanmaya, muhasebe ve resmi yazışmalarını Türkçe sürdürmeye ve cuma günleri tatil yapmaya zorlanmaları, ticaret ve iş hayatını çığrından çıkarmaktadır. Söz konusu kararname ve düzenlemelerin, yabancıları piyasadan ve ülkeden kovmak amacıyla uygulandıklarını söylemek, belki de abartmak olacaktır. Ancak hükümetin, son derece iyi düşünülmüş, kurnazca önlemlerle ticaret ve iş olanaklarını yabancılardan Müslümanlara doğru kaydırmakta olduğu bir gerçektir."

The Economist'in gözlem ve saptamaları doğrudur, Mustafa Kemal Paşa'nın sadece şu sözlerine bir göz atmak bunu kanıtlar; ayrıca 'yanlış ekonomik tercihi' kimin yaptığını da kanıtlamaz mı?

"... Ticaret için iki şey lâzımdır: Biri, harice çıkarılacak mahsulat mercilerini temin etmektir. Bu olmazsa ticaret yoktur. Bunları harice sevk edebilmek için seri ve emin vasıtalara muhtacız. Binaenaleyh, bütün kuvvetimizle, bir an evvel otomobiller, şoselerve şimendifer yapmaya mecburuz. Saniyen ticarette düşüneceğimiz ikinci iş ihracat ve ithalâtımıza tavassut vazifesini gören ticareti ağyar elinden kurtarmaktır. Maatteessüf bu ticaret elimizde değildi. Milli ticaret müesseseleri birer birer elimizden çıkmıştı. Artık halkımızın tüccar sınıfını zengin edebilmek için, ticaretin hariç ellerde bulunmasına mani tedabirl ittihaz etmek mecburiyetindeyiz. Arka-

daşlar, ithalâttan ziyade ihracattırki, memleketi zengin yapacaktır. Halbuki ihracatımız ancak sahillere kadar gidiyor ve oradan bu ihracat, memalik-i ecnebiyeye sevk edilirken ağyar eline geçiyor. Kazancımızın kısm-ı mühimmi bu suretle bizden çıkıyor. Onun için ihracat, menbaalarımız bizden olan tüccarlarımızın elinde bulunmalıdır."

Ben bu sözlerde, Kemal Paşa'nın 'komprador kapitalizmine' açık karşıtlığını görmüşümdür. Elbette 'ekonomik tercihinin' ulusallaşmak olduğunun kanıtı diye de alınabilir. Daha o zamandan (yıl 1923) 'otomobiller, şoseler, şimendifer yapmaktan' söz eden bir liderinse, 'bölgenin kasabı, manavı, sütçüsü olmayı' benimseyebileceğini iddia edebilmek olanak dışıdır. *The Economist*'in tutumuna, ilerde başka bir münasebetle tekrar dokunacağız, ayrıca yakınmalarının o dönemdeki İngiliz yönetimi sorumlularınca da paylaşıldığını göreceğiz: Gazetenin tavrı, gerçekte 'emperyalizmin' tavrıydı.

'Bu devlet ekonomik egemenliğini sağlarsa...'

"Tarih, ulusların yükselme ve alçalma nedenlerini ararken, birçok siyasal, askeri, toplumsal nedenler bulmakta ve saymaktadır. Kuşkusuz, bütün bu nedenler toplumsal olayları etkiler. Fakat bir ulusun doğrudan doğruya hayatıyla, yükselişiyle, alçalışıyla ilişkili olan, ulusun ekonomisidir. Tarihin ve deneylerin saptadığı bu gerçek, bizim ulusal hayatımızda ve ulusal tarihimizde de tamamen belirir. Gerçekten, Türk tarihi incelenirse, bütün yükseliş ve açılış nedenlerinin bir ekonomi sorunundan başka bir şey olmadığı anlaşılır.

MUSTAFA KEMAL
18 Şubat 1923

1

'BU DEVLET EKONOMİK EGEMENLİĞİNİ SAĞLARSA...'

Eskiler şu yapacağıma 'malumatfuruşluk taslamak' derlerdi, bilgiçlik taslamak desek de olur mu?

Emperyalistin eskisi, bildiğiniz üzere, az gelişmiş ülkeye el koyar, oradaki hammaddeleri ucuz tarafından kapatıp, bunlardan ürettiği mamul maddeleri aym ülkeye pahalıya satardı. Sonraları, bu tür emperyalistlik eskidi. Mamul madde ihracı yerine sermaye ihracı yeğlenir oldu, hele elektronik devriminden sonra gelişmiş ülkeler, eski ve battal endüstrilerin çevre ülkelerinde kurulmasını özendirmeye bile başladılar, böylelikle modası geçmiş teknolojilerine de pazar bulmuş oluyorlardı. Öte yandan, hammadde ithali yerine, ucuz emek ithalini yeğlemeye yöneldiler, bildiğimiz yabancı işçi kullanmak usulü aldı yürüdü. Yalmz, gözden kaçırılmaması gereken önemli bir nokta var, o da şu: Eski zamanlarda olsun, yeni zamanlarda olsun, emperyalist sistem, denetimi altma aldığı ülkeye izin verdiği kadar gelişme olanağı tamr, ötesi yasaktır.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, bu işler nasıl mı oluyor? Şöyle: Sistem, eskimiş teknolojiyle bazı battal

endüstrileri (sözgelişi tekstil), çevre ülkelerde gelişmeye bırakıyor, aa, bir de bakıyorsun Türkiye almış yürümüş, handiyse dış pazarda borusunu öttürebilecek, ne var ki elin oğlu ya senin tekstil endüstrini yabancı sermaye ortaklıklarıyla denetim altına almış, ya da tekstil üretebilmen dışardan (özellikle de emperyalist sistem ülkelerinden) getirteceğin bazı ithal girdilerine bağlı. Başka deyişle, bir terslik olur da sistemin denetiminden kaçayım dersen, kaşla göz arasında bir fırıldak çeviriyor, seni o girdilerden yoksun bırakıyor, ne tekstil üretimi kalıyor ortada, ne dış pazarlarda onlarla boy ölçüşebilmek. Yıllardır Türk solunun 'dışa bağımlı' gelişme dediği, işte bu olay. Sanayileşmemizin doğru dürüst sanayileşme olmadığım, buna dayanarak ileri sürüyoruz. Zaman zaman, 'döviz darboğazlarına' girip üretimi ağırlaştırmamız, ya da durdurmak zorunda kalmamız da, bu dediğimizi doğruluyor.

Peki bu işin bağımsızı nasıl olacak?

Kolay, kamu sanayileşmesine öncülük vereceksin, ama bu işin içine yabancıları karıştırmadan yapacaksın. O zaman ekonominin altyapısı, şunun bunun dışardan denetleyebileceği nitelikler taşımaz, eğer ulusal ekonominin temel direği kamu sektörü ise, ülkeni denetlemek isteyen yabancı sermayenin ya da emperyalizmin, ithalâtına koyacağı kısıtlama umurunda bile olmaz. Bu saptamadan, hemen, iki son derece önemli sonuç çıkarmamız olasıdır: a) Sistemin denetimi altına almak, denetimi altında tutmak istediği ülkeler varsa, o ülkelerde kamu sektörünün varlığına, egemenliğine, güçlülüğüne katlanamaz, ille onu zayıflatmak, dağıtmak, ortadan kaldırmak ister. Bilir ki, akıllı bir kamu sektörü, bir ülkenin ekonomik bağımsızlığının güvencesidir. b) Kalkınmak zorunda olan bir ülke, bu işi emperyalizmin dene-

timi altına düşmeden yapmak istiyorsa, sanayileşmesini altyapısından başlayarak kamu egemenliğinde gerçekleştirmeye yönelir, bu elbette karma ekonomiye yer vermeyecek demek değildir ama; kamu sektörünün güçlü ve bağımsız olması, özel sektörün de yabancı sermaye karşısında direnişini, ulusallığını sağlar.

Cumhuriyet'in elli küsur yaşında bu gerçeklerin yinelenmesi üzüntü verici, çünkü bu devlet daha kurulurken zamanın yöneticileri emperyalizmin her şeyden önce ekonomik bağımsızlığa musallat olduğunu saptamış, bu yüzden de Türkiye Cumhuriyeti'nin kalkınmasını kamu sektörü öncülüğünde bağımsız bir sanayileşmeye bağlamıştır. Biliyorum, bazılarının kafası bu dediklerimi bir türlü almıyor, ister misiniz o liberalliğe açık kapı bıraktığımızı söyledikleri ünlü İzmir İktisat Kongresi'ni, Gâzi Mustafa Kemal'in açış söylevinden birkaç satır aktarayım, okuyun da görün, anlamışlar mı, anlamamışlar mı Vehbi'nin kerrâkesini:

"... Efendiler, hiç kimseden fazla bir şey istemiyoruz. Dünyanın her uygar ulusunun doğal olarak sahip olduğu şeylerden bizi yoksun etmemelidirler ve haklarımızı teslim etmelidirler. Çünkü hakkımız doğaldır, yasaldır ve bize gereklidir. Biz bu haktan vazgeçmeyeceğiz ve ne kadar haklı isek, bu hakkımızı savunma ve koruma için de memleketimizin, ulusumuzun yeteneği o kadardır. Efendiler, görülüyor ki bu kadar kesin ve yüksek bir zaferden sonra bile, bizi barışa kavuşmaktan engelleyen nedenler, doğrudan doğruya ekonomik nedenlerdir, ekonomik düşüncelerdir. (Şimdi şuraya dikkat!) Çünkü bu devlet, bu ulus, ekonomik egemenliğini sağlarsa, o kadar güçlü bir temel üzerinde yerleşmiş ve gelişmeye başlamış olacaktır ki, artık bunu yerinden oynatmak mümkün olamayacaktır. İşte düşmanlarımızın, gerçek düş-

manlarımızın bir türlü rıza gösteremedikleri, onaylayamadıkları budur..." (17 Mart 1923)

Türkiye Cumhuriyeti, demokratik bir devrimden doğmuştur, sosyalizm değil demokrasi amaçlıyordu, burası muhakkak. Ama bağımsız ve özgür bir demokrasiydi amaçladığı. Bu bağımsızlık ve özgürlük idealidir ki, yeni devleti demiryollarından başlayıp denizyollarına, madenlerinin işletilmesinden başlayıp ilk sanayi girişimlerine kadar, her alanda bir kamu iktisadi teşebbüsleri şebekesine yöneltmişti, bu teşebbüsler bir yerde devletin egemenliğinin ve özgürlüğünün 'teminatı' oluyorlardı. Başka türlüsünü nasıl düşünebiliriz, bakın Mustafa Kemal 1 Kasım 1933'te ne demişti: "... Memleketin temel sanayisinin kurulması bitmedikçe, her bakımdan, yürek istirahati duymamıza imkân yoktur."

2

'BATI BİZİ YIKMAK İÇİN NE LÂZIMSA YAPMIŞTIR'

Sözü Kemal Paşa'nın 1933, Meclis'i açış konuşmasından bir cümleyle bağlamıştım değil mi? Ne diyordu; "Memleketin temel sanayisinin kurulması bitmedikçe, her bakımdan yürek istirahati duymamıza imkân yoktur" direktif niteliğinde bir söz, arkası şöyle gelir: "Bu nedenle, memleketin sınai donatımını tamamlamak için bütün çaba ve dikkatinizi çekmeyi yerinde buluyorum."

Tehlikenin nereden geleceğini de biliyordu, işaret etmiştir, hem de taa 1923'te. Üstelik Fransız gazetecisi Maurice Pernot'ya verdiği demeçte. Fransız, Gâzi'nin anti-emperyalist düzeyde bir milliyetçi olduğunu biliyor ya, 'ecnebi düşmanlığı' konusunu açmış, Kemal Paşa'da

susacak göz var mı, bakın neler söylüyor herifin suratına:

"... Eğer ecnebi düşmanlığından, o kadar pahalı elde edilen bir bağımsızlığa gölge düşürebilecek her şeyden nefret etmek anlamı çıkarılırsa, evet, bizim ecnebi düşmanı olduğumuz söylenebilir. Size açıkça söyledim, sonuna kadar açık sözlü olacağım. Henüz güvenimiz yerinde değildir, evvelce Türkiye'deki ecnebi teşebbüslerinin, ecnebi amaçlarının içimizde uyandırdığı kaygılar, bütünüyle ortadan kalkmış değildir. Eğer bazen ihtiyatlı hareket ediyorsak, aşırı derecede kuşkulu davranıyorsak, bize çok pahalıya mal olan özgürlüğümüzü kaybetmek korkumuzdandır..."

Hemen hemen aynı günlerde, bu defa bir Alman gazetecisine 'uygar ve Hıristiyan Batı'nın Türkler karşısındaki durumunu eleştirmiş; o demecinde de neden dolayı Türk'ün 'ecnebi'den kuşkulandığını şöyle açıklıyor:

"... Yüzyıllardır düşmanlarımız Avrupa ulusları arasında Türklere karşı kin ve düşmanlık fikirleri telkin etmişlerdir. Batılı zihinlerine yerleşmiş olan bu fikirler özel bir zihniyet vücuda getirmişlerdir. Avrupa'da bugün de Türk'ün her türlü ilerlemeye düşman bir adam olduğu, moral ve fikir yönünden gelişmeye elverişsiz bir adam olduğu sanılmaktadır. Bu zihniyet hâlâ ve bütün olaylara rağmen mevcuttur. Bu çok büyük bir yanılgıdır. Cevabımı basitleştirmek için size şu örneği vereceğim: Farz ediniz ki karşınızda iki adam var, bunlardan biri zengin ve emrine her türlü araç verilmiş, diğeri ise yoksul ve elinde hiçbir araç yok. İkincinin, bu araç gereç yoksunluğundan başka, birinciden hiçbir eksikliği (madunluk) yoktur. İşte Avrupa ile Türkiye birbirine karşı bu durumdadır. Bizi aşağı olmaya mahkûm bir halk olarak

tanımakla yetinmemiş olan Batı, yıkılmamızı çabuklaştırmak için ne yapmak lâzımsa yapmıştır. Batı ve Doğu zihinlerinde birbirine karşıt iki ilke söz konusu ise, bunun en önemli kaynağını bulmak için, Avrupa'ya bakmalı. İşte Avrupa'da aralıksız mücadele ettiğimiz zihniyet budur."

Neue Freie Presse muhabirine verilmiş bu demeç de, öncekiler gibi neyi gösterir? Devletin Kurucusu, bağımsızlığı ve özgürlüğü gerçekten korumak istiyorsak, Batılının önümüze açacağı tuzaklardan uzak durmamızı öğütlüyor. Çünkü O, hem tarihten, hem de baş döndürücü hayat serüveninden biliyor ki, emperyalizm 'bu devletin, bu ulusun ekonomik egemenliğini sağlamasını' istememektedir, çünkü tarih boyunca yıkılmamızı çabuklaştırmak için elinden geleni yapmıştır.

Şimdi isterseniz madalyonun öteki yüzünü çevirelim.

1977 seçimlerinden epeyce önce, Amerikan iş çevrelerinin özel dergisi Türkiye ile ilgili olarak yayımladığı gizli raporda ne diyordu hatırlar mısınız? Aynen şunları:

"... Türk gelişme stratejisinin esası, çabuk bir kamu sanayileşmesine dayanmaktadır. (Bu Kemal Paşa'nın çizdiği yol.) 1950'den bu yana, Atlantikçi güçlerin (emperyalist sistem demek ister) Türkiye'nin, geleneksel tarım ürünlerine dayanan bir gelişme stratejisini benimsemesi için çaba sarf ettikleri, ya da hiç olmazsa, sanayileşmeyi emek-yoğun alanlara kaydırıp (geri teknoloji, battal sanayii) yozlaştırmayı gözettikleri anlaşılmaktadır. Türkiye ise, kamu öncülüğünde bir ağır sanayiye yönelmek ve bu şekilde yoksulluk ve geri kalmışlıktan kurtulmak için ısrar etmiştir."

Adamlar ağızlarıyla söylüyor, yıllardır devletin kalkınma felsefesi olan kamu öncülüğünde sanayileşme il-

kesini bize bıraktırmak, hiç olmazsa yozlaştırmak için çalışmışlar, ne var ki özel sektör ne kadar 'sistem'in tuzağına düşüp girdileri dışa bağımlı bir montaj sanayileşmesine kayarsa kaysın, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Türk ekonomisinin temel direkleri olmakta direnmişler, bu yüzden de bütün yabancı uzmanların düşmanlığını üstlerine çekmişler. KİT'ler kadar, bu düşmanlıktan kuşkusuz beş yıllık planları kamu öncülüğünde ciddi bir sanayileşmeye yönelten planlama örgütleri de nasibini alıyor. Biz istediğimiz kadar Planlama Teşkilâtını yeterince radikal olmamakla suçlayalım, *Executive Intelligence Review*'nun gizli raporu bakın ne diyor:

"... Birinci ve İkinci Beş Yıllık Plan dönemlerinde tüm yatırımların yüzde 31.1 ve 37.1'i sanayi sektöründe yapılmıştı. Bu oranlar planda öngörülmüş hedeflerin çok üstüne çıkmıştır. Üçüncü Beş Yıllık Plan döneminde de yatırımların yüzde 45.4'ü sanayi sektörü için öngörülmüştü. İlk iki planda yatırımların daha fazla özel sektöre ağırlık tanıdığı ileri sürülebilirken, üçüncü ve yakında açıklanacak olan Dördüncü Beş Yıllık Plan'da yatırım ağırlığının büyük ölçüde kamu sektörüne yöneldiği görülmektedir..."

Gördünüz ya, bir türlü içlerine sindiremedikleri bu, ekonomiyi bağımsız tutan kamu sektörüne önem vermekte devam edişimiz. Ama bu Kemal Paşa'nın vasiyetiymiş, herif anlar mı, yıllardır IMF olsun, Dünya Bankası olsun, KİT'lere neden karşı çıkıp duruyor, ekonomik bağımsızlığı onlar temsil ediyor da ondan.

(7 Ocak 1979)

3

'SİSTEM'İN KİT'LERE DÜŞMANLIĞININ KANITI

Seçimlerden çok önce, Amerikan özel sektörünün (giderek, ABD Hükümeti'nin) Türk ekonomisinin temel direkleri sayabileceğimiz sektörler hakkında ne düşündüklerini, *Executive Intelligence Review*'nun 'hizmete özel' gizli raporunda şöyle okuyoruz:

"... Kamu İktisadi Teşebbüsleri genel anlamda sanayileşmeyi yönlendirmektedirler. Sayıları yüzün üzerindedir, ekonomiye katkıları yaklaşık yüzde ondur. Sanayi kesiminde çalışanların yüzde 6'sı KİT'lerde çalışmaktadır. Tüm fabrikalarında üretilen mallardan yarısı bu kuruluşlardan gelir ve mevcut ağır sanayinin en önemli kısmını bu sektör oluşturmaktadır. Devlet sektörü tam anlamıyla çeliği, petrol rafinerilerini, elektriği, gübreyi, kâğıdı, demiryollarını, hava ve denizyollarını, ulaştırmayı tekel halinde elinde bulundurmakta, bunun yam sıra da tekstil, çimento, kömür, şeker, kimya ve makine imalat sanayisinin de büyük kısmına egemen durumda bulunmaktadır..."

Şu kısacık özet bile gösteriyor ki, Türk ekonomisinin temeli kamu sektörünün elindedir, bağımsızlığını elde tutabilecek olan da odur. Ne var ki aynı rapor, hemen ardından şu cümleleri eklemekte gecikmiyor:

"... 1950'lerden beri Para Fonu, KİT'lerin özel sektöre satılması için çeşitli hükümetler nezdinde sürekli baskılarda bulunmuştur. Neden olarak da Dünya Bankası KİT'lerin ekonomik olmadıklarını ve 'sosyal hedefler'in galebe çaldığını ileri sürmüştür."

Şimdi isterseniz bir de, Aralık ayından beri IMF ile sürdürülen müzakereleri ele almış bir yazıdan, Uluç Gür-

kan'ın *Cumhuriyet*'teki yazısından şu satırları gözden geçiriniz: "... Bununla birlikte Türkiye ile Para Fonu arasında bu yükümlülüklerin yerine getirilmesi konusunda ciddi bir sorun yoktur. Örneğin, ihracat ya da işçi dövizi öngörülerinin gerisinde kalınması, 'sağlık olsun', 'iyi olur inşallah' benzeri yaklaşımlarla geçiştirilmektedir. Para Fonu'nun sorunu, kamu kesiminin finansmanında yoğunlaşmaktadır. Kamu kuruluşlarına açılan her kuruşluk kredinin hesabı sorulmaktadır. Her biri ayakta durabilmek için milyarlarca liralık finansman gereksinimi içinde olan kamu kuruluşlarının, Para Fonu damgalı kişi kredi kısıtlamaları sonucu işlerliklerini yitirdikleri gözlenmektedir. Yakın zamanlara değgin döviz darboğazının yatırımları aksattığından yakınan kamu kuruluşları, bugün Türk lirası bulamamaktan yakınmaktadırlar."

Ne demek bu, böyle bir tutum, bizi çocuğunu boğan bir anaya benzetmez mi?

Dönelim 'gizli rapor'un çelik bölümüne, bakalım ne demiş:

"... Türklerin çelik üretim kapasitelerini artırmak arzusunda oldukları çok kesin bir biçimde belli olmaktadır. Çünkü plan hedefleri bu sektörde şimdikinden üç kat daha fazla yatırımı öngörmektedir. (Şuraya dikkat!) ABD, Türkiye'nin çelik sanayisini genişletmesinden hoşnut olmadığını belirtmişken, SSCB bu sanayinin kurulabilmesi için Türklere yardımcı olmaktadır. Nitekim 6 milyon ton kapasiteye çıkacak olan İskenderun Tevsi Tesisleri'nde gene Sovyetler çalışmaktadır. Bunların dışında iki çelik tesisi daha etüd halindedir. Enerji Bakanı, yaptığı konuşmada önümüzdeki beş yıl içinde Türk çelik üretiminin 20 milyon tona varacağını söylemiştir. İtalya ve Almanya'nın 60, Japonya'nın 110, ABD'nin 120

ve Sovyetler'in 135 milyon ton yıllık çelik ürettikleri göz önünde tutulursa, Türkiye'nin yakın bir gelecekte İtalya ve Almanya ile bu sanayi dalında boy ölçüşmeye kalkışacağı anlaşılmaktadır..."

'Sistem'in Türkiye'den ne istediğinde kuşkusu kalanlar varsa, okudukları şu satırlardan sonra herhalde ayılmışlardır: Türkiye çelik üretmeyecek. Türkiye'nin yılda 20 milyon ton çelik üretimini amaçlaması Amerika'yı hoşnut etmiyor. Hele bu işin kamu sektörünce yapılması tüylerini diken diken etmeye yetmektedir. Çünkü bu takdirde Türkiye kendi kendine yetebilen büyük bir devlet olacaktır, kimseyi de iplemeyecektir. Bunun için değil midir ki, petro-kimya sanayi dalındaki hedeflerimize de bozuluyorlar. Raporda, bu konuda şunlar yazılı:

"... Bunların yanı sıra petro-kimya, gübre ve kimyasal maddeler alanlarında da Türkiye büyük yatırımlarda bulunmaktadır. Büyük devlet kuruluşlarından birisi olan Petkim, Türkiye'yi petro-kimya ürünleri bakımından kendi kendine yeterli olacak bir hale getirmeye çalışmaktadır. (...) Dünya Bankası ise bu tür tesisleri, Türkiye için, fazla sermaye gerektirdiği gerekçesiyle tavsiye etmemekte, yapılmalarına karşı çıkmaktadır."

Uzatmaya gerek var mı, şimdiye kadar bin kere saptadığımız bir şeyi, bir kere daha saptıyoruz: 'Sistem' Türkiye'nin 'pazar' olarak alıkonmasını istiyor, ekonomi alanında onu bağımsızlaştıracak hele büyütecek girişimlere kesinlikle karşıdır. Yıllardan beri IMF de, Dünya Bankası da, Amerika'nın kendisi de Türkiye'yi bu türlü girişimlerden geri bırakmak için bin türlü yol denemiş, bin türlü baskı yapmışlardır. Bunların arasında askeri yönetimlere başvurmak yolu da vardır. Çünkü bakın, aynı raporda ne yazılmaktadır:

"Yunanlı bir diplomat, bize, Demirel'in IMF'nin emirlerini yerine getirmediğini, ancak ordunun yönetimi ele almasıyla bu önlemlerin alınabileceğini söylemiştir."

(8 Ocak 1979)

4

HEY KEMAL PAŞA, HEY...

... Evet, Yunanlı diplomat Amerikan iş çevreleri için çıkan *Executive Intelligence Review*'nun Türkiye hakkındaki 'hizmete özel' gizli raporunda, böyle diyor. Demirel Para Fonu'nun 'emirlerini' yerine getirmiyormuş, onları ancak yönetimi eline alan ordu getirebilirmiş. Bu kadarla kalsa iyi, arkasını şöyle getirmiş o diplomat: "... Oynanan oyun, 1967 yılında Yunanistan'da başarıyla gerçekleştirilmiş ve NATO tarafından planlanmış askeri darbe hareketine çok benzemektedir."

Gerçekte, *Executive Intelligence Review*'nun raporunda vardığı sonuç da aynı doğrultudadır: "... Türkiye'nin bir an önce askeri bir yönetime kayması, Para Fonu tarafından arzulanmaktadır. Nitekim, Türk basınında çıkan bazı haberlerde Londra'nın iş çevrelerinde, Türk Hükümeti'nin (Demirel Hükümeti) Para Fonu'nun önerilerini kabul etmektense borçları için bir moratorium ilân etmeyi tercih ettiği ileri sürülmüştür. (...) Amerikan bankalarının büyük kısmı, Türkiye'nin, Para Fonu'nun önerilerini kabul etmesini istemekte ve ancak bu takdirde borçların yeniden düzenlenip ödenmesinin ertelenebileceğini ileri sürmektedir. Para Fonu'nun önerileri arasında vergilerin büyük ölçüde yük-

seltilmesi (ne tesadüf, vergi tasarıları Meclis'te), gelişme hızının yüzde 8'den yüzde 5'e düşürülmesi (o iş oldu bile), yüzde 75 oranında bir devalüasyon (yüzde 60 kadarını yaptık, daha bir yüzde otuz istiyorlar) ve ithalatın tamamen durdurularak hem kamu, hem de özel sektörün tamamen felce uğraması vardır..." (Eh, ithalatın kısılmasıyla Maliye Vekili övünüyor bile.)

Görünüşe göre Para Fonu, istediklerinden önemli bir bölümüne Türkiye'de askeri yönetim olmadan kavuşmuştur, bu bir anlamda o seçeneğin gündemden çıkarılmasını gerektirir belki ama, Kamu İktisadi Teşebbüsleri olmasa... KİT'lerin temsil ettiği, Mustafa Kemal Paşa'dan kalma o "kamu öncülüğünde çabuk sanayileşme" ilkesi Türk planlamacılarına hâlâ egemen olmasa... Ne var ki, aym raporda zikredilen bir New-Yorklu bankacının dediği gibi, "Türkler çok gururludur, devamlı ithalâtta bulunuyorlar ve bir türlü o kahrolası gelişme programlarından vazgeçmiyorlar."

İşin en güzel yam, daha düne kadar 'sistem'in Türk ekonomisini batıracak önlemleri yutturmak için, yönetimi eline almasını istediği Silâhlı Kuvvetler'in de, ambargodan beri, ufak ufak dışa bağımlı olmaktan çıkacak bir savunma sanayisi oluşturmak yoluna girmiş bulunması. Daha geçen gün konuşmadık mı? Genelkurmay Başkam ne diyor: "Bize gerekli parayı verin, tank da yaparız, denizaltı da, uçak da" demiyor mu? Neyle yapacak, elbette Türkiye'de kamu öncülüğündeki Türk sanayisiyle. Çünkü, Kemal Paşa'nın (Cumhuriyet Ordusunun Başkomutanı'nın) daha o zaman dediği gibi, "Türkiye'deki ecnebi teşebbüslerinin, ecnebi amaçlarının içimizde uyandırdığı kaygılar, bütünüyle ortadan kalkmış değildir", üstelik "bizi aşağı olmaya mahkûm bir halk olarak tanımakla yetinmemiş olan Batı, yıkıl-

mamızı çabuklaştırmak için ne yapmak lâzımsa yapmıştır". Şu halde, Türk Silâhlı Kuvvetleri'nin de, memleketin temel sanayisinin kurulması bitmedikçe, her bakımdan, 'yürek istirahati duymasına' olanak yoktur.

Peki ya sivil yönetim?

İtiraf edelim ki; yıllardır gelmiş geçmiş bütün iktidarlar KİT'leri arpalık gibi kullanmışlar. Verimli ve kârlı çalışmalarını önlemişler, adam kayırmak için en elverişli yer olarak onları görmüşler, teknolojilerini yenilemelerine fırsat tanımamışlar, tek kelimeyle, IMF'nin gri adamlarının gelip de bu kuruluşları 'ekonomik' bulmamaları için ellerinden geleni ardlarına koymamışlardır. Artık aklını başma toplamalıdır politikacılarımız, Türkiye'nin ekonomik egemenliği, birçoğu 'sistem'in tekelleri ve çokuluslu şirketleriyle içli dışlı olmuş bazı özel sektör kuruluşlarından değil, KİT'lerden, KİT'lerin hesaplı çalışması, büyümesi ve gelişmesinden geçmektedir, çünkü "bu devlet, bu ulus ekonomik egemenliğini sağlarsa, o kadar güçlü bir temel üzerinde yerleşmiş ve gelişmeye başlamış olacaktır ki, artık onu yerinden kımıldatmak mümkün olmayacaktır. Zaten, "gerçek düşmanlarımızın bir türlü rıza gösteremedikleri, onaylayamadıkları da budur."

O halde CHP iktidarının ekonomi politikası, 'sistem'le ilişkilerinde KİT'lere uygun göreceği işlem, 'bağımsızlık' ve 'özgürlüğü' konusunda elimize önemli ipuçları verecektir. IMF'nin önerilerini kabul etmektense moratorium ilân etmeyi yeğleyen eski iktidarların, başbakanların uğradığı âkıbet hayli ilginç, hadi onu da ben söyleyeyim, *Executive Intelligence Review*'nun 'hizmete özel' raporundan okuyalım:

"... Daha önce de dış borçlar için moratorium ilân edilmiş, daha önce de Para Fonu buna engel olmak iste-

miştir. 1958 yılında Başbakan Menderes ekonomik durumun çökmek üzere olduğunu ve döviz yedeklerinin sıfıra indiğini görünce, hem bir moratorium ilânına gitmek istemiş, hem de SSCB ile ekonomik bağların gelişmesini arzuladığını belirtmişti. 1960 yılında Menderes bir askeri darbe ile devrilmiş ve yargılanarak idam edilmiştir. 1965 yılında ise Başbakan İnönü borçlar konusunda OECD nezdinde moratorium ilân etmeyi düşündüğünü belirttikten sonra üç hafta içinde düşürülmüş ve iki yıl sonra Para Fonu'nun seçtiği adam olarak ve onun isteklerini yerine getirmek üzere Demirel başbakanlığa getirilmiştir. Ancak Demirel uzun süreden beri gelişme taraftarı işadamlarının ve sanayicilerin baskısı altında bulunmaktadır..."

Rapor bundan sonrasını yazmıyor ama, 12 Mart'ı hepimiz hatırlıyoruz...

Hey Kemal Paşa, hey...

(9 Ocak 1979)

İflasa giden yol

"... Geçmişte, özellikle Tanzimat döneminden sonra, ecnebi sermayesi memlekette 'müstesna' bir yere sahip oldu. Ve bilimsel anlamda denilebilir ki, devlet ve hükümet ecnebi sermayesinin jandarmalığından başka bir şey yapmamıştır. Artık her uygar devlet gibi, yeni Türkiye de bunu kabul edemez. Burası esir ülkesi yapılamaz."

MUSTAFA KEMAL
Şubat 1923

1

TÜRK'ÜN AKLI GEÇ Mİ GELİR?

Yaşıtlarımın çoğundan farklı olarak, ben ilk defa tramvaya İstanbul'da değil, İzmir'de binmişimdir. Üstelik bindiğim tramvay elektrikli değil, atlı idi. Ne o, şaştınız mı? Hiç şaşmayın, İzmir'de, çocukluğumun Karşıyaka'sında, atlı trainvaylar hâlâ saltanatlarını sürdürüyorlardı. İskele'nin önünden, her vapur gelişinde Naldöken'e, Bostanlı'ya ve Soğukkuyu'ya gidip gelen, yazları açık, kışları kapalı, son derece sevimli taşıt araçları. Tramvay yolunda oturanların, vatmanlarla, biletçilerle ahbap olduklarını hatırlarım. İşin tuhafı, öyle çabucak kalkmadı da bu tramvaylar, 40 yılları boyunca görevlerini sürdürdüler. Yanlış hatırlamıyorsam, ortadan silinmeleri 50 yıllarına denk geliyor.

Atlı tramvay ne demek!.. İstanbul, sanırım çok yıllar önce atlı tramvaylarını elektriklileriyle değiştirmişti. Öteki Türk şehirlerindeki çocukları bilmem ama, İzmir çocuklarının bu alanda da, İstanbul çocuklarına oranla bir aşağılık duygusuna düşmeleri olasıydı. Nedeni belli, şehrin Alsancak yöresinde atlı tramvaylar işleye dursun, Güzelyalı'ya (o zamanlar adı Kokaryalı idi)

Konak'tan gıcır gıcır elektrikli tramvaylar kalkıyordu. Tramvay, yaşı elli dolayında olanların belleğinde, şehir hayatının ayrılmaz bir parçası olarak yerleşmiştir. 30'larda, mizah dergilerindeki karikatürlerin çoğu tramvay üzerine idi. Otomobilin pahalı bir lüks, arabanın gittikçe önemini yitiren kıt bir taşıma aracı olduğu dönemde, tramvayın önemini nasıl küçümsersiniz?

Küçümsedik, yalnız küçümsemedik, otobüslerin vızır vızır işlediği bir dönemde, hâlâ raylar üzerinde giden bir taşıma aracına bağlı kalmayı ilkellik saydık, sonunun nereye varacağını hiç düşünmeden, önce tramvaylarımızı otobüslerle, sonra otobüslerimizi özel otomobillerle değiştirme yolunu tuttuk. Meğerse böyle yapmakla dışa bağımlı bir taşımacılık anlayışına yatıyor, ilerde şehirlerimizi trafik sıkışıklığından geçilmez hale getirecek bir 'tarihsel yanlışlığa' düşüyormuşuz. Şimdi öyle söylüyorlar. Elbette doğru bir söz, Türkiye petrol ithâl edemediği gün otobüslerin de, otomobillerin de hurdaya çıkacağı kesin, kesin ya, bunu anlamak için acaba şu son otuz senelik savurganlığı yaşamak mı gerekirdi? Savaş yıllarında, benzin piyasadan çekilince, Avrupa ve Amerika'dan yedek parça gelmeyince, büyük şehirlerimizde insan taşımacılığı kimlerin omzuna kalmıştı hiç mi düşünmediler?

Elbette tramvayların! 40 yıllarında İstanbul'da tramvay olmasaydı, şehir dururdu be! Maçka'dan Taksim'e kadar, bir sabah, bavulumuzu koyacak taksi aramış bulamamıştık; Maçka-Tünel, Maçka-Beyazıt tramvayları ise, sabahın köründen beri görev başındaydılar.

Şimdi büyük şehirlerimizden birinin belediye başkanı çıkıyor, diyor ki, şehir içi trafiğini keşmekeşten, ülke ekonomisini savurganlıktan kurtarmak için tek yol, tramvaya dönmektir; zira, bir kere tramvay petrolsüz

işler, ikincisi yurt içinde yapılabilir, üçüncüsü vagonları çoğaltılarak bir kerede yüzlerce kişiyi bir yerden bir yere götürebilir. Bu başkana göre, Türkiye'nin tramvayı terk etmesi gerçekten tarihsel bir yanılgı olmuştur, eğer bu yanlışlığa düşülmeseydi bugün ne şehirlerimizin iç trafiği böylesine berbat olacaktı, ne de onca dövizimiz çarçur!

Memleketi yönetmek gibi bir iddiası olmayan ortalama vatandaş, bu sözleri duyunca ne hisseder dersiniz? Adamakıllı koyu bir hüzün! Bundan otuz yıl önce, tramvaylarda ısrar etmenin şehir içi trafiğini altüst edeceğini, zira bu araçların az süratli olduklarını, zaten yeryüzünden gittikçe kalktıklarını ileri sürenler de, aynı partinin belediye başkanları idi. Çünkü, yakından incelerseniz göreceksiniz ki, Türkiye'nin tramvaylara veda etmek kararını verdiği tarihlerle, Türkiye'nin Amerika ile sıkı ilişkilere girdiği tarihler üç aşağı beş yukarı aynıdır. Galiba yazmıştım, 1947 Haziran'nda Türkiye'ye gelen bir ikisat heyetinin başkanı, göğsünü gere gere diyordu ki: "Türkiye'ye her şeyden evvel, her türlü kalkınma ilânlarından evvel, yol ve liman lâzım olduğuna inanmak icab eder." O tarihlerde bu sözlerin, siz kalkınmaya boş verin, size satacağımız motorlu araçlar için yol yapın, ihraç edeceğimiz malları indirmek için liman inşa edin anlamına geldiğini sosyalistlerden başka kimse anlamamıştı. CHP'de, sonradan devralan DP de (eski Demokrat Parti) işe şehir içi yolları asfaltlamak, motorlu ve benzinli araçlar için elverişli hale getirmekle başladılar, sonra tramvayları kaldırdılar, arkasından sokaklarımız en iddialı, en lüks, en işe yaramaz, en çok benzin yakan Amerikan otomobilleriyle doldu. Bunu ilerlemek, çağdaşlaşmak sanıyordu bizim yöneticilerimiz. 1950'lerin ilk yıllarında, Avrupa'ya yolum düşüp de oralarda

tramvayların tıkır tıkır işlediklerini görünce ne kadar şaşmışımdır!

Türk'ün aklı geç gelir diye bir atasözümüz vardır, ne kadar doğru!

(18 Ağustos 1978)

2

TEKERLEĞİ YENİDEN KEŞFETMEK

1947 Haziram'nda İstanbul'a gelmiş olan Amerikan İktisadi Heyeti'nin Başkam ne demişti "Siz kalkınmayı filân boş verin, en iyisi yollarınızı yapın" demişti değil mi? Bundan tam bir yıl sonra, 27 Temmuz 1948'de İzmir'de yaptığı bir konuşmada Adnan Menderes DP adına kelimesi kelimesine şunları söylüyordu: "... Milli veya bağımsız diye adlandırılan dış siyaset gerçekte Birleşmiş Milletler'deki demokrasi anlayışından uzaklaşmak demektir."

Oysa, Mustafa Kemal büyük 'Nutku'nun 276. sayfasında daha o zaman bakın ne demişti: "... Bizim vuzuh ve tatbik kabiliyeti gördüğümüz siyasi meslek, 'milli siyaset'tir. Dünyamn bugünkü umumi şartları ve asırların dimağlarda ve karakterlerde topladığı hakikatler karşısında hayale kapılmak kadar büyük hata olmaz. Tarihin ifadesi budur, ilmin, aklın, mantığın ifadesi böyledir. Milletimizin kuvvetli, mesut ve müstakar yaşayabilmesi için, devletin tamamiyle milli bir siyaset takip etmesi ve bu siyasetin iç teşkilâtımıza tamamiyle uygun olması ve ona dayanması lâzımdır. Milli siyaset dediğim zaman kastettiğim mana şudur: Milli sınırlarımız içinde her şeyden önce kendi kuvvetimize dayanarak var-

lığımızı koruyup memleketin iç saadet ve imarına çalışmak!"

Devletin kuruluş felsefesi budur, İnönü/Bayar takımının 1947'de başlayarak, ülkeyi getirdikleri yer neresidir, onu da biliyorsunuz. Oysa, bizzat İnönü uzun başvekillik yıllarında, harıl harıl, Mustafa Kemal'in özetlediği bu ulusal siyaseti uygulamak için uğraşmış, 'ulusal sınırlarımız içinde her şeyden önce kendi gücümüze dayanarak varlığımızı koruyup, memleketin gerçek mutluluk ve imarına' çalışmıştır.

İlk Cumhuriyet hükümetlerinin ulusal siyasetlerinin başlıca odaklarından birisi demiryolu siyaseti idi. Bizim çocukluğumuz 'demir ağlarla ördük anayurdu dört baştan' efsanesi içinde geçmiştir. Mustafa Kemal her Meclis'i açış konuşmasında sorun üzerinde ayrıca durur, o yıl boyunca hangi şehirlere ulaştığımızı halka müjdelerdi. Öyle ki, demiryolu demek bir yerde uygarlık, bir yerde mutluluk, bir yerde bağımsızlık demek oluyordu. Sonra, Amerikalılar geldiler, Türkiye Menderes'in ağzından, 'milli siyaset'in Birleşmiş Milletler ilkelerine uymadığını ilân etti ve demiryollarımız talihine terk edildi.

Sorumlu bakan şimdi çıkmış diyor ki, karayolları taşımacılığı ülkemizi geniş ölçüde dışa bağımlı kılmakta, pahalıya gelmektedir, demiryollarımızın yenilenmesi ve yenilerinin yapılması zorunludur: Ülkeyi kuzeyden güneye, doğudan batıya yeni demiryollarıyla katedeceğiz. Bu ekonomimiz için de gereklidir, savunmamız için de!

Tekerleği yeniden keşfetmek değil de, nedir bu?

Doğrusu istenirse Türkler demiryoluna öncelikle savunma yüzünden ilgi duymuşlardır. Abdülhamit, Anadolu Demiryolu Kumpanyası'na da Bağdat Demiryolu Şirketi'ne de (her ikisi de yabancı idi, Türkiye'yi sömürgeleştirmek amacım güdüyordu), emperyalizmin kışkırt-

tığı isyan bölgelerine çabuk asker sevk etmek için izin vermişti. İsmet Paşa ise, anılarında demiryolunun önemi konusunda şunları yazıyor:

"... Ben Kafkas muharebelerinde esaslı bir kanaat edinmiştim: Yeni harblerin modern ordularının, demiryolsuz menzil hatları ile idaresi mümkün değildir. Daha 1870'den beri bu hakikat meydana çıkmış ve strateji nazariyatına, temel prensiplerden biri olarak geçmişti. (...) Gene bunun gibi İstiklâl Harbi'nde Kafkas Cephesi'nden Eskişehir'e getirdiğiniz topları kaç ay beklediğimi hiç silinmeyecek bir derinlikle hafızamda taşırım. İstiklâl Harbi'nden sonra takib ettiğimiz şimendifer politikası, iktisadi ve içtimai sebepler yanında, askeri zaruretlere dayanmış ve seferlerin canlı hatıraları bizde hiç gevşemeyen bir etken olmuştur."

Mustafa Kemal ise 1 Kasım 1937'de (ölümünden bir yıl önce) hâlâ demiryolu başarılarımızla şöyle övünüyordu:

"... Demiryolları bir ülkeyi medeniyet ve refah nurlarıyla aydınlatan kutsal bir meşaledir. Cumhuriyet'in ilk senelerinden beri dikkatle, ısrarla üzerinde durduğumuz demiryolları inşaat siyaseti, hedeflerine ulaşmak için, durmadan ve başarı ile tatbik olunmaktadır. Doğu ve güneyde Sivas, Diyarbakır gibi büyük menzillere varan hatlar, geçen yıl içinde Sivas/Malatya iltisakıyla birbirine bağlanmıştır. Zonguldak'a varmış olan hat dahi bu zengin kömür havzasını iç vatana bağlamış bulunuyor. Sivas'tan sonra doğuya doğru uzayıp gitmekte olan hat da, ilk menzili Divriğ'e varmıştır. Bu kol önümüzdeki yıl Erzincan'a ulaşmış olacaktır. Diyarbakır'dan doğuya uzanacak hattın da inşaatına başlanmıştır. Şark Demiryolları'nı (yabancılardan) satın alınış olduğumuzu bilirsiniz. Güneyde Nusaybin'e giden hattan başka yurt içinde bü-

tün demiryollarının idare ve işletmeleri Cumhuriyet Hükümeti'nin elindedir." (Alkışlar...)

Cumhuriyet'i kuranların 'milli siyaset'i bu idi, sonradan kendilerine 'milliyetçi' diyenler ise, bu siyasetin Birleşmiş Milletler'in ilkelerine uymadığım ilân edip, Amerikan siyasetini benimsemişlerdi. Şimdilerde, yaptıkları yanlışın vehametini anlar gibiler ama, bunun hesabı onlardan sorulmayacak mı?

(19 Ağustos 1978)

3

'İFLASTAN BAŞKA ÇIKIŞI OLMAYAN YOL...'

Krediyle iş görmek, yâni borçlanmak, kapitalizmin mayasmda var. Bir ülke kapitalist uluslararası ticaret düzeni içindeyse, borç da verir, borç da alır. Sorun bu ilkede değil. Kapitalizmin emperyalist aşamasmda, gelişmiş devletler daha az gelişmiş olanlara, öyle koşullarla kredi açar, borç verirler ki, bu, gerçekte o ülkelerin önce ekonomisini, sonra bağımsızlığını teslim almaları anlamına gelir. Kredı verip bir ticaret kurumunu kurtarabildiğin gibi, batırabilirsin de, herkesin bildiği bir şey değil mi bu? Bazı firmaların, diğer bazı firmaları ele geçirmek için, onlara aşırı derecede kredi açtıkları görülmemiş şey midir allahaşkma? İşte ülkeler arası ilişkilerde de böyle oluyor: Bir ülke öteki ülkeyi kalkmdıracağım diye öylesine borçlandırıyor ki, sonunda borçlanan alacaklısmm tutsağıdır.

Bunlar genel lâflar, ama doğru lâflar, Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı ortalarına kadar ödediği Osmanlı borçları, Batılı emperyalist sistemin Osmanlı'yı teslim

almak için kullandığı en etkili ve geçerli ekonomik araçlardı. Osmanlı'nın kapitalist ekonomi düzeninden bir şey anlamayışı, bu yüzden de borçlanma politikasına balıklama dalışı ötekilerin işini kolaylaştırıyor. İlkokullarda bile okutulmaz mı, padişahlar yabancılardan aldıkları borç paraları sefahatla yediler diye, doğru tarafı çok: İçlerinde saray yaptıranı da vardı, başka türlü çarçur edeni de.

Bakın Parvus Efendi, bu konuda ne diyor: "... Türk Hükümeti, bir kere borçlanmaya başlayınca, önceleri borçlanmamakta gösterdiği aşırılığı, hesapsızca ve ihtiyatsızca borçlanmak suretiyle yine göstermiştir. Durum, her para verenin ileri süreceği her koşulu kabul etmeye kadar varmıştır. Borçların bütçe üzerindeki ağırlığı, borç faizlerinin ancak yeni borç sözleşmeleri yapmak suretiyle ödenebildiği kesinlikle dikkate alınmamıştır. (...) Türkiye'nin Avrupa Bankaları'na ödediği faiz oranı yüzde 15-20'den aşağı değildi. Böyle bir mali politikanın iflas etmesi zorunluydu."

Etmiştir de.

Hesabı yapan A. Heidborn, *Türkiye Maliyesi* adındaki eserinde şunları yazıyor: "1874/75 yılı bütçesinde 25.000.000 Osmanlı lirası gelir gösterilmiştir. Olmayan bir rakamdır bu. Gerçek gelir 17.000.000'dur. Bundan devletin dış borçları için de 13.000.000 ayırmak gerekir. Dolayısıyla hükümete, yönetim ve başka devlet harcamaları için gerçekte ancak 4.000.000 lira kalır." Bozdur bozdur, harca.

Parvus Efendi, 1854/1874 arasında Osmanlı Devleti'nin borçlarını hesaplamış, şu müthiş sonucu buluyor: Borçlanılan miktar: 5.297.676.500 Frank, buna karşılık ele geçen miktar: 3.012.884.714 Frank. Parvus Efendi'nin yorumu da şu: "... Ele geçen paranın, dev-

lete borç olarak yükletilen paradan, banka, komisyon ücretleri ve başka birtakım giderlerin düşülmesiyle, borç alman 5.297.676.500 Frank'tan ancak yarısının, yâni 2.700.000.000 Frank'ın kullanılabilecek durumda olduğu anlaşılır. Dolayısıyla Osmanlı Devleti'ne 2.500.000.000 Frank havadan borç yüklenmiş olmaktadır. Yâni devlet beş santimini bile alamadığı parayı ödemek yükümlülüğüne sokulmuştur."

Böyle bir çıkmaza girilince ne yapılır, 'çamura yatılmaz' mı, Osmanlılar da öyle yapmışlar: Borçları ödemiyorlar. Gürültü kıyamet. Zamanın Düvel-i Muazzama'sı Osmanlı'nın tepesine üşüşüyor, ödersin, ödemeye mecbursun, şöyle asarız, böyle keseriz diye. Haklılar mı, dışardan bakarsan öyle gibi, borçlanan Osmanlı, borcunu ödemeyen de O, elde sözleşmeler var, alacaklı olan elbette alacağını isteyecek. Gerçekte ise, Avrupalı Osmanlı'yı dolandırmış, iyice altmış altıya bağlamış. Parvus Efendi bunu da açıkça yazıyor:

"... Sonraları Türkiye ödemeleri durdurduğu zaman bütün Avrupa gürültü ve öfkeye boğulmuştu. Ancak yukarki rakamlar göz önüne alınırsa bu gürültü ve öfkenin, Osmanlıların güç durumlarından, Osmanlı memurlarının düşüncesizlik, acemilik ve ihanetlerinden yararlanan Avrupa maliyecilerinin her türlü açgözlülük sınırını aşması demek olduğu sonucuna kolayca varılacaktır..."

Parvus Efendi, sanki nice yıllar sonra yeniden aynı yollardan geçeceğimizi sezmiş gibi sözün burasında bir de nasihat veriyor ki, çerçeveletip Maliye Bakanı'nın başucuna asmak gerekir sanırım.

"... Finans dünyasıyla ilişki kurulacağı zaman, geçirilen bu tecrübeyi daima dikkate almak gerekir. Borsa işlemleri ve banka politikası, Türkiye'yi iflastan başka çıkışı olmayan bir yola sürükleyecek güçtedir. Hem de

paldır küldür ve sorumlu kişilerin ruhu bile duymadan girilen bir yola..."

Bunları niye anlatıyorum, biliyorsunuz. Tarım ürünlerinin rehin edilmesi sorunu, yakın tarihimizde yaşadığımız dramlara ne kadar benziyor. Üstelik, Anka'nın verdiği bir habere bakılırsa, olayın ayrıntılarından Başbakan'ın haberi bile yokmuş. Alacaklı Wells Fargo'ya tanınmış ayrıcalıkların, yeniden gözden geçirilmesine çalışılıyormuş. Anlaşmanın sakıncaları giderilecekmiş, vs. vs. Şimdi gel de Parvus Efendi'ye hak verme, ne demiş adam, 'paldır küldür, sorumlu kişilerin ruhu bile duymadan, ülkeyi iflasa götürecek bir yola girersiniz' dememiş mi?

Osmanlı, iflasını Muharrem Kararnamesi ile ilân etmişti. (1881)

(31 Ocak 1979)

4

ELİNİ VERİRSİN, KOLUN GİDER

Mustafa Kemal'in, yeni Türkiye devletinde neyi nasıl yapmamak gerektiğini saptamak için kullandığı yöntem, basit fakat etkileyiciydi: Osmanlı'nın yakın tarihine bakardı. Cumhuriyet'in, Mustafa Kemal döneminde, yabancı sermayesinden ve yabancı borçlarından, yılandan kaçar gibi kaçması, boşuna mıdır sanırsınız?

Osmanlı'nın yıkılışını kolaylaştıran ekonomik çözülüşün kökeninde, İngiltere ile yapılan 1838 Ticaret Anlaşması'nın bulunduğunu, işin uzmanları sık sık söylemiştir. Bu anlaşma, Osmanlı ekonomisini yabancılara teslim ediyordu. Şimdi de benim söylememin hiçbir an-

lamı yok, ama 1835'te, yâni daha anlaşmanın imzalanmasından üç yıl önce Türkiye'ye askeri uzman olarak gelen Von Moltke şunları yazıyordu: "... Ticaret, yabancı malların yerli hammaddelerle değiştirilmesinden ibaret. Türk, hammaddesini kendi yurdunun yetiştirdiği bir okka işlenmiş kumaşa karşılık, on okka ham iplik veriyor. (...) Başkentin yakınında uçsuz bucaksız yerler bomboş durur, hükümet Odesa'dan buğday alır. Topraklar, ormanlar, sular olduğu gibi duruyor. Türkiye'nin bütün ticaretinin, kendi yasalarının himayesi altında yaşayarak, bu devletin içinde bir sürü devlet yaratan yabancıların elinde olması bundan. Türkiye hammaddelerini yabancı ülkelere sattığı halde, elde ettiği para ile yabancı endüstri ürünlerini ödeyip alamıyor. Para kurunun durumu, paranın değerini düşürmek gibi hazin önlemlere bundan ötürü başvuruluyor."

Edward Michelsen adındaki bir İngiliz yazarı da, o zamanki Türk/İngiliz anlaşmasının etkilerini incelerken, şunları saptamış: "... Diğer taraftan, eskiden Türkiye'de yetişen ve yabancı memleketlerde büyük ünü olan Türk endüstrisinin birçok kolları şimdi mahvolmuştur. Bunlar arasında pamuklu endüstri gelir ki bugün tamamiyle İngiliz endüstrisi tarafından sağlanmaktadır. Şam'ın çelik bıçakları, Kıbrıs'ın şeker endüstrisi, İznik'in çini endüstrisi, Teselya'nın Türk kızılı iplik boya endüstrisi hep yok olmuştur. Bütün bu endüstri kollarının bugün bu topraklarda artık izi bile kalmamıştır."

Bunlar 1853'te yazılmış, anlaşmadan yirmi yıl kadar sonra, gördünüz mü Batıya açılmayı Batılılar nasıl anlatıyor?

Peki ya bizimkiler?

Niyazi Berkes, Lütfi Tarihi'nden şu ilginç bölümü aktarır: "... O muahede ile tekel usulü kalktı ise de ye-

rine yabancı tekeli geldi. Osmanlı ülkesinde yabancılar hırdavatçılığa kadar girdiler. Yüksek devletin tebaasının esnaflığı ve ticaretini, yabancılar adım adım ellerine aldılar. İç endüstri bütün mahvoldu. Avrupa emtiası revaç bularak, kalan paramız da Avrupa'ya çekilip gitti."

İbret gazetesinde, 'Sanat ve Ticaretimiz' başlıklı bir yazıda ise, hal-i pürmelâlımız, birkaç satırla şöyle çizilmiş: "... En sonunda esnafımız, tüccarımız, uşaklığa, kolculuğa dökülmekten başka çare bulamadılar. Milyonlarca kapitale birkaç torba bakır beşlikle nasıl karşı durulabilirdi? Yeni eğitimin uygulanışının özü diyebileceğimiz Avrupa fabrikalarına, kırık çürük birkaç edavatla nasıl karşı konulabilirdi?"

Şimdi, durumu toparlayalım: Bir yandan, yabancı sermayesini içeriye buyur etmişiz, o gelişmiş teknolojisi ve hızlı yayılma gücüyle iç pazarımıza yerleşmiş, böylece iyi kötü var olan endüstrimizi yıkıp, tüccarımızı perişan etmiş. Bir yandan, ekonomimiz ve maliyemiz gittikçe bozulduğundan, dış borçlanmalar yüksek faizlerle birbiri üzerine binerek, dengemizi altüst etmiş. Yabancı sermayenin ve yabancılardan alman borçların, Osmanlıları çeyrek yüzyılda getirdiği yer, iflasın tam kendisidir.

Muharrem Kararnamesi işte bunun üstüne geliyor, hem ne geliş. Parvus'a göre, daha önce devletin Galata bankerleri ve Osmanlı Bankası'yla olan ilişkilerinde geçerli olan bazı usuller, bu kararname ile Avrupa finans kapitaline de tanınıyor, böylece devlet gelirleri alacaklıların ya yönetimine bırakılıyor, ya da onlara kiralanıyordu. Bundan Düyun-u Umumiye adıyla bildiğimiz korkunç örgütün ortaya çıktığını söylemiştim sanırım. Osmanlı Hükümeti, yabancılara borçlarını tahsil ede-

bilmeleri için, tütün ve tuz tekel gelirlerini, bunların yanı sıra damga pulu resmini, alkollü içkiler resmini, İstanbul ve daha bazı bölgelerin balık resmini, birçok yerin ipek öşrünü, tömbeki resmini rehin ediyordu.

Pratikte Düyun-u Umumiye idaresi geniş kapsamlı bir örgüt olarak ortaya çıkmış, devlet maliyesinin yanında, ona paralel, ondan güçlü bir örgüt olarak çalışmıştır. Hem de, 'Avrupa diplomasisinin, özel bir şirket değil de, sanki kendi temsilcisiymiş gibi davrandığı' bir örgüt olarak.

Şimdi sözü yine Parvus Efendi'ye bırakıyorum: "... Ülkenin her yanında şubeler açarak, binlerce memuruyla koskoca bir örgüt oluşturan Düyun-u Umumiye'nin, bu örgüte dayanarak devlet gelirinin büyük bir bölümünü kendi pençesine düşürmemesi olanaksızdı. (...) Bu yolda yürümenin ne tür sonuçlar verdiğini iyice kavrayabilmek için, aşağıdaki sayılara bir göz atalım: 1882/83 yılında devlet gelirleri Düyun-u Umumiye yönetimine girdiği zaman, örgütün yönetimi altındaki geliri; 2.522.498 Osmanlı lirasından ibaret iken, bu sayı 1911/12 yılında 8.258.292 liraya ulaşmıştır. (Artış oram yüzde 288.)"

Gel de Kemal Paşa'nın dediklerini hatırlama: "Evvelce Türkiye'deki ecnebi teşebbüslerinin, ecnebi amaçlarının içimizde uyandırdığı kaygılar bütünüyle ortadan kalkmış değildir. Bazen aşırı derecede kuşkulu davranıyorsak, bize çok pahalıya mal olan özgürlüğümüzü kaybetmek konusundaki korkumuzdandır. (29.10.1923)

(1 Şubat 1979)

'Müdafaa-i hukuk'

"... Biz Batı emperyalistlerine karşı yalnız kurtuluş ve bağımsızlığımızı korumakla yetinmiyoruz. Aynı zamanda, Batı emperyalistlerinin, güçleri ve bilinen araçlarıyla, Türk milletini emperyalizme araç olarak kullanmak istemelerine engel oluyoruz. Bununla bütün insanlığa hizmet ettiğimize inanıyoruz."

MUSTAFA KEMAL
20 Haziran 1920

1

ORDU KEMAL PAŞA'NIN ORDUSU İSE...

Geçen gün yeri düştü, Genelkurmay Başkam, Ordu'nun asıl görevi vatanın savunmasıdır gibi bir söz etti, helâl olsun! Diyeceksiniz ki bundan daha tabii ne olabilir? Şu son yirmi beş yılın olaylarını bir hatırlarsanız, kazın ayağının pek de öyle olmadığını hemen fark edeceksiniz! Türk Silâhlı Kuvvetleri, isteyerek istemeyerek birkaç kere politikaya bulaştırılmıştır; bu bir dram, üstelik bu iş Atatürk ve Atatürkçülük adına yapılmıştır, bu da ikincisi.

Yıllardır yazarım, Gâzi Mustafa Kemal'in ordu anlayışı, politika anlayışı ile hükümet darbelerini, askeri müdahaleleri bağdaştırmak olanak dışı bir şey! Biraz tarih bilen birisi, yakın tarihimizde bu türden darbelere, müdahalelere hevesli olanların, ittihâtçılar olduğunu, Mustafa Kemal Paşa'nınsa başından itibaren bu eğilime karşı çıktığını bilir. Ben bazı kitaplarımda (*Faşizmin Ayak Sesleri, Hangi Sol*) konuya epeyce daldım, kendime göre açıklamalara giriştim, sorunun tam anlamıyla aydınlığa çıktığını sanmıyorum, fikrim odur ki İnönü toplumu hayranları, askeri demokrasi tutkunları, işler istediği gibi gitmedi mi konuyu sık sık gündeme getir-

mekte, işin garibi, bunu yine Atatürkçülük adına yapmaktadır.

O halde daha bir zaman tartışacağız.

Ali Fuat Paşa (Cebesoy), Şevket Süreyya'ya yazdığı bir mektupta İttihât ve Terakki Cemiyeti içindeki faaliyetlerini anlatırken, Mustafa Kemal'le onun, ülkenin önemli sorunlarına dikkati çektiklerinden dolayı 'cemiyet rüesası' tarafından sevilmediklerini söyler, arkasını şöyle getirir:

"... Bu meseleleri ortaya koyduğumuz zaman aramızda ihtilâf çıktı. Bunun üzerine bizi Selanik dışında rehberlik vazifesine verdiler. Ben Selanik'le Manastır, Mustafa Kemal de Selanik'le Üsküp arasında, rehberlik işlerimizi yapıyorduk. Fakat Hürriyet'in ilânından sonra, aramızdaki ihtilâf da arttı. Mustafa Kemal, cemiyetle meşgul olan subayların ya orduyu bırakmalarını, ya cemiyetten büsbütün ayrılmalarını istiyordu..."

İttihât ve Terakki Cemiyeti, esasında bir zabitler komitesiydi, Mustafa Kemal ise görüldüğü gibi daha 1900'lerde ordunun politikaya bulaştırılmasına karşı çıkmıştı. Sene 1909, Selanik'te İttihât ve Terakki'nin ikinci büyük kongresi toplanıyor. Mustafa Kemal Trablusgarp delegesi olarak kongreye katılmaktadır. Tevfik Rüştü Aras'ın hatıralarına göre, Mustafa Kemal'in ortaya attığı ve genel kurulun epeyce tartıştığı tez ise şu:

"... Ordu mensupları cemiyet içinde kaldıkça hem parti kuramayacağız, hem de ordumuz olmayacaktır. Mensuplarının pek çoğu cemiyet azası olan III. Ordu tam manasıyla modern bir ordu sayılmaz. Orduya dayanan cemiyet de millet bünyesinde kök salamamaktadır. Bunun için bir an evvel, cemiyetin muhtaç olduğu zabitleri veyahut cemiyette kalmak isteyen ordu mensuplarını, istifa suretiyle ordudan çıkaralım. Bundan son-

ra zabitlerin ve ordu mensuplarının, herhangi bir siyasi cemiyete girmelerine mâni olmak için kanuni hükümler koyalım."

Kemal Paşa'nın askerin siyasete bulaşmasına karşı olduğu bundan daha açık bir şekilde söylenebilir mi?

Ama iş büyür, tartışmalar genişler, Şevket Süreyya'ya göre "bu hususta Edirne'de II. Ordu'daki cemiyet mensuplarının da fikirlerini almak için heyet gönderilmesi kararı bu tartışmalar sırasında alınmıştır" ve Mustafa Kemal Bey'in fikirleri şu biçimde özetlenebilir:

"a/ Cemiyetin bir siyasal parti haline getirilmesi. b/ Ordunun politikaya karışmaması. c/ Cemiyetle masonluk arasında bir ilgi kalmaması. d/ Cemiyetin içinde eşitlik olması. e/ Hükümet işleriyle din işlerinin birbirinden ayrılması."

İttihât ve Terakki ileri gelenleri, Mustafa Kemal'in fikirlerine itibar etmezler, etmezler de ne olur, ordu boğazına kadar politikaya dalar, Balkan Savaşı patlayınca rezil olur. Osmanlı, İttihât ve Terakki'nin bu hatasım ne kadar ağır ödemiştir bilir misiniz? Ahn size bilanço:

"... Görüşleri ne yazık ki doğru çıkmıştı. Siyaset kumanda kadrosunu parçalamıştı. Moral noksanı birlikleri başıboş kümeler haline getirmişti. Stratejik hatalar ve tedbirsizlikler de harbi kaybettirmişti. Vatanın en güzel parçaları elden gitmişti. Hem uğrunda o kadar çalışılan 23 Temmuz ihtilâli başarısından sonra ve hepsi hepsi ancak 4-5 yıl içinde karşılaşılan kayıplar düşünülürse, bilanço ne kadar feci idi! Zaten ve fiilen elden çıkmış olmakla beraber Bulgaristan Doğu Rumelisi'nin, Bosna Hersek'in Girit'in kaybı, Trablusgarp-Bingazi'nin İtalyanlara geçişi, şimdi de Doğu Trakya'dan gayri bütün Avrupa Türkiyesi'nin ebediyyen kaybı... Bu ne baş döndürücü bir tablo idi."

Peki siz, askerin politikaya girmemesi gereğini savunmuş, girince öngördüğü belâlara uğradığımızı görmüş Mustafa Kemal gibi bir adamın, kendi kurduğu devlette bunun aksini isteyip savunabileceğine nasıl inanırsınız?

(24 Temmuz 1977)

2

KOMİTACI DEĞİL, KONGRECİ

Mustafa Kemal'in ordu anlayışı, politikayla ilişkisi konusundaki düşünceleri, Silâhlı Kuvvetleri politikaya çekmek, partiler arasındaki çekişmelere karıştırmak amacına elvermez de; devrim anlayışı, tepeden inmece askeri darbe devrimciliğine elverir mi?

Asla ve kat'a!

Hiç unutmayınız, 19 Mayıs'ta Anadolu'ya geçen Paşa, 9. Ordu Müfettişi sıfatını taşımaktadır, daha önceden Karabekir Kâzım Paşa'yla, Cebesoy Ali Fuat Paşa'yla ülkeyi düşmandan temizlemek, gerekirse Anadolu'da bir harekâta başlamak için 'mutabık' kalmıştır. Hadi başka türlü söyleyeyim, Mustafa Kemal, istese, Anadolu harekâtını paşalar arası bir cunta, subaylar arası bir devrim komitası olarak kurup geliştiremez miydi? Pekâlâ yapar geliştirirdi. Üstelik, o zamanki orduda bulunan İttihâtçılık geleneği elverişliydi buna.

Yapmamıştır. Komita fikri yerine kongre (şûra) fikrini benimsemiş, askeri bir hareket yerine halk hareketi fikrini uygulamıştır. İttihâtçılar ne yapmışsa, o tersini yapar. Halktan delege çağırır, bunları toplar, Müdafaa-i Hukuk için kararlar alınmasını sağlar, milli müca-

delenin başlarında; üstelik bu örgütlerin silâhlı eylem kanadı da düzenli ordu değil, Kuva-yı Milliye Milisleridir, yâni silâhlanmış halktır. Kongreler, olağan gelişmeleriyle Büyük Millet Meclisi'ne, Kuva-yı Milliye de Büyük Millet Meclisi Ordusu'na dönüşür. O ki komutandır, o ki hareketin ruhudur, beynidir, her şeyidir, kurduğu orduların başkomutanı olmak için Meclis karşısına çıkar, yetki ister, nefes tüketerek zar zor alır. Ne mecburiyeti vardır birader, paşalar nasıl olsa ondan yanaydılar, cart diye başkomutanım dese kim hayır diyebilecekti, demez ama, neden demez, çünkü egemenliğin kayıtsız şartsız halkta olacağı bir devleti kurarken, önce kendisi herkesin uygulamasını isteyeceği bir ana kurala uymazlık edemezdi.

Uymuştur. Onu Türkiye Büyük millet Meclisi ordularının başkomutanı yapan Türkiye Büyük Millet Meclisi olmuştur.

Hadi bir anımı anlatayım: 12 Mart ertesinde, *Demokrat İzmir*'de bir âdet çıkardım; Kemal Paşa'nın bir resmini her gün yayımlıyor, altına da demokrasi, özgürlük, cumhuriyet, ordu, askerlik konularından seçilmiş sözlerini koyuyordum. Sıkıyönetim komutanını en çok bu rahatsız etti. Neden? Kemal Paşa'nın sözleri, Cumhuriyet'in Silâhlı Kuvvetleri'ni kesinlikle Cumhuriyet'in sınırlarını ve güvenliğini savunmakla görevlendiren sözlerdir, emperyalist sistemin telkinlerine uyarak ülkenin içinde bir işgal ordusu görevini üstlenmesini öngörmez.

Söz temsili, şu dedikleri: "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin ordusu istilalar yapmak veya saltanatlar yıkmak ve saltanatlar kurmak için şunun bunun elinde alet-i ihtiras olmaktan münezzehtir. İnsanca ve müstakil yaşamaktan başka gayesi olmayan milletin aynı mefkûre ile mütehassis ve yalnız onun emrine tabi ve sadık

öz evlatlarından mürekkep muhterem ve kıymetli bir heyettir." (Nisan 1922)

Ya davranışı? 1924 Ekimi'nde başımız derttedir, Hakkari bölgesinde ordu Nesturi 'tedibatı ile meşgul', İngiltere Ankara'ya ültimatom veriyor, Meclis olağanüstü toplantıya çağrılmıştır. Kemal Paşa *Nutuk*'ta diyor ki: "İngiltere'nin ültimatomuna malum olduğu veçhile cevap verdik. Harb ihtimalini göze aldık. İşte bahsettiğimiz zevat bu müşkül anda, bir ecnebi devletin bize hücum edebileceği zamanda, kendilerinin de bize taarruz ve hücum ederek hedeflerine sühuletle vasıl olabileceklerini tahayyül ettiler. Muharebeye hazır ve âmâde bulundurmak zorunda oldukları ordularını başsız bırakıp vaktiyle hazzetmediklerini ifade eyledikleri politika sahasına şitap ettiler."

Burada acı acı eleştirdiği kişiler, Karabekir Paşa gibi, Ali Fuat Paşa gibi Milli Mücadele arkadaşlarıdır. Meclis'te ona ve Cumhuriyet'e karşı, politikacıların çevirdiği bir entrikaya araç olacak bir görüntü verirler. Kemal Paşa derhal Genelkurmay Başkam Fevzi Paşa'ya ve aym zamanda milletvekili sayılan öteki ordu komutanlarına başvurarak, ya milletvekilliğini, ya komutanlığı tercihlerini ister, ikisinin bir arada bulunamayacağından emindir. Onun daha 1909'da bu düşüncede olduğunu bilmiyor muyuz? Sonuç istediği gibi olmuş, komutanların çoğu milletvekilliğinden ayrılmıştır, tereddüt edenler de milletvekilliğini seçmiş sayıldılar.

Kemal Paşa'nın sonucu verdiği satırlar, Cumhuriyet ordusunun siyaset kulisinden uzak durması konusunda açık direktiflerdir:

"Efendiler, mebus olan Erkan-ı Harbiye-i Umumiye Reisi ve kumandanlar, orduda siyasetle alâkadar unsur bulunmasındaki mahsuru takdir ederek, bu baptaki

teklifimi hüsnü telakki ve bana fiilen itimatlarını izhar ettikten sonra Cevat ve Cafer Tayyar Paşaların müfettişlik ve kumandanlıkta kalmaları caiz görülemezdi. Binaenaleyh derhal askeri vazifelerine hitam verildi."

İyi okudunuz değil mi? 'Derhal askeri vazifelerine hitam verildi' diyor. Bir de Atatürk böyle isterdi diye, yıllardır masal dinliyoruz. Ne de öyle istermiş ya!

(25 Temmuz 1977)

3

M. KEMAL'İN 'ULUSAL SAVUNMA' ANLAYIŞI

Osmanlı, 17. yüzyılın sonundan, 18. yüzyılın başından itibaren (Karlofça Barışı, 1699) aralıksız gerilemiştir. Müttefiklerin Damat Ferid Hükümetine imzalattırdıkları Sevres Antlaşması, bu gerilemeyi Anadolu'da sürdürüyor, devleti birkaç ilden ibaret ufacık bir beyliğe dönüştürüyordu. Biz kefeni yırtıp Türkiye Cumhuriyeti'ni kurduğumuz için pek aldırmayız, bir anlamda Kurtuluş Savaşı, padişahlığa ve halifeliğe karşı da sürdürülmüş, 'demokratik devrim' özellikleri olan bir savaştır, gel gör ki Müslüman dünyası olayı böyle görmez. Osmanlı'nın Avrupa içlerinden adım adım Anadolu içlerine gerilemesi, aynı zamanda, öteki İslâm ülkelerinin, adım adım, emperyalizmin (hepsi de Hıristiyan ülkeleridir) boyunduruğuna düşmesiyle koşut olduğundan, bunda İslâm'ın Hıristiyanlık karşısında genel bir gerilemesi olarak görür. Bu nokta önemli, iyice kavramak lâzım. Bu nokta kavranmazsa, ne Kurtuluş Savaşı sırasında Hind Müslümanlarının Anadolu hareketine gös-

terdikleri yakınlık ve yardım gerçek yerine konabilir, ne de Kıbrıs çıkartmasının çevremizdeki Müslüman ülkelerde uyandırdığı heyecan. Her iki harekette de, öteki Müslüman ülkeler, Hıristiyanlık karşısında yüzyıllardır gerileyen İslâm'ın tekrar kükremesini, ayağa kalkmasını görmektedirler.

Bunları niye anlatıyorum? "Her şeyden önce kendimize güvenmeliyiz" diye bir lâf ettim, 'kendimize'nin üzerine özellikle bastım ya, ona geleceğim. Yeniler bilmez, Cumhuriyet ilk nesillerini ısrarlı bir 'güven aşılama' kampanyasıyla yetiştirmiştir. Sonraları çoğumuzun alay ettiği, 'Bir Türk dünyaya bedeldir', 'Türk öğün, çalış, güven' vs. gibi sloganlar, Mustafa Kemal tarafından bilinçli olarak ortaya atılıyor, bununla, yüzyıllardır birbirini izleyen sürekli yenilgilerin bunalttığı Türk insanının başını dik tutmasını öğrenmesi amaçlanıyordu. Çünkü Mustafa Kemal Paşa bir şeyi iyi anlamıştı: Bağımsızlıkla bir ulusun kendine güveni arasındaki ilişkiyi. Kendilerine güvenemeyen uluslar, öteki ulusların oyuncağı oluyorlardı.

Şu sözler onundur: "Benim kanaatim o idi ve o oldu ki, dünyada insan diye yaşamak isteyenler, insan olmak niteliklerini ve güçlerini kendilerinde görmelidirler. Bu uğurda her türlü özveriye razı olmalıdırlar. Yoksa bizi hiçbir uygar ulus onların kendi arasında ve çizgisinde görmek istemez."

Belki hiç beklemiyordunuz ama, söz dönüp dolaşıp Türkiye'nin 'kendi' atom bombasına, 'kendi' savunma sistemine gelecek. Hani şu Atatürkçülükten dem vuran politikacılar var ya, son otuz yıl içinde Mustafa Kemal'in savunma anlayışını terk etmiş, tam karşıtını yapmışlardır. Açıklaması çok kolay, Mustafa Kemal için yabancı komutanların işin içine karışacağı 'ulusal' bir sa-

vunma olamaz. Bütün harb-i umumi boyunca Alman genelkurmayı ile Alman generalleri ile dalaşmış durmuştur. Savaşın en tumturaklı bir ânında, zamanın Dışişleri Bakanı'na demiştir ki: "... Bana bir şey önerdiniz ki ben onu yapamam. Başkomutanlığım vekâletine ve onun genelkurmayına başvurmak ve tereddütlerimi gidermek... Beyefendi, farkında değil misiniz ki, artık bu memlekette ulusal bir genelkurmay heyeti yoktur, bir Alman genelkurmayı vardır, o Alman genelkurmayı ki, ilk iş olarak, benim gibi dik başlı bir askeri ordudan çıkarmak kararı verdi. Beni o heyete mi gönderiyorsunuz?"

Fâlih Rıfkı'ya yazdırdığı anıları okuduysanız, yabancı denetiminden ne kadar irkildiğini, ülkenin ve ordunun ne kadar 'kendisine' güvenmesinden yana olduğunu görürsünüz. Konuyla ilgili olarak, Enver Paşa'yı ve arkadaşlarını bakın nasıl eleştirmiş, görüşlerini nasıl belirtmiştir:

"... O (Enver) ve arkadaşları zaten daha önce Türk ulusunu uygunsuz duruma sokmuşlardı. Bu uygunsuz durum ordunun yabancı komutanların eline bırakılması, verilmesidir. Bu açıdan Almanları ve Alman askeri heyetini tenkit etmek istemem, asıl tenkide lâyık olanlar, elbette bizim devlet reisimiz ve özellikle devlet adamlarımızdır. Türk ordusunun güçsüz ve kabiliyetsiz olduğu inancıyla, o heyeti, ayaklarına kadar giderek ve rica ederek memleketimize davet edenler onlardı. Bu heyete Türk milletinin kabiliyetsizliğinden, beceriksizliğinden açık biçimde söz edilmiş, kendilerine âdeta gelip bizi 'adam etmeleri' teklif olunmuştu. Böyle bir başvuru üzerine gelen bu heyet, içlerine girdikleri insanları ve çevreyi, güçsüz, hâttâ haysiyetsiz telakki ederse, mazur görülebilir. Ben ordunun, kayıtsız şartsız, bütün sırları

ile Alman askeri heyetine verilmesi ve bırakılmasından çok üzgünüm. Daha karar vermezden önce, bir rastlantı ile durumu öğrendiğim zaman, sesimin erişebileceği makamlara kadar itirazlarda bulunmayı görev saymıştım. İtirazlarıma kimse cevap vermedi."

Zalim ve dehşet verici bir oyun oynamak isterseniz, ne yapın biliyor musunuz, şu yukarıda verdiğim metinde Alman askeri heyeti sözlerini NATO, Almanlar sözlerini de Amerikalılar kelimeleriyle değiştirin, bu takdirde Kemal Paşa'nın son otuz yıllık savunma anlayışımız hakkında ne düşündüğünü elde edeceksiniz. Çünkü, Tanrı da biliyor ki, Atatürkçülük adına son otuz yılın yöneticileri Türk savunma anlayışını kökünden saptırmışlar, Türk'ün kendine güvenini yitirmesine neden olmuşlardır. Yeni yeni bazılarının uyanır olduğunu görmekteyiz. Geç kalmadan, nükleer silâhlar konusunda da kendimize güvenmemiz gerektiğini anlasalar bari.

(20 Temmuz 1979)

4

ULUSAL SAVUNMA KAVRAMI: 'MÜDAFAA-İ HUKUK'

Türk ordusu NATO'ya tutsak edilmeden evvel, 'ulusal bir savunma' kavramına sahip değil miydi? Elbette sahipti, hem de en iyisine: Başkomutanı Gâzi Mustafa Kemal Paşa'nın saptadığı 'ulusal savunma kavramına.' İstiyorum ki, konuyu lâfa boğmadan görüşelim, bunun da en iyi biçimi o 'ulusal savunma kavramım' Kemal Paşa'nın sözleriyle aktarmaktır:

"İstiklâl-i tam, bizim bugün, deruhte ettiğimiz vazifenin ruh-u aslisidir. Bu vazife, bütün millete ve tarihe karşı deruhte edilmiştir. (...) Bilgin, bilgisiz, bütün halkımız, belki içindeki zorlukları tamamiyle anlamaksızın, bugün yalnız bir nokta çevresinde toplanmış ve sonuna kadar kanını akıtmaya karar vermiştir. O nokta, tam bağımsızlığımızın sağlanması ve sürdürülmesidir. Tam bağımsızlık (istiklâl-i tam) denildiği zaman elbette siyasal, parasal, ekonomik, yasal, askeri, kültürel vb... her yönde tam bağımsızlık ve serbestlik demektir. Bu saydıklarımızın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk, ulusun ve memleketin, gerçek anlamda bütün bağımsızlığından yoksun olması demektir. (5 Ekim 1919)

Ulusal savunma kavramının temel ilke ve hareket noktası, işte budur. Şimdi gelelim örgüt (teşkilât) sorununa. Gâzi Mustafa Kemal, 'ulusal savunma kavramı'nda örgüt sorununa şöyle yaklaşıyor: "... İstanbul'da hükümet merkezi vardı ve bütün kuvvetler oraya bağlanmıştı. Hükümet merkezi, düşmanların kuvvetli çemberi içinde, vatanı savunacak, ulusun ve devletin bağımsızlığını koruyacak toplam güçlere (kuvve-i umumiye), ulusa emrediyorlardı. Böyle verilen emirlerle milletin araçları ve devlet, asıl görevini yerine getiremiyordu. Bu savunma araçlarının başında gelen ordu kuşkusuz asıl görevini yerine getiremiyordu. (Buraya dikkat!) İşte bunun içindir ki, vatanı savunma ve korumadan ibaret olan asıl görev, doğrudan doğruya ulusun kendisine yönelmiş oluyordu. Ulus orduya, kendi içinden teslim ettiği bireylerini, düşman saldırısına uğrayan bölgelerin savunmasına, düşman saldırısına uğrayan kardeşlerinin hayatının savunmasına memur etmeye mecbur olmuştur. İşte buna Kuva-yı Milliye (ulusal kuvvetler) diyoruz. Ve bütün evren de böyle diyor." (Mayıs 1920) Bilmem yorum ge-

rekiyor mu, Kemal Paşa'nın ulusal savunma kavramı ulusun tam bağımsızlığını 'kendi kuvvetleriyle' savunması ilkesine dayanmaktadır. Bu, silâhlı eylem tarafı işin, bir de sivil savunma örgütü konusu var ki, ona yaklaşımı da şöyle:

"... Ulusun birliğini yaratan ve İstanbul'un içinde bulunduğu koşullara rağmen bu birliği dahilde ve hariçte göstermeye yönelik bir amaçla yapılan örgütlenme ise, yalnız Kuva-yı Milliye eratından ibaret değildir. Tam tersine, bütün memlekette, memleketin en uzak köşelerinde bile meydana gelmiş doğrudan doğruya yasal ve uygar bir örgüttür ki ona Müdafaa-i Hukuk Örgütü diyoruz. Onda silâh söz konusu değildir. Belki uygar, toplumsal ve genel bakımdan siyasal bir dernek (cemiyet) demektir. (...) İşte merkezde merci bulamayan ordu da elbette bir taraftan korunmak, yönetilmek, yöneylendirilmek (sevk ve idare) gereğini duyuyordu ve böylece Müdafaa-i Hukuk Örgütü, Silâhlı Kuvvetleri de içine almış bulunuyordu." (Mayıs 1920)

Ne kadar açık. Gâzi Mustafa Kemal, aslında onu daha da açık bir biçimde, handiyse bir özdeyişe indirgeyerek 1919 Aralık'nda şöyle ifade etmişti: "Kuva-yı milliye amil, irade-i milliye hâkim olacaktır. Ve bu teşkilâtın ruhu budur."

O zaman şöyle mi toparlayacağız, Türkiye Cumhuriyeti'nin Silâhlı Kuvvetleri'nin 'ulusal savunma kavramı' aslında Müdafaa-i Hukuk (hakların savunulması) öğretisidir. Türk Silâhlı Kuvvetleri, ulusun iradesinin bir savunma aracıdır; görevi, bu iradenin emrettiği biçimde ulusal çıkarları korumak ve savunmaktır. Bunların başında tam bağımsızlık ve özgürlük geliyor, çünkü Gâzi'nin 1922 Nisanı'nda işaret ettiği gibi "Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin ordusu istilalar yap-

mak, saltanatlar yıkmak, saltanatlar kurmak için şunun bunun elinde ihtiras aleti olmaktan münezzehtir. İnsanca ve bağımsız yaşamaktan başka gayesi olmayan ulusun, aynı ülküye bağlı ve yalnız onun emrine baş eğen ve sadık öz evlatlarından oluşmuş saygıdeğer ve değerli bir topluluktur."

Cumhuriyet'in ulusal ve savunma kavramı böyle oluşturulurken ülkenin işgal altında olduğunu unutmamalı. Gâzi Mustafa Kemal Paşa o zaman tehdidin Batı'dan (Yunanistan) geldiğini hemen saptamış, ulusal çıkarların kuzeyde bir anlaşma gerektirdiğini görerek 'Bolşeviklerle anlaşmak' fikrini ortaya atmıştır. Stratejik olarak doğrudur bu, vurucu gücü Batı'ya toplamak ancak kuzeyi güvenceye almakla mümkündü, o da böyle yapmıştı. Şimdi eğer Türkiye Batı'dan aynı biçimde tehdit ediliyorsa, ulusal savunma kavramının gereği elbette ödün verip Yunanistan'la uyuşmak, buna karşılık vurucu gücümüzü bizi tehdit ettiği kuşkulu kuzeye yönelik tutmak değildir.

O itirazı biliyorum, şimdi biri çıkar der ki, iyi ama Silâhlı Kuvvetler'imizin donatımı için NATO'da kalmak, ABD ile iyi geçinmek zorundayız, yoksa ambargo gelir filân fıstık. Bu itiraza da cevabı ben vermeyeceğim, Mustafa Kemal Paşa verecektir: "Ben, ordumuzun varlığını ve gücünü, paramızla orantılı bulundurmak görüşünü kabul edenlerden değilim: 'Para vardır, ordu yaparız, paramız bitti, ordu dağılsın.' Benim için böyle bir mesele yoktur. Efendiler, para vardır ya da yoktur, ister olsun ister olmasın, ordu vardır ve olacaktır." (Mayıs, 1922)

Kurtuluş Savaşı'nı kazanan işte bu 'ulusal savunma kavramıdır.'

(18 Ocak 1979)

Durum muhakemesi

"Biz Türk'üz, tam manasıyla Türk'üz. İşte o kadar. Bize iyi Müslüman olmak yeter. Asya için ve Avrupa için bizim kanunumuz aynıdır. Dostlara sahip bulunmak, tam bağımsızlığımızı korumak, her şeyi Türk cephesinden değerlendirmek. Bu gerçekçi görüştür. Osmanlı İmparatorluğu'nu mahveden ideolojiye tepkidir."

MUSTAFA KEMAL
1921

1

'ÜS VERMEK' ATATÜRKÇÜLÜKLE BAĞDAŞIR MI?

Hayırdır inşallah, rüyamda Mustafa Kemal Paşa'yı gördüm, hani kalpaklı, bıyıklı bir hali vardır ya, o haliyle! Nâzım, *Kuva-yi Milliye Destanı*'nda bu halini 'sarışın bir kurda' benzetmiştir. Rüya bu, sözde Lozan Konferansı günleriymiş, Paşa "Türkiye Cumhuriyeti'ni ve istiklâlini' sağlamak telâşında, 'Düvel-i Muazzama'nın Osmanlı ülkesini parçalaması yetmezmiş gibi, yeni kurulan Türk devletini de denetimi altında tutmak girişimlerine ateş püskürüyor!

Uyanınca düşündüm: Benim gibi 'Cumhuriyet'in ilk kuşaklarından olanlar, Lozan Barışı'nı çok büyük bir başarı saymaya alışmışlardır. Nasıl saymasınlar ki, yeniden bağımsız ve özgür bir ülke olmak onuruna, bu barış sayesinde kavuşmuş oluyoruz. Oysa, Lozan Barışı'nda Kemal Paşa'nın hiç hazmedemediği, bağımsız ve özgür bir Türk ülkesine hiç yakıştıramadığı kayıtlar vardı, bunlar 'behemehal' kaldırılmalıydı. Ne o şaştınız mı? Öyleyse siz de çoğumuz gibi yakın tarihimizi ya dedikodulardan biliyorsunuz, ya da hiç bilmiyorsunuz. Hadi öyleyse, Lozan Konferansı ve Barışı ile ilgili o noksanlığı, yetkili bir kişinin ağzından, Korutürk'ten aktarayım:

Deniz Harp Akademisi'nde öğrenci olduğum sıralarda, 1923 Lozan Andlaşması, getirdiği mutlu sonuç yarunda, bazı hükümleri ile, özellikle Türk Boğazları statüsü ile, biz genç subaylara ıstırap veriyordu. 1930'lara düşen o öğrenim yıllarında, Boğazların askerlikten arındırılmış olması, tahkim edilemez bulunması, 'Boğazlar Komisyonu' adı altında Türklerin yanında yabancıların da katıldığı ortak bir uzmanlar heyetinin kontroluna bırakılmış olması, aramızda sık sık tartışmalara neden oluyordu."

Gerçekten de böyledir, 24 Temmuz 1923'te imzalanmış 'Boğazlar Rejimine İlişkin Sözleşme'nin 4. ve 5. maddelerine göre Türkiye, Boğazlar çevresini askerlikten arındırmak, boğazların yabancıların da katıldığı bir uluslararası komisyonun denetimi altında tutulmasını benimsemek zorunda bırakılmıştı. Korutürk, konu üzerinde şunları da söylemektedir:

"Lozan'ı Atatürk, uzun Osmanlı dönemine ait tarihte emsali geçmemiş siyasi bir zafer olarak nitelemiştir. Bu gerçek yanında, Lozan'ın Türk Boğazları dediğimiz Karadeniz Boğazı - Marmara Denizi ve Çanakkale Boğazı kompleksinde teşekkül eden coğrafi sınırlar içinde Türk egemenliğini tamamiyle sağlamış olmadığı da bir gerçekti. Ayrıca, Lozan'ın Anadolu yarımadasının devamı olan Ege adalarını Türk hâkimiyeti dışında bırakmakla Cumhuriyet Türkiyesi'ne kâfi derecede bir güvenlik getirilmiş olmadığı da muhakkaktı."

Kemal Paşa'nın haritasında 'bağımsız' bir ülkenin topraklarında yabancıların denetimi diye bir şey yoktu, onun için de Lozan'ın bu eksikliğini içine sindiremiyordu. Montreux Boğazlar Konferansı işte bunun sonucunda gerçekleşmiştir.

Diyeceksiniz ki, durup dururken Boğazlar statüsüne

parmak basmak nereden icab etti? Nereden olacak, Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesi ile 'yabancılara topraklarımızda üs vermek' davranışının uyuşup uyuşmadığım araştırıyorum. Bir tarafta, uluslararası anlaşmalarda Türk Boğazlarının silâhtan arındırılmasını (sadece bunu, Boğazlarda sözgelişi İngiliz ya da Fransız üslerinin kurulmasını değil), egemenlik haklarına ve bağımsızlığına uygun bulmayıp, ilk fırsatta bunu değiştirmeye kalkışan, değiştirmeyi başaran Müdafaa-i Hukukçu Türkiye var; bir tarafta, ulusal toprakları üzerinde milyonlarca metrekare toprağı, alenen ve resmen yabancı ülkelerin dinleme, gözleme, donatım ve ikmal üslerine açan 'yeni tanzimatçı' Türkiye. Kemal Paşa'nın rüyama girmesi de, Lozan ve Montreux Konferanslarını hatırlamam da, bu yüzden.

Mustafa Kemal, Boğazlar sorununu o sıralarda sürdürülen silâhların azaltılması ve sınırlandırılması konferansından yararlanarak yeniden gündeme getirmiştir. Montreux şehrinde 22 Haziran - 20 Temmuz tarihleri arasında toplanmış olan uluslararası konferans, 1936'da, yâni yeni bir dünya savaşının patlamasından üç yıl önce, Boğazlar üzerindeki yabancı denetimine son vermiş, ulusal egemenliği ulusal toprakların bütününe yaymıştır.

Şimdi şu bizim 'Atatürkçü' geçinen politikacılarımız kulaklarım dört açıp dinlesinler. Türkiye'nin Kuva-yı Milliye döneminden itibaren uluslararası politikası, kapitalist emperyalizme karşı bir Müdafaa-i Hukuk, bir haklarını savunma politikası olmuştur. Onlar ısrarla yeni Türkiye'yi de Osmanh gibi önlerinde diz çöktürmeye, çeşitli iç isyanlarla sersemletip güçten düşürmeye çalışmışlardır, oysa Ankara hükümetleri, sağhkh ve sağlam bir direnişle bütün bu çabaları boşa çıkartmış, ka-

rış karış ulusal topraklar üzerinde ulusal egemenliği geçerli kılmıştır. Atatürkçülük bunu sürdürmektir, yabancıların üs isteklerine boyun eğmek değil.

Sahi, bizimle Rusiar arasında da, böyle bir sorun geçmişti değil mi? İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Moskova Boğazlarda üs istemiştir denir, ona da bir bakalım isterseniz.

(11 Ekim 1978)

2

SOVYETLER'İN 'ORTAK SAVUNMA' İSTEĞİNİ REDDETMİŞTİK

Şöyle bakarsan tarihin karanlıklarına dalmış gibiyiz ama, gerçekte çok güncel bir sorunu, yurdumuzda yeniden faaliyete geçirilen Amerikan üsleri konusunu tartışıyoruz.

Müdafaa-i Hukukçu bir Türkiye, toprağında üs istenirse nasıl davranır? Dedim ki, Kemal Paşa Lozan Andlaşması'nda Boğazların uluslararası denetime verilmesini içine sindirememiş, askerden arındırılmasını ulusal egemenliğe aykırı bularak ilk fırsatta bu yanlışın düzeltilmesi için harekete geçmiştir. Başarmıştır da, Türk Boğazları 1936'dan itibaren Türklerin olur, İkinci Dünya Savaşı boyunca da Montreux anlaşması hükümlerine göre işlem yapılır. Ne var ki, uluslararası su yolları sorunu Amerika'nın kafasına takılmış bir kere, neden takılmış, niçin takılmış, meçhul, bilinen o ki, dünyanın paylaşıldığı Yalta Konferansı'nda sorunu gündeme getiren Amerikalılardır, İngilizlerdir. Truman şöyle diyordu: "Ulusal su yolları sorunu çok ilgilendiriyor beni. Bu

sorunu görüşerek bazı ilkeler üzerinde anlaşmak iyi olacak... Ulaşım yollarının kullanılması konusunda kesin bir karara varılmasını çok istiyorum, çünkü bu yollarda geliş-gidiş özgürlüğü çok büyük önem taşıyor. Ulusal su yollarının kullanılışı için ortak bir siyasetin önemli bir katkısı olacağına inanıyorum." İngiltere'nin Başbakanı Atlee'nin dedikleri şunlar: "Genel olarak, bu konudaki Amerikan önerileriyle aynı fikirdeyim."

Sonradan Türkiye Boğazlarında ortak savunma isteyecek Sovyetler'i Yalta'da temsil eden Stalin'in sözlerini aktarmazsak, ayıp olur. Adam bakın ne demiş: "... Karadeniz Boğazları sorununu İngilizler gündeme koydurdular, sonra da ertelendi bu sorun (...) Bence de önemli bir sorundur, incelenmesi gerekir, ama beklenmedik bir anda önümüze sürüldü, onun için elimizde bu sorunla ilgili malzeme yok. Yeni bir sorun bu. Çözmek için bu konuyu iyi bilen kimseler gerekli." Başka bir oturumda ise, Stalin bu soruna neden öncelik tanımak gerektiğini anlamadığını söyleyecektir.

Anhası minhası, 17 Temmuz 1945'te "Üç Büyükler" Potsdam'da toplanıp Üçlü Berlin Bildirisi denilen metinde, protokolün 10. maddesinde şu esası kabul edeceklerdir: "Üç hükümet bugünkü koşulları karşılamaması nedeniyle Montreux'de yapılan (Boğazlar) sözleşmenin değiştirilmesi gereğini tanımış bulunmaktadır. Bu konuda Türkiye hükümeti ile her üç hükümet arasında görüşmeler yapılmasına karar verilmiştir."

İyi mi?

Nereden, neler çıkıyor?: Bir kere Rusların Boğazlardan üs istemesinin kökeninde, Yalta'da ve Berlin'de, üç büyüklerin birlikte aldıkları karar varmış meğer, Stalin tek başına hareket etmemiş; ikincisi, Sovyetler Birliği'nin bu amaçla Türkiye'ye verdiği ünlü nota (8 Ağus-

tos 1946) açıkça üs istemeyip, Boğazların Türkiye ile Rusya tarafından 'ortak savunmasından' söz etmiş. İnanmayan çıkabilir diye, o kısmı aynen aktarıyorum: "... Boğazlardan tecimsel geliş-gidişin serbestliği ve Boğazların güvenliğini sağlamak konusunda en fazla ilgili, bunu gerçekleştirmeye en yetkili olmaları bakımından, Türkiye ve SSCB bu Boğazların Karadeniz'de sahili bulunan devletler aleyhine öteki devlet tarafından kullanılmasının önüne geçmek için bunların savunmasını ortaklaşa araçlarıyla sağlarlar."

Hikâyeyi uzun uzun tekrarlamaya hacet yok, Ankara'nın bu öneriye tepkisini biliyorsunuz, konu Sovyetler'in Boğazlardan üs istediği biçimde kamuoyuna getirilmiş, dakikasında reddedilmiştir. Üs istiyorlar mıydı, istemiyorlar mıydı, o ayrı. Beni burada ilgilendiren, Ankara'nın, 1946'da, Türk toprakları üzerinde yabancı egemenliği, ya da denetimi demek olan böyle bir şeye karşı bildiğimiz Müdafaa-i Hukuk esprisi ile red cevabı vermesidir. Türk toprakları Türklerindir, bu topraklar üzerindeki üsler de, kaleler de, tersaneler de, ancak Türklerin denetimi altında bulunabilir. Türkiye tek başına komşularının aleyhine davranışları önleyebilecek güçte ve durumdadır. İşte, haklarımızı savunmamızın özeti bu.

Peki, Montreux'da Boğazların yabancı denetiminden kurtarılması için savaş veren, 1945/46'da üç büyüklerin ortaklaşa aldıkları bir karara dayanarak Rusların ileri sürdüğü bir ortak savunma önerisini aym egemenlik haklarına sığmazlık gerekçesiyle reddeden Ankara'ya ne olmuştur da, 1947'den başlayarak birden dümen kırmış, Osmanlı tanzimatçılığı ve ödüncülüğüne düşerek, gittikçe artan bir biçimde, toprakları üzerinde hem de komşularını tedirgin edecek yabancı üslerinin

açılmasına izin vermiştir? Gelecek kuşakların cevaplandıracakları, hazin sorulardan başlıcası bu.

Bir de şu tabii: Nasıl oluyor da, 1946'da topraklarında ortak savunma tesislerini Sovyetler'e ulusal egemenlik gerekçeleriyle reddeden Türkiye, otuz yıl sonra Amerika'nın tekrar açılmasını istediği üslere, direnemeyip faaliyet izni veriyor?

Şu da var: Müdafaa-i Hukukçu, tutumun ne olduğu başından beri belli olduğuna göre bu davranışını nasıl 'Atatürkçü' sayabiliyor?

(12 Ekim 1978)

3

MUSTAFA KEMAL'İN 'DURUM MUHAKEMESİ'

Okumadıysanız, ah ne kadar yazık ettiniz! 10 Kasım günü, Dr. C. Kürşad, *Dünya*'da Mustafa Kemal'in 1920 Ocak ayında Ali Fuat Paşa'ya yazdığı 'siyasal durum muhakemesini' yayımladı. Harp Tarihi Dairesi açıklamış. Ben ilk defa görüyorum. Müthiş bir şey. O yıllarda ülkenin içinde bulunduğu ortam kadar, uluslararası ilişkileri ve bu ilişkilerin Türkiye'nin çıkarları açısından değerlendirilmesi ancak bu kadar ustaca yapılabilir. Değerlendirmenin önemli yanı da şu: Kemal Paşa'nın o zamanki düşünceleri günümüz için de geçerli. Üzerinde biraz oyalanmak istiyorum.

Bir kere hareket noktası sağlam, diyor ki emperyalizm (İngiltere) Boğazlar üzerindeki denetimi elinde tutmak istiyor, bu Anadolu'nun denetimini elinde tutmak anlamına gelir, bu bakımdan bunlar mütareke sonrasında yarattıkları 'fiili' durumu barış andlaşmasıyla gerçe-

ğe dönüştürmek isteyeceklerdir. Bu ise, elbette bağımsız bir Türkiye'nin sonu. Kemal Paşa buna katlanabilir mi? Elbette hayır. İki şans görüyor, birincisi İngilizlerin aşırı iştahından rahatsız olan Fransa, İtalya ve Amerika'nın işe müdahalesi ve Türkiye'nin bu çelişkilerden yararlanmayı bilmesi; ikincisi Rusya'da kopan Bolşevik fırtınası. Mustafa Kemal'e göre, Batılı emperyalizm bu fırtınadan ürkmüştür, Türkiye ile bağlantı kurduğu takdirde Anadolu ve Boğazlar üzerindeki egemenlik hayallerinin süpürüleceğini görecek kadar da akıllıdır, onun için yapmaya kalkışacağı şey ne pahasına olursa olsun Türkiye ile Sovyetler arasında bir bağlantı kurulmasını önlemek, bir de Türkiye'de kurulacak hükümetlerin 'zayıf' olmalarına çaba göstermektir. Bunun nedeni de belli, güçlü Türk iktidarları kişiliklerini ortaya koyabilir, ayrıca 'müttefikler arası' çelişkilerden yararlanabilirler.

Şimdi gelelim, emperyalistlerin 'Türkiye'yi kahretmek için' bu düzenlerini nasıl uygulamaya koydukları na. Türkiye ile Sovyetler arasındaki bağlantıdan korkuyorlar, çünkü Mustafa Kemal'e göre: "... Türkiye Kafkasya'dan Bolşevik istilasını kolaylaştırmak ve onunla hareket birliğini sağlamakla, Batı'dan Doğu'ya doğru Anadolu, Suriye, Irak, İran ve Afganistan ve Hindistan kapılarını müthiş bir surette açmış olacaktır. Bu açık kapıları kapamak için sonuç alıcı, stratejik taarruz hareketlerini yapacak kuvvetleri süratle sağlayamazlar." O zaman ne yapmışlardır, Kemal Paşa'da onun cevabı da şöyle: "... Bu durum karşısında itilaf devletleri Bolşeviklerle Türklerin arasını Kafkas milletleri aracılığı ile kesmek planını bulmuşlardır. Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, belki Kuzey Kafkas hükümetlerinin bağımsızlıklarını tasdik ederek, onları kendi yönlerine çevir-

diler. (...) Eğer bu plan başarıya ulaşır ve Kafkas milletlerinin bize karşı kesin şekilde engel olma durumları ile memleketimiz kuşatılmış kalırsa, Türkiye için karşı koyma vasıtaları temelinden yıkılmış olur. Ondan sonra siyasal varlıklarını temelinden kaybedecek olan Anadolu Türkleri itilaf devletlerinin subayları komutası altında, müstemleke askeri şeklinde ordular meydana getirerek, hem Kafkasya milletlerinin (emperyalizmin) emri altında tutulmasını, hem Bolşevik istilasının durdurulmasını sağlamak için kan dökeceklerdir. Bu halde itilaf devletlerine kesin teslimiyet halinde dahi Türklerin canlarını vermekten kurtulmaları güven altında değildir."

Mustafa Kemal daha o zamandan saptamış: Türkiye'yi avucunda tutmak istiyorsa, emperyalizm, Sovyetler'e bağlantısını kesmelidir. Ne olacağını da söylüyor: Türkler, itilaf devletleri subaylarının emri altında 'bir müstemleke ordusu gibi' Ruslara karşı savaşa sürüleceklerdir. 1947 sonrası düşünülürse, Kemal Paşa'nın bu sözlerinin ne yaman bir 'kehaneti' gizlediği ileri sürülemez mi? Türkiye Kuva-yı Milliye döneminde emperyalizmin yaratmaya çalıştığı 'Kafkas Seddi'ni bu kere kendisi yaratmış, bunu yaptıktan sonra da savunma anlayışından ekonomisine, güvenlik anlayışından kalkınmasına kadar her şeyi ile 'itilaf devletlerinin' komutası altına girmiştir. Bunun lam'ı cim'i yok!

Buna karşılık, o 1920'de müttefik planına karşı bir Türk planı geliştirmişti. Ondan dinleyelim: "... Bolşeviklerle temas eden millet ya sosyal ya siyasal bir harekât birliğine veya onun gelişine silâhla karşı koymaya mecbur olmuştur" O tarihte itilaf devletlerinin silâhla karşı koyma yolunu seçtiklerini biliyoruz. Peki, Kemal Paşa'nın seçtiği yol nedir? Bakın neymiş: "... Bu sebep-

lerle Kafkasya Seddi'nin yapılmasını, Türkiye'nin kesinlikle yok edilmesi projesi kabul edip, bu Seddi itilaf devletlerine yaptırmamak için en son güç ve vasıtalara başvurmak ve bu uğurda her türlü tehlikeyi göze almak." Bunun için de önerileri şunlar: "Doğu cephesinde resmi ya da gayri resmi seferberlik yaparak, Kafkas Seddini arkadan yıkacak yığınaklara başlamak. Yeni Kafkas hükümetleriyle, özellikle Azerbaycan ve Dağıstan gibi İslâm hükümetleriyle acele temasa geçerek itilâf planlarına karşı, kararlarım ve durumlarını anlamak. Bize sed olmaya karar verdikleri takdirde taarruz harekâtımızı birleştirmek için Bolşeviklerle anlaşmak..."

Ne o, 'Atatürkçü' geçinen politika esnafı, niye yüzlerinizi saklıyorsunuz?

(20 Kasım 1978)

4

'TÜRKİYE'Yİ İÇİNDEN ÇÖKERTMEK' PLANI

Meğerse arşivde Mustafa Kemal'in 1 Kasım 1936 Meclis'i açış söylevi varmış da, yıllardır biz bunu Paşa'nın kendi sesinden duyamazmışız. Bu 10 Kasım'da duyurdular. Şu cümlesini işitmeyelim diye mi bunca yıldır saklamışlardı, adamın düşünesi geliyor: "... Bundan böyle muharip herhangi bir devletin harb sefinelerinin Boğazlardan geçmesi memnûdur. Bu münasebetle, karada ve denizde büyük komşumuz Sovyet Rusya ile aramızdaki, on beş seneden beri her türlü tecrübeden geçmiş olan dostluğun, ilk gündeki kuvvet ve samimiyetini tamamiyle muhafaza ederek, tabii inkişafatmda devam ettiğini beyan etmekle de, ayrıca memnuniyet

duyarım." Kemal Paşa'nın 1920'deki değerlendirmesinde Sovyetler Birliği ne rol oynamış idiyse, 1936'daki değerlendirmesinde aym rolü oynamaktadır. Çünkü Atatürk, Türkiye'nin kuzey komşusuyla dostluk bağlantısını kopardığı anda kapitalist emperyalist sistemin (o zamanki deyimiyle itilâfçıların) kucağına düşeceğini biliyor.

Aynı 1920 tarihli durum muhakemesinde, emperyalizmin bizi 'kahretmek için' başvuracağı ikinci yolun ne olduğunu Kemal Paşa şöyle açıklıyordu: "... Karşı koyma gücümüzü yok edecek tedbirlerin ikincisi, fiilen var olan ortak idareden istifade ederek, Türkiye'yi içinden oyarak çökertmektir. Bu hususta memlekette mevcut siyasal karışıklık İtilâf'ın elinde çok iyi bir araçtır. İtilâfçılar bu araçtan ve bazı makamların kesin teslimiyet taraftarlıklarından istifade ederek çalışmaktadırlar." Şimdi bakın, aradan geçmiş yarım yüzyıldan fazla bir zaman, fakat Kemal Paşa'nın o zaman ülkenin çökertilmesi için emperyalizmin başvuracağı çarelere ilişkin söyledikleri, bugün için de geçerli: Yine Türkiye içinden oyularak çökertilmek isteniyor, yine mevcut siyasal kargaşalık çok iyi bir araç olarak kullanılıyor, yine emperyalizm bu araçtan ve bazı 'makamların kesin teslimiyet taraftarlıklarından istifade ederek' çalışıyor.

Nasıl mı, Kemal Paşa onu da o tarihte şöyle söylemiş. Lütfen her kelimenin hakkını vere vere okuyunuz:

"Birinci derecede Kafkas planını ve ikinci derecede içerdiği çöküntüyü sağlamaya gerekli zamanı itilâf devletleri ancak, zayıf, kararsız hükümetler sayesinde elde edebileceklerdir. Çünkü bu gibi hükümetler itilâf'ın baskılarına baş eğerek iç kuvvetlerin gelişmesini kısıtladıkları gibi, kamuoyunu da devamlı surette korku ve endişe içinde tutarak, resmi veya resmi olmayan kararların

alınmasına kesin şekilde engel olurlar. Bundan başka itilâf devletleri İstanbul'un önemli şahsiyetleriyle içte ve dışta akla gelebilecek bütün toplu bulunulan yerlerde doğrudan doğruya ilişki kurarak, millete, devamlı, açık olmayan, doğru bulunmayan ümitler telkin etmektedirler. Bu telkinler zayıf hükümetin sağladığı zamanı artırmakta ve faaliyetleri kolaylaştırmaktadır. Bu şekilde kazanılan zamandan istifade ederek itilâf devletleri sonuçta Türkiye'nin kuşatılmasını ve içinden çökertilmesini tamamlayacaklar, sonra maskelerini birdenbire atarak İstanbul'da geniş ölçüde tutuklamalara, sarılmış Türkiye'nin çeşitli cephelerinde yığınaklara ve kuşatma tedbirlerine başlayacaklar ve aynı zamanda idam hükmü özelliğini taşıyan barış şartlarını tebliğ edeceklerdir."

Hele bir düşünün, kaç yıldır 'zayıf ve kararsız' hükümetlerin yönetiminde yaşıyoruz, kaç yıldır bu zayıf ve kararsız hükümetler emperyalizmin baskılarına boyun eğerek iç kuvvetlerin gelişmesini kısıtlıyorlar, kaç yıldır kamuoyu devamlı surette korku ve endişe içinde tutuluyor, kaç yıldır resmi ya da resmi olmayan kararların alınmasına engel olunuyor? Ya emperyalizmin iktidarların önemli şahsiyetleriyle içte ve dışta ilişki kurarak, millete telkin edip durduğu açık ve doğru olmayan ümitler? Bütün bunlar, tıpkı o zamanki gibi Türkiye'nin kuşatılmasını ve içerden çökertilmesini amaçlamıyor mu dersiniz? Ben size bir şey söyleyeyim mi, Kemal Paşa'nın saptamaları o kadar doğru ve yerindedir ki, yalnız o dönemdeki iç isyanları, siyasal kargaşalıkları, yönetimi zayıf düşüren silâhlı eylemleri değil, bugünkü anarşiyi, tırmanan terörizmi ve yaygınlaşan bölücülük faaliyetlerini de açıklamaktadır. Sorunun iktidar ve muhalefetin kabahati birbiri üzerine atmasıyla çözümlenecek bir

sorun olmadığını, yabancı güçlerin ülkemizdeki 'beşinci kol' faaliyetleri olduğunu öteden beri söyleyip durduğumuz için, Kemal Paşa'nın yarım yüzyıl geriden yolumuza tuttuğu bu ışık doğrusu bizi ayrıca yüreklendiriyor.

Nasıl ki, o durum karşısında öne sürdüğü çareler de tam gönlümüze göredir. Aynen demiş ki: "... Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti için acele bir görev, siyasal durumumuzun gereklerine uygun tedbirleri, hükümetle tam bir görüş ve fikir birliği içinde olmaya imkân olup olmadığını, bir an evvel kestirmektir. Eğer böyle bir hükümet kurulmasına imkân yoksa –üzülerek belirteyim ki ümitli olmamıza sebeb görülemiyor– aldanmayarak, bu durumu şimdiden görüp kabul etmeliyiz. Bunun üzerine alacağımız tedbirler Heyet-i Temsiliye arkadaşlarımızı derhal İstanbul'dan çekmek, Kafkas milletlerine müracaat etmek, yukarda bildirdiğim tedbirlere gayr-ı resmi fakat fiilen başvurmaktır. Bu hareket tarzımızın, içte ve dışta ilişkilerin kesilmesini ne zaman ve ne surette meydana çıkaracağını kestirmek mümkün değildir. Fakat, işler bir kere bu yola girdikten sonra, ilişkilerin kesilmesi herhalde uzak görülmemektedir."

Şey, CHP'nin eski adı Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti idi değil mi? Durup dururken aklıma gelişine ne dersiniz?

(21 Kasım 1978)

'Yükseklerde gezen mağrur baş...'

"... Her ihtimale karşı, varlığımızı ve hayatımızı korumak için, dışardan bir kaynak, bir güç kaynağı aramak lâzım gelirse, yine daima kendi görüşlerimiz (nokta-i nazarlarımız) 'baki kalmak' koşuluyla, her kaynaktan yararlanmayı da uygun gördük."

MUSTAFA KEMAL
Nisan 1920

1

'O GÜNEŞ YÜZÜ ASLA SOLMASIN!'

1927'de şöyle bir söz etmiş: "Vaziyeti muhakeme ederken ve tedbir düşünürken, acı da olsa, hakikati görmekten bir an geri kalmayınız. Kendimizi ve birbirimizi aldatmak için lüzum ve mecburiyet yoktur."

İki yıl sonra, sorunu daha açık koyar: "Hakikati konuşmaktan korkmayınız." O yıl, şu ünlü sözü de söylediği yıldır: "Beni görmek demek, mutlaka yüzümü görmek değildir. Benim fikirlerimi, benim duygularımı anlıyorsanız ve hissediyorsanız, bu kâfidir."

Şimdi, ölümünden şu kadar yıl sonra, 'hakikati konuşmaktan korkmayalım': Hepinizin bildiği gibi, Mustafa Kemal'in 'fikirleri ve duyguları', hâlâ sistemli bir biçimde ele alınıp, derlenip, toparlanmamıştır, hâlâ bunlardan bir fikir bileşimi çıkarılmamıştır.

İktidarların Atatürkçülük diye gagamıza dayadıkları, İnönü faşizan diktası döneminden kalma kurumlar ve kurallardır ki, Müdafaa-i Hukuk düşüncesi ve Kuva-yı Milliye eylemiyle yakın uzak bir ilişkileri bulunduğunu sanmıyorum.

İster misiniz bazı örneklerle dediklerimi pekiştireyim?

Kuva-yı Milliye'nin ilk yılları Bolşeviklerden Araplara, İngilizlerden İtalyanlara, herkes el altından Ankara ile temas arıyor. Bir kısmı yeni hareketi tartmak, etkinliğini ölçmek için, bir kısmı yararlanmak için. İngilizler bu işi –kuşkusuz Intelligence Service'le irtibatlı– Rawlinson adında bir yarbayla yapmışlar. Kemal Paşa, herife, onun Türklerin İngiliz düşmanlığı iddialarına karşı, diyor ki, milletimiz İngilizlere aleyhtar değildir, bilakis yüceltir durur, fakat Mütareke'den sonra İngilizler öyle şeyler yapmışlardır ki fikri değişmiştir, yine de İngiltere dürüst davranırsa milletimizin tavrı değişir.

Gerisini, Kemal Paşa'nın 24 Nisan 1924 tarihli Meclis Gizli Oturumu'nda yaptığı konuşmadan, onun ağzından dinleyelim:

"O zaman denildi ki, 'Size mevcudiyet verebiliriz. Yalnız, İstanbul'un vaziyeti çok tuhaf tesadüf etmiştir. Boğazlardan vazgeçemez misiniz! Adalar denizi sahilinde Yunanlılara bazı imtiyazat ve Fransızlara bazı imtiyazat vermek sizi sarsmaz zannederim. Ve diğer taraflarda bazı kontroller yapılırsa bundan size bir zarar gelir mi?'

"Efendiler! Bu sözleri bana sarf eden ve bütün Kafkasya'da mümessil olan ve Londra'da haiz-i selahiyet olan Rawlinson adında bir kaymakamdır. Ve kendisiyle münasebatımız teakup etmiştir. Hem dost olmak istiyor, hem de bu dostluğunu istihsale aykırı isteklerde bulunuyorlar. Bittabi biz kendisine bu tasavvuratın gayr-ı kaabil-i icra, milletimizce gayr-ı kaabil-i kabul olduğunu söyledik.

"Yani görülüyor ki İngilizler bize karşı dostluk temini talep ettikleri zaman bu dostluğu yalnız ve yalnız kendi menfaatleri ve ihtiraslarını temin için istemişlerdir. Yoksa bizim menfaatımıza ait hiçbir teşebbüsleri olmamıştır..."

(Buradaki İngilizler sözlerini de Amerikalılar sözleriyle değiştiriniz, üç aşağı beş yukarı otuz yıllık Türk/Amerikan ilişkilerinin haritası ortaya çıkar. Bu takdirde otuz yıllık iktidarların, Amerikalılara karşı, Mustafa Kemal'in İngilizlere karşı davrandığı gibi davrandığım, ileri sürebilir misiniz?

Bir başka gizli konuşması, 29 Mayıs 1920'de, 'ulusal savunma'yı nasıl anladığım açıklıyor. Aynen aktarıyorum:

"... Bir defa mevcudiyetimizi muhafaza ve milli emellerimizin temini için hakiki dayanağı hariçte değil dahilde, kendi vicdanınızda bulmak prensibini İcra Heyeti (hükümet) kabul etmiştir. Çünkü, kendi kuvvetimizi dikkat nazarına almaksızın hariçten, şuradan buradan gelecek kuvvetlere dayanarak emel takip edersek ve o kuvvetten ve o imdattan yardım gelmezse hayal kırıklığına uğrarız.

"Bunun için önce kendi kuvvetimize ehemmiyet veriyoruz."

'Bir bu sözleri ele alın, bir de Türkiye'nin savunmasını otuz yıldır 'hariçten, şuradan buradan gelecek kuvvetlere' dayamayı öngören sağcı iktidarların savunma politikasını, bu politikanın 'yardım gelmeyince' memleketi uğrattığı 'hayal kırıklığını' düşünün, sonra da Atatürk ilkeleri diye cart cart ötmelerine mukabil, Türkiye'nin kaderine otuz yıldır biçim verenlerin gerçekten 'Atatürkçü' olup olmadıklarına siz karar verin!

Şöyle bir sözü var ki, başlı başına bir ders, tabii anlayana:

"... İstanbul düşmanın resmen ve fiilen işgali altındadır. Bugün İstanbul demekle Londra demek arasında hiçbir fark yoktur!"

O güneş yüzü asla solmasın!

2

'AJAN DEVLET' KAVRAMI

Derler ya, lâf lâfı açar diye! Gerçekten öyle oluyor. Aramızda konuşmuştuk, Osmanlı'nın Batı'yı fethedişi 'iman kuvvetinden' değil, 'dirlik düzeninin Avrupa ortaçağının serflik düzenine' üstünlüğünden ileri gelmiştir, o kadar ki Lehistan'dan Padişah'a heyet gönderiyor köylüler, 'bizim oraları da fethetseniz n'olur?' ricasıyla, neden, hem Katolikliklerinde özgür olacaklar, hem serflikten kurtulacaklar da ondan!

İyi, güzel! Gel gelelim, 17. yüzyıldan itibaren tersine dönmüştür bu iş. Osmanlı'da derebeylik yoktu ya, 'ayanlık' diye bir belâ başlar, özellikle köylüyü borca batırıp soyan toprak mültezimlerinin, yöresel paşaların himmetiyle, bir de bakarsın iş çığrından çıkmış, eskiden emir-ül-mümine ait sayılan topraklar sonradan kendilerine 'ağa' diyeceğimiz derebeylerinin olmuş. Ne ilginç değil mi?

Herkes gider Mersin'e, biz gideriz tersine! Nasıl olduğunu ben söylemesem de, siz bulup çıkaracaksınız. Avrupa, derebeylik ilişkilerden sıyrılıp kapitalist ilişkilere giriyor. Osmanlı ise 'dirlik' düzenini bozup Avrupa'nın bıraktığı derebeyliğe yatıyor. Bunun ne müthiş bir sonucu olmuştur, bilir misiniz?

Fakat önce, haberi başka yerden verelim.

Osmanlılık, malûm, çokuluslu bir imparatorluktu; her ulus, kendi dinsel ve ırksal özelliklerini koruyarak var olurdu bu devletin sınırları içinde; düzen iyi, işler yolunda iken, çıt çıkmamıştır. Paris'te buradan gitme Ermenilerle tartışırdık, onları susturmak için baş kanıtım şuydu: Yahu, biz sizinle 19. yüzyıla kadar beraber ya-

şamadık mı, evet, hiçbir sızıltınız duyulmuş mu, hayır, öyleyse 19. yüzyıldaki başkaldırmada bir bit yeniği var. Susar kalırlardı.

Bit yeniği gerçekten vardı, adı da emperyalizmdir. Yalnız, Batılı emperyalizmler Osmanlı'yı yemeye karar verdikleri zaman, ona oranla üretim ilişkilerini daha ileri bir aşamaya ulaştırmış, 15. yüzyılda Osmanlı'nın Doğu ve Orta Avrupa derebeyliklerine göre sahip olduğu üstünlüğü kazanmışlardı. Tersine çalışıyordu şimdi mekanizma: Osmanlı derebeyliğe doğru gittiği için, üretim ilişkileri geri kaldığı için, sınırları içindeki uluslar kendilerini tutsak sayıyor, Batı (emperyalizm) aslında Fransız devriminin özgürlükçü demokratik ilkeleriyle yayıldığı için, onlara alımlı geliyordu.

Bit yeniği burada işte, Osmanlı mülkündeki çeşitli halkları, emperyalizmin gizli servisleri, Fransız devriminin özgürlük, eşitlik, kardeşlik sloganlarıyla avlamışlar: Emperyalizmin para babaları da onları silâhlandırarak, sonradan başımıza bin türlü belâ olan isyanlara salmışlardır. Gerçekte Sırplık, Bulgarlık, Rumluk, Araplık davaları ortaya atılıyor, sözde bu halkların özgürlüğe kavuşması savunuluyordu ama, Batı emperyalizm aşamasına ulaşmış olduğundan, Osmanlı'dan kopardığı her yeni halkı Ortadoğu bölgesinde kendisine bağlı bir ajan devlet haline sokuyordu: Bulgaristan Rusya'nın, Yunanistan ise İngiltere ve Fransa'nın ajanıydılar. İçişlerinde bile özgürlükleri lâftan ibarettir.

Hâlâ da öyle değil midir?

Emperyalizm, Osmanlı'yı dağıtmak için Fransız devrimini ve ilkelerini o kadar iyi kullanmış, sonunda işi Ermenilere ve Kürtlere kadar öylesine bulaştırmıştır ki, hayran olmamak elde değildir. Canım öteye gitmeye ne gerek var, Jöntürkler de aynı devrimin kutsal özgürlük,

eşitlik ve kardeşlik ilkeleri adına harekete geçmezler mi? Öyle olur, olur ya, ittihâtçıların ülkenin kaderine el koyduğu 1908 ile devletin battığı 1918 arasında sadece on yıl vardır, bilmem devlet yıkma rekorunu ittihâtçıların elinden kim alabilir?

Bu lâfları niye konuşuyorum? Maraş'tan mektup yazan heyecanlı bir okur (Ali Salman), yirmi beş yıl kadar önce, Paris'te Ermeni arkadaşlarla yaptığımız tartışmalara benzer bir tartışma kapısını zorlamış: Son zamanlarda moda oldu ya, Kürtlükle ilgili birtakım savlar ileri sürüp, dokunup geçtiğim bir fikre ilişiyor; demiştim ya canım, Türkiye ne zaman Ortadoğu'da hakkım arasa mutlaka bu Kürtçülük dalgası yayılır diye; örnek olarak da, Musul üzerindeki hak iddialarımıza karşı, İngilizlerin Şeyh Sait İsyanı'nı kışkırttıklarını vermiştim; Ali Salman bozulmuş buna, o hareket kendi başına, ilerici bir hareketti anlamına lâflar ediyor; oysa ben konuyu Paris'te Kâmuran Bedirhan'la da konuşmuşumdur, o ki İngilizcilik suçuyla yüz ellilik sürgünü olarak Paris'te bulunuyordu; doğrusu ya Ortadoğu'daki Kürtçülük hareketinde İngiliz parmağının olmadığım iddia eden böyle bir delikanlıyı görse şaşakalırdı.

19. yüzyıl içindeki, 20. yüzyıl başındaki bütün Ortadoğu kargaşalıklarında İngiltere'nin parmağı vardır, sonunda isyanları devlete dönüştürürse, beliren devletler de bildiğimiz bağımsız devletler olmamış, İngiltere'nin çıkarlarını savunan ajan devletler olmuşlardır.

(15 Şubat 1977)

Kardeşim Ali Salman, hele şu satırlara bir göz at, bakalım 16 Ekim 1925'te Ankara'daki İngiltere Büyükelçisi Lindsay Londra'daki Dışişleri Bakanı Chamberlain'e ne demiş:

"... Türkler, Musul sorununun, Türk-İngiliz dostluğu önündeki tek engel olduğunu sık sık söylüyorlar ve bu sözde önemli bir gerçek payı bulunuyor.

"... Majestelerinin Hükümeti'nin, Türkiye'nin güney sınırı yakınında Kürtlere bir çeşit anayurt kurma girişimi Türk hükümeti tarafından doğrudan doğruya kendi politikasına yönelmiş bir tehdit olarak görülüyor...

"... Böylece, başladığımız noktaya yâni Musul sorununun Türk-İngiliz ilişkilerinin gelişmesi önünde duran bir engel olması konusuna dönmüş oluyoruz. Son birkaç ay içinde ortaya çıkan ajitasyonlardan sonra (Şeyh Sait İsyanı'nı kastediyor) Majestelerinin Hükümeti bütün kozları ele geçirmiş ve istediği kartı oynayabilecek durumda; ancak sorunun yalnızca bir sınır düzeltmesinden öte bir önem taşıdığı gözden uzak tutulmamalı. Majestelerinin Hükümeti, Güney Kürdistan'da milliyetçiliği geliştirmek yolunda geri dönülmez bir biçimde bağlantıda bulunmuş olabilir..."

Yine aynı adamdan aynı bakana, 20 Ekim 1925'te yazılmış şu satırları da gözden geçirsen fena olmayacak:

"... Bugünkü lâik düşünceli hükümetle (Mustafa Kemal Hükümeti) Doğu arasında uzlaşmaz bir düşmanlıktan başka hiçbir şey olamaz. Eğer her şeyi kökünden değiştirecek bir olay çıkmaz ve cumhuriyet rejimi sürer-

se, hükümet bastırma hareketlerini de beraberinde getiren bir dizi ayaklanma ile karşı karşıya kalacaktır. Ya da hükümetin gücü ayaklanmaları bastırmaya yetmeyecek ve eski günlerde Arnavutluk'ta uygulandığı gibi, bölge şeyhlerin ve beylerin mahalli yönetimine terk edilecektir..."

Kardeşim Ali Salman, mektubunda toplumcu olduğunu yazmışsın, eğer gerçekten böyle isen, Kurtuluş Savaşı'nın hemen sonrasında İngiliz Dışişlerinin şu yazışmalarından, Güneydoğu Anadolu'da baş gösteren Şeyh Sait isyanının doğrudan doğruya Musul'a (petrole) el koymak isteyen İngiliz emperyalizminin kışkırtmalarıyla ilgili olduğunu anlamışsındır elbet. Daha da berbatı, lâik bir Cumhuriyet'e karşı 'şeriat' temeline dayanan 'gerici' bir isyan olduğunu da çıkarmışsındır.

Yine de kafan tam bir aydınlığa ulaşmadıysa, istersen bir de İngiltere Dışişleri Bakanı'nın Elçisine yazdıklarına bir göz atalım.

Yalnız Musul sorununu biliyor musun?

Musul askıda bırakılmıştır, kime ait olacağı 1928'de anlaşılacaktı. O zamanki Milletler Cemiyeti ki doğrudan doğruya emperyalist devletlerin denetimi altındaki bir örgüttü, konseyinden bir karar çıkartmış, Musul bölgesinde işlerin Kürtlere bırakılması gereğini ileri sürmüştü.

İşte, o zamanki İngiltere Dışişleri Bakanı Austen Chamberlain, Ankara'daki Büyükelçisi Lindsay'e yazdığı bir mektupta bu koşulu ileri sürerek diyor ki:

"... Komisyon (Milletler Cemiyeti Komisyonu), İngiliz-Irak anlaşmasının ve Milletler Cemiyeti denetiminin sona erdiği 1928 yılında, yukarıda sözü edilen koşul yerine getirilmediği takdirde bölgenin Türk egemenliğine bırakılmasını daha yararlı görmektedir. Mr. Amery,

Konseye bölge halkının halen geniş bir özerklik içinde bulunduğunu ve bunu daha da genişletmeye hazır olduğumuzu bildirmiştir...

"Majestelerinin Hükümeti, bu açık teminatından geri dönemez. Eğer bunu yaptığı ya da konuyu Cenevre'de ele almaya yanaşmadığı takdirde, Komisyon'un yukarıda sözü edilen kararı uyarınca tartışmalı bölgeyi Türkiye'ye bırakmış olacaktır."

Ne dersin arkadaş, daha uzatmaya gerek var mı? İngilizin oyunu açıkça ortada görünmüyor mu? Musul'un (petrolün) Türkiye'ye kalmaması için, bölgede bir Kürt milliyetçiliği hareketi geliştirmeyi zorunlu görmüş, işe şeriatı karıştırarak Şeyh Sait ve tayfasını kışkırtmışlar, umutları da besbelli Ankara'nın gücünün ayaklanmaları bastırmaya yetmemesi imiş, gel gör ki umduklarını bulamıyorlar, Ankara'mn gücü İngiliz oyununu bozuyor, ama bu arada Şeyh Sait de, ona uyanlar da gümbürdeyip gidiyor.

Ama Elçinin yazdığı gibi İngilizler 'bir dizi isyan fikrini' fark etmez kolay kolay! Hatay sorunu ortaya atıldığında, Dersim isyanı tezgâhlanmıştır: Kıbrıs'ta Türkiye'nin ödün vermeye niyetli görünmediği sürece, Doğu'da ne türlü fırıldakların çevrildiğini anlamak için zehir hafiye olmaya hiç gerek yoktur. Daha çok yakın zamanlarda yine Musul petrolleriyle ilgili olarak Irak'ın başına Kürtçülük gailesini kimler çıkartmışlardı sanırsınız?

Biçâre Barzani mi? Şeyh Sait ne idiyse Barzani de o, yoksa gider de Şah'a sığınır mıydı? İkisi de emperyalizmin kuklaları!

(16 Şubat 1977)

Ucundan ilişmiştik değil mi? 1925 yılının 11 Nisan günü çıkan sayısında, İngilizlerin ünlü *The Economist* dergisi, Türkiye ile ilgili makalesinde şunları yazmıştır:

"... Yabancı sermaye sorunu kendilerini kısır bir döngü içinde bulan Türk liderlerini düşündürmeye devam etmektedir. Bağımsızlığını ve Türklerin deyimiyle 'ulusal bütünlüğünü' koruması için, ülkenin zengin doğal kaynaklarını bir an önce geliştirmesi zorunludur. Bu ise ancak yabancıların yönetsel katkısı ve mali desteğiyle gerçekleşebilir. Özellikle büyük bir dış borç altına girilmesi, ya da yabancılara geniş ayrıcalıklar tanıyan bir politika uygulanması hızlı bir üretim artışı sağlayabilir. Ancak her şeyden önce Cumhuriyet yönetiminin mutlu yalnızlık ve mutlak bağımsızlık tutkularından vazgeçmesi gerekmektedir."

Evet küstahlığın bu kadarı görülmüş müdür? Herif açıkça Türkiye'ye nice kan ve ter pahasına zar zor eline geçirdiği 'mutlak bağımsızlığından' vazgeçmesini öneriyor. Ayrıca yabancı sermayeye ayrıcalıklar da tanımalıymışız. Sonradan, dünyayı ve özgürlüğü kurtaracaklar diye kıçına takıldığımız, Batılı 'hür dünya'nın bize bakışı daha o zamandan budur.

Yetmezse, bir de şuna göz atınız: "... Hükümet endüstri hayatını geliştirmek istiyorsa yabancı firmalara bazı kolaylıklar göstermek zorundadır." (26 Haziran 1926) Ya şuna ne buyurulur: "... TBMM tutanaklarından da görüleceği gibi savaş sonrası Türkiye'sinin liderleri yoğun ve sürekli bir kalkınma hamlesinin 'anavatana' sağlayacağı yararları çok iyi bilmektedirler. Ne var

ki bu hedefe ulaşmak için büyük paralar harcamak zorunludur ve Türkiye'de bu para yoktur. Demek ki bu paranın yabancı para piyasalarından gelmesi gereklidir. Devletin yüksek çıkarları, Türk bakanlarının yabancı kapitalistlere karşı takındıkları olumsuz tavrı bir kez daha gözden geçirmelerini ve yabancı sermayeye güven verecek önlemlere yönelmelerini gerektiriyor." (7 Haziran 1930)

Şimdi içinizden biri çıkar da derse ki, iyi ama bu yazdıkların nihayet bir gazetenin görüşüdür, ona ne cevap verebilirim?

İşte cevap!

11 Temmuz 1929'da İngiltere'nin Türkiye Büyükelçisi Clerk, İngiliz Dışişleri Bakanı Henderson'a, Türkiye'nin doğu illerinde gezmiş bir İngiliz'in izlenimlerini aktarırken, şunları yazıyor:

"... Mr. Helm'in görüşüne göre, Türkiye'nin doğusundaki ekonomik, daha doğrusu tarımsal gerileme, Ankara rejiminin geleceğini tehlikeye sokacak ölçüye varmış durumda ve Türk hükümeti bu konuda danışmanlık ve yardım için yabancılara başvurmadığı takdirde, halen az sayıdaki nüfusun ürettiği verimsiz ürünün daha da düşmesi kaçınılmaz olacak..."

29 Haziran 1929 tarihinde ise Anadolu içinde yapılmış bir gezinin genel gözlemleri verilirken, şu hepimiz için ibret olması gereken sözler ediliyor:

"... Eğer Türkiye yükseklerde gezen mağrur başını biraz eğer ve gerçekleri görürse, çok ihtiyacını duyduğu sermayeyi, güvenilir bankalardan iyi koşullarda sağlayabilir. Ve ülkenin şimdiki dış itibarı, devam ettirilebilirse, bu yardımlar sayesinde gelişebilir ve uygar ve zengin bir ülke haline gelebilir."

Demek ki neymiş, Ankara'dakiler başlarını dik tutu-

yor, yabancılara yüz vermiyorlarmış, bu yüzden batmaları olasıymış, oysa Batılıların fikri yeni Türkiye'nin yabancılara, yabancı sermayeye kapılarını açması, kolaylıklar göstermesi, 'kalkınmasını' böylece sağlamasını öngörüyormuş. Bu da elbet 'mutlak bağımsızlık' hülyalarından vazgeçerek gerçekleşebilecek bir çözüm. O ki Ankara bağımsızlıkta diretiyor, 'mağrur başını yükseklerde gezdiriyor', Batılı 'hür dünya' için geçerli bir başkent değildir.

Peki, ya onların dediklerini yaparsa?

Mustafa Kemal dönemi boyunca yapmadık, dünya savaşı boyunca istesek de yapamazdık, 1947'den başlayarak sağcı iktidarlarımız, 'görülmemiş kalkınma hamleleri için' olduğu kadar 'Türkiye'nin savunması' için de, 'Batılı hür devletler camiasına' girmemize karar verdiler. Gerçekte bu, *The Economist*'in daha Fethi Bey'in 'Serbest Fırka'sı kurulduğu zaman umutlandığı bir sonucun alınışıydı. Sonrasını hem herkes hatırlayacak yaşta olduğundan, burada ne Atlantik ittifakına girişimizi söz konusu edeceğim, ne de 'yabancı sermayeyi teşvik yasalarını' ardı ardına çıkarıp, yabancı çokuluslu şirketlere memleketin kapılarını açışımızı! AET serüvenini bile açmak istemiyorum. Sonuç ortada. Türkiye 'mutlak bağımsızlığı'ndan, Batılıların başından beri istedikleri yolda ödünler verir vermez, ayağı kaymış, kendi sınırları çevresinde kendi çıkarlarını 'müttefiklerinin' izni olmaksızın savunamaz hale düşmüştür.

O tarihte 'üzerinde güneş batmayan İngiliz imparatorluğunun' Türkiye'deki temsilcisine 'mağrur başını yükseklerde gezdirdiğini' söyletebilen 'mutlak bağımsız Türkiye' ile, bugün Kıbrıs çözümü, ordusunun donatımı ya da Sovyetlerle saldırmazlık paktı sorunlarında ya-

bancı yönetimlerden neredeyse 'icazet ve izin bekleyen' Türkiye aynı ülke midir?

(18 Şubat 1977)

5

EMPERYALİZMİN 'ÖRDEKLERİ'

Fâlih Rıfkı, 'Çankaya' anılarında yazmıştır, Atatürk'e göre Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerin dostça olması Türkiye'nin yararınadır.

Alman tarihçisi J. Glasneck şöyle diyor: "Atatürk, Sovyetler Birliği ile olan ve Türkiye'nin itilâf'a (Batılılara) karşı savaşında değer biçilemeyecek bir arka destek sayılan dostluğu Türk bağımsızlığının direği olarak niteliyordu."

Yine Glasneck'e göre, " 1936'dan bu yana özellikle Bayar'ın hükümetin başına gelmesinden sonra iki devlet arasındaki ilişkiler soğumaya başladı. Bu arada Türkiye büyük emperyalist devletlere daha çok yaklaşmaya çalışıyordu.

"... Geriye bakıldığı zaman: Türk hükümet çevrelerinde ilerici eğilimlerin Atatürk'le birlikte ölüp gittiği söylenebilir. O'nun ölümü Türk tarihi için de bir dönüştür."

Buraya kadarı bellekleri tazelemek için!

Hangi koşullar altında Rusya'yla bozuştuğumuz, Truman Doktrini denilen dolaba düştüğümüz, herkesçe biliniyor. Soğuk savaş dönemi boyunca, emperyalist sistemin ve bu sistemin başı Amerika'nın, Türkiye'yi Ortadoğu'da nasıl kullanmış olduğuna işaret ettik. Bayar/Menderes ikilisi, Türkiye'nin kaderine egemen olun-

ca, 1936'da kendisini duyumsatan eğilim, Rusların bağışlanmaz yanılgılarının da itişiyle kesin bir politika olmuş, Mustafa Kemal Paşa'nın 'Özgür ve bağımsız Türkiyesi', emperyalist yabancı sermayenin kucağına düşmüştür.

Bu arada, bir de yanlış yapıyoruz: Amerika önce Bağdat Paktı, sonra CENTO aracılığıyla Doğu Akdeniz'i ve Ortadoğu'yu (petrol bölgesini) güven altına almak istiyor ya, Arap ülkelerinde beliren her ilerici hareketi, her emperyalizme karşı kımıldanışı Bolşevikliktir diye damgalayıp Türkiye'ye düşman gösteriyor. Oysa bu türden devrimlerin hiçbirisi o gün bugün Bolşevik olmadıktan başka, kimilerinin iyice su koyverdikleri, çoğunun sa az gelişmiş ülkelerde görülen merkeziyetçi bürokrasi diktalarına dönüştükleri çoktan saptandı.

Dışişleri yetkililerimizin bir kısmında, bazı yüksek kademe subaylarımızda, Ortadoğu Arap devrimciliklerinin topunu 'Bolşevik oyunu' görmek eğilimi hâlâ vardır. Şimdi; bir onları uyandırmak için, bir de Türkiye'deki Batı eğilimli, serbestçi sosyalizme karşı politikaları ve politikacıları Batı'nın nasıl gördüğünü göstermek için iki alıntı yapacağım, acı acı gülümseyeceğiz.

Varıyor ha!

CIA üzerine yaman bir kitap yayınlamış olan eski ajan Victor Marchetti, Kıbrıs olaylarından sonra (Darbe) şu açıklamayı yapmıştı:

"— ... Bütün bunların Ortadoğu'daki durumla ilgisi var tabii. Bütün ördeklerimizi hizaya sokmak istiyorduk. Ana ördek yavrularını hizaya dizmez mi, işte öyle; CIA için Türkiye, Yunanistan, İran, Sovyetler'e karşı savunmanın kuzey kanadını oluşturmaktadırlar. Rusların Akdeniz'e inmesini engellediler. Yalnız şimdi durum değişti: Artık Ruslarla daha az ilgileniyoruz. Güney kana-

dı oluşturan Ortadoğu bizi daha çok meşgul ediyor. O yüzden eğer genel duruma müdahale gerekirse, elverişli durumda bulunabilmek için kuvvetlerimizi ayarlamaya çalışıyoruz. Şu günlerde İran'a yaptığınız onca yardımın sebebi ne? İşte bu. Bunun gibi Türkiye, Yunanistan ve Kıbrıs'ı da hizaya sokmaya çalışıyorduk. Ama olmadı."

Efendim, Marchetti'nin bu "itirafını" ben 27 Mayıs 1975'te *Yeni Ortam*'da yayımlamış, şu yorumu da eklemişim: "... Fikrimce Türkiye'nin dış politikası kesinlikle Araplarla iyi ilişkiler, dostluk ve yakınlık üzerine geliştirilmelidir."

Öbür alıntı 16 Ağustos 1936 tarihli *The Economist*'ten, İngiliz emperyalizminin ünlü organı Türkiye'de kurulacak Serbest Fırka ve Fethi Bey'den söz ederken bakın ne diyor:

"... Fethi Bey ölüleri diriltmez, fakat sürgündeki Türkleri geri çağırarak yanına aldığı ve 'yabancı sermayenin ülke kalkınmasına katılması için gerekli koşulları yaratabildiği' takdirde partisi için başarı yolları açılacaktır..."

The Economist'in 1930'da Fethi Bey'e önerdiklerini, sonraları İsmet Paşa ile Celal Bayar'ın uygulamakta birbirleriyle yarıştıkları, bu sayede de Türkiye'yi Kemal Paşa'nın dış politikasından saptırıp Ortadoğu'daki emperyalist çıkarlarının bekçisi haline düşürdükleri meydanda değil mi?

Ruslar, NATO'ya ve Varşova Paktı'na rağmen, askeri alanda da yakınlaşabiliriz diyorlar ya, bu dedikleri, şu yukardan beri söylediklerimin ışığında bir düşünülmelidir.

Özellikle, Türkiye savunmasının sorumluluğunu yüklenmiş olanlar tarafından!

(23 Mart 1977)

'EMPERYALİZME KARŞI MÜŞTEREKEN MÜCAHEDAT'

Söz açıldı bir kere, elbet sürdüreceğiz.

Vladimir İliç Lenin, Kuva-yı Milliye Ankarası'na gönderdiği Sovyet Büyükelçisi S.İ. Aralov'a şu iki önemli talimatı vermiştir:

"... Çarlık yüzyıl boyunca Türkiye ile savaşmıştır, bu, tabii Rusya'nın Türkiye'nin amansız düşmanı olduğuna dair yapılan propagandalarla halkın belleğinde derin izler bırakmıştır. (...) Bilirsiniz ki güvensizlik ağır geçer. Bunun için de sabırlı, dikkatli, sakınarak çalışmak gerekmektedir. Eski Çarlık Rusyası ile Sovyet Rusya arasındaki ayrımı sözle değil, işle göstermek ve anlatmak gerekmektedir..."

İkincisi şu: "... Mustafa Kemal Paşa elbette sosyalist değildir. Ama görülüyor ki iyi bir teşkilâtçı, kabiliyetli bir lider. Milli burjuva ihtilâlini idare ediyor. İlerici, akıllı bir devlet adamı. Bizim sosyalist inkılâbımızın önemini anlamış olup, Sovyet Rusya'ya karşı olumlu davranıyor. O, istilacılara karşı bir kurtuluş savaşı yapıyor. Emperyalistlerin gururunu kıracağına, padişahı da yardakçılarıyla birlikte silip süpüreceğine inanıyorum. (...) İngiltere onların üzerine Yunanistan'ı saldırttı. İngiltere'yle Amerika bizim üzerimize de sürüyle memleket saldırttı. Sizi ciddi işler bekliyor."

Bu işin Rusya cephesi, hadi isterseniz şimdi de Türkiye cephesine bir göz atalım: Kemal Paşa, İngiliz'in 'Türkiye'ye mevcudiyet verebilmek için' anasının nikâhı bir fatura ödetmek niyetinde olduğunu biliyor; biz de Paşa'mn, bu türden faturaları ödemeye değil, yırtma-

ya yatkın olduğunu biliyoruz. Ulusal savunma anlayışının 'önce kendi kuvvetimize ehemmiyet vermek' olduğunu da!

Peki bu yetmezse?

29 Mayıs 1920 günü yapılan 'gizli' Meclis toplantısında, söz Bolşevikliğe ve Bolşeviklerin yardımına 'intikal eder.' Kürsüde Kemal Paşa vardır. Dediklerini dinleyelim:

"... Evet, demek oluyor ki biz, Bolşevikliğe ve harekâtına ve Bolşeviklerden edebileceğimiz istifadeye bigâne değiliz. Binaenaleyh, kemal-i emniyet ve itimatla arz ederim ki Bolşeviklerle ittifak ve itilâf için, temin ve teşrik-i harekât için maddeten heyet-i icrâiye (hükümet) esbabına tevessül etmiştir. Yalnız heyet-i icrâiye bu baptaki teşebbüsünde gayet müdebbir olmak lüzumunu kabul etmiştir...

... Önce kendi kuvvetimize ehemmiyet veriyoruz. Fakat kendi kuvvetimize, düşmanlarımızın adedinin çokluğunu nazar-ı dikkate alarak, kuvvet ilâve etmek bir farizadır. Bu suretle bittabi, Şark'tan gelmesi muhtemel olan müsbet kuvvetlere iltifat edeceğiz. Ancak, bu noktada iki cihet birbirinden tefrik etmek lâzımdır. Biri Bolşevik olmak, diğeri Bolşevik Rusya ile ittifak etmek. Biz, heyet-i icrâiye, Bolşevik Rusya ile ittifak etmekten bahsediyoruz. Yoksa Bolşevik olmaktan bahsetmiyoruz... Bolşevik olmak büsbütün başka bir meseledir. Böyle bir mesele ile bizim iştigale ihtiyacımız yoktur. Fakat ittifak meselesi kemal-i ciddiyet ve ehemmiyetle takib edilmektedir. Ve muvaffak olacağımıza ümidimiz berkemaldir..."

Buraya kadar görülen ne, bir kere Lenin'le Kemal Paşa'nın karşılıklı durum değerlendirmelerinde mutabakat içinde oldukları; Lenin Kemal Paşa'nın Bolşevik ol-

madığını biliyor, olmasını da beklemiyor, Kemal Paşa ise Batılı emperyalizmlere, onların üzerimize saldırttığı Yunanistan'a karşı savaşta, kendi gücümüz yetmezse 'müsbet/olumlu' kuvvetlerin Şark'tan yâni Rusya'dan geleceğini biliyor, Bolşevik olmayı düşünmemekle beraber, 'Bolşeviklerle ittifak akdetmeyi kemal-i ciddiyet ve ehemmiyetle takib ediyor.'

Aslında bu, birisi sosyalist, öteki demokratik devrim peşinde olan, iki az gelişmiş ülkenin emperyalizme karşı işbirliği değil midir?

Bugün Türkiye aynı emperyalizmin avcuna düşmüştür. Sovyetlerle bir siyasal belge imzalayıp saldırmazlık paktına gitmesi, bize hiçbir pratik yararı olmayan NATO'nun askeri kanadından çekilmesi, gerçekte Kemal Paşa'nın Müdafaa-i Hukuk dış politikasını uygulaması demektir. Ama bazıları hemen seslerini yükseltiyorlar, yok efendim Bolşeviklerle işbirliği olur muymuş, bizi tutsak ederlermiş, canımıza okurlarmış, estek köstek. Aym konuşmasında, bundan 57 yıl önce, Mustafa Kemal Paşa onların ağzının payını vermiş. Bakın ne diyor:

"... Filhakika Bolşevikler ortaya çıktıkları sıralarda yalnız kendi prensiplerine riayet eden ve bütün manasıyla Bolşevikliği kabul edenlerle anlaşmışlar ve fakat bütün milletleri birden bu içtimai (toplumsal) esaslara uydurmaya imkân olmadığından ve emperyalizme galebe çalmak için İslâm âlemi ile ittifak lâzım geldiğine kani olmuşlar ve bir milletin dini ve milli esaslarına riayet etmeye karar vermişlerdir. (...) Binaenaleyh, İslâm âlemini oldukları gibi, evet, kendilerine müttefik yapabilirlerse o zaman Garp'te emperyalizme karşı galebe çalacaklarına kanidirler..."

Dikkat buyruldu mu, 'emperyalizmle savaşta emperyalizmin Garp'te, yâni Batı'da olduğundan' söz ediyor

Paşa, konuşmasının daha ilerisinde 'emperyalizme karşı müştereken mücahedat, müştereken mücadele'de demiş, şu huzurunda eğilen yönetici başlar arasında, bir tanesi olsun, o sözlerini hatırlar mı?

Bir de Atatürkçüyüz diye böbürlenir dururlar.

(11 Kasım 1977)

7

RUSLARIN İSTEDİĞİ, KEMAL PAŞA ANLAŞMALARINA DÖNMEK

Moskova, Ankara'yla Mustafa Kemal döneminin "sıcak ilişkilerini" kurabilmek çabasındadır. İyiniyet gösterisini, dostluğu, bizim Dışişleri'nin "şaşmaz" NATO'cularını müşkül durumda bırakacak derecelere çıkarıyor. Siyasal belge konusunda da, böyle olmadı mı? Rusların isteği, oldum olası, daha çok saldırmazlık paktı esprisine uygun bir belge imzalamak; Ecevit'in Amerika yolculuğu öncesi "Sovyetler'den, Türkiye'ye tehdit mehdit yoktur" yollu söyledikleri onları daha bir ümitlendirdi. Duymuş olmalısınız, o zaman, siyasal belge üzerindeki müzakerelerde, Ruslar, Türkiye'nin önerdiği taslak üzerinde konuşmayı kabul etmekle beraber (aslında bu da bir ödündü), ne yapıp yapıp, anlaşmayı saldırmazlık paktına dönüştürmenin yollarını arıyorlardı.

Bizim Dışişleri'ndeki 'Amerikancı' takımının uğradığı zorluğu düşünebiliyor musunuz? Türkiye'yi Amerika'nın kıçına takmışsın, Rusya'yı baş düşman belletip, yıllarca propaganda yapmışsın, hâlâ yapmaktasın, sonra bu Rusya gelmiş, sana saldırmazlık paktı öneriyor;

"sistem'in mantığı ve çıkarı gereği, bu öneriyi Türkiye'ye reddettirmek lâzım, lâzım ama, gerekçe bulmak da kolay değil doğrusu."

Rusların önerdiği ne, önce 1925 dostluk ve saldırmazlık paktına dönülmesi! Neymiş o, "iki taraf birbirine saldırmayacaklarını beyan ettikleri gibi, birbirleri aleyhine olan ittifaklara da girmeyeceklerdir." Türkiye bunu reddediyor. Helsinki çerçevesinde kalalım, diyor. Bunun üzerine Ruslar 16 Mart 1921 tarihli Türk-Sovyet andlaşmasına dönelim diyorlar.

Ya o neymiş: "Rusya'nın Türkiye'nin kurtuluşu için karşılaştığı birtakım güçlüklerde belirli yardımlar yapıp destekler sağlaması, buna karşılık Türkiye'nin dünya proletaryasının kurtuluşu ile mazlum ulusların kurtuluşunun bir ve aynı kavga olduğunu benimsemesi." Buna da yandaş olmuyoruz, niye, Türkiye'nin Sovyet desteğine ihtiyacı yok mu, (peki, Başbakan'ın kendi ağzıyla, Sovyetler'den aldığımız ekonomik desteğin, Batılılardan aldığımızdan çok olduğuna işaret etmesine ne buyrulur) ya da üçüncü dünyanın 'mazlum' uluslarını desteklemek artık bizim politikamız değil mi? (Daha NATO zirvesinde Başbakan, dünyanın NATO ve Varşova Paktı ülkelerinden ibaret sayılamayacağını söylememiş miydi?)

Gerçekte, Sovyetler, savaş sonrasında Stalin-Molotov-Beria kliğinin düştüğü büyük yanılgıyı hanidir fark etmişlerdir. Türkiye'nın içişlerine karışmadan o eski iyi günlere dönmeyi arzuluyor, gerekli iyiniyeti de yardım yaparak saldırmazlık paktları önererek gösteriyorlar. Yorgunu yokuşa süren biziz, hep de biz olduk, nedeni emperyalist sistemin çarkına kapılmamış olmamızdır.

Daha önce, NATO'nun güneydoğu kanadını Rusya'ya karşı pekiştirmek için, Batılı müttefiklerimizin ne karar-

lar almış olduğunu tartışmamış mıydık? Sistemin çıkarları, hele nötron bombasıyla görece bir güç üstünlüğünü elde ettikten sonra, Sovyetler'e ve uydularına karşı "sertleşmeyi" gerektiriyor, böyle bir süreci başlatmışlardır bile, Carter'in çektiği söylevler, Afrika'daki ayaklanmalara karşı bir ara takınılan müdahaleci tavır bunu yansıtıyor. Bu durumda, NATO'nun güneydoğu kanadında Türkiye ile Yunanistan'ın ulusal çıkarları için birbirleriyle dalaşmalarına fırsat verilir mi hiç, 'sistem'in çıkarları elbette sisteme dahil böyle ufak tefek ülkelerin ulusal çıkarlarından önce gelir, o zaman da bunun çaresi düşünülür.

Düşünülmüş kardeşim, Yunan gazetesi *Eleftheretipia*'ya dayanarak bunu bildirmiş, üzerinde konuşmuştuk; işin aslı olduğu şuradan belli ki, bu kere ünlü Alman gazetesi *Süddeutsche Zeitung* bir başka ucundan kapak kaldırıyor. Verdiği habere bakılırsa, Birleşik Amerika ile Almanya, NATO çerçevesi içinde Türkiye ile Yunanistan'ı "barıştırmak" için bir plan geliştirmişler. Buna göre Türkiye'ye uygulanan silâh ambargosu kaldırılacakmış.

Ekonomisi iflasın eşiğine getirilen Türkiye'nin durumunu düzeltmesi için Batılı devletler para musluklarını açacaklarmış. Buna karşılık Yunanistan'ın Ortak Pazar'a 1980'de tam üye olması için sürdürülen görüşmeler hızlandırılacak, ayrıca Yunanistan'a Ege Adaları'na karşı bir Türk saldırısı olasılığı için NATO garantisi verilecek. Nasıl, beğendiniz mi? Gel de bu durumda Rus'la anlaş!

Türkiye bu kafes içine alınmıştır, alınmak isteniyor. Oysa Sovyetler'in Ankara'ya hatırlatmak istedikleri, o eski Türkiye, Mustafa Kemal Paşa'nın anti-emperyalist, tam bağımsızlıktan yana, yiğit Türkiye'si. Baksanıza,

tutmuşlar müzakereler boyunca 1925 anlaşmasından, 1921 anlaşmasından dem vurmuşlar. Bizim sağcı ve Amerikancıların, bu anlaşmaların günümüz için geçersiz sayılması gerektiğini ileri sürerken, kaytardıkları nokta neresi biliyor musunuz, her ikisinin de Mustafa Kemal Paşa tarafından, onun dış politikasına uygun bir uygulama olarak yapılmış olması!

Malûm ya, hanidir Amerikan kaşığıyla Alaman şeyini yemekteyiz.

(9 Temmuz 1978)

8

TÜRK-SOVYET İLİŞKİLERİNİN TEMELLERİ

Söz açılmışken, Mustafa Kemal Paşa'nın Kuva-yı Milliye'nin ilk günlerinden başlayarak, saptadığı ve geliştirdiği Sovyetler Birliği politikasına bir göz atabiliriz.

23 Mayıs 1920'de Fransa'nın Danimarka'daki Büyükelçisi Paris'teki Dışişleri Bakanlığı'na bir telgraf yollar. Hayli ilginç bir telgraf doğrusu. Şundan ki, Mustafa Kemal'in Moskova'ya Azerbaycan üzerinden Mustafa Efendi adında bir mülâzım gönderdiğini bildiriyor. Bu Mustafa Efendi, üç hafta boyunca Sovyet Sanayi Merkezleri'ni, özellikle savunma sanayi merkezlerini gezecektir. Bunun askeri amaçlı bir gezi olduğuna şüphe var mı? Danimarka'daki Fransa Elçisi'ne göre de yok. Demek ki, Mustafa Kemal 'Destur, bismillah' deyip, Kurtuluş Savaşı'na başladığı ilk anlardan itibaren, Kuzey'den destek ve güvence aramış. Aramış da, bunlara bağlı, bağımlı politika mı izlemiş, hayır, politikasını Türkiye'nin çıkarlarına göre bağımsız tutmuş, ama Batı'dan

gelen belâyı defetmek için Kuzey'den güvence gerektiğini o şaşmaz gerçekçiliğiyle saptamış!

Uygulamadan bir örnek mi istediniz, hay hay! 1920 Temmuzu, Beyaz Ruslar Bolşeviklere karşı iç savaş örgütlüyor, Albay Annoyef diye bir Wrangel heyeti, hayli altınla birlikte Erzurum'a düşer, oradan Rusya içlerine doğru harekete geçecek, geçemez, çünkü Mustafa Kemal bunları Erzurum'da tutuklatır, o kadarla da kalmaz, Fransız işgal komiserliğinin Trabzon'daki temsilcisi valiye çıkıp, bunu protesto etmeye kalkışınca, o temsilciyi de tutuklatır, topunu Annamite adındaki Fransız torpidosuna bindirip İstanbul'a göndertir.

O böyle yapar da Ruslar bundan geri mi kalır, hayır: 1920 Ağustosu'nda, Londra'daki Fransız Askeri Ataşesi, İngiliz Harbiye Nezareti'nin İstanbul'dan aldığı bir haberi Paris'e geçer. Haber de haberdir hani, çünkü 30.000 kişilik bir Bolşevik kuvvetinin, Tiflis/Alekssandropal demiryolunu tutarak, Ermenistan'a karşı Kuva-yı Milliye'yi desteklemek, Tiflis/Erzurum bağlantısını sağlamak için harekete geçtiğini bildirmektedir. Evet, Ermenilere karşı Türkleri desteklemek için! Bunu da sinek pislemedik bir yere yazıverin bakalım.

Oldu olacak, Kemal Paşa'nın o tarihi mektuplarını da hatırlayıverelim. Birincisinin tarihi 20 Kasım 1920. Mustafa Kemal Paşa tarafından Sovyet Dışişleri Komiseri'ne gönderilmiş. Kemal Paşa şunları söylüyor: "... Bir yandan Avrupa emekçi çevrelerinde Sovyet Cumhuriyetleri'nin yarattığı üstün ahlâk otoritesinin, öte yandan İslâm dünyasının Türk ulusuna karşı duyduğu sevginin, bugüne kadar Batı emperyalizmini sabır ya da cahillik sebebiyle destekleyenlerin uyanıp birleşmesine elvereceğine inanmaktayız." Kemal Paşa bu mektubunda sömürgecilik politikasını cinayetten sayıyor, ayrıca burju-

va iktidarlarının er ya da geç yıkılacaklarına kesin inancını belirtiyor.

İkinci mektubun tarihi 26 Nisan 1920, Mustafa Kemal tarafından 'gizli' olarak yazılmış, Moskova'ya iletilmiş. Hadi ona da bir göz atalım: "... Sovyet kuvvetleri Gürcistan'a karşı askeri harekâta girişirse, Türk kuvvetleri emperyalist Ermenistan'a karşı askeri harekâta girişecek ve Azerbaycan'ın Sovyetler'e katılmasını zor kullanarak sağlayacaktır. (...) Halkımızın öteden beri yaşamakta olduğu toprakları işgal eden emperyalistlerin kovulması ve öte yandan ortak mücadelemizin sürdürülmesi için beş milyon altının verilmesini ve miktarı yapılacak görüşmelerle saptanacak silâh ve cephaneyle güçlendirilmemizi, ayrıca teknik gereçlerle sağlık gereçlerinin ve aynı zamanda Sovyetler'in isteği üzerine Doğu'da harekâta girişecek Türk birliklerinin bakımının sağlanmasını rica ederim."

Sovyet Dışişleri Bakanlığı, Türkiye Dosyası 1, raf 2, yaprak II, 1920'de kayıtlı bu belge de gösteriyor ki, Türkiye ile Sovyetler, Mustafa Kemal Paşa ile Lenin döneminde, emperyalizme karşı yalnız ortak bir cephe tutmakla kalmamışlar, uygulamada da eylemsel bir beraberlik, bir kader ortaklığı yaşamışlardır. Sovyetler bugün o günlere dönelim diyorsa, bunun Ankara için anlamı Mustafa Kemal'in anti-emperyalist Müdafaa-i Hukuk doktrinine dönmek olmalıdır. Oysa, Dışişleri'nde 'geleneksel Batı' dostluğundan, Türkiye'nin kaderini Batı'ya bağladığından söz ediliyor. O Batı'ya ki, yukarki mektubunda Atatürk "Kafkasya'dan püskürtülmelerini" sağlamak için Sovyetler'le işbirliği yapmıştır.

Dahası var, o günlerde İngiliz servisleri Doğu ve Güneydoğu'daki Kürt aşiretleri arasında cirit atıyorlardı. Amaçları belli, Kuva-yı Milliye'yi zayıf düşürmek, isyan-

larda oyalamak. Bu ajanlardan birisinin bölgesine geldiğini haber veren Malatya'daki 15. Alay Komutanı'na Mustafa Kemal'in emri hepimiz için açık bir ders sayılabilir: "Kim olursa olsun, bir İngiliz subayının Osmanlı toprakları üzerinde işi yoktur. Kendisine nezaketle ve askerce, durumu kesin olarak bildiriniz."

Peki ya, İngilizlerin yerini alan Amerikalılara, topraklarımızda bir sürü yer vermişsek?..

(10 Temmuz 1978)

MERAKLISI İÇİN NOTLAR

Ankara Hükümeti ile Sovyetler Birliği arasındaki ilişkilerin kurulması ve geliştirilmesi, 26 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal imzasıyla 'Moskova Hükümeti'ne gönderilen bir öneriyle başlar. Öneri aynen şöyledir:

"1. Emperyalist hükümetlere karşı harekâtı ve bunların egemenliği ve sömürüsü altında bulunan ezilen insanların kurtuluşu amacını güden Bolşevik Ruslarla çalışma ve hareket birliğini kabul ediyoruz.

2. Bolşevik güçleri Gürcistan üzerine askeri harekât yapar, ya da izleyeceği politika ve göstereceği etki ve nüfuz ile Gürcistan'ın da Bolşevik birliğine girmesini ve içlerindeki İngiliz güçlerini çıkarmak için bunlara karşı harekâta başlamasını sağlarsa, Türkiye Hükümeti de emperyalist Ermeni Hükümeti üzerine bir askeri harekâtı yöneltmeyi ve Azerbaycan Hükümeti'ni Bolşevik devletler grubuna sokmayı yükümlenir.

3. Önce milli topraklarımızı işgal altında bulunduran emperyalist güçleri kovmak ve ilerde emperyalizme karşı meydana gelecek ortak mücadelelerimiz için iç güçlerimizi kurtarmak üzere, şimdilik ilk taksit olarak, beş milyon altının ve kararlaştırılacak sayıda cephane ve diğer savaş makine teknik

araçlar ve sağlık araçlarının ve yalnız Doğu'da harekât yapacak güçler için yiyeceklerin Rus Sovyet Cumhuriyeti'nce sağlanması rica olunur."

Bu mektuba, SSCB adına Dışişleri Halk Komiseri Çiçerin imzasıyla 3 Haziran 1920'de 'resmi' bir cevap verilmiştir. O da şöyledir:

"Sovyet Hükümeti, her iki milleti tehdit eden ecnebi emperyalizme karşı ortak mücadeleye katılma isteğinizi açıklayan ve kendisi ile düzenli ilişki kurmak isteyen yazınızı aldığını doğrulamakla şeref duyar. Başında Ankara Büyük Millet Meclisi bulunan yeni Türk Hükümeti'nin dış politikasının temellerinin ilkelerini Rus Sovyet Hükümeti büyük bir memnunluk duyarak öğrenmiş bulunmaktadır.

Bu ilkeler şunlardır: 1) Türkiye'nin bağımsızlığının ilânı. 2) İtiraz edilmeyecek kadar Türk toprağı olan toprakların, Türk devletine bağlanması. 3) Arabistan ve Suriye'nin birer bağımsız devlet gibi ilânı. 4) Büyük Millet Meclisi'nce alınan karara göre, Türkiye Ermenistanı'nın, Kürdistan'ın, Lazistan'ın, Batum bölgesinin, Doğu Trakya'nın ve bütün Türk Arap halklarının karma olarak yaşadıkları devlet topraklarının, kendi kaderlerini kendi eliyle tayin etme hakkının tanınması. Sovyet Hükümeti olarak, mültecilerin ve istekleri dışındaki sebeplerden dolayı göç etmek zorunda kalan tüm göçmenlerin de bu bölgelerde serbestçe yapılacak bir referanduma katılabilmeleri, bunların yerlerine geri getirilmesini doğal sayıyoruz. 5) Büyük Millet Meclisi yönetimindeki yeni Türk devletine ait topraklarda yaşamakta olan milli azınlıklara, Avrupa'nın en serbest hükümetlerinde yaşayan milli azınlıklara tanınan tüm hakların tanınması. 6) Boğazlar sorununun çözümlenmesinin Karadeniz'de kıyısı olan devletlerce toplanacak konferansa sunularak görüşülmesi. 7) Ecnebi devletlerin mali kontrolüne ve kapitülasyon rejimine son verilmesi. 8) Her türlü ecnebi nüfuz alanlarının ortadan kaldırılması.

Rus Sovyet Hüklimeti, ezilen halkların kurtuluşu gibi şanlı bir davaya dayanan askeri harekâtlarınızı emperyalist hüklimetlere karşı sürdürürken, Büyük Millet Meclisi'nin çalışmalarını ve bu ideallere göre davranma kararınızı dikkate alıyor. Rus Sovyet Hüklimeti, kendi kaderlerini tayin etme olanağına sahip halkların hakları ve adil bir biçimde, bir taraftan Türkiye, diğer taraftan Ermenistan ve İran arasında, kesin sınırların çizilmesine, diplomatik görüşmelerin, Büyük Millet Meclisi'ne yardım edeceğini umar. Rus Sovyet Hükümeti, ilgili tarafların çağrısı üzerine her an, bu işte arabulucu görevini üstlenmeye hazırdır.

Rus Sovyet Hükümeti, Türkiye ile Rusya arasındaki iyi komşuluk ilişkilerinin ve sürekli bir dostluğun kurulması amacı ile, doğrudan doğruya diplomatik ve konsolosluk ilişkilerinin kurulmasını önerir. Her halka kendi kaderini tayin etme hakkının tanınması ilkesine sonuna kadar bağlı olan Rus Sovyet Hükümeti, Türk milletinin bağımsızlığı ve egemenliği uğruna sürdürdüğü kahramanca mücadelesini tüm dikkatiyle izliyor ve Türkiye için zor olan bu günlerde, Türk ve Rus halkını birleştirecek bir dostluğun sağlam temelini kurabilmekten büyük bir mutluluk duyuyor."

İki belge karşılaştırılınca, Kemal Paşa'nın kartlarını açık oynadığı, buna karşılık Çiçerin'in Sovyet propagandasının ilkeleriyle, diplomatik yazışma dilinin özelliklerinden yararlandığı açıkça görülüyor. Mustafa Kemal için önemli olan Ermenistan konusudur, neye karşılık neyi istediğini açıkça belirtmiştir. Çiçerin Ermeni konusundan ancak dolaylı olarak söz ediyor. O sırada Kafkasya'da İngilizler'in örgütlediği Kafkas devletlerini ele geçirmek için –başta Stalin– Bolşevikler alttan alta türlü fırıldak çevirdikleri halde, 'halkların kendi kaderlerini kendilerinin tayin etme' ilkesinden dem vuruyor. Pazarlık uzun sürmüş, sonunda Türk/Sovyet anlaşması gerçekleşmiştir.

Burada hatırlatılması yararlı iki nokta vardır. Biri şu: Mus-

tafa Kemal ölünceye kadar, Türkiye Cumhuriyeti, Kurtuluş Savaşı'nda karşısmda olduğu emperyalist Batılı ülkelerle bir ittifak sistemine girmeyi asla düşünmemiştir. Nasıl düşünebilirdi ki, 1936/37'de bile, Fransızlarla Hatay sorunu vardı. Oysa, Mussolini İtalyası, Türkiye üzerindeki 'emellerini' hiç de gizlemiyordu. Bu pekâlâ Batı'yla bir yakınlaşma konusu yapılabilirdi. İngiltere Kralı VIII. Edward İstanbul'a Mustafa Kemal'in ayağına kadar geldiği halde, Mustafa Kemal, Sovyetler'le yaptığı ilk anlaşmaya sadık öldü. Batılı emperyalist ülkelerle uyuşmadı.

Hatırlanacak ikinci nokta, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, Sovyetler'in Türkiye'ye karşı takındıkları olumsuz tavır. Rusların gerekçeleri vardı, bunların bir kısmı haklı da sayılabilirdi (savaş içinde bazı Türk iktidarlarının Nazilerle birlikte Rusya'daki Türk toprakları üzerinde pazarlıklar yapması kanlarına dokunmuş olabilir), ama bunun tepkisi dostluk ve saldırmazlık anlaşmasını feshetmek, Boğazların savunmasında ortaklık istemek, doğu illerimizde hak iddia etmek olmamalıydı. Türkiye'yi NATO'nun kucağına aslında bu itmiştir. Kaldı ki, Sovyet iktidarının, SSCB sınırları içindeki Türk ve Müslümanlara, gerçekten 'her halkın kendi kaderini kendisinin tayin etmesi' ilkesine uygun davrandığı epeyce su götürür, sadece Tatarların başına gelenleri şöyle bir düşünmek, yeter.

Yine de, dış politikada, Mustafa Kemal Paşa'mn en doğru tercihi yaptığını sanıyorum. Türkiye, jeopolitik yeri gereği, kuzeyini güvene almak, güneyine açılmak zorundadır. (Anadolu'da kurulmuş bütün devletler, aynı durumda bulunmuşlardır; Hititler'den Bizans'a kadar.) Bu da Sovyetler'le iyi ilişkiler, dostluk ve saldırmazlık paktı gereğini içerir. Sovyetler'le ittifak bile yapılsa, Mustafa Kemal'in taa o zaman işaret ettiği gibi, bu 'Bolşevik olmak' değildir.

Kulağımıza küpe...

"... Gayrımüslimlerin can ve mal güvenliği,
her türlü hakları ve gelişmeleri için gereken her şeye,
öteden beri devletimiz ve ulusumuzca riayet edilmişti.
Gerçekten de gayrımüslimlerin Osmanlı Devleti ve
ulusu bağrında yararlandıkları ayrıcalıklar üç yüz yılı
aşkm bir süredir fazlasıyla mevcuttur.
Bu kayıt da bizim için yeni bir şey değildir."

MUSTAFA KEMAL
Ocak 1920

1

ÖNCE DUYGUSAL...

Takuhi Hanım, başına bütün Anadolu kadınları gibi bir tülbent örtmüştü, gözyaşlarını bu tülbentin ucuyla siliyordu. Bana açık bir İç Anadolu Türkçesiyle önce nereli olduğumu sordu, İzmirli olduğumu öğrenince, acaba Yozgat'ı ve Bursa'yı görmüş müyüm, onu merak etti. Bu iki şehir, çocukluğunun, belki de ilk gençliğinin uzak yıllarından sisli bir mutluluk manzarası halinde belleğinde pırıldıyordu. Arkasından kahvemi az şekerli mi, çok şekerli mi içtiğimi öğrenmek istedi, ben kahvemi içerken o eski bir gramofonda Türkçe şarkılar çaldı. Bütün bunlar olurken, Takuhi Hanım sürekli ağlıyor, sık sık da iki elini havaya kaldırıp "Sebep olanlar kahrolsun!" diyordu.

Ben Takuhi Hanım'a Paris'te rastladım. Olay, 1950 yıllarının başında geçiyor. Hayatıma Maria Misakyan diye bir kız girmişti. İnanılmayacak kadar güzel, inanılmayacak kadar iri siyah gözlü, ay ışığı tenli bir Ermeni kızı. Öğrendim ki anasıgil İç Anadolu'dan tehcir sırasında (büyük bir olasılıkla daha önce) Fransa'ya hicret etmişler. Evde Türkçe konuşurlarmış, görenekleri de Anadolu görenekleri. Bir öğle sonu, metroya atlayıp

gittik. Takuhi Hanım'la tanışmamız böyle oldu. Türkiye'den gitme Ermenilerin oralarda kendilerini ne kadar "gurbette" hissettiklerini bana en iyi anlatan, bu yaşlı Anadolu kadınının *Kasabamın Koyunları* türküsü eski gramofonda çalarken döktüğü tertemiz gözyaşlarıdır.

Doğrusu Maria Misakyan da etkilemiştir beni, bu kız ille benimle birlikte Türkiye'ye gelmek, aile büyüklerinden o kadar dinlediği bu efsane ülkesini gözleriyle görmek istiyordu. Getirmeye kalkıştık, bin bir zorluk çıktı, pasaportları Nansen pasaportu denilen bir pasaporttu. Bu pasaportu taşıyanları galiba o tarihlerde Türkiye'ye almıyorduk. Gittim, aziz dostum Agop Arad'ı buldum (bu dediğim epeyce sonra İstanbul'da oluyor tabii). Birlikte Maria'yı Türkiye'ye getirmenin çarelerini aradık, bir türlü bulamadık. Zaten sonradan hayli ün kazanan Maria Misakyan şiirini yazışım da bunun üstünedir.

Duygusal şeyler bu anlattıklarım, ama Ermenilerle olan ilişkilerimizi duygusallıktan ayırmamız mümkün müdür?

Maria'nın uzak bir hısmı aklımda yanlış kalmadıysa, Taşnaksutyun örgütünde çalışırdı: Oldum olası Türklere düşman bir örgüt, o tarihte Fransız gizli servislerinin bunlara yardım ettiğini de öğrenmiştim. Savarş adındaki bu delikanlı, Türklerin "zalimliğini, insan yiyiciliğini" anlata anlata bitiremezmiş! Oysa, Nâzım Hikmet'i kurtarmak için Paris'te yaptığımız toplantılarda, sevdiği Türk müziğini çaldırabilmek için bir saz heyeti arayınca, Danfert Rochereau dolaylarında birtakım güleç Ermeniler bulmuştuk, toplantı günü kanunları, udları, kemençeleri ve bütün o Anadolu çalgılarıyla gelip 'mapusane çeşmesi yandan akıyor, yandan'ı çalmışlardı. Var-

tan'ı, Barkef'i, Keğam'ı nasıl unuturum? Vartan o upuzun boyun atkısını Paris gecelerinde kuyruklu yıldız gibi sürükleyerek dolaşır; Barkef, Strasbourg-St. Denis metrosunun yanı başındaki kahvede gece yarıları bir tek bira atmak için beni beklerdi. Keğam'la derseniz, bin yıllık arkadaşız; Osmanbey'deki eski Suna Pastanesi'nden tutun, İnönü Stadı'nda kapalı tribünlerde birlikte seyredilmiş Galatasaray maçlarına kadar.

Ermeniler dost olarak yalnız benim kişisel hayatıma mı girmişlerdir sanırsınız? Yanlış, onlar bin yıllık Osmanlı sentezi içerisinde çok büyük katkıları olan Anadolu ve İstanbul efendileridir ki, Türk musikisinden Türk mimarisine, Türk yaşama biçiminden Türk işleme sanatlarına, inceliklerini, duyarlılıklarını, heyecanlarını katmışlardır. Anadolu halkı arasındaki uyumun mükemmelliği su götürmez, yoksa nasıl 900 yıl sızıltısız yaşardık? Hırgürün çıkması Çarlık Rusyası'nın, daha sonra da Batılı emperyalizmin onları kışkırtmakta yarar görmesiyle başlar. Takuhi Hanım, ellerini göğe kaldırarak, — "Sebep olanlar kahrolsun!" diyordu ya, yerden göğe haklıydı.

Bütün bunları neden yazdığımı haberleri biraz olsun yakından izleyenlerimiz çoktan fark etmiş olsalar gerektir.

Büyük şehirlerimizdeki bazı terörist eylemleri, Lübnan'da yayımlandığı bilinen bir Ermeni gazetesi, açıkça bir gizli Ermeni terörist örgütünün üstlendiğini bildiriyor. Yurtdışındaki görevli Türk diplomatlarına birkaç yıldır üstüste yaptıklarını biliyorsunuz. Kim ne derse desin, ben bu kanlı ve karanlık işlere girişenlerin o yakından tanıdığım Ermenilerden olduklarına, olabileceklerine ihtimal veremiyorum. Hepimiz, bin yıllık ortaklaşa bir kültürün, acılardan ve sevinçlerden geçmiş çocukları olalım da, niye durup dururken birbirimize kı-

yalım. Bu işin içinde bir bit yeniği var, onun için konuda biraz yayılacağım.

Hepinizi ilgilendireceğini sanıyorum.

(17 Ekim 1978)

2

... SONRA BELGESEL

Takuhi Hamm'ın kahrolmasını istediği sebep olanların başında kim gelir? Az buçuk tarihe bulaşmış herkesin bu soruya vereceği cevap belli: Çarlık Rusyası, İngiltere, Amerika ve Fransa. Gerçekten de, çeşitli dil ve dinden halkları Osmanlılık kavramı içinde eritmeye çalışan imparatorluğu dağıtmayı kararlaştıran bunlardı; bunun için de buldukları en iyi çare, Rumları, Bulgarları, Sırpları nasıl kışkırttılarsa Ermenileri de öyle kışkırtmaktan ibaretti.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Osmanlı İmparatorluğu'nu paylaşmayı öngören gizli anlaşmaların en ünlüsü, bildiğiniz gibi Sykes-Picot anlaşması denilen anlaşmadır; bu anlaşmada, Mr. Sykes, Ermenistan'la ilgili olarak şunları demiştir:

"... Eski Roma veya küçük Ermenistan kısmının Fransa'ya ilhakı ve ekli haritada (sarı) ile gösterilen kısmın da Rusya'ya katılması. (...) Bu çözüm tarzının yararları şunlardır: 1/ Rusya, Ermeni halkı en az olan Erzurum, Van ve Bitlis'i alır. (...) 2/ Fransa, Ermenistan bölgesini alır. Fransa bölgesi, bu suretle Ermeni duygularının beşiği ve merkezi olur. (...) Barışsever Ermeni unsurların maksat ve gayesi, kendi sınırları içinde gelişip

ilerlemek olup, Kafkasya ve Azerbaycan'daki anarşist-sosyalist Ermenilerle karışmak istemiyorlar, onlarla hiçbir zaman beraber yürümemişlerdir."

Sykes-Picot anlaşması, Sovyet devriminin gerçekleşmesi yüzünden gerçekleştirilemedi, çünkü Ruslar hem bu gizli anlaşmayı açıkladılar, hem de Anadolu hareketi ile işbirliği yaptılar. Peki Batılılar Ermenistan'ı bölmek fikrinden vazgeçmişler miydi? Hayır, bunu Sevres andlaşmasından biliriz, bağımsız bir Ermenistan yaratılıyor, sınırlarının tesbiti ise kime bırakılıyordu, hadi söyleyeyim: ABD Başkanı Wilson'a! O dönem kanlı bir dönemdi, öyledir ya, İngiliz Dışişleri Bakanlığı gizli arşivinde Vansittart'dan Lord Curzon'a yazılmış 11 Ocak 1920 tarihli gizli rapor müthiş gerçeği açıklamaktadır.

"... Anadolu'ya dağılmış 500 bin Ermeniyle, Amerika, İran ve İstanbul'daki Ermeniler, Rusya Ermenistam'ndaki 1.5 milyon Ermeniyle birleşip Ermeni Krallığını meydana getireceklerdir. En büyük zorluk, Ermenistan'da hiçbir yerde Ermenilerin çoğunlukta olmamasıdır. Hakiki bir seçim yapılırsa çokluk daima Ermenilere düşman grupların eline geçecektir. Hakikat ve mantık, Trabzon'dan Adana'ya kadar uzanan büyük Ermenistan rüyasına karşıdır..."

Burası böyledir ya, İngiltere yine de Ermeni komitecilerine 25 bin tüfek vermekten kendini alamaz. Hâttâ Lord Curzon şöyle yazar:

"... Bogos Nubar Paşa ve Mr. Aharonyan beni ziyarete geldiler. Kendilerini aptalca hareketlerinden dolayı azarladım. Türkleri öldürmeleri için verdiğimiz silâhların Azerbaycanlılara karşı kullanılmasının aptallığını anlattım. Şayet böyle düzensizlik edip komşularına taarruz ederlerse, kendilerini Milletler Cemiyeti'nde tutmayacağımı söyledim..."

Lord Curzon'un kaygısı boşuna. Ermeniler, Türkleri elhak kesiyorlardı. Hem de ne kesmek!.. Batılılar Türklerin yaptığı kırımı abarta dursun, hiç değilse Ruslar olayın gerçek yüzünü biliyorlar. Ellerinde o bölgede bulunan görevli subaylarının raporları bulunuyor çünkü. Sözgelişi Rus ordusunun komutam General Odişelitze, raporunda şu korkunç olayı anlatıyor:

"... Türk kırımı, bir doktor ve müteahhit tarafından düzenlenmiş, yâni herhalde eşkıya tarafından düzenlenmemiştir. Bu Ermenilerin adlarını iyice bilemediğim için burada anamayacağım. Her türlü savunmadan yoksun ve silâhsız 800'den fazla Türk öldürülmüştür. Büyük çukurlar açılmış ve zavallı Türkler bu çukurların başına götürülüp hayvan gibi boğazlanmış ve bu çukurlara doldurulmuş. Ermenilerden birisi sayarmış: "Yetmiş mi oldu? On kişi daha alır, kes" deyince on kişi daha keserler ve çukura atıp üzerine toprak örterlermiş. Bizzat müteahhit, eğlenmek için, bir eve doldurduğu seksen kadar zavallının kapıdan çıkarken birer birer kafalarını parçalamış..."

Dedim ya, o dönem kanlı bir dönemdir, Ermeniler Türkleri kesmişlerdir de, Türk Ermenileri kesmemişler midir? Bir kere iş şirazesinden çıkınca ölenin haddi hesabı olmaz. Geçmişin acılarını deşmekte yarar yok. Takuhi Hanım, büyük acılar çekmiş insanların o her şeyi anlamış bilgeliğiyle ellerini havaya kaldırıp "Sebep olanlar kahrolsun" demiyor muydu? Doğrusu budur. Sebep olanlarsa, Anadolu'da yüzyıllarca kardeş kardeş, içli dışlı yaşamış Ermeni ve Türk halkları değil, 'emperyalist çıkarları için bu halkları birbirine karşı kışkırtan düvel-i muazzama' idi.

Sykes-Picot anlaşması, Ermenistan'ın tek ve büyük olarak yaratılamayacağını, ikiye bölünüp yarısının Çar-

lık Rusyası'nın, yarısının Fransa'nın denetime verileceğini belirtmiyor mu?

Ermenileri onlar yiyeceklerdi...

(18 Ekim 1978)

3

TAŞIN ALTINDAKİ ÇAPANOĞLU

Batılı emperyalizmin kullandığı sözde Ermeni milliyetçiliğine karşı, Lenin ve Mustafa Kemal, daha işin başlangıcında işbirliği yapıyor. Demiştim ya, 1920 Ağustosu'nda, Londra'daki Fransız askeri ataşesi, İngiliz Savaş Bakanlığı'nın İstanbul'dan aldığı bir haberi Paris'e şöyle bildirir: "30 bin kişilik bir Bolşevik kuvveti, Tiflis/Aleksandrapol demiryolunu tutarak, Ermenistan'a karşı Türkleri desteklemek ve Tiflis/Erzurum bağlantısını sağlamak üzere harekete geçmiştir."

Bu, olayın Ruslar yönünden görünüşü! Şimdi bir de, Türkler yönünden görünüşüne bakalım, olur mu? M. Kemal Paşa 26 Nisan 1920'de Moskova'ya ilettiği gizli bir yazıda şunları yazmaktadır: "... Sovyet kuvvetleri Gürcistan'a karşı askeri harekâta girişir veya onu diplomatik yoldan Sovyetler'e katar, Kafkas topraklarından İngilizlerin püskürtülmesini sağlarsa, Türk kuvvetleri, emperyalist Ermenistan'a karşı askeri harekâta girişmeyi taahhüt eder ve Azerbaycan'ın Sovyetler'e katılmasını zor kullanarak sağlar."

Çok açık ve seçik olarak görülen şudur, iki yeni rejim, Rusya'da Bolşevik, Türkiye'de Hâkimiyet-i Milliye rejimleri, Kafkasya'dan ve Anadolu'dan emperyalistleri ve emperyalistlerin denetlediği sözde milliyetçi ha-

reketleri süpürmekte güçbirliği yapmaya karar vermişlerdir. Bunun nedenini anlamak zor değil. Bolşevik devriminin Rusya'dan kaçırdığı beyaz Ruslar (50 bin dolaylarında oldukları söylenir) paldır küldür İstanbul'a dökülmüşlerdi. Mütarekede bu beyaz Ruslara İstanbul hükümetleri ve padişah şehri işgal eden müttefiklerden birisiymiş gözüyle bakar, itibar ederler. İstanbul hükümetleri 'beyazlardan' yana olduklarını bu kerte belli edince, Moskova'nın İstanbul hükümetlerine karşı örgütlenen Anadolu devrimini desteklemesinden daha doğal ne olabilirdi ki?

Peki yakın tarihin bu olaylarını günümüze nasıl bağlarız? Şöyle mi?

8 Ocak 1977'de Moskova metrosunda bir bomba patlamış, otuz kadar kişinin ölümüne neden olmuştu. Ruslar bu işin peşini bırakmadılar, gittikçe anlaşılıyor ki olayı ulusal birlik örgütü diye Ermeni milliyetçisi bir grup düzenlemiş. Basında çıkan haberlere bakarsanız köklerini eski Ermenistan olaylarına dayandıran bu örgüt Sovyetler'den ayrı bir Ermenistan davası güdüyor, gütmekle kalmıyor, ayrıca Azerbaycan'a ait Nahcivan ve Karabağ bölgesiyle, Türkiye'deki Ermeni (!) topraklarını istiyor. Aralarından Helsinki grubu adı altında bir hücre oluşturmuşlar. Ruslar bunlardan Şahin Arturya, Robert Nazaryan ve Stepan Zatikyan'ı tutuklamış. İşin güzeli nedir derseniz, vaktiyle Bogos Nubar Paşa'yla Şerif Paşa'nın Kürt Ermeni ittifakına sayfalarında yer veren İngiliz basını bu olayı da şıp diye yakalamış, *Financial Times*'de hem açıklıyor hem yorumluyor...

Öte yandan, bizim yaşadığımız bazı terörist hareketler var: Galata Köprüsü'ne konan bomba olayı gibi, Ankara ve İstanbul'daki bazı resmi dairelere bomba atılması gibi, Sirkeci vapur iskelesinde bir kişinin ölümü-

ne, on iki kişinin yaralanmasına neden olan bomba olayı gibi. Bu olayları, hem İstanbul'da, hem Beyrut'ta bazı kişiler gazetelere telefon ederek, ya da açıkça yazarak üstleniyorlar. Bunu yapanlar da Ermeni örgütleri. Doğrusu ya, elli yıldır sesi soluğu çıkmayan bu örgütlerin, aynı zamanda Türkiye'de ve Rusya'da yeniden bir takım şiddet eylemleriyle ortaya çıkmaları insanı düşündürüyor. 1920'lerde olduğu gibi 1970 sonlarında da bu yeni terörizm ve bölücülük hareketinin kökeninde, aynı Ermeni örgütlerini kırk yıl süren kış uykuları boyunca el altından besleyen, emperyalist odaklar yok mudur acaba?

Sovyetler'deki bölücülük hareketi Ermenilere özgü bir hareket sayılamaz, yıllarca Sovyetler Birliği'nden yana görünmüş olan Siyonizm ve uluslararası Yahudi örgütleri elbirliğiyle harekete geçmişler, bu ülkeyi küçük düşürmek için bütün dünyada geniş çaplı bir propaganda etkinliğine girişmişlerdir. Daha düne kadar sosyalist devrimin kalesi sayılan Rusya, şimdi bazı Batılı solcu gazetelerde sosyalizmin uygulanmasında teklediği, ya da Stalincilikten bir türlü tam anlamıyla sıyrılmadığı için değil, sadece ırksal nedenlerden yerilmekte, Nazilere eş bir Yahudi düşmanlığının merkezi olarak gösterilmektedir. Ermeniler için de aynı yoldan bir çıkış arandığı söylenebilir.

Türkiye için durum daha ilginç: Nasıl Türkiye'nin doğusundaki Kürtçülük hareketleri, Kıbrıs olayıyla birdenbire yoğunlaşmaya başlamışsa, Ermenilerin kurtuluş eylemleri de bu hareketle birlikte belirmiş, gelişme yoluna girmiştir. Söz buraya geldi mi, gel de benim bir süre önce verdiğim bir bilgiyi hatırlama: Stokholm'da toplanan bir Ermeni Kürt ittifak komitesi toplantısını Yunanlılar finanse etmişlerdi. Sanıyorum ki, işte bura-

da yine Takuhi Hanım'ın gözleri yaşlı olarak kahrettiği o sebep olanların üzerine parmak basmış oluyoruz.

Ben size bir şey söyleyeyim mi, Türkiye'deki anarşi ve terörü sadece ülkücülere ya da solcu geçinen küçük terörist gruplarına bağlamak, ciddi bir yanılgıyı içeriyor. Sorunu kapsamlı olarak ele almadıkça, üstesinden gelinebileceğini hiç sanmıyorum, onun için de Megalo İdea'nın Ermenilerle ilgisini araştıracağım.

Ne ilgisi mi var, bakalım göreceğiz.

(19 Ekim 1978)

4

KULAĞIMIZA KÜPE OLSUN...

Galiba ağzımdan şöyle bir lâf çıktı: Yıllardır saman altından su yürüten Ermeni komitacılığının birden su yüzüne vurması, ne hikmetse, Türkiye'nin Kıbrıs'ta işlenen cinayetlere kayıtsız kalamayacağını kanıtlamasından sonradır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin, bağımsızlığını ve tarafsızlığını kıskançlıkla koruduğu zamanlarda da, tam tersine, NATO'ya ve CENTO'ya tam teslim olduğu zamanlarda da, ufak tefek gazete broşür yayını, kilise ayini, komitacılık, Kıbrıs olayından sonra ansızın çok eskilerde olduğu gibi silâhlı eyleme dönüşüyor: Büyükelçilerin öldürülmesi, postayla gönderilen bombalı paketler, resmi dairelere, genel yerlere bomba atılması vs...

Gel de aradaki bağlantıları arama...

Bilmem haberiniz olmuş muydu, 1965 yılının Ocak ayında Etiyopya'nın merkezi Adisababa'da kiliselerara-

sı bir toplantı yapılır, aa, bir de ne görelim: Ermeniler adına toplantıya katılan Kilikya Kotogikosu 1. Horen ile Kıbrıs Kilisesi'nın Başpiskoposu Makarios, kolkola: Sadece yedikleriyle içtikleri ayrı gidiyor, hele Türk düşmanlığı dediniz mi, düşündükleri arasında milim fark yok. Bunun tarihsel anlamda ne demek olduğunu kavramak isteyenler, M. Kemal'in büyük *Nutuk*'undaki şu cümleden yararlanacaklardır: "Ermeni patriği Zaven efendi Mavrimira heyeti ile hemfikir olarak çalışıyor, Ermeni hazırlığı da tıpkı Rum hazırlığı gibi ilerliyor."

Şaştınız mı? Öyleyse, Yunan işgali sırasında Ermenilerin, Düvel-i Muazzama'nın dürtüsüyle, Venizelos'tan yana çıktığını bılmiyorsunuz. Izmir'in işgali sırasında, Atına'da, Ermeniler büyük gösteriler yapmakla kalmaz; Ermeni cemaatı bir büyük şölen düzenler ve Başkan Nikoşyan efendi işgali göklere çıkaran bir konuşma yapar. Bu kadarla kalsa ıyi. Manisa'da Yunan işgalini hazırlayanlar, örgütlenerek Rumlarla işbirliği yapanlar arasında, bırçok Ermeni ileri gelenleri bulunuyordu: Despot Tiryat, avukat Agop Papazyan vs. neler canım, neler? Sözgelişi, Ermeni ve Yunan kardeşliği diye bir kitap yayımlanmış, içinde Bogos Nubar Paşa'nın, Arşak Cosanyan'ın ve Eleterios Venizelos'un söylevleri bir arada. Venizelos'un düşürülmesinden sonra ise, Torkom adındaki bir komitacı Ermeni, Londra'da İngilizce ve Fransızca olarak *Armenia And New East* diye bir dergi çıkarıyor, açık açık bu dergide, Ermenilerin aynı zamanda Rum emelleri için savaşacağını ilân ediyor...

Onun için Kilikya Kotogikosu I. Horen'in Adisababa'da, Başpiskopos Makarios ile Türk düşmanlığında anlaşmasına da şaşmayacağız; yurtiçinde ve dışında birtakım komitacıların yeniden terörist eyleme geçmesinin

Kıbrıs olayından sonra başlamasına da şaşmayacağız: Hele, Yunan Stratejik Araştırmalar Dairesi Başkanı General Tagaris'in, 'Doğu sorununu' yeniden canlandırmak, Anadolu'da kurulacak beş ayrı devlet arasında bir de Ermenistan bulundurmak gerektiğini ünlü raporunda yazmasından sonra!

Oyunun ne kadar eski, ne kadar acı, ne kadar hem Türk hem Ermeni düşmanı olduğunu anlatabilmek için, Mustafa Kemal Paşa'nın Meclis gizli oturumlarından birisinde (24 Nisan 1920) söylediklerini aktarmak doğru olacak:

"... Bilhassa Kilikya dahilinde bulunan bir Miralay vardı ki o da Raymond. Bu, İslâm düşmanı, Ermeni hamisi bir adamdır. Tazyikten bir an bile tevakki etmedi. Ve bunun neticesi olarak Maraş'ta ahali-i İslâmiyeye tecavüzatta bulundular, onları tevkif ettiler. Ve ahali-i İslâmiye kendilerini muhafaza etti. Netice itibariyle vaka büyüdü. Müsademe oldu. Ve oradan Fransızlar çekildi. Bittabi müsademe esnasında Fransız kisvesi altında ahali-i İslâmiyeye tecavüz eden Ermeniler, kendi nefsi hayatını muhafaza eden ahali-i İslâmiye de, ateş esnasında öldüler. Bu hadiseyi bütün Avrupa'da, bütün Amerika'da dalgalandırdılar. Halbuki milletimiz tarafından tecavüz vuku bulmuş değildir. Vuku bulan tecavüze mukabele edilmiştir. Hâttâ, Fransızlar çekildikten sonra daha ileriye gitmekten de sarf-ı nazar eyledik. Urfa'da da aynı vaziyet olmuştur. Yine Fransızlar tarafından, daha doğrusu Fransızların teşvik ve himayesiyle Ermeniler, ahali-i İslâmiyeye tecavüz etmiş, Ermenilerin sebebiyet vermesi yüzünden yine muharebe ve müsademe olmuş, binnetice Fransızlar orasını da tahliye etmeye mecbur edilmiştir."

Kemal Paşa, aynı söylevinde, Ermenileri çıkarlarına

alet eden emperyalistlerin asıl amaçlarını da şu sözlerle bir güzel saptamış:

"... Efendiler, varlığımızı korumak, istiklâlimizi sağlamak için, mevcut düşmanları görüyoruz ve bu düşmanlarımızın emellerini yakından biliyoruz. Ve düşmanlarımızın bu emellerini elde etmek için kullanacakları kuvvetleri de bilmekteyiz. Fakat düşmanlarımız ihtiraslarını bizim yok olmamızla sağlamak için ellerindeki kuvvetlerden hiçbirini kullanmıyorlar. Aksine, amaçlarına ulaşmak için keşfettikleri en güçlü araç, yine bizi birbirimize çarpıştırmaktan ibaret olmuştur."

İşte böyle Keğam, bu söz hepimizin kulağına küpe olsun!..

(20 Ekim 1978)

'Şarktan doğan güneş'

"... Kısacası, Doğu'da ittifak vardır,
Batı'da kara ve müthiş bir pençe sürüp gitmektedir."

MUSTAFA KEMAL
25 Eylül 1920

1

'ŞARKTAN DOĞAN GÜNEŞ'

Geçen gün yeri düştü, Sultan Galiyev'i andım, bu arada onun "mazlum milletler" kuramını: İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra, biraz da Maozedung üzerinden eski sömürge ve yarı sömürge ülkelerin kurtuluş savaşı platformu olan bu kuram neyi içerirdi, tam anlamıyla sömürülen ülkelerin sömüren ülkelere oranla "proleter milletler" oldukları fikri mi?

Bu fikrin Mustafa Kemal'de olduğunu söylersem, şaşar mısınız? Şu sözleri –ki 1933'te çoğumuzun artık devrimciliği bitmiştir sandığımız bir tarihte söylemiştir– ne zaman elime geçse, bir şiir gibi okurum:

"Şarktan şimdi doğacak olan güneşe bakınız!

"Bugün, günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan, bütün Şark milletlerinin de uyanışlarını öyle görüyorum. İstiklâl ve hürriyetine kavuşacak olan çok kardeş millet vardır. Onların yeniden doğuşu, şüphesiz ki terakkiye ve refaha müteveccih olacaktır. Bu milletler bütün güçlüklere ve bütün manilere rağmen muzaffer olacaklar ve kendilerini bekleyen istikbale ulaşacaklardır.

"Müstemlekecilik ve emperyalizm yeryüzünden yok olacak ve yerlerinde milletler arasında hiçbir renk, din

ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir âhenk ve işbirliği çağı hâkim olacaktır."

İnönü Atatürkçüleri, bu sözleri unutturmak için çok uğraşmışlardır, başarmışlardır da: Bir kere olsun ulusal şenlik günlerinde TRT'den işittiniz mi? Bense bunlara rastladıkça, hep Bandung Konferansı'nda, Mustafa Kemal'in yeni Türkiye'nin dış politikasını üzerine yerleştirmeye çalıştığı bu önemli sözlerini, zamanın Türkiye Dışişleri Bakanı söyleseydi diye düşünürüm, acaba dünyadaki yerimiz bugünkü yalnızlık olur muydu?

Olmazdı sanırım, çünkü o Dışişleri Bakanı Mustafa Kemal'in elbette 1922 Temmuzu'nda söylediği şu sözleri de gelişmekte olan üçüncü dünya ülkelerine, yâni "mazlum milletlere" aktaracaktı:

"... Türkiye'nin bugünkü mücadelesinin yalnız Türkiye'ye ait olmadığını, bütün arkadaşlarımız ifade etmiş iseler de bunu bir defa daha teyit etmek lüzumunu hissediyorum. Türkiye'nin bugünkü mücadelesi yalnız kendi nam ve hesabına olsaydı belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi. Türkiye azim ve mühim bir gayret sarf ediyor. Çünkü müdafaa ettiği, bütün mazlum milletlerin, bütün şarkın davasıdır ve bunu nihayete getirinceye kadar Türkiye, kendisiyle beraber olan Şark milletlerinin beraber yürüyeceğinden emindir..."

Farkında mısınız, "milli mücadele"nin en civcivli günlerinde, Kemal Paşa, ne Batı'dan söz ediyor, ne de Batıcılıktan! Daha da müthişi vardır, 29 Kasım 1920'de III. Enternasyonal toplantısı dolayısıyla Sovyet Dışişleri Komiseri Çiçerin'e gönderdiği bir telgrafta şöyle yazar:

"... Bütün vatandaşlarımı tarafından da paylaşılan kanaatim şudur ki, zulüm altında tutulan Asya ve Afrika halkları ile Batı'daki işçiler, milletlerarası kapitaliz-

min kendilerini, efendilerinin çıkarları için istismar etmek gayesiyle sabırlarını suistimal ettiklerini anladıkları ve çalışan kitleler tarafından müstemlekeci siyasetin meşum tesirinin şuuruna varıldığı zaman burjuva sınıfının kuvveti ortadan kalkacaktır. SSCB'nin Avrupa işçileri üzerindeki yüksek manevi otoritesi ve Müslüman dünyasının Türk milletine olan bağlılığı, şimdiye kadar cehalet ve uyuşukluklarının neticesi olarak, itaatları sayesinde müstemlekeci kuvvetini desteklemiş olan herkesi Batılı emperyalistlere karşı birleştirmeye samimi dostluğumuzun kâfi geleceğini bize açık şekilde göstermektedir."

Müdafaa-i Hukuk doktrini, bir yandan mazlum milletlerle, bir yandan da "yeni bir tarzı içtimai tesisine matuf mücadele" veren ülkelerle Batı emperyalizmine karşı iş ve güçbirliği politikasını içerir. Kurtuluş savaşı ve sonrasını kim namusluca incelese bu gerçeği çırılçıplak görecektir.

Lâf, ne zaman kendi aramızda tartışsak, buraya geldi mi, sağdan ve soldan iki itiraz belirir. Sağdakiler derler ki, ne yâni Mustafa Kemal Paşa Bolşevik miydi? Elbette hayır, zaten Mustafa Kemal Paşa bunu kendisi söylemiştir, demiştir ki:

"... Bizim nokta-i nazarlarımız bizim prensiplerimiz cümlece malûmdur ki Bolşevik prensipleri değildir. Bizim itikadımıza göre, milletimizin temin-i hayat ve tealisi kendi kâbiliyet-i hazmiyesiyle mütenasip olan nokta-i nazarlardır. Fakat esas itibariyle tetkik olunursa bizim noktai nazarlarımız –ki halkçılıktır– kuvvetin, kudretin, hâkimiyetin, idarenin doğrudan doğruya halka verilmesidir. Elbette böyle bir prensip Bolşevik prensipleriyle tearuz etmez (ters düşmez). Bahusus Bolşevizm millet içinde mağdur olan bir sınıf halkı nazar-ı müta-

laaya alır. Bizim milletimiz ise heyet-i umumiyesi ile mağdur ve mazlumdur. Bu itibarla dahi bizim milletimiz beşeriyeti tahlise müteşebbis olan kuvvetler tarafından himayeye şayestedir."

Neymiş, Bolşevik miymiş, değilmiş elbet, olmayı da düşünmüyormuş ama, idare dahil ülkede her şeyi halkın egemenliğine vermeyi tasarlıyormuş, bir; politikasını da çok geniş tutuyormuş, iki. Peki, soldan ne derler? Onlarsa Kemal Paşa'yı devrimini neden sosyalizme kadar götürmediğinden sorumlu tutmaya eğilimlidirler. Sanki hesabında varmış da, sonradan vazgeçmiş! Bu bir değerlendirme yanlışıdır. Mustafa Kemal Paşa ulusal bir demokratik devrim lideridir (Sunyatsen gibi), amacı böyle bir devrimin amaçları çerçevesinde kalır; ama bu devriminin de, anti-emperyalist mücadelesinin de, bu mücadelenin getirdiği dış politikasının da geçerliliğini azaltmaz. Lâf biraz uzadı ama, hadi bunun için de size iki geçerli tanık dinleteyim. Birisi Zinovyef, III. Enternasyonal'a Genel Sekreterlik etmiş bir adam, diyor ki:

"Mustafa Kemal hükümetinin Türkiye'de yürüttüğü siyaset, komünist Enternasyonal'in, yâni bizim siyasetimiz değildir. Fakat İngiliz hükümetinin aleyhinde yürütülen her inkılâp mücadelesine yardım etmeye hazırız."

Bu konuşmasının tarihi, 1 Eylül 1920, yeri Bakû. Bir de, Lenin'in Aralof'a dediklerini tekrar hatırlamakta yarar olsa gerek:

"Mustafa Kemal Paşa, tabii ki sosyalist değildir. Ama görülüyor ki iyi bir teşkilâtçı, kabiliyetli bir lider, milli burjuva ihtilâlini idare ediyor. İlerici, akıllı bir devlet adamı. Bizim sosyalist inkılâbımızın önemini anlamış olup, Sovyet Rusya'ya olumlu davranıyor. O, istilacılara karşı bir kurtuluş savaşı yapıyor. Emperyalistlerin gururunu kıracağına, padişahı da yardakçılarıyla silip

süpüreceğine inanıyorum. Ona, yâni Türk halkına yardım etmemiz gerekiyor."

Bundan ne çıkar, şu: Sovyetler, Kemal Paşa'dan anti-emperyalist bir milli burjuva devrimi lideri olarak söz etmişler, onu böyle benimsemişlerdir. İki ülkenin de, Türkiye ile mazlum milletler arasındaki ilişkilerin de kurulmasında ve geliştirilmesinde, iki yanın birbirini gerçekçi değerlendirişi yararlı olmuş, bu sayededir ki Türk dış politikası Cumhuriyet'in ilk yıllarında inanılmayacak kadar büyük başarılar kazanmıştır.

Bütün bunlara ne gerek mi vardı? Ne bileyim, belki dış politikamızı gerçekten Müdafaa-i Hukukçu bir eksene oturtmaya heveslenenler çıkar da, merak eder diye düşündüm. Koşullar öyle ki, çıkar çıkar.

(18 Haziran 1975)

2

SULTAN GALİYEV'İ TAKDİM

Neymiş neymiş, günümüzde en büyük toplumsal çelişki sosyalist blokla kapitalist blok arasındaki çelişki miymiş? Gülerim buna! Dehşet dengesi, barış içinde bir arada yaşama, yumuşama falan filân diye birtakım gerekçeler uydurup, bu çelişkiyi nasıl da usturupla "buzdolabına kaldırdılar" görmüyor muyuz?

Görmüyor musunuz?

Diyelim ki Ortadoğu karışıyor, o zaman bir Alman Başbakanı çıkıp, Rusya ile Amerika'nın "barışı korumak için" bu bölgeye ortaklaşa bir müdahale yapabileceklerinden söz ediliyor. İyi ama Ortadoğu'da müdaha-

leye uğrayacak olan kım? Petrol üreticisi bir sıra devletler, ne var ki kafa koçanında "az gelişmiş ülke" yazıyor hepsinin.

Peki o zaman daha yüzyılın başlarında Sultan Galiyev'in dedikleri doğrulanmış olmuyor mu?

Diyeceksiniz ki, kim okur kım dinler Sultan Galiyev'i?

Kazanlı bir Türktür Galiyev, gerçek adı da sanırım Mir Said Sultan Alioğlu'dur: Sosyalist bir devrimcidir, Rusya'da devrim patladığı zaman Türkler arasında sosyalistlik için uğraşmış, Molla Nur Vahıdof ile birlikte önemli sorumluluklar yüklenmiştir. Stalin, Milliyetler Komiseri iken, uzun yıllar birlikte çalıştığı Galiyev'i 1923'ten itibaren kuşkuyla izlemeye başlamış, 1928'deyse açıkça suçlayarak on yıl Sibirya sürgününe mahkûm ettirmiştir. Galiyev'in 1939'da sürgünden dönüp Kazan'da oturması yasaklandığı için Kuybişev'e yerleştiği, bu arada edebiyatla uğraşmak için izin istediği biliniyor. Sonrası meçhul! Bir rivayet Stalin'in onu da diğer birçok devrimci arkadaşları gibi kestirdiğidir.

Sultan Galiyev'in bir özelliği var: Daha o zamandan gelişmiş ülkelerle geri kalmış ülkeler arasındaki ilişkilerin, gelişmiş ülkeler sözde sosyalist olsalar dahi pek de değişmeyeceğini söylüyor. Ona göre endüstrileşmiş ülkeler, sömürgeler karşısında aynı tutumu korumaktadırlar. Sömürgelere gelince, mazlum milletlerdir onlar, proleterdirler ama, topu birden; kapitalist sınıflaşma henüz belirginleşmediği için, proleterlik bütün olarak ulusu içerir.

1922'de şöyle demiş: "Avrupa toplumunda bir sınıfın, yâni burjuvazinin yerine konacak bir proletarya yönetimi mazlum ulusların durumunda hiçbir değişiklik yapmayacaktır. Böyle bir değişiklik olduğu takdirde,

bu mazlum uluslar halkı için iktidara yeni bir efendinin geçmesinden başka bir anlam deyimlemeyecektir."

XX. yüzyılın son çeyreğine girerken ne görüyoruz?

Dünyanın önemli başkentlerinde yapılan hemen bütün uluslararası toplantılarda (sözgelişi dünya besin toplantısı), eskiden sömürge olan şimdi ise geri bırakılmış sayılan ülkelere karşı sosyalisti ve kapitalistiyle gelişmiş ülkelerin beraberce hareket ettiğini mi?

Günümüzde yeryüzünün büyük çelişkisi endüstrileşmiş ülkelerle geri kalmışlar arasındaki çelişki olarak beliriyor. İşin garibi, Galiyev'in o tarihte son derece garip, hâttâ yanlış karşılanan bir savı da bu arada handiyse gerçekleşmiş, tıpkı onun öngördüğü gibi ilerlemiş devletler sultasına karşı girişilen birçok bağımsızlık hareketi sonunda sosyalist bir renge bürünmüştür. Bu sosyalizmler elbette öğretisel ve bilimsel sayılmazlar ama, "bilimsel sosyalizm" iddiasında bulunanların öğretiye uygunluk dereceleri sanki onlardan daha mı ileridir?

Bir kere şu gerçeği hiç gözden kaçırmayacağız:

Endüstri uygarlığı kendi kurallarıyla geliyor, üstelik bu kuralların sosyalisti kapitalisti pek yok; monopolcu kapitalist toplumda, Galbraith'in teknostrüktür dediği teknik kadrolar, merkeziyetçi bürokrasi diktası sosyalist toplumlarda, parti yönetici kadroları içinde gittikçe güçlenen teknotratlar olarak görülüyor. (Stalin niye yalnızdı da Brejnev'in yanında hep bir Kossigin oldu sanıyorsunuz?) Ayrıca, endüstrinin çalışma ve yaşama çarkı giderek her iki toplumu da aynı kalıptan dökülmüşe çeviriyor. O kadar ki, sözgelişi, Amerika'nın Allende Şilisi'ne davranışıyla, Rusya'nın Dubçek Çekoslovakyası'na davranışı birbirinden çok farklı değil! Üstelik, her iki taraf, birbirinin davranışını inanılmayacak bir anlayışla karşılıyor.

O zaman çağdaş sorunumuzun konumu ne olmalıdır?

Endüstrileşmenin, akılcılığı, zalim ve duygusuz bir iktidar haline getirmesinden kurtarmak, geri bıraktırılmış toplumlarla içten özgürlük ilişkilerine girmek mi? Bana sorarsanız, önce proleter ulusları artık proleter olmayanların sultasından, endüstrileşmiş toplumlarda ise bu toplumların ezilmişlerini ezenlerin sultasından kurtarmak gerek! Şu halde toplumsal diyalektik, yeryüzü çapında ana çelişkiyi, gelişmişlerle gelişmemişler arasında; gelişmiş ülkeler çapındaysa, proletarya ile burjuvazi arasında saptamış oluyor. Bu arada cevap aranması gereken en önemli soru da galiba şu; az gelişmişlere karşı yumuşama, barışı koruma ayaklarıyla basbayağı işbirliği yapan, sosyalist etiketli ve kapitalist gelişmelere karşı gelişmemişlerin tavrı ne olacak?

Sultan Galiyev'in tavrı mı?

(19 Haziran 1975)

3

GALİYEV'İN BAZI TEZLERİ

(Yok ama, beni asıl şaşırtan, sağda da solda da, Türkiye ile onca ilgili Sultan Galiyev üzerinde yeterince bilginin olmayışı: Galiba, sağcılar onu solcu diye bir köşede bırakmışlar, solcular ise sağcı diye! Malûm ya, Rusya Türkleri arasında, Bolşevik partisine üye oluşu, liberal demokrat Müslümanlarla (Sadri Maksudi vs.), cedit hareketinin ileri gelenleriyle bu sıfatla mücadele edip, uzun süre Milliyetler Komiserliği'nde Stalin'le birlikte çalışışı onu Bolşeviğin önde gideni saymaya yeter; öte

yandan, Rusya Türklerinin hakları için savaşmış, bu yüzden Stalin'le uyuşmazlığa düşüp bu uyuşmazlığı hayatıyla ödemiş olması da sağcılığına kamt sayılabilir.

Oysa, ne yanından bakılırsa bakılsın, ilginç bir adam bu Sultan Galiyev! O dönem için ileri sürdüğü fikirlerin değişikliğiyle ilginç, Rusya Türkleri arasındaki büyük etkisiyle ilginç, mücadele gücünün yüksekliğiyle ilginç, nihayet Türkiye Türklerinin kaderine karışan bazı eylemleri ve çabalarıyla ilginç!

O yüzden biraz daha üzerinde oyalanacağız.)

Haberiniz var mıydı? Bizim Sivas Kongresi'nde, SSCB Dışişleri Komiserliği gözlemcisi olarak Mahmudov adında Rusyalı bir Türk de bulunuyordu. Gönderten de, kimdi derseniz, Sultan Galiyev'di elbet! 1919 Ağustosu'nda Rusya'daki "Jöntürklerle" "İslâmın Kurtuluşu Birliği" diye bir örgüt kurduran da, daha sonra Mustafa Suphi'yi oralarda sorumlu kılan da, hâttâ Rusların elindeki Türk tutsaklarından iki bin kadarını örgütleyip devrimci bir parti kurmaya iteleyen de, hep o!

Nedeni de belli bunların: Sultan Galiyev, dünya devriminin Batı proletaryasından kopacağını bekleyen Rus Bolşeviklerine karşı kesinlikle bunun bir yanılgı olduğunu savunuyor: "Batı proletaryasından hayır yoktur, devrim mutlaka mazlum ülkelerden, yâni sömürge ya da yarı-sömürge durumuna indirgenmiş Doğu ülkelerinden gelecektir. Bunun için de asıl bu ülkelere el uzatılması gereklidir."

Bu konuda, Lenin'le hem mutabık, hem değil: Mutabık, zira Lenin o tarihlerde Komintern'in ikinci kongresine sunduğu bir programda (Temmuz 1920) ulusal demokratik devrim ve kurtuluş hareketlerinin desteklenmesini öneriyordu. Galiyev de bu fikirde, yalnız o ulusal kurtuluş hareketlerinde ve ulusal demokratik

devrim girişimlerinde başı çekenlerin bu ülkelerde ister istemez aydınlar, küçük burjuvalar olacağını, proletarya ve köylülüğün de onları izleyeceğini ileri sürüyor, bu güç birliğinin "geçici" olacağı konusunda da herhangi bir kesinlik getirmiyor.

İki nedeni var galiba bunun, birincisi şu: Galiyev'e göre, sömürülen mazlum ülkelerde sömüren zalim ülkeler zaten ekonominin belini kırıp onun olağan gelişmesini önlemekte, oluşan burjuvaziyi kendi çıkarlarına bağlı yabancı, Hıristiyan ve komprador bir niteliğe ulaştırmaktadırlar. Bu da, o ülkelerde Batılı anlamda burjuva sınıfının ve proletaryanın gelişemediğinin kanıtıdır. İkinci neden de şu: Burjuvazi yabancılaşmış, proletarya ise gelişmemiş olunca, o ülkelerin mazlumluğu milletin bütününe yayılmakta, şu halde kurtuluş savaşıyla ulusal demokratik devrimi sürekli bir güçbirliği halinde geliştirmeleri şart olmaktadır.

Şu dediklerim üzerinde biraz derinleşelim:

Rusların Batı proletaryalarından sosyalist devrim beklemelerinin ne kadar yanlış olduğu sonradan meydana çıkmadı mı? Bütün dünya hâlâ Batı proletaryalarından "devrim" bekleye dursun, Doğu'da o tarihten bu tarihe bir sürü "devrim" gerçekleştiği gibi, bu devrimler üstelik tam da Sultan Galiyev'in dediği koşullar altında, dediği biçimde gerçekleşti. O sözgelişi bir Sömürülen Halklar Enternasyonali kurulmasını öneriyordu ki, bu örgüt Bandung Konferansı'ndan itibaren üçüncü dünya halklarının işbirliği olarak somutlaştı sayılır.

Ayrıca, onun bir de daha önce sözünü ettiğim endüstrileşmiş ülkelere duyduğu güvensizlik konusu var, bu da gerçekleşmedi mi; kapitalist olsun, sosyalist olsun, endüstrileşmiş ülkelerin bugünkü dünyada henüz gelişmekte olanları kendi kanatları altında denetimde tuta-

bilmek için bir yumuşama (detente) politikası icat ettiklerini kim bilmiyor.

Var, var, 'yumuşama'yı gerçek bir barış niyetine yoranlar var, onun için ben size 'sevgili Henry'nin, yâni Doktor Kissinger'in Ottova gezmesinde bazı söylediklerini aktaracağım, bu konuda kuşkularınız olduysa bir güzel dağılacak. Bakın ne diyor "Sevgili Henry"!:

"... Haklı özlemlerini anlayışla karşılamakla birlikte üçüncü dünya adı altında yeni bir kuvvet bloku kurulmasına karşıyız. Kendilerini hiçbir bloka bağlı olmayanlar diye tanımlayanların yeni bir blok oluşturmalarını hoş karşılayamayız."

Rusların da buna pek ses çıkarmadıkları görülüyor, elbette çıkarmazlar, daha Sultan Galiyev böyle bir blok demek olan Sömürgeler Enternasyonali'ni ortaya attığında iyice bozulmamışlar mıydı?

Fakat benim kafamı bir de ne kurcalıyor bilin bakalım, Sultan Galiyev'in yarı sömürge toplumların ulusal demokratik devrim ve kurtuluş savaşlarını yorumlayan savlarıyla, Mustafa Kemal'inkiler arasındaki müthiş yakınlık!

(20 Haziran 1975)

4

SULTAN GALİYEV VE M. KEMAL

Canım siz olsanız kafanız bozulmaz mı? Bunu ikide bir yapıyor, herkesi yarı budala yerine koyuyorlar: Neymiş, Mustafa Kemal düşüncesi "sınıfları reddeden, onların âhenk içinde uyuşmasını öngören" bir düşünceymiş, zaten bu yüzden "sosyalizmlerden ayrılır"mış.

Alın size bir "İnönü Atatürkçülüğü" daha!

Yanılmıyorsam, Mustafa Kemal Paşa'nın sınıflara ilişkin görüşleri, asıl CHP'nin ilk kurulacağı sıralarda İzmit toplantısında belirtilmiştir. Orada, yeni kurulacak "fırka"nın herhangi bir "içtimai" sınıfa dayanıp dayanmayacağı sorununu tartışıyorlar. Bazıları, "amele sınıfına" dayanmasını ileri sürüyor. Mustafa Kemal, buna yandaş çıkmamış! Bütün yoksulları içeren "halk" deyimini partisinin adı olarak yeğlemiş. Buradan tutturarak, Atatürk'ün sosyal sınıflara inanmadığı, "ulusal birliğe" inandığı ve savunduğu söylenir olmuştur. Acaba ne dereceye kadar gerçektir bu?

Daha önce yazdığımı sanıyorum. Mustafa Kemal Paşa sosyalist değildi, büyük bir demokrattı, sınıf sorununa bir sosyalist gibi yanaşmamış olması gayet olağandır, ne var ki onun yaklaşımı, sonradan sınıflararası işbirliği ve âhenk propagandasının şampiyonluğunu yapanların ileriye sürdükleri gibi de değildir.

Ya nasıldır?

İşte burada Sultan Galiyev'i hatırlayacaksınız!

Mustafa Kemal, bir kere, o tarihte Türkiye'de çağdaş toplumsal sınıfların "teşekkül etmemiş" olduğu kanısındadır. Başka türlü söylersek, yarı sömürge olan imparatorlukta ya komprador liman burjuvazisi oluşmuş, ya da ticaret ve endüstri burjuvazisi niyetine, Müslüman olmayan azınlıkların yabancı şirketlerle kurdukları işbirlikleri gelişmiştir. Kurtuluş mücadelesinin komprador burjuvazisinin önemi ve etkili bölümünü de, Anadolu'daki Ermeni ve Rum burjuvazisinin hemen hepsini de, yurttan sürüp çıkardığı bir gerçektir. O kadar ki Yakup Kadri ve Fâlih Rıfkı sık sık emperyalizmin bizi ulusça mahkûm ettiği yoksulluğu; halk yığınlarının yaşadığı kasabalarda, çokluk fırın işletecek bir Türk bul-

manın bile zorlaştığım yazıyorlar. Mustafa Kemal'in çağdaş anlamda karşıt çıkarlı sınıfların yokluğundan söz etmesini işte bu perspektif içinde ele almak, tartışmak gerekir.

Mustafa Kemal, ilerici aydınlarla halk arasında gelişmiş bir tarihsel blokun sürdürdüğü ve kazandığı savaşın diyalektiğine dayanarak, ana çelişkiyi Türkiye'nin "mazlum" halkı ile emperyalizm arasında görüyordu. Böylece mazlum uluslarla emperyalizmler arasındaki çelişkiyi ön plana alıyordu. Bu, artık biliyoruz ki, o tarihlerde Sultan Galiyev'in de işleyip geliştirdiği, daha sonraları üçüncü dünyanın emperyalizmle mücadele kuramına temel sayacağı görüştür.

(Burada beni meraktan çatlatan bir şey var, o da şu: Mustafa Kemal Paşa'nın Sultan Galiyev'den, Rusya'da onun yürüttüğü eylemden ve savunduğu fikirlerden haberi olmuş mudur olmamış mıdır? Olmaması bana garip geliyor ya, henüz bu alanda ciddi bir araştırma yok sanırım. Yalnız yeri gelmişken Mustafa Suphi'nin Galiyev'le yakın ilişkileri olduğunun kesin sayılması gerektiğine işaret edelim.)

Burada bir başka şeyi daha hatırlatacağız!

Mustafa Kemal Paşa'nın "Sây/Emek Misak-ı Milli"si programını. Ne diyordu Mustafa Kemal, nasıl diyordu, hatırlayalım: Saldırgan emperyalizmi köylü, işçi, eşraf, memur, zabit, asker, omuz omuza verip nasıl Misak-ı Milli ile yenip kovduysak, aynı emperyalizmi ekonomik alanda bir Sây/Emek Misak-ı Millisi içinde omuz omuza verip yenelim ve kovalım. Mücadele hâlâ daha, Türkiye içindeki yabancı şirketlere, her türden ayrıcalıklara, "Nasıl olsa bize muhtaç olacaksınız" diyen Lord Gurzon'a ve ülkesinin Türkiye içinde kışkırttığı karşıdevrimci isyanlara karşı veriliyordu, böyle olunca da

sömürücü burjuvazisi azınlıklardan oluştuğu için çoğu yurdu terk etmiş ve dağılmış olan Türkiye'de sınıfsal bir iç çelişki keskin ve vahim olarak görülmüyordu. Mustafa Kemal'in saptadığı da bu olsa gerekir.

(Bilmem ama, bana Halk Fırkası girişimi, bir parti girişiminden çok, sonraları uygulaması çok görülecek bir ulusal cephe girişimi, bir halk cephesi girişimi gibi görünmektedir.)

Hiç mi itiraz edilemez? Peki ya eşraf, ya toprak sahibi ayan da yok muydu da mı denilemez?

Elbette denilebilir, yalnız eşrafın bir kere kurtuluş savaşında ulusal harekete destek olmuş bulunması, ikinci İngilizlerce kışkırtılan Kürt ve irtica isyanlarında yeni rejime dayanak olması zorunluluğu, nihayet topraksızlardan önemlice bir bölüğüne kaçmış Ermeni ve Rum arazilerinin dağıtılabilmesi (Ege'de mübadillere kırkar dönümlük toprak verilerek handiyse fiili bir toprak reformu gerçekleştirilmiştir) sonradan sivrileşecek topraklı topraksız çelişkisini hayli törpüleyip ikinci plana itiyor, sanayileşme ufukta görünmediği için de proleter varlığını hissettiremiyordu. Mustafa Kemal de bunlara dayanarak, bizde henüz çatışan sınıflar yok, hepimiz yoksuluz, tek sınıfız yâni halkız diyebiliyordu.

Emperyalizme karşı Halk Cephesi! Bu mu sınıfsızlık politikası? Buysa, Sultan Galiyev'inkini, o tarihlerde, Stalin dahil, bütün "hızlı tüfekçiler" nasıl kabul etmişlerdi de; Bakû Doğu Halkları Kurultayı'nda da, desteklerini açıklamışlardı.

(21 Haziran 1975)

5

'MAZLUM MİLLETLER'İN ÖNDERLERİ NE DİYOR?

Hadi hadi, şimdi kimse hatırlamak istemez, şu Hindistan'daki İndira Gandi var ya, bir tarihte, Birleşmiş Milletler'de, kelimesi kelimesine şunları söylemişti:

"... Bir halkın kendi hükümet türünü seçme hakkı, sadece kâğıt üstünde kabul edilmiştir. Gerçekte birçok ülkenin içişlerine önemli ölçüde karışma söz konusudur. Gücü olanlar etkilerini bin farklı şekilde duyurmaktadırlar..."

Aşağı yukarı aynı nedenlerden Gandi'nin kaderini paylaşan Pakistan eski Başbakanı Zülfikâr Ali Butto ise, bir yazısında aynı şeyden yakınmakta, çare olarak bloksuzluğu görmektedir.

"... Bir evrensel devlet ile daha küçük bir devlet arasındaki gibi olamaz. Bunlardan biri, özellikle evrensel bir yarışa katıldığı zaman karşılığında yeter ölçüde bir şey vermeden, ötekinden pek çok avantajlar sağlayabilecektir. Bir süper devlet ile daha küçük bir devlet arasında, acaba patron ile müşteri ilişkisinden başka mümkün olabilecek diğer ilişki biçimleri yok mudur?

"Asya ve Afrika ülkelerinin çoğu ve özellikle bağımsızlıklarına yeni kavuşan devletler, bloklar dışında kalma yolunu seçmek suretiyle içgüdülerine uyarak bu duruma şerefleriyle mukabelede bulunmuşlardır. Bunların pek büyük çoğunluğu için, milliyetçiliklerini ifade edebilecek, kimliklerini koruyabilecek irili ufaklı öteki bütün devletlerle ilişkilerinde hareket esnekliğini sürdürebilecek, bir süper devletin çıkarlarına karşıt başka bir süper devletin bütün stratejik çıkarlarını benimsemek-

ten kaçabilecek, bu suretle dengesi bozulmuş dünyaya biraz denge sağlayabilecek tek yol budur."

Bitti mi, hayır: Bir de, emperyalizmin sillesine uğramış, yiğitçe uğraşarak onurunu kurtarmış bir ülkenin (Irak'ın) Devrim Konseyi Başkam Saddam Hüseyin'in bir konuşmasından bazı şeyler duyurmak istiyorum. 7 Haziran 1975'te diyor ki Saddam Hüseyin:

"... Uluslararası düzeyde, emperyalizme karşı güdülen politikanın pekiştirilmesinde öncü rol oynamak istiyoruz. Böyle istiyoruz ve tarafsız bir ülke olarak bunu istiyoruz. Bu tarafsızlık onu sömürenler arasında bir tarafsızlık değil, hak kuvvetlerinin haksızlık kuvvetlerine karşı benimsediği bir taraflılıktır. Doğru olanın yanında doğru olmayana karşı bir taraflılıktır. Böyle istiyoruz ama Irak'ı böyle isterken emperyalizmin ters yönde başka bir şey isteyeceğinden emin olmalıyız.

"... Halkların iradesinin zaferinden ve emperyalizmin yıkılmasından söz etmek ve bunun sentezine varmak yeni bir şey değildir. Ama işin halkımızın iradesi ile ilgili olan yanının, halkların iradesinin nerede zafere ulaşacağını ve emperyalizmin ne zaman devrileceğini önceden tahmin etmek olması lâzımdır. Emperyalizmin bu ülkedeki tüm varlığı yüksek dağlarda devrildi. (Barzani isyanını kasdediyor.) Dolayısıyla işbirlikçi gerici isyancılar sıfatı tam olarak uymaktadır ona. Bu yalnız yüksek dağlarda ve yalnız emperyalizmin uşaklarının isyanı değildi. Aynı zamanda devrime, karşı temel ilkeleri, politikası ve yöntemlerine, genel olarak değişik birlikleriyle devrim kuvvetlerine karşı girişilen gerici bir isyandı."

Eylüle girdiğimizden midir nedir, şu günlerde Allende'yi anıp duruyorum, hadi emperyalizm ve Üçüncü Dünya konusunda ondan da yeni birkaç söz aktarayım:

"... Dünyayı olduğu gibi görebilmeli, kendimizi bir taraftan hayallere ve esrarlı tavırlara karşı korurken, diğer taraftan eski sorunlarımız için yeni çözümler sağlayabilecek şekilde yaratıcı olmalıyız.

"... Hatırlanması gereken ilk nokta, topluluğumuzun türdeş olmadığı, zenginleşen uluslarla hâlâ yoksul olan uluslara bölündüğüdür. Fakir ulusların içlerinden daha fakir olanlar, dayanılmayacak koşullar altında yaşayan güçlerin egemenliği altındadır. Topraklarının tümü ya da bir kısmı yabancıların elindedir. Bu uluslar hâlâ sömürge boyunduruğuna katlanmak zorundadırlar. Nüfuslarının çoğunluğu ırksal önyargı ve ırk ayrımının baskısı altmdadır. Bunlardan da kötü olarak, derin toplumsal eşitsizlik kitleleri baskı altında tutar ve sadece ayrıcalıklı bir azmlığa yarar.

"... Üçüncü dünyanın bu kadar aleyhine olan bu ekonomik, mali ve ticari düzen, bolluk içindeki ülkelerin çoğu tarafından inatla savunulmaktadır. Bu savunmada ekonomik güçler, kültürel etkiler ve bazı durumlarda ve bazı ülkelerce her türlü baskı BM Anayasası'nda benimsenen koşulları bozarak silâhlı müdahale dahi kullanılmaktadır."

'Mazlum' ulusların 'mazlum' liderlerinden birkaçının dünyanın düzeni üzerindeki düşüncelerini öğrendik, şimdi Mustafa Kemal'in aynı konudaki düşüncelerini ele alacağız, karşılaştırmada çok işinize yarayacaktır.

(14 Eylül 1977)

Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri'nde, dış politika üzerine tartışma açılıyor, devleti uluslararası kuruluşlarda, bu arada Birleşmiş Milletler'de temsille görevli diplomatlarımız, üçüncü dünya ülkelerinin ağırlığını duyumsattığı 'yeni ekonomik' düzenden yana değil de, emperyalizmin yararına işleyen statükodan yana görünüyorlar: "Hem Batılılar arasında kalabilir, hem üçüncü dünyayı idare edebilirmişiz."

Üçüncü dünya liderlerinin durumu nasıl ele aldığım konuştuk; şimdi bu devletin kurucusu nasıl ele alıyormuş, onu göreceğiz. O zaman, Türkiye Cumhuriyeti dış politikasının hangi eksene oturtulmuş olduğu daha güzel meydana çıkacak. Ne demiş bakalım, 'dünyalara bedel' Mustafa Kemal'imiz:

"Yüzyıllardan beri düşmanlarımız Avrupa ülkeleri arasında Türklere karşı kin ve düşmanlık fikirleri yaymışlardır. Batılı zihinlere yerleşmiş bu fikirler, özel bir zihniyet vücuda getirmişlerdir. Bu zihniyet hâlâ, her şeye ve bütün olaylara rağmen mevcuttur. Ve Avrupa'da hâlâ Türk'ün her türlü gelişmeye karşı bir adam olduğu, manen ve düşünsel düzeyde gelişmeye elverişsiz bir adam olduğu zannedilmektedir. Bu çok büyük bir yanılgıdır. (...) Bizi aşağılanmaya mahkûm bir toplum olarak tanımakla yetinmemiş olan Batı, çöküntümüzü çabuklaştırmak için elinden geleni yapmıştır. Batı ve Doğu zihinlerinde birbirine karşı iki ilke söz konusu olduğu vakit, bunun en büyük kaynağını bulmak için Avrupa'ya bakmalı. İşte Avrupa'da aralıksız mücadele ettiğimiz bu zihniyet mevcuttur..." (Eylül 1923)

"... Anadolu bu savunmasıyla yalnız kendi hayatına ilişkin bir görevi yerine getirmiyor, belki bütün Doğu'ya yöneltilmiş saldırılara bir sed çekiyor. Efendiler, bu hücumlar elbette kırılacaktır. Bütün bu tasallutlar mutlaka nihayet bulacaktır. İşte ancak o zaman Batı'da, bütün dünyada gerçek sükûn, gerçek refah ve insanlık hüküm sürebilecektir." (Ekim 1921)

"... Türkiye'nin bugünkü mücadelesinin yalnız Türkiye'ye ait olmadığını bütün arkadaşlarımız ifade etmiş iseler de bunu bir defa daha doğrulamak gereğini duyuyorum. Türkiye'nin bugünkü mücadelesi yalnız kendi nam ve hesabına olsaydı belki daha kısa, daha az kanlı olur ve daha çabuk bitebilirdi. Türkiye büyük bir, önemli bir çaba harcıyor. Çünkü savunduğu, bütün mazlum milletlerin, bütün Doğu'nun davasıdır ve bunu nihayete getirinceye kadar Türkiye, kendisiyle beraber olan Doğu milletlerinin beraber yürüyeceğinden emindir." (Temmuz 1922)

(Hey Paşam hey, sen Doğu milletlerinin Türkiye ile birlikte yürüyeceğinden söz ediyorsun, onlar bizim açtığımız yolda yürüyorlar, biz onları terk ettik, üstelik bunu yapanlar bu kötülüğü senin adına yaptılar.)

Hadi bir de 'Ukrayna Cumhuriyeti Fevkalâde Murahhası' General Frunse'ye, söylediklerine göz atalım:

"Efendiler, dünyadaki son olaylardan, harb-i umumiden yalnız Rusya ve Türkiye'de ders alınmadı. Bütün insanlığın zihniyetinde önemli izlenimler doğmuştur. Gerçi bu izlenimleri duyan ulusların başında hâlâ mevcut müstebit dimağlar istibdadlarını kuvvetleriyle yaşatmaya çalışıyor. Fakat az zaman içinde bütün dünya hakkın ne tarafta olduğunu teslim edecek ve toplumlar birer yüksek insanlık kitlesine dönüşecektir. İşte o zaman milletlerin bütün amacını insanlık ve karşılıklı sevgi oluşturacaktır.

"Bu fikir hareketinin güçlü eserlerine Doğu'da, Asya'da rastladığınız gibi, Afrika'da da olduğunu görürüz. Ben bir yıl süren bir savaş sırasında Afrika'da o savaşımı yapan insanlar içinde bulundum. Onlarla yakından temasın, fikirlerine derin vukufum vardır. Afrika insanları belki kişisel özgürlüklerini daha önce algılamışlardı, fırsat bulamadılar. Saldırganlar ve onların saldırgan orduları baskılarını üstlerinden eksik etmedi. Fakat bu baskı ne kadar güçlü olursa olsun, bu büyük fikir hareketine karşı duramayacaktır. İnsanlığa yönelen fikir hareketi er geç başarıya ulaşacaktır. Bütün mazlum milletler zalimleri bir gün mahv ve nabut edecektir." (Ocak 1922)

Nasıl, Kemal Paşa'nın sözleri üçüncü dünyanın liderlerinin söylediklerine mi benziyor, yoksa Türkiye Dışişlerinin 'sayın' yetkililerinin söylediklerine mi? Onun 1933 Martı'nda söylediği şu sözlerin altına imzasını atabilecek bir Dışişleri sorumlusu düşünebiliyor musunuz bugün:

"Şark'tan şimdi doğacak olan güneşe bakınız. Bugün günün ağardığını nasıl görüyorsam, uzaktan, bütün Doğu milletlerinin de uyanışlarını öyle görüyorum. Bağımsızlık ve özgürlüğüne kavuşacak olan çok kardeş millet vardır. Onların yeniden doğuşu, kuşkusuz ki ilerlemeye ve refaha yönelik olacaktır. (...) Sömürgecilik ve emperyalizm yeryüzünden yok olacak ve yerlerine milletler arasında hiçbir renk, din ve ırk farkı gözetmeyen yeni bir uyum ve işbirliği çağı egemen olacaktır."

Hem Batılılar arasında bulunulur, hem de üçüncü dünya ile iyi ilişkiler sürdürülürmüş, Kemal Paşa ki, şu sıraladığım sözlerle Bandung Konferansı'nın ve üçüncü dünyanın temel ilkelerini daha 1920'lerde atmıştır, kendi Cumhuriyeti'nde böyle emperyalist göbek atanları

kulağından tuttuğu gibi, ne yapardı bilir misiniz... doğduğuna pişman ederdi, doğduğuna!

(15 Eylül 1977)

MERAKLISI İÇİN NOTLAR

Mustafa Kemal Paşa'nın, emperyalizme karşı savaşırken, sınıf savaşımını geri plana ittiğini biliyoruz. Bilmediğimiz, Sultan Galiyev'in de, Sovyet Devrimi'nin en civcivli zamanında, "sınıf mücadelesinin müstemlekelerde tatbiki tam gerçekleşemez" ya da "İstiklâl mücadelesi için, müstemleke halkının bütün sınıfları arasında bir birleşme gereklidir" dediği. İşin derinliğine inildikçe, Galiyev'le Mustafa Kemal arasında fikir paralelliklerine daha çok rastlanır. 'Mazlum milletler' kuramının, 'kurtuluşun şarktan geleceği' fikrinin, Kemal Paşa'ya, Mustafa Suphive Türk Bolşevikleri üzerinden yansımış olması büyük bir olasılıktır. Bilindiği gibi, 1920'li yılların başlarında, Ankara Hükümeti ile genel olarak Bolşevikler, özel olarak Rusya'daki Türk Bolşevikleri arasında sıkı ilişkiler vardı. Rusya'daki Türk Bolşeviklerinin, Galiyev'in tezlerinden çok uzak oldukları söylenemez, şundan ki bunları bir araya toplayan ve örgütleyen Galiyev'in ta kendisidir.

Bu arada, Mustafa Suphi ile Mustafa Kemal'in ilişkileri akla geliyor. İlişkinin varlığı uzun süredir biliniyorsa da kapsamına ilişkin bilgi azdır. 3. Kafkas Fırkası Komutanı Miralay Rüştü Bey'in, Trabzon'dan, 19 Temmuz 1336 (1920)'da yazdığı şifreye bakılırsa, Bakû'da örgütlenmiş olan Türkiye Komünist Fırkası adına, Süleyman Sami Türkiye'ye gelmiş, Mustafa Suphi'den Mustafa Kemal'e bir mektup getirmiştir. Süleyman Sami'nin bundan sonra da arada kuryelik ettiği, Mustafa Kemal ile Mustafa Suphi arasında bir mektuplaşmanın cereyan ettiği, türlü tanıklıklarla saptanmıştır. (Mete Tunçay'ın, *Türkiye'de Sol Akımlar*'ında, bu konuda dikkatli notlar göze çarpıyor, sayfa 192 ve sonrası.)

Peki Mustafa Suphi'nin o zamanki tavrı nedir? Bunu, 'Türkiye Komünist Teşkilâtı Merkezi Heyetinin faaliyeti hakkında' Bakû Kongresinde verdiği 'layihayı' incelersek görüyoruz. Bakın ne demiş: "... Teşkilâtımız Rusya Komünist (Bolşevik) Fırkası'yla daha yakın münasebete girişmekle beraber, benim bütün Rusya Müslüman İşleri Merkezi Heyet İdaresinde âzâ ve Beynelmilel Şark Tebligat ve Neşriyat Şubesinde reis olmaklığım, bütün faaliyetimizin Rusya'daki Müslüman işleriyle beraber ilerlemesine sebep olarak; merkezi heyet, ilk teşkilât devrinde bütün maddi ve manevi vesaitini, Müslüman işleri Komiserliği'nden alıyor; kuvvetinin mühim bir kısmını, Müslümanlar arasında küflenmiş fikirlerin yıkılarak inkılâp ruhunun yükselmesine sarf ediyor..." Aynı layihada 'faaliyetinin dört cephesini' sıralarken önce İdil ve Ural bölgesini (Kazan, Samara, Saratov) sonra Kırım bölgesini, sonra Türkistan'ı nihayet Azerbaycan'ı saymıştır. Gerek bağlı bulunduğu örgüt, gerekse çalıştığı yerler, o tarihte Sultan Galiyev'in başında bulunduğu örgüt ve hareketin kapsamı içindedir.

Belçika'daki Mouton Yayınevi'nin *Le Soultangaliyevisme* adlı ilginç incelemesinde, Galiyev'in ve arkadaşı Nur Vahidof'un, Müslüman İşleri Komiserliği'nde, önce Kazan ve çevresinde, daha sonra İdil ve Ural çevresinde, nihayet bütün Rusya Müslümanlarını içine alacak boyutta bir Turan Sosyalist Cumhuriyeti için Lenin ve Troçkiy'le anlaştığı, Stalin'le bunun anlaşmasını imzaladığı, fakat beyazlara karşı Kazarı'ı savunurken kırılan Müslüman Kızılordusu gücünü yitirdikten sonra, Stalin'in bu anlaşmayı geçerli saymadığı yazılmaktadır. Hesapça, Galiyev'in 'resmi' tutumu (ki Mustafa Suphi'nin de bunu uygulamaya çalıştığı görülmektedir) Sovyet iktidarı zayıf iken Bolşevik Partisi'nce onaylanmış, fakat Galiyev ve yandaşları zayıflayınca eleştirilmeye başlanmıştır. Mustafa Suphi'nin *Yeni Dünya*'da yayımladığı yazılar, Müslüman 'zahmetkeşleri'ne yayımladığı bildiriler, Galiyev tezlerinden izler taşı-

maktadır. Daha da ilginci, Anadolu Hareketi'nin güçlendiği sırada, Rusya'da Galiyev hareketinin eleştirilmeye başlamış olması, Mustafa Suphi'nin Anadolu'ya geçmekistediğisıralarda, Galiyevciliğin gittikçe bir suçlanma konusu haline gelmesidir. Belki bu durum, Mustafa Suphi'nin Kemal Paşa'nın koşullarını kabul etmekteki aşırı uysallığını açıklar.

Sultan Galiyev'in fikrine göre, 'emperyalizme öldürücü darbeyi indirmek için, Şark'ı onun elinden kurtarmak gerektiği' önkoşuluyla, Mustafa Kemal'in 'Anadolu yalnız kendisi için değil, bütün mazlum milletler için savaşıyor' ilkesi, aynı temel saptamaya içerdeki sınıf savaşımından önce, anti-emperyalist (yâni dışardaki sınıf savaşımı) savaşın kazanılması saptamasına dayanmaktadır. Aynı fikri, Mustafa Suphi'nin Mustafa Kemal'e yazdığı mektuplarda da görmek olasıdır. Aksi halde Mustafa Kemal'in ona 'amaç ve ilke yönünden bizimle tamamen birlik olan Türkiye İştirakiyyun Teşkilâtı...' demesi düşünülemezdi. Ayrıca, 2 Ocak 1921'de, Kars'ta, Mustafa Suphi'nin kendisine şunları söylediğini Ali Fuat Paşa naklediyor: "... Üçüncü Enternasyonal komünizmin Türkiye dahilinde uygulanmasını mutlaka kabul etmiş değildir. Türkiye'nin sosyal kaderi kendisine bırakılmıştır. Anadolu hareketinin sosyal bir ihtilâl olmaktan çok Türk milletinin emperyalist düşmanlara karşı bağımsızlık ve hürriyetini kurtarmasından başka bir şey olmadığına kani bulunuyoruz." Daha sonra Mustafa Kemal Paşa'nın ilkelerini anlamaya çalıştıklarını ilâve eden Mustafa Suphi "... anlayabildiklerimizi, genel siyaset bakımından uygun görüyoruz" diyor.

Fakat Galiyev'le Mustafa Kemal arasındaki asıl önemli benzerlik, ikisinin de emperyalizme karşı mücadeleye öncelik vermesi kadar, mazlum milletlerin kurtarılması, bağımsızlığına kavuşturulması konusunda, Rus Bolşeviklerine karşı da aynı tutumda bulunmasıdır. Sultan Galiyev'in önce el üstünde tutulurken, sonra Moskova'da kötü kişi olması, dünyanın bütün

mazlum milletlerine tanınan bağımsızlık ve özgürlük hakkından, Sovyetler Birliği sınırları içinde Müslümanların ve Türklerin de yararlanmasını istemesi olmuştur. Başka bir deyişle, Rusya'daki Türk halkının, kendi kaderini kendisinin tayin etmesini istiyor, sosyalizm yapacaksa, kuşkusuz bunu Ruslarla işbirliği halinde, fakat kendi kafasına göre yapmasını arzuluyordu. Mustafa Kemal'in tutumu da bundan farksızdır. Bunun en ilginç belirtilişi, Moskova'ya delege giden Tevfik Rüştü'nün, Kars'ta rastladığı Mustafa Suphi'ye, **"Biz Ankara komünistiyiz"** demesidir. Zira, Tevfik Rüştü yola çıkarken, Mustafa Kemal ona şunları demiştir: **"Bizi dünya tanımazsa, komünistlerle birlik olur, kurulan yeni dünyada yerimizi alırız. Fakat memlekete yabancı eli sokmayız. Görüşümüzde samimiyiz, bu bir oyun değildir. Ama ne olursak biz oluruz, asla yabancı eli karıştırmayız."**

Demek ki, 'yabancı eli' kavramına, 'Rus Bolşevikleri' de giriyordu: Hem Galiyev için, hem Mustafa Kemal için. Dünyadaki ilerici hareketlerin bu aşamaya ulaşabilmesi, ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda olabilmiştir. İlginç bulmuyor musunuz? Herhalde Galiyev, Mustafa Suphi, Mustafa Kemal ilişkilerinin ayrıntılı olarak incelenmesi, daha pek çok bilinmeyeni aydınlatacaktır.

Emperyalizme karşı Türk/Arap dayanışması

"Panislâmizm'i ben şöyle anlıyorum:
Bizim ulusumuz ve onu temsil eden hükümetimiz, doğal olarak yeryüzündeki dindaşlarımızın mutlu ve refah içinde olmasını isteriz: Dindaşlarımızın, çeşitli yerlerde meydana getirmiş oldukları toplumlarm bağımsız yaşamasını isteriz. Onunla büyük bir coşku ve mutluluk duyarız. Bütün İslâm toplumlarmm, İslâm dünyasının refah ve mutluluğu kendi refah ve mutluluğumuz gibi değerlidir. Ve bütün onların da bizim mutluluğumuzla ilgili olduklarına tanığız. Ve bu her gün apaçık ortadadır. Fakat efendiler, bütün bu toplumların bir imparatorluk halinde bir noktadan sevk ve yönetimini düşünmek istiyorsak, bu bir hayaldir. Bilime, mantığa, fene aykırı bir şeydir."

MUSTAFA KEMAL
Aralık 1921

1

'MİSAK-I MİLLİ'MİZDE MUAYYEN VE MÜSBET HAT YOKTUR'

Coğrafyayı, yeni kuşaklar okumuyor! Biz ilkokuldayken Türkiye'nin güneyinde İngiliz mandası altındaki Irak ile Fransız mandası altındaki Suriye vardı, Mısır ise (Süveyş anlayın) İngiltere dominyonu sayılırdı. Çocuktuk bilemezdik, pek pek on beş yıl önce, bu ülkelerin ülkemizle dolaysız ilişkileri olduğunu! Ortaklaşa tarihimizin yüzyıllarla ölçüldüğünü! Ortalıkta bir 'Araplar bize ihanet ettiler' lâfı dolaşıyordu. Lawrence İngiliz altınlarını çöle dökmüş, Mekke Şerifi başta olmak üzere, Arapları aleyhimize ayaklandırmış! Sonuç: Cumhuriyet'in sonraki kuşakları, güneydeki komşularını sevmiyorlar.

Yıllar sonra Paris'te Mısırlı El Barudi'yi tanıyorum, o da bana 'Türklerin Araplara ve Müslümanlığa ihanet ettiklerinden' dem vuruyor. Şu işe bak! Sonra sonra, İngilizlerin emperyalist "parçala ve egemen ol" ilkesinin bölgemize bir uygulanışı olduğunu anlıyoruz bunun, Türkleri Araplara Arapları Türklere karşı kışkırtıyorlar, böylelikle bölgeyi denetimleri altında tutabiliyorlar. İkisi birleşti mi, felaket! Önceden yaşanmış dört yüzyıl, Avrupa için o kadar parlak sayılmaz.

Bir korkuları da, sömürge imparatorluklarında adam akıllı bol Müslüman olması, Edward Mead Earle'ın o zamanlar için verdiği rakamlar şöyle: "... İngiltere'nin 85 milyon, Rusya'nın 17 milyon, Fransa'nın 15 milyon Müslüman uyruğu vardı." Eh Müslümanlararası ilişkiler, emperyalist sömürgecilere karşı bir dayanışma ve direniş doğrultusunda gelişirse, bundan kim zarar görür? Herhalde Türkiye ile Arap komşuları değil, iyisi mi bunları birbirine düşüreceksin!

Düşürmüşlerdir. O kadar ki, İsrail'in kuruluşu sırasında Türk basını Arapları yermekte, İsrail'i övmekte oybirliği halindeydi. O bir şey değil, işin içine bol miktarda 'irtica edebiyatı'; Atatürkçülüğün ve Misak-ı Milli'nin de, 'Türkiye'nin güney sınırlarının ötesiyle ilgilenmemesi gereğini koyduğu' karıştırılarak, bu ayrılık gayrılığı geleneksel bir politika biçimine dönüştürmüşlerdir.

Çoğu 'Atatürkçülükleri' gibi bu da hikâye!

İş, başından yanlış tutulmuş. Belki duydunuz, belki duymadınız, tarihçi Mete Tunçay, *Birikim*'in 1976 Eylül sayısında 'Misak-ı Milli'nin Birinci Maddesi Üzerine' başlıklı bir yazı yazmış; bu deyimin Türkiye için kesin sayılabilecek bir sınır düzeni getirmediğini ileri sürmüştür. Oysa ne duyarız, yeni Türkiye Misak-ı Milli sınırları içindedir, bu sınırlar Lozan'da tescil edilmiştir falan filân. İyi güzel ama kardeşim, Mustafa Kemal Hatay sorununu ortaya attığı zaman yok muydu bu Misak-ı Milli, yok muydu bu Lozan anlaşması? Hep biliyoruz ki, Mustafa Kemal Paşa İskenderun Sancağı'nın Türk olduğunu, Türk sınırları içinde bulunması gerektiğini, Fransızlara çatır çatır kabul ettirmiş, sonunda Hatay'ı ulusal sınırlar içerisine katmıştır. Başka deyimle, eğer Hatay öncesi sınırları Misak-ı Milli'nin şaşmaz sınır düzeni ise, bu düzeni 'bizzat' bozmuştur.

Ama aslına bakarsanız, Mete (Tunçay) haklı, yok öyle bir kısıtlama, yok öyle bir düzen! Mustafa Kemal bunu ağzıyla söylemiş, birazdan göreceğiz; üstelik Mustafa Kemal, Milli Mücadele'nin başından itibaren güneyimizdeki 'eski vilayetlerimiz'le ilgilenmiş, Sevres Sözleşmesi'nin kabul edilmemesi, bölgedeki durumun yeniden düzenlenişi sırasında başka düzeyde bir Türk/Arap işbirliğinin olanaklarını yoklamış! Evet öyle. Şimdi sırasıyla bir göz atalım.

Yıl 1921, günlerden 16 Ekim, Meclis'in gizli oturumunda Türk-Fransız İtilâfnamesi tartışılıyor. Tartışma sırasında Kemal Paşa söz almış, dedikleri şunlar: "... Misak-ı Milli'nin 1. maddesi 'bir Hatt-ı Mütareke tasavvur ediyor. Hatt-ı Mütarekeyi hudud-u milli tasavvur ediyor. Onun üst tarafındaki yer inkısam-tefrik etmez. Hatt-ı Mütareke nedir? Var mıdır böyle bir hat, yoktur." Bu bir.

Biraz daha sonra dediği de şu: "... Misak-ı Milli'mizde muayyen ve müsbet hat yoktur. Kuvvet ve kudretimizle tesbit edeceğimiz hat hatt-ı hudud olacaktır." Bu da iki.

Yıl 1936, günlerden 27 Kasım. Meclis, Hatay sorununu tartışırken söz ister istemez Ankara İtilâfnamesi'ne geliyor: Yusuf Kemal o günleri anlatırken diyor ki: "... O zaman zaruretler vardı, o zaruretlerdir ki bize bu fena hududu kabul ettirdi, şimdi Fransa'da bulunan Franklin Bouillon'a soruyorum. O zamanki müzakerelerde Türk Murahhası baştan sona kadar 'Antakya İskenderun Türk'tür, behemahal alınacaktır' sözünü tekrarlamış değil midir? (...) Yalnız Fransa değil, bizim bu meselemizle meşgul olacak bütün milletler bilirler ki bugün karşılarında İtilâfname'nin akdi sırasındaki Türkiye yoktur, hatırlarına getiremeyecekleri kadar kuvvetli bir Türkiye vardır."

Böylece Misak-ı Milli'nin güneyimizle ilgilenmemize 'Atatürkçülük' bakımından engel olup olmadığına göz atmış olduk, ama bu konu bir derya, daha neler var söylenecek...

(7 Aralık 1977)

2

'HATAY'A ÇETE REİSİ OLACAĞIM!'

1936 kışında, Fransızca *La Tribune des Nations* gazetesinde çıkan bir yazıdan şu satırları tüyleriniz ürpermeden okuyabilecek misiniz bakalım: "... Kemalistler kendi işlerine yabancıların müdahalesini katiyyen kabul etmiyorlar, fakat Türkiye arazisinin bir sömürge değil, kelimenin gerçek manası ile içinde yeni bir ulusun yetişmeye başladığı bir yurt olduğunu anlayabilenlere ellerini uzatmaktan geri durmuyorlar."

Daha müthişi, Fransız Hükümeti'yle sürüp giden görüşmeler tıkanır gibi olunca, karaciğerinden ağır hasta, ölümü yakın Mustafa Kemal'in Hatay sorununu "kendi usûllerince çözmek için' bulduğu çaredir. Ben bunu okurken ne kadar heyecanlandığımı anlatamam. Günümüzde, Ernesto Che Guevera'nın gerillacılığını, devlet ve iktidar nimetlerini tepip dava hizmetine koşuşunu yücelten delikanlılar çok ya, sık sık onlara anlatmışımdır. Sırası geldi, size de anlatayım. O Misak-ı Milli sınırıdır, ötesi bizim ilgi ve ilişki alanımız olamaz dedikleri Hatay için, Mustafa Kemal 1937 kışında sorunu 'silâhlı eylem' yoluyla çözmek zorunluluğu başgösterirse ne yapacağını Hasan Rıza Soyak'a şöyle anlatmıştır:

"... İşi silâhlı bir hareketle halletmek zorunda kalır-

sak, tutacağım yolu da çoktan kararlaştırmış bulunuyorum; böyle bir durumda derhal Devlet Reisliği'nden, hâttâ mebusluktan istifa edeceğim, serbest bir Türk vatandaşı olarak bu işte çalışan arkadaşlarla beraber Hatay topraklarına geçeceğim; bildiğin gibi bunun her zaman imkânı ve çok emin yolları vardır. Oradaki mücahitlerle ve Anavatan'dan kaçıp bize katılacağına şüphe etmediğim kuvvetlerle meseleyi yerinde ve içten halletmeye çalışacağım, isterse Türkiye Hükümeti beni ve arkadaşlarımı asi ilân eder ve hakkımızda takibat da yapar."

Bu gerçekte, 1937'de (hey Allahım, ölümünden bir yıl önce) onun 1919'a yeniden başlamaya hazır olduğunun kanıtı değil midir? Üstelik nerede, sözde Misak-ı Milli'nin Türkiye'ye yasakladığı güney bölgelerde!

Kemal Paşa'mn 'silâhlı eylem' ilkesini güzelce aydınlatan, az bulunur bir örnek sayabileceğimiz bu davranış yalnız Hasan Rıza Soyak'm anılarında olsaydı, doğruluğundan kuşkulanır, elbette bir kulp takarlardı. Ama değil. Fahrettin Paşa da (Altay) anılarında aynı konuya dokunuyor. Hadi onu da bir okuyun:

"... 1937 yılında Ocak ayında İstanbul'a gelen Atatürk beni Park Otel'e çağırttı, gittiğimde kendisini sıkıntılı bir halde buldum, biraz da terli idi. İç salona geçtikten sonra balkona çıktı, sert rüzgârın karşısına göğsünü vermişti. Saçları rüzgârdan uçuşuyor ve o dalgın dalgın Marmara'yı seyrediyordu, mutlaka kafasını kurcalayan bir şey vardı. Üşütmesinden korktuğum için, 'Hava çok sert, soğuk alırsınız, içeri buyurun' dediğim vakit, gene o dalgın hali ile döndü ve bir masaya oturdu. Bir şeyler söyleyeceğini bekliyordum ki dudaklarından şu cümleler döküldü:

'Paşa, biliyor musun ki ben Cumhurbaşkanlığı'm bırakıp Hatay'a çete reisi olacağım.'"

Davranışın doğruluğu iyice belirdi, öyle mi? Şimdi şu noktanın altını çizmek zorunlu: Kemal Paşa'nın tasarladığı 'gerilla eylemi', şaşmaz bir anti-emperyalist eylemdir. Arap topraklarını işgale gitmiyor, niyetinin bu olmadığını aslında taa 1919'da açıklamış zaten, (ona da geleceğiz) bir kere de, şu gerçekliğini olaylar 'teyit etmiş' sözleriyle belirtiyor.

(Bunları Hasan Rıza Soyak'a söylemiştir.)

"... Bir şey daha söyleyelim: Ben bugünkü (1937) Fransız idarecilerinin, Suriye ve Lübnan'a öyle kolay kolay istiklâl vereceklerinden emin değilim. Zaten tatbikatı, birtakım yersiz bahanelerle üç sene sonraya talik etmeleri (ertelemeleri) de buna delil telakki edilebilir. Binaenaleyh (buraya çok dikkat buyurun, ey yıllardır Atatürkçü geçinen politikacı esnafı) biz hareketimizi onlara da teşmil ederek, kısa yoldan gerek Suriye ve gerek Lübnan'ın özledikleri gerçek istiklâllerini temin edebiliriz."

Efendim neymiş, Mustafa Kemal Paşa sadece Türk olduğunda ısrarlı olduğu Hatay'ı kurtarmakla kalmayacak, yaygın bir kırsal gerilla savaşı örgütleyip, Lübnanlı ve Suriyeli Araplarla birlikte, onların bağımsızlıkları için Fransız emperyalizmi ve sömürgeciliğiyle savaşacakmış! Peki, Amerikan emperyalizmine karşı Bolivya halkını örgütleyip, onun bağımsızlığı için çarpışmayı planlayan çağdaş devrimci önderlerden, bu eylem planının neyi eksik? Neden benim gençliğim Kemal Paşa'sının bu yanını görmez de onu neredeyse bir put haline indirgemiş olanların kendisine gösterdiklerine inanır? Neden Türkiye'nin, güneyindeki emperyalizme karşı direniş hareketlerine, destek ve dayanak olması, Atatürkçülüğe aykırı sayılır?

O Atatürk ki, daha 1919'da Türkiye'nin kurtuluşunu örgütlerken; hem Irak, hem Suriyeli Araplarla, an-

ti-emperyalist mücadele için harekete geçmiş, temaslar yapmıştır. Ben uydurmuyorum, kendisi söylüyor. Onu da görüşelim. Tamam mı?

(8 Aralık 1977)

3

EMPERYALİZME KARŞI TÜRK-ARAP DAYANIŞMASI

Epey oluyor, merak bu ya, oturmuş 'İngiliz belgelerinde Atatürk'ün birinci cildini karıştırıyorum, aa o ne, belgeler arasında bir belge ki, o zamana değgin ne görmüşüm, ne işitmişim: Paris Konferansı'nda İngiliz Başdelegesi olan Mr. Balfour'un İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon'a yazısı. Tarih 20 Ağustos 1919.

Neye mi ilişkin, efendim bakın neye: Bogos Nubar Paşa, İngiliz gizli servislerine eline geçirdiği bir belgeyi vermiş, bu belge dönüp dolaşıp Mr. Balfour'a ulaşmış, o da Dışişleri Bakanı'na iletiyor. Belge de belge ha! Her ne kadar gerçekliğinden kuşkulanıyorlarsa da, ellerindeki, Mustafa Kemal Paşa ile Emir Faysal arasında imzalanmış bir anlaşmanın 'sureti'. Mr. Balfour diyor ki, gerçek olabilir, sahte de olabilir, en iyisi siz bunu İstanbul'daki ve Kahire'deki 'adamlarınıza' incelettirin!

Belgenin Fransızca kopyası kitaba alınmış, görmek lâzım, bir kere şundan, Kemal Paşa Samsun'a 19 Mayıs'ta mı çıkıyor, Emir Faysal'la Halep'te imzaladığı bildirilen anlaşmanın tarihi 16 Haziran 1919; içeriği ise, daha o tarihte Mustafa Kemal'in güneyde olup bitenlere o kadar da 'bigâne olmadığını ayan beyan' gösteriyor.

Hadi birazını okuyalım:

"16 Haziran 1919'da Halep'te, Türk ve Arap hükümetleri arasında imzalanmış ve Kerek'te Mutasarrıf Esat Bey aracılığıyla teati edilmiş gizli anlaşmadır.

Madde: 1) Sözleşmenin tarafları, Türk ulusu ve soylu Arap ulusu, İslâm âleminde şu anda mevcut ayrılığı üzülerek saptamakta, bunu kaldırmayı, aralarında maddi, manevi ve dini çıkarlarla bağlanmış iki ulusun işbirliğini sağlamayı kutsal bir görev bilmektedirler.

Her iki ulus da, birbirlerine karşılıklı olarak yardım etmeli, dini ve vatani güçlerini birleştirerek savunmalıdırlar.

Madde: 2) Arapların bağımsızlığının, Türklerin birlik ve özgürlüğünün tehlikede olduğu şu günlerde, yabancı devletler Irak'ı, Filistin'i, Suriye'yi ve dolaylarını, Küçük Asya'nın önemli bölümlerini aralarında paylaşmak isterlerken, Paris Barış Konferansı'nın bize ilişkin kararını verdiği günün ertesinde, vatanı ve dini savunmak için kutsal savaş (cihad) ilân etmeye karar vermiş bulunuyoruz.

Madde: 3) Sözleşmenin tarafları, Türk İmparatorluğu'nun ve Arabistan'ın yabancı güçlerce paylaşılmasını ve işgalini kabul edemezler..."

Hepsi uzunca, şu girişi bile, başlangıçta nelerin düşünülmüş olduğunu göstermeye yetmiyor mu? Yetmesine yetiyor, yine de öteki maddeleri özetlemekte yarar görüyorum: Osmanlı Hükümeti, Arap Hükümeti'nin kurulmasını resmen tanıyacağını kabul ediyor, Araplar da hutbelerde onun adını okutmayı. Kutsal savaşı başlatmak için, Şerif Hüseyin Araplara bir bildiri yayımlayacak, Anadolu'daki gibi ulusal ordular kuracak, Anadolu'daki Kuva-yı Milliye'ye yardım edecek, anlaşmayı bütün Araplar'a duyuracak vs...

İngiliz servisleri haberi alınca etekleri tutuşmuş, çün-

kü aynı haber, İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiser Vekili Amiral Webb'in de Dışişleri'ne yazdığı belgelerde görülüyor, onun dayanağı ise İstanbul'daki bir Intelligence Service Subayı Hoyland'ın raporu, o raporun özeti de şöyle:

"M. Kemal Paşa ile Emir Faysal arasında imzalandığı söylenen anlaşma örneğinin ilişikte sunulduğu. Bu kopyanın bir ajan aracılığıyla Osmanlı Dahiliye Nezareti arşivinden alındığı, aslının Küçük Cemal Paşa tarafından İstanbul'a getirilip Padişah'a sunulduğu söylentisi. Anlaşmanın bir başka kopyasının da Fransızlar hesabına Topçuyan adındaki bir Ermeni tarafından satın alındığı. Söylendiğine göre, yabancı işgaline karşı direnmek konusunda Araplarla anlaşmaya varması için Mustafa Kemal'e Harbiye Nazırı ve Hükümet tarafından yetki verildiği. Anlaşmanın sahte olması ihtimali vs..."

Ne görülüyor, Milli Müdacele'nin ta başında Türkiye'nin, bağımsızlığını elde edecek Araplarla, emperyalist saldırgana karşı bir güçbirliği ve dayanışma tavrında olduğu değil mi? Bu tavırla, Mustafa Kemal'in Hatay sorunundaki tavrı, bu arada Suriye ve Lübnan'ın da 'istiklâlleri için beraberce mücadele etmek' doğrultusundaki arzusu birbirleriyle pekâlâ tutarlıdır. Bundan 'Cumhuriyet Hükümetleri'nin alacakları bazı dersler olmamalı mı?

Nasıl, anlaşma ya sahte idiyse mi, ilâhi, sahte olsa ne yazar? Mustafa Kemal Paşa bu türden temaslar yaptığını, hem de hayli ayrıntılı olarak Millet Meclisi'nin 24 Nisan 1920 tarihli gizli oturumunda önemli bir konuşma ile açıklamış ve kanıtlamıştır. Hadi onu da gözden geçirelim. Bakalım Paşa'mn güney komşularımızla ilgili düşünceleri neymiş?

(9 Aralık 1977)

'TÜRKİYE – SURİYE – IRAK FEDERASYONU' DÜŞÜNCESİ

(Tarih: 24 Nisan 1920. Yer: Türkiye Büyük Millet Meclisi. 2. Birleşim, 4. Oturum. Oturum gizli olarak geçmiş, Mustafa Kemal Paşa iç ve dış olaylarla ilgili bilgi vermiştir.)

Mustafa Kemal, önce Arap ve İslâm âlemi karşısındaki genel yaklaşımını şöyle ortaya koyuyor:

"... Ecnebilerin en çok korktukları, dehşetle ürktükleri İslâmcılık politikasının da açıkça (alenen) ifadesinden mümkün olduğu kadar uzak durmaya kendimizi mecbur gördük. Fakat maddi ve manevi kuvvetler karşısında, bütün cihan ve Hıristiyan politikasının en şiddetli hırslarla Haçlılar Savaşı (Ehl-i Salip Muharebesi) yapmasına karşı, sınır dışından bize yardımcı olacak, birer dayanak noktası oluşturacak kuvvetleri düşünmek zorunluluğu da olağandı.

"İşte, açıkça söylememekle beraber, gerçekte bu dayanak noktasını aramaktan geri durmadık. Elbette, 'selâmet ve necat için' tek kaynak, İslâmlık âleminin kuvvetleri olmuştur. İslâmlık âlemi birçok noktalardan ulusumuzla, devletimizin geleceğiyle yakından olağanüstü ilgilidir. (Bize) Dinsel bağlantıları olmakla ve 'bu cihetle' bütün İslâm âleminin bize yardımcı ve destekçi olduğunu zaten kabul ediyoruz."

Açıkça görülen nedir, Mustafa Kemal Türkiye'ye karşı bir 'Haçlılar seferi' düzenlendiği kanısındadır, dışardan dayanak noktası aramak gereğini düşünmüş, emperyalistler İslâmcılık politikasından dehşetle ürktükleri için (hâlâ ürkmüyorlar mı?) bunu 'alenen ifade etme-

mekle beraber' İslâm âleminden dayanak noktası aramaktan geri durmamıştır.

Bunun aksini iddia edecek olanın alnını karışlarım.

Şimdi gelelim, İslâm âleminden özel bir kesime, Anadolu'nun güneyindeki ülkelere. Kemal Paşa bakın bu konuda neler söylüyor:

"... Suriye halkı ve Irak halkı, yâni Arabistan, 1914 tarihinden evvel (bunlarla) aynı sınır içinde bulunduğumuz zamanlarda hepimizce bilinir. Osmanlı Devleti'nin bir organı, bir parçası olmaktan bunlar çok yakınır, bağımsız olmak amacını güderlerdi. Buna göre çalıştılar. Fakat sonucu alabilmek için kendi kuvvetlerine dayanmanın yetersiz olduğunu gördüler, ne yazık ki (o sırada) hepimizi birden yok etmeyi kafasına koymuş düşmanlarla işbirliği ettiler. İngilizler, Fransızlar kendilerinin hayali olan amaçlarını gerçekleştirecek diye onların eteklerine sarıldılar.

"Fakat (Birinci) Dünya Savaşı'nın sonucunu gördükten sonra, Suriye'de İngiliz ve Fransız yönetim biçimine, o aşağılayıcı yönetim biçimine hedef olduktan sonra, bu bölgedeki Müslümanlar (ehl-i İslâm) pek büyük bir yanılgıya düştüklerini anladılar ve bundan sonra bir kısmı kendi içlerinde bağımsız olmak, fakat yine 'bir suret ve şekilde' Osmanlı topluluğu içinde bulunmak cihetini düşündüler."

Mustafa Kemal, içlerinden bazılarının 'bağımsızlık da istemeyip' Osmanlı'ya bağlı kalmak isteklerini ileri sürdüklerini söyledikten sonra, onlarla temas sorununa geçiyor; Intelligence Service yazışmalarına neden olan, Emir Faysal'la bağlantının nasıl doğduğunu anlatıyor:

"... Biz, açık ve resmi bir yetki taşımadığımız için, ancak bu akımların gerçek doğrucusu olan uluslar aracı-

lığıyla temas etmiş oluruz. Fakat bizim Suriye'de İslâmlık amacı ile bağlantı ve ilişkilerimiz, örgütlenmeye (taazzuv) orada bir saltanat tesisiyle uğraşan Emir Faysal'ı idare eden Fransızların dikkatini çekti, sonunda Emir Faysal özel delegelerini bizimle temasa geçirdi. Resmi kanallarla bu başvurmanın bizce kabul edilen noktalarını açıklamak isterim. Herhalde Suriyeliler, Fransızlarla veyahut herhangi bir ecnebi devlet ile ilişkinin kendileri bakımından sonunda tutsaklık (esaret) olacağına inandılar ve bundan bize başvurdular, bizim karşılık olarak gösterdiğimiz şekil şundan ibaretti. Dedik ki:

'... kuvvet oluşturacağından, İslâm âleminin manen olduğu gibi maddeten de bağlaşık ve birleşik olmasını, kuşkusuz memnunlukla karşılarız. Ve bunun içindir ki bizim kendi sınırlarımız içinde bağımsız olduğumuz gibi Suriyeliler de sınırları içinde ve bağımsız olabilirler. Bizimle uyuşma ya da bağlaşmanın üstünde bir biçimde, ki federatif ya da konfederatif denilen biçimlerden birisiyle bağlantı kurabiliriz.'"

Demek neymiş, Mustafa Kemal iddia edildiği gibi güneyimizdeki halk ve ülkelerle bağlantısını kesmek şöyle dursun, onların da kendi kurtuluşlarını sağlamasını, hâttâ onlarla Türkiye arasında federatif ya da konfederatif ilişkiler bulunmasını ileri sürmüş. Çoğunun işine gelmeyecek ama, tarih böyle söylüyor. Peki ya Irak?

(10 Aralık 1977)

5

M. KEMAL'İN ARAP POLİTİKASI EMPERYALİZME KARŞIDIR

Irak'ı Türkiye'den koparmak için İngilizlerin yapmadığı kalmamış! Hanginiz, geçen yüzyılın sonlarına ilişkin hangi tarih kitabına el atsanız, bunun çeşitli kanıtlarını bulursunuz. Sırası geldikçe ben de söylüyorum. Birinci Dünya Savaşı'nın sonu, planlarını tam anlamıyla gerçekleştirmelerine en elverişli ortamı hazırlamış oluyor. Zaten Iraklı Arapları da 'Osmanlı'dan kurtarmak' için kışkırtmış, savaşın son yıllarında Türkler aleyhine çevirmiş değiller midir? Gel gör ki, İngilizler bölgeye yerleşir yerleşmez, hiç de gidici olmadıklarını belli ediyorlar. Aslında bunun daha 1917 Şubatı'nda bazı belirtileri var. Edward Mead Earle'ın ilginç kitabında şöyle belirtilmiş:

"... 24 Nisan 1917'de General Sir Stanley Maude, tamamlanmamış Bağdat hattının Mezopotamya'da ulaşmış olduğu son noktası Samara'yı ele geçirince şüpheler daha da arttı. Almanlar, İngilizlerin Mezopotamya'daki ilerlemesinin anlamını kavrayabilmiş olsalardı, şüphelerin yerini tam bir panik alabilirdi. Çünkü General Maude'un ordusunun arkasından, zaferi pekiştirmek ve sürekli bir işgalin temelini atabilmek için yüzlerce İngiliz memuru Bağdat'a akın etti. İlk önce su baskınları, kuraklık, bataklıkları kurutmak ve sulama tesisleri yapmak için bir Su İşleri Dairesi kuruldu. Ziraat Dairesi sulanan toprakların ekilmesi ve özellikle İngiliz emperyalizmi için çok şey ifade eden pamuğu yetiştirmek amacıyla araştırmalara başladı. Bağdat ile Basra arasında hemen bir demiryolu döşendi. Bu hattın

1919'da tamamlanması ile İstanbul Basra'ya bağlanmış oldu. Bütün belirtiler İngilizlerin Mezopotamya'da kalmaya azmetmiş olduklarını gösteriyordu."

Buna Iraklıların tepkisi, daha dün karşı çıktıkları Osmanlılarla temasa geçmek şeklinde oluyor. Fakat bunu, Mustafa Kemal Paşa'dan dinleyelim.

Aynı Meclis toplantısında, aynı gizli oturumda diyor ki:

"... Irak'a gelince, Irak'ta İngilizlerin yaptıkları işlemler, Müslüman halkın gönlünü fena halde kırmıştı. Biz kendileriyle temas aramadan evvel onlar bizimle temas aradı, genel olarak Osmanlı memleketinin bir parçası olmayı kabul ettiler. Fakat biz onlara karşı Suriyelilere söylediğimiz görüşü söylemekten başka bir şey yapmadık. (Onlara dedik ki):

"— Kendi dahilinizde, kendi güçlerinizle, kendi varlığınızla bağımsızlığınızı sağlamaya çalışınız. Biz de, her şeyden önce bağımsızlığımızın sağlanmasına çalışıyoruz. Ondan sonra birleşmemiz için hiçbir engel kalmaz.

"Ve Musul dolaylarında, Bağdat'ta vesair birçok yerlerde (...) vaka olarak birçok hadiseler meydana çıktı. Bugün bile, dış görünüşü ne olursa olsun, bizi yok etmeye çalışan düşmanlar, Suriye ve Irak'taki milli faaliyetlerle onlar yüzünden, bize karşı kullandıkları kuvvetleri azaltmaya mecbur olmuşlardır.

"Bugün dahi, dış görünüşü ne olursa olsun, gerek Iraklıların ve gerek Suriyelilerin, bu iki bölgedeki dindaşlarımızın kalpleri bizimle beraberdir. Eğer bundan sonra gereği yapılırsa bunlardan fazlasıyla yararlanmak mümkündür..."

Suriye konusunda olduğu gibi, Irak konusunda da, Kemal Paşa kesinlikle emperyalizme karşı bir tutum için-

dedir. Daha başında bu ülkelerin ulusal varlıklarını tanıyor, 'ecnebi işgaline karşı' savaşlarının, Türkiye'nin yürüttüğü savaşla özdeşleştiğini kabul ediyor; yardımlaşma ve dayanışma fikrindedir, ulusal kurtuluşlar sağlandıktan, bağımsızlıklar elde edildikten sonra ise, 'federasyon ya da konfederasyon biçiminde', birleşmemiz için hiçbir engel kalmaz.' Sonraları, Türkiye bağımsızlığını elde ediyor ama, Suriye ve Irak Fransız ve İngiliz mandası altında kalıyorlar, o zaman da Mustafa Kemal Paşa'nın Hatay sorunu dolayısıyla, bu ülkelerin tam bağımsızlıklarına kavuşması için, emperyalizme karşı verecekleri savaşta nasıl bir sorumluluk yüklenmeye hazır olduğunu da biliyoruz. Che Guevera'nın Bolivya'nın bağımsızlığı için Amerikan emperyalizmine karşı vermeye hazırlandığı savaşın bir benzerini, Mustafa Kemal 1937'de, Hatay dolayısıyla Fransız emperyalizmine karşı pekâlâ verebileceğini belli etmiştir.

Hal böyleyken...

Türkiye Cumhuriyeti'nin ve Onun 'Atatürkçü' olduğunu iddia eden hükümetlerinin, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana sürdürdükleri Arap politikasını anlamaya ve benimsemeye olanak yoktur. Bu iktidarlar, Ortadoğu'da emperyalizme karşı ulusal kurtuluş hareketlerini değil, "resmen ve alenen" emperyalizmi, onun bölgedeki zuhurat ajanı İsrail'i ya da Ürdün gibi, Suudi Arabistan gibi oldum olası ajan devlet sayılabilecek ülkeleri desteklemişlerdir. Cezayir'in aleyhinde oy vererek de, bu marifetlerine tüy dikmişlerdir. Utanmadan, arlanmadan, hepimizin gözünün içine baka baka da, buna Atatürkçülük derler.

"Hain" Sedat'a 'yağcılık etmeyi' de öyle sanmıyorlar mı?

(11 Aralık 1977)

Ben size bir şey diyeyim mi, benim Arap çorap diye tutturuşum yeni değil, 1965'ten bu yana yazıyorum. Şu dediklerimi düşünerek, onlara dayanarak. Niyetim size bu ısrarın kanıtını gösteren bir belge vermek, iki yıl önce yazılmış, güncelliğini hiç kaybetmemiş bir yazı. Başlığı "Sıra Suriye ve Cezayir'de", yayımlandığı tarih 13 Şubat 1975, çıktığı gazete *Yeni Ulus*, imza fakirin.

"Mister Hyde ne zaman İzmir'e gelse, mutlaka bana da uğrardı.

"Yıllardır Türkiye'de bulunan, dilimizi çoğumuzdan iyi konuşan bu yaman İngiliz'le iç politikadan da konuşurduk, dış politikadan da! Benim, pek de basında çıkanlara uymayan, ayrı ve değişik doğrultuda gelişen yorumlarım onu özellikle ilgilendiriyor sanıyordum. 12 Mart'ın en 'dehşetengiz' günlerinde bu işin yürümeyeceğini yazmam ve söylemem, CHP içinde Ecevit'in duruma egemen olacağında diretmem, önceleri onun kuşkuyla karşıladığı, gerçekleştiğini biraz da şaşırarak gördüğü şeylerdi.

"Bir keresinde, hiç unutmuyorum, dedi ki bana: '— Arap politikası üzerinde niye ısrar ediyorsunuz? Türkiye ile Arap ülkeleri arasında ne gibi bir yakınlaşma olabilir? (O günlerde ısrarla bunu yazıyordum ben, bölgede ekonomik yönden de siyasal yönden de, güçlü olabilmemiz için ciddi ve yakın ilişkilere girmemiz gerektiğini; üstelik bu ilişkiler sayesinde petrole muhtaç Batı'yla Ortadoğu arasında çok önemli bir rol oynayabileceğimizi!)

"Gerçi o gün nasıl bir yakınlaşma olabileceğini Mis-

ter Hyde'a nasıl açıkladığımı bugün hatırlamıyorum, yalnız yazdıklarım doğrultusunda bazı şeyler söylediğimi; bunun da, gerçekte duygu ve izlenimlerini hiç belli etmeyen dostum Mister Hyde'm pek hoşuna gitmediğini sanıyorum. Besbelli içinden Türkiye'nin Güney'de etki ve nüfuz sahibi olabileceğine olasılık tanımıyordu. Hiç değilse bunun yakın bir gelecekte gerçekleşebileceğinden umutlu değildi.

"Şu günlerde Mister Hyde da beni hatırlasa gerektir.

"Ortadoğu'da o son derece ilginç jeopolitik ve stratejik yerindeki Türkiye'nin, bugün Müslüman Arap dünyasından iki petrolcü Arap ülkesiyle ilişkileri son derece iyidir. Buna Pakistan'la olan iyi ilişkileri de katılmalıdır. Hâttâ Afganistan'la olanlar da. Bu durumun Amerikalıları irkiltme derecesi o kadar yüksektir ki solumuzdaki düşmanla yetinmemişler, sağımızdan bizi tehdit edecek bir başka ülke yaratabilmek için CENTO müttefikimiz İran'ı usturuplamışlardır. (Emperyalizm ittifaklarının nasıl aleyhimize çalıştığına daha sağlam kanıt mı istersiniz: NATO'dan müttefikimiz Yunanistan Batı'dan, CENTO'dan müttefikimiz İran Doğu'dan bizi tehdit ediyor.) Bunlar beyhude çabalar!

"Türkiye Müslüman ve Arap ülkeleriyle dostluğunu geliştirmelidir. Geliştirecektir. Irak ve Libya'dan sonra, şimdi özellikle Suriye ve Cezayir ile ilişkilerimizi daha mükemmel bir düzeye getirmek zorundayız. Suriye ile de Cezayir ile de belirli bir uyuşmazlığımız yoktur ama, henüz ilişkilerimiz Irak ve Libya düzeyinde değildir, o düzeye getirmeli, ötesine de geçilmelidir, zira bu ülkelerle yakınlığımız bizim üçüncü dünyadaki yerimizi çok daha sağlamlaştıracak, emperyalizme karşı ilk kurtuluş savaşını vermiş ülke olmak saygınlığımızın nihayet yerini bulmasına yol açacaktır.

"Bunun için de Amerika ile ilişkilerimizin yeniden gözden geçirilmesi, Amerikan üslerinin ve dinleme sistemlerinin yurtdışma sepetlenmesi hem gereklidir hem yararlıdır. Elin oğlu bize peşin paraya bile silâh satmamak için karar alırken, biz onun casusluk araçlarını toprağımızda barındırıp, şu ara, aramızda hiçbir sorun olmayan Ruslarla tatsızlık çıkaramayız. Yurtiçinde telâşa düşmüş 'Amerikan Mühipleri'nin lâf kalabalığına, çevirdikleri ve çevirmeye kalkışacakları entrikalara kulak asmayıp, yeni bir savunma ve dış politika düzenlemesine geçmeliyiz. Bunun birinci aşamasında Suriye ve Cezayir'le yakınlaşmamız başlıca koşuldur.

"Buna ne buyrulur Mister Hyde?"

O günden bugüne epeyce zaman geçti, fikrim değişmedi. Gerçek Müdafaa-i Hukuk çizgisinin Türkiye'nin Araplarla yakınlaşmasını, üstelik aralarından emperyalizme karşı olanlarını seçmesini gerektirdiği kanısındayım: Cezayir, Irak, Libya, Filistin, bir dereceye kadar Suriye, vs. 'Sistem' bunun farkındadır, gücünü bizi 'emperyalist sistemin' uşağı Arap ülkelerine, İsrail'e doğru itmekte kullanıyor. Bir bakıyorsunuz, Dışişleri Bakanı olmadık bir zamanda Kahire'ye damlamış, minarenin kılıfını hazırlamak için de, önceden iki başbakan yardımcısını Irak ile Libya'ya uğurlamışız.

Fakat 'Amerikan Muhipleri'nin gerekçesi, asıl o tartışmaya değer, nasıl diyorlar, Araplarla birliğiz ama, Araplar arası uyuşmazlıklarda yokuz, ne formül değil mi, sevsinler!

(12 Aralık 1977)

7

MUSTAFA KEMAL'İN DIŞ POLİTİKASINI ONLAR İZLİYOR

Allah razı olsun Mister Vance'den! Vance dediysem, siradan Amerikalı belleme arkadaş, bugüne bugün adam, Birleşik Amerika'nın Dışişleri Bakanı! Peki bana ettiği iyilik nedir ki, ona dua ediyorum? Anlatayım: Bizimkiler Dışişleri Bakanı'nın Kahire'ye gidişinden sonra, yapılan işin sevimsizliğini gizlemek amacıyla bir gerekçe uydurdular, bu gerekçenin geçersizliğini anlatayım diyordum, tam bu sırada Mister Vance'ın gezisi imdada yetişmez mi, al sana elle tutulur, somut bir olay, ucundan tuttun mu her şeyi şıp diye çözeceksin.

Bizimkilerin gerekçesi ne, "efendim, biz Araplardan yanaymışız da, Araplar arası uyuşmazlıklarda taraf değilmişiz! Bu gerekçenin altında ne yatıyor? Sedat'ın İsrail gösterisinden sonra, Mısır'la öteki Arap ülkeleri arasındaki çatışma bizi ırgalamaz; neden, çünkü Araplar arası uyuşmazlıktır, biz ona da selâm çakarız, buna da!" Bu düşünce yanlış, yalnız yanlış değil, üstelik tehlikeli; zira bölgeye emperyalist sızmayı örtbas ediyor: Arapları geçimsizlik, ya da çekememezlik yüzünden birbiriyle atışır 'geri ülkeler' görüntüsüne itiyor. Ayıp ayıp! Yahu dünya âlem bilmiyor mu, Ortadoğu'nun taa Osmanlı'dan bu yana, emperyalizmlerin cirit attıkları bir bölge olduğunu; 'Batılı ülkelerin' çıkarlarına göre elde ettikleri Arap liderlerini, elde edemediklerine karşı oynayıp, bölgedeki stratejik ve ekonomik çıkarlarını koruduklarını? Biliyor elbet, ama yine de...

Mister Vance cenapları, Sedat'ın gezisinden sonra Ortadoğu'da 'bir cevelana' karar verip, 'barışı gerçek-

leştirmek' girişimine yönelmeseydi, uyuşmazlığm Araplar arasmda mı, yoksa başka taraflar arasmda mı olduğunu bu derece somut gösteremezdim. TRT'nin yalancısıyım. Mister Vance, Sedat'ı desteklemek için yapıyor bu geziyi, bu arada nereleri ziyaret ediyor, Ürdün, Suudi Arabistan, Lübnan gibi ülkeleri. Başka bir deyişle, emperyalizmin oldum olası denetim altmda tuttuğu yerleri. Peki kardeşim, uyuşmazlık Araplar arası olsa, Mister Vance cenaplarının zahmetine ne gerek var?

Uyuşmazlık Araplar arası filân değildir, emperyalist sistemle onun denetimine girmemekte direten radikal Arap ülkeleri arasmdadır.

Şimdi gelelim Kemal Paşa'nın Arap politikasma!

Üç noktada özetleyebiliriz sanıyorum: a/ Mustafa Kemal, Milli Mücadele'nin başladığı sıralarda, Araplarm İngiliz ve Fransız emperyalistlerine karşı mücadelesini destekliyor, ama besbelli Türkiye'nin içinde bulunduğu koşullardan kendi kurtuluşlarını kendilerinin sağlamasmı istiyor (zaten olağanı budur), ama emperyalizme karşılığı, Arapları desteklediği kesin! b/ Hatay sorunu döneminde, herhalde Türkiye'nin gücünü de hesaba kattığmdan, Fransa'nm Lübnan ve Suriye'ye 'istiklâllerini kolay kolay vermeyeceğini' söyleyip, bu ülkelerde Araplarla birlikte anti-emperyalist kurtuluş savaşı örgütlemeyi tasarlıyor. Başka bir deyişle, El Bekr'in, Khaddafi'nin Bumedyen'in bugün takmdıkları tavrı o daha 1930'larda, 1920'lerde takmmış oluyor. c/ Arap ülkelerinin emperyalizme karşı kurtuluş savaşlarını kazanıp bağımsız olmalarmdan sonra, Türkiye'nin onlarla işbirliğini bir federasyon, bir konfederasyon örgütlenmesi derecesinde ileri bir yakmlık olarak düşünüyor.

Bu dediklerimin itiraz kaldırır tarafı yoktur.

Burada Kemal Paşa'nın ağzından, kendi sözleriyle ele aldık, tartıştık. O zaman denilecek şudur: Eğer iktidardakiler gerçekten dedikleri kadar Atatürkçü idiyseler, yıllardan beri Nuri Esseyit'i değil Albay Nâsır'ı tutmalıydılar (hadi onu yapmadılar, ağızlarına yüzlerine bulaştırdılar diyelim). Şimdi en azından, Türkiye'ye her sıkıştığı anda en büyük ilgiyi gösteren Libya gibi, Irak gibi Arap ülkelerinin çizgisini korumalı; Dışişleri Bakanı'nın gidip Sedat'ın Mısır'ı ile bilmem ne anlaşması imzalamasını, bize has 'Atatürkçü dış politika' diye yutturmaya kalkmamalıydılar!

Yutturamazlar ki! Açık açık ortada: Ortadoğu'da Araplar arası gibi görünen uyuşmazlık, emperyalizmin kışkırttığı bir uyuşmazlıktır. Bir düşünseler ya, Kuva-yı Milliye'ye karşı 'Halifenin ordusu' diye Kuva-yı İnzibatiye'yi, Anzavur'u ve adamlarını gönderenler kimlerdi; şöyle bir bakarsan, Türkler arasında gibi görünen uyuşmazlığın ardında kimler bulunuyordu? Nasıl o tarihte Türkleri birbirine düşüren emperyalizm idiyse, bugün Arapları birbirine düşüren de emperyalizmdir. Nasıl o tarihte gerçek ve hak, emperyalistlerden yana olan Kuva-yı İnzibatiye'de değil, Kuva-yı Milliye'de ise, bugün de gerçek ve hak, Sedat'ın ve Mısır'ın bulunduğu tarafta değil, Irak'ın, Libya'nın, Cezayir'in bulunduğu taraftadır.

Çünkü Kemal Paşa'nın dış politikasını onlar izliyor; bunu, Fransızlara karşı savaşan Cezayirli şehitlerin ceplerinden çıkan Mustafa Kemal resimlerinden beri biliyoruz. Acaba Dışişleri Bakam da biliyor muydu?

Çok merak ediyorum.

(13 Aralık 1977)

Milli Mücadele sırasında, Mustafa Kemal Paşa'nın 'emperyalizme karşı' Araplarla işbirliği araması, İngiliz gizli servislerinin Arap ülkelerinden verdikleri raporlarda da gözüküyor. Hadi bunlardan bir örnek aktaralım: Kahire'de bulunan İngiltere Siyasi temsilcisi Miralay Meinertzhagen, İngiltere Dışişleri Bakanlığı'na verdiği bir raporda, 9 Ekim 1919'da Halep'te Türklerle Arapları İngilizlere karşı birleşmeye çağıran bildiriler dağıtıldığını haber veriyor. Bu rapora göre, bildiri 'Mustafa Kemal'in Suriyelilere hitabı' başlığını taşımakta, şu sözleri içermektedir:

"... İstibdadın ve düşmanlarının kötü niyetleri eline düşmüş kederli bir milletin sesine kulak verin. Bir dindaşınız olarak, aramıza sokulan ve bizi ayırmış olan fitneye, nifaka kulak vermemenizi rica etmekteyim. Bütün anlaşmazlıkları ortadan kaldırmalıyız. Ve silâhlarımızı memleketimizi bölmek isteyen düzenbazlara çevirmeliyiz. Bu çağrıyı dinlemezseniz pişman olacaksınız. Dinimizin imansız düşmanlarının vaadlerine güvenmeyiniz!"

Bildiride ayrıca Konya'nın ve Bursa'nın düşmandan temizlendiği ileri sürülmekte, Konya'nın ele geçirilmesiyle de düşman ulaştırma hatlarının kesilmiş olduğu belirtilip, şöyle denilmektedir:

"... Hakka inanan mücahitler yakında Arap dindaşlarının misafiri olacak ve düşmanı dört bir yana dağıtacaklardır. Dindaş gibi yaşayalım. Düşmanlarımız kahrolsun!"

Bu kadarla kalmıyor, İngiliz Ortadoğu İstihbaratı'mn başı olan Miralay Meinertzhagen'e, 1919 Kasımı'nın sonlarına doğru Suriye'de bulunan ajanı Binbaşı J.N. Clayton'dan gelen ilginç bir raporvar. Bu raporda, daha önce dağıtılmış olan bildiri söz konusu edildikten sonra, 'Türk milliyetçilerinin Suriye'de faaliyet halinde olduğuna' işaret edilmekte, 'milliyetçi Arap grupla-

rının da, Mustafa Kemal'e sempati duyduklarına' değinilmektedir. İngiliz İstihbarat Subayı Binbaşı J.N. Clayton'ın raporunda zikrettiği ikinci bildiri şöyledir:

"1) Yabancılarla bir harbe tutuşmak istemiyoruz. 2) Ülkemizde yabancı bir hükümet istemiyoruz. 3) Din ayrımı gözetmeksizin halka güvenlik vaadediyoruz. 4) Milletimizin yabancıların eline düşmemesi için, öiünceye kadar milletimizin haklarını (Müdafaa-i Hukuk) müdafaa edeceğiz. 5) Wilson prensiplerine rağmen Türkiye'ye ait bölgeleri birleştirmek istiyoruz. 6) Herkes işi gücü ile meşgul olsun, silâhımız adalettir. 7) Gayelerimize karşı cephe alan Müslüman ve Hıristiyan kim olursa olsun, merhametsizce öldürülecektir. 8) Padişahımızı seven Müslümanlar, halifelik hakkımızdır. 9) Milletimiz doğudan batıya, Erzurum'dan İzmir'e kadar bu dava uğrunda silâha sarılmıştır. 10) Üç yüz bin Ermeni'ye hak tanıyanlar, on altı milyon Türk'e hak tanımamışlardır. Hayata kıymet vermeden haklarımızı savunacağız."

Binbaşı J.N. Clayton, Arap çevrelerinin duygularını da şöyle aktarıyor:

"... Görüştüğüm çeşitli eşrafve ileri gelenler, bütün orta ve alt sınıfların Türk taraftarı olduklarını beyan etmişlerdir. Türk faktörünün hâkim olduğu Halep'te de durum aynıdır. (...) Son zamanlarda dönmekte olan savaş tutsaklarının büyük bir kısmı da Türk taraftarıdır. (...) Halep'teki Müslüman çoğunluk ve Şam Vilayeti'nde çok sayıda Müslüman Arap, Türk emellerine yakınlık duymaktadırlar ve sevilmeyen, istenmeyen bir Avrupa devletinin mandat'sı altında kalmaktansa, Türkiye ile birleşmeyi tercih etmektedirler."

Mustafa Kemal, fikrimce, emperyalizme karşı İslâm dayanışması faktörüne, her zaman gereken önemi vermiş, yalnız TBMM gizli oturumundaki konuşmasında değindiği gibi, Batı'nın sorun karşısındaki 'hassasiyetini' bildiğinden, kartlarını açık değil gizli oynamıştır. Ne diyordu hatırlasanıza: "... Ecne-

bilerin en çok korktukları, dehşetle ürktükleri İslâmcılık politikasının da, açıkça (alenen) ifadesinden mümkün olduğu kadar uzak durmaya kendimizi mecbur gördük." Nitekim, Moskova'dan bir mektup yazarak, 'âlem-i İslâmı' ayağa kaldıracağını bildiren Enver Paşa'ya, 4 Ekim 1920 tarihinde yazdığı mektupta, aynı şeyi tavsiye eder, der ki: "... Üzerinde durulması gereken, Türkistan, Afganistan, Acemistan gibi, İslâm memleketlerinde, henüz rüşeym (tohum) halinde bulunan mesai ve icraatın ve bu hususta ittihaz edilecek emellerin ve maksatların, Rusları şüphe ve endişeye sevketmemesi için, Panislâmizmin meydana vurulmasından çekinmek icabedeceği hususudur."

Mustafa Kemal'in tavrı, demek sadece Batılılara karşı değil, Ruslara da karşı: Onların da Türklük, İslâmlık davalarını hoş görmeyeceğini kestiriyor. Peki haksız mı çıkmıştır? Sultan Galiyev'in –ki komünistti–, Enver Paşa'nın –ki komünizmi benimsemiş görünüyordu–, Türklük ve İslâmlık davalarını 'alenen' ortaya koyduktan sonra uğradıkları âkıbet ne kadar haklı olduğunu gösterir. Burada birisi onun 'Panislâmizm ve Panturanizm cereyanlarına' karşı söylediği ünlü cümleyi hatırlatabilir. Doğrudur. Mustafa Kemal Paşa, ikisine de yandaş sayılamazdı, zannımca her ikisinin de Alman istihbarat servislerince Osmanlı Teşkilât-ı Mahsusası'na, biri İngiltere'yi, öbürü Rusya'yı sarsmak için telkin edilmiş, 'fırıldaklar' olduğunu saptamıştı. Bu başka, Mustafa Kemal'in Türk ve İslâm dayanışmasını reddettiği iddiası başka! Mustafa Kemal'in reddettiği, nereden gelirse gelsin 'yabancı nüfuzu'. Dikkat isterim, 'yabancı ideolojisi' değil, 'yabancının' kendisi, aksi halde Bakü Kongresi'ne gönderdiği murahhaslara "... İdari devrimi yaptık, sosyal devrim de töre ve dinimiz itibariyle elverişlidir, ancak daha vakti değildir, çünkü emperyalist Avrupalılarla ve İstanbul hükümetiyle savaş halindeyiz" talimatını vermezdi. Kaldı ki, yukarda değindiğim üzere, yaptığı devrimin 'Fransız devriminin-

den' esinlendiğini ağzıyla söylemiş, böylelikle 'yabancı bir ideolojiyi Türkiye koşullarına uyguladığını' belirtmiştir. Malûm ya, Fransız devrimi burjuva ideolojisinin kaynağıdır, demokrasi dediğimiz düzen de ona dayanır.

'Batı' ya Enver Arar, ya Damat Ferit

"... Sultanlarla, halifelerle yönetilmiş ve yönetilen memleketlerde, vatan için, ulus için en büyük tehlike, sultanların ve halifelerin düşmanlar tarafından satın alınmalarıdır. Bu, çokluk, kolaylıkla sağlanabilmiştir. Meclislerle yönetilen memleketlerde de, en yıkıcı yan, bazı milletvekillerimizin ecnebi nam ve hesabına çalınmış ve satın alınmış olmalarıdır. Millet Meclisleri'ne kadar girmek yolunu bulabilen vatansızların varlığı tarihin bu yoldaki örnekleriyle bellidir."

MUSTAFA KEMAL
Ekim 1927

1

TÜRK'LE ARAP'I İNGİLİZ DÜŞMAN ETTİ

Cumhuriyet eğitim ve öğretimi, nedense genç kuşaklara Osmanlı padişahlarının 'halifeliğini' Yavuz Sultan Selim'den itibaren, aynı etki ve görkemle sürdürülmüş bir olay gibi anlatırlar. Kendi hesabıma, 'halifeliğe' biraz da siyasal bir içerik katarak, bu dinsel kurumu enine boyuna kullanan padişahın 2. Abdülhamid olduğunu hayli geç anlayabilmişimdir. Ondan önce, hele Tanzimat padişahları, gözlerini 'zaten Batı'ya' çevirdikleri için 'halifeliği' o kadar önemsememişlerdi ki... Batılıların da, aşırı derecede önemsediğini gösteren pek kayıt kuyut yok. Batı, emperyalizme bulaştıktan sonra 'halifelik' onu ilgilendirecektir, çünkü egemenliği altına alacağı ulusların çoğu İslâm uluslarıdır. Hal böyle olunca, denetimleri altında olmayan bir halifeliğin, bu ulusları, metropole karşı kışkırtabilmesi olasılığı her zaman vardır, buysa her zaman o ülkelerden alınacak hammadde ve o ülkelere satılacak mamuller için bir tehlike demektir.

Hayrola, tarih dersi mi yapıyoruz? Yooo, sadece zaman zaman toplanıp konuşan bir Türk/Arap/İslâm ilişkileri konferansının çağrıştırdıkları bunlar. Demek ki emperyalizm (o zamanki koşullar içinde bu İngiliz,

Fransız ve Çarlık Rusyası demekti), Müslüman ülkelere el atınca, İstanbul'daki halife Batılılar için, halifelik Osmanlı padişahı için önem kazanıyor, zira onun egemenliği altında da Türk olmayan bir sürü Müslüman bulunuyor. Ne yapsın, İngiliz'in Fransız'ın, Rus'un kışkırttığı Müslüman uyruklarına karşı, o da halifeliğine sarılıyor. Bu işi yapan, halifeliği önemsemeyen, hâttâ Tanzimat padişahlarına tepki olarak geldiğinden, bu tepkiyi kültürel düzeyde şeriatçılığa ve Arap hayranlığına döken 2. Abdülhamid. Payitahtta, Arap kültürünü göklere çıkarıp benimsemekle, halifeliğini, dolayısıyla dini ve şeriatı ön plana çıkarmakla, kendi uyruğu Müslümanlara karşı, bir çeşit Panislâmizm yapıyor adamcağız.

Emperyalizmin, özellikle İngiliz emperyalizminin bu alandaki çalışmaları hayli yoğundur: Bir taraftan Lawrance aracılığıyla bir Arap milliyetçiliği doğsun diye uğraşır, öbür yandan belki de Efgani aracılığıyla bir Arap halifeliği davasını tutturmaya uğraşır. Halifelik Arapların hakkı iken, Türkler tarafından ellerinden zorla alınmıştır, eğer Araplar İngiltere ile anlaşırsa halifelik onlara geri döner. Nasıl, ilginç bir sav değil mi? Efgani'nin bu savına ortak olan adam, Wilfrid Scawen Blunt adında bir İngiliz'dir. Hangisini tutturabilirse tuttursun, amaç değişmez: Türklerle Arapların arasındaki bağlılık koparılmalı, bunlar birbirine düşman edilmelidir. Aksi halde, İngiliz emperyalizminin sömürdüğü Müslüman ülkelerinde tam bir denetim sağlanamaz. Hele İstanbul'da bütün Müslümanlara sahip çıkan bir halife bulunursa.

Doğrusu istenirse, İngilizler planlarında başarıya ulaşmışlardır. Birinci Dünya Savaşı'nda, Şerif Hüseyin, Faysal, Nuri Sait gibi eski Osmanlı uyrukları, Araplık davası adına halifeye karşı çıkıp da, Suriye ve Arabistan'daki Türk ordularını İngiliz ordularıyla beraber 'arkadan

vurunca' Türkler arasında Araplara karşı bir tepkinin doğmaması şaşırtıcı olurdu. Doğmuştur da. Savaşın içinde halifelik kurumunun siyasal düzeyde kullanılması, kutsal cihad ilân edilmesine rağmen, Arapların Hıristiyanlarla değil, Müslüman Türklerle savaşmaları, hilafet makamının yararsızlığını ortaya dökmüş, zaten ümmetten millete dönüşen Türk toplumunda yeri olmadığına da belki bu nedenden hükmedilmiştir. Araplarla ilişkilerimize gelince, en azından, soğuktu.

İngilizler, Fransızlar ve İtalyanlar, Osmanlı'yı çıkardıktan sonra ele geçirdikleri Arap topraklarında, iki ana temayı işlediler: **1.** Türkler, Osmanlı döneminde Müslüman Arap ülkelerini sömürge yapmış, yıllarca onları sömürmüştü. **2.** Aynı Türkler, 1920'lerden başlayarak İslâmlıktan uzaklaşmış, 'gâvur' olmuşlardı. Şu halde Araplarla Türkler arasında herhangi bir yakınlık nedeni kalmıyordu. (1950 yıllarında, Paris'te tanıştığım 'ilerici' Mısırlı delikanlılar, bu iki iddiayı da bana karşı rahatça ileri sürüp savundular.)

Böylelikle emperyalizm amacına ulaşmış oluyordu: Türkler Araplardan nefret ediyorlardı, Araplar Türklerden, bu karşılıklı nefret elbette Ortadoğu'da kesin bir Müslüman egemenliğini ortadan kaldıracak, emperyalizmin, petrol bölgesinde keyfince cirit atmasını sağlayacaktı. Gerçekten de, İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar bu böylece sürdü gitti. Sonrasında bile, Müslümanlar arasındaki bu ikilikten yararlanarak, Batılılar, Osmanlı döneminde bölgede tutunamamış siyonizmi Filistin'de egemen kıldılar. Düşünmelisiniz ki, o tarihlerde, İstanbul'da çıkan önemli gazetelerin birçoğunda İsrail devleti göklere çıkarılıyor, bu girişim neredeyse Türkiye'ye örnek olarak gösteriliyordu.

Müslüman ülkelerin uyanışı hem geç oldu, hem de

güç. Bugün dahi Batılı emperyalist sisteme karşı gerekli bilinç aydınlığı içinde oldukları söylenemez. Ne var ki durum, yirmi yıl önceki durum da değildir. Zaten bunu belirtebilmek için şu özeti yapmak gereğini duydum.

(1 Temmuz 1979)

2

OSMANLI ARAP'I SÖMÜRDÜ MÜ?

Türk/Arap ilişkileri üzerindeki son konferansa, beş ülkeden seksene yakın bilim adamı katılmış, 30 dolayında bildiri sunulmuş. Sadece şu sayılar bile, Türklerle Araplar arasındaki ilişkinin ne kadar güncel, nasıl gündemde olduğunu göstermeye yetiyor. Ben, hanidir sorun üzerinde durduğumdan, konferansla ilgilendim. Sonunda bu türden toplantıların ilerde de yapılmasının kararlaştırıldığını, hâttâ bunların örgütlenmesi için Ankara'da sürekli çalışan bir komitenin kurulmasının uygun görüldüğünü biliyorum. Başlangıç için hiç de fena sayılmaz.

Fakat asıl güzel olan, toplantıda sunulan bildiriler: İçlerinde öyleleri var ki, sorunun hem Arapları, hem Türkleri ne kadar derinden meşgul ettiğini gösteriyor. Hele yayımlanan bildiride aşağıdaki satırları okumak, beni ister istemez, daha önce size aktardığım, Mustafa Kemal Paşa'nın 'gizli' demeçlerine aldı götürdü. Hatırladınız değil mi? Hani Kemal Paşa, Kurtuluş Savaşı'nın başında önce Suriye ve Irak'ın ulusal güçleriyle kurtulmaları gerektiğini söylüyor, sonra da gerekirse Türkiye'nin bu ülkelerle bir federasyona gidebileceğini açık-

lıyordu. Hatay sorunu sırasında söylediklerini de düşünmedim değil: Ne demişti Kemal Paşa, "Ben Hatay'a geçer, Fransız emperyalizmine karşı kurtuluş savaşı örgütlerim. Bunu Suriye için de yaparım. Çünkü, Fransızlar bağımsızlık konusundaki sözlerini tutmamaktadırlar." Bunlar Atatürk'ün kendi sözleri.

Şimdi bir de toplantı sonundaki bildiriden şu satırları okur musunuz: "Türk ve Arap ulusları, yalnızca teknik, kültürel ve ekonomik işbirliği yapmakla kalmamalı, bölge ve dünya barışı için birlik, birbirlerinin davalarına destek ve dayanak olmalıdır." Daha büyük, daha geniş ve ayrıntılı bir iş ve güçbirliği için, bu hiç kuşkusuz önemli bir adım sayılır. Bundan sonraki adımlar, elbette, yıllarca emperyalizmin Türkler ve Araplar arasma ektiği ayrılık tohumlarını ayıklamak doğrultusunda olacaktır.

Türkler aralarmda söyler durur: Yahu kardeşim biz Arap topraklarında sömürgecilik filân etmedik... Bunun yaman bir kanıtı var: Her sömürgeci ülke, sömürdüğü yerleri tamtakır bırakır, kendisi semirir. Eh dinini seven söylesin, imparatorluğu yitirdikten sonra, Anadolu'da öyle semirmiş bir hal var mıydı? Yoktu elbet, Anadolu'nun durumuyla, Mısır'm, Suriye'nin ya da Libya'nın durumu arasmda benzerlik açıktı: Onlar da çıplak ve açtılar, biz de. Emperyalizm, Arapları sömürebilmek için, düşmanlıklarını Türklere tevcih ettirdi, bu arada tutabildiği kadar yükünü tuttu. Şimdi Arap ülkeleri birer ikişer bu gerçeğin farkma varıyorlar: Bir süre önce Khaddafi'nin, Libya'da ciddi bir kültür devrimine giriştiğini tartışmıştık, okullarda Türkleri sömürgeci gösteren öğretime bir son vermeye çalışıyordu. Bu defa, konferansta konuşan Cezayir'in eski Ankara Büyükelçisi Ahmet Tevfik El Medeni de, bakm ne demiş:

"... Müslüman Türkler tarihte Arap ülkelerinde sömürgeci olarak bulunmamışlardır. Düşmanlarımız, Osmanlı'nm Cezayir toprağında bulunmasını sömürgecilik, vurgunculuk ve istismarcılık olarak göstermişlerdir. Bu iddialar asla doğru değildir."

Doç. Salih Özbaran ise, soruna başka bir yanından yaklaşıyor: "... Osmanh İmparatorluğu'nun Arabistan Yarımadası'ndaki görüntüsü şimdiye kadar birkaç küçük araştırmaya konu olmuşsa da aydmhğa kavuşturulamamıştır. Osmanlıların Arabistan'a getirdikleri yönetimin niteliğini, sosyo-ekonomik yapıyı, o dönemler için zenginleşmeye başlayan Türk arşiv kaynaklarına dayanarak ortaya koymaya başlamak mümkündür."

Bir kere, gerek Arap gerek Türk tarafının değindiği üzere, bu sorunun üzerine gitmek şart. Kefere elbette Türkler Arapları sömürdü diyecekti. Ama Khaddafi'nin de altım çizdiği üzere, Osmanlı İmparatorluğu'nun, pekâlâ, Emeviler, Abbasiler gibi bir İslâm İmparatorluğu sayılması da gerçeği deyimleyebilir. Sonuca bakarsanız, (onlar da çulsuz, biz de) gerçek budur: Türkler, Arapların aleyhine gelişseydi, elbette Batılı emperyalizmin iddiasında bir doğruluk payı arayabilirdik.

Şu halde, genç bilim adamlarına, işte koskoca bir inceleme ve araştırma alanı.

Yalnız, Türk/Arap yakınlaşmasında, Arapları rahatsız edebilecek bir nokta olduğunu hiç gözden uzak tutmamalıyız. Bunu da sanırım, Amman Üniversitesi Tarih Profesörü Ahmet Bakhit şöylece özetlemiş: "... Araplarla Türkleri bir araya getiren komşuluk, coğrafi konumdan da öte, uluslararası ulaşım köprüsü olması bakımından önemlidir. Ne var ki, Türkiye çeşitli paktlara üyedir. Bunun açıklığa kavuşması, Türkiye'nin Arap dünyasına politikasını açıklaması gerekir."

Sizi bilmem ama ben Ahmet Bakhit'in yanlış söylediğini ileri süremem. Çok yakın bir tarihe kadar Türkiye'nin bölgede İran ve İsrail'le iş ve güçbirliği yaptığı herkesin belleğinde duruyor. Türk dış politikasına düşen görev, Arapları (giderek bütün Müslüman ülkeleri) Müslümanlığı anti-emperyalist bir yorumla ele aldığına inandırmak olmuyor mu?

(2 Temmuz 1979)

3

ANTİ-EMPERYALİST İDEOLOJİ OLARAK İSLÂM DAYANIŞMASI

Türkiye'nin Arap ve İslâm ülkeleriyle olan ilişkilerinin tartışıldığı konferansta Dr. Emre Kongar'ın söyledikleri, üzerinde ayrıca durulmasını gerektiriyor. Neden mi? Nedenini sonra görüşürüz, önce siz şu satırlara bir göz atın bakalım:

"... İslâm dininin anti-emperyalist bir ideoloji olarak kullanılması, Araplar ile Türkiye arasında yeni bir yakınlaşma nedeni olmuştur. Türkiye, İslâm dünyası içinde en gelişmiş ülke olarak Batı sömürüsüne karşı oluşturulan İslâm/Arap işbirliği çerçevesinde bu birliğe en çok katkıda bulunabilecek bir ülkedir."

Bu satırları okuyup da, daha 1910'ların sonu ve 1920'lerin başında, İslâmlığı anti-emperyalist bir ideoloji olarak ele alanları hatırlamamak elde mi, en başta, elbette Sultan Galiyev. Zaman zaman Galiyev'den söz ettiğimiz için, çoğunuzun yabancısı sayılmaz. Volga Müslümanlarından olan Sultan Galiyev, daha Bolşevik Devrimi sırasında ve sonrasında, Asya'daki Müslüman ve

Türk halkların ezilmişliğine dikkati çekmiş, bu hareket noktasından 'mazlum milletler' kuramını geliştirmiştir. Galiyev'e göre, nasıl bir toplumda zalim ve mazlum sınıflar varsa, uluslararasmda da zalim ve mazlum uluslar vardır. Asya ve Afrika uluslarınm çoğu böyledir, bu bakımdan bu ulusların Hıristiyan Batılı uluslarla savaşımı gerçekte anti-emperyalist bir savaşımı deyimlemektedir. Sonraları Maozedung'un ele ahp daha da geliştireceği 'mazlum milletler' teorisi, bir bakıma, çoğunluğu şu ya da bu Batılı Hıristiyan ve emperyalist ülkenin tutsaklığında bulunan Müslüman ve Arap ülkelerini kapsıyor ve kurtuluşa çağırıyordu.

Galiyev'in düşünceleri zamanın Rusya'sında Bolşevikler arasında da itibar görmüştür, size o tarihlerde komintern genel sekreteri olan Zinovyef'in bir sözünü aktarmıştım, aşağı yukarı diyordu ki: "Panislâmizmi sadece geri bir ideoloji diye almak yanıltıcı olabilir, zira İslâm ülkelerinin hepsi emperyalizmin buyruğunda ve baskısı altındadır. Panislamizm bu buyruk ve baskıdan kurtulma cehdlerini içeriyor."

Peki bunun Türkiye'yle ilgisi ne?

Çok. Bir kere Kemal Paşa'nın Müdafaa-i Hukuk öğretisi, bütünüyle Türkiye'nin 'mazlum millet' olduğu esası üzerine kurulmuştur. Sultan Galiyev'in, sonradan Stalin'in 'sapma' saydığı tezleri ne diyordu, 'sömürü ve baskı altındaki uluslarda burjuvazi yoktur, egemen sınıf sayılabilecek eşrafın da ezdiği köylüden pek farkı olamaz' değil mi? Bir de Mustafa Kemal Paşa'nın yeni Türkiye'nin neden Bolşevik olmayacağını açıklamak için 1920'de şu söylediklerine bakınız:

"... Özellikle biz İslâm olduğumuz için, İslâmlık bakımından bizim ümmetçiliğimiz vardır ki, milliyetçiliğin çizdiği kısıtlı daireyi sonsuz bir alana aktarır ve bu ba-

kımdan da bizim doğrultumuzda Bolşevik doğrultusu görülebilir. Özellikle Bolşeviklik, uluslar içinde mağdur olan bir halk sınıfını göz önüne alır. Bizim memleketimiz ise heyet-i umumiyesiyle mağdur ve mazlumdur. Bu itibarla dahi bizim ulusumuz, insanlığı kurtarmaya girişmiş olan kuvvetler tarafından korunmaya yaraşır."

Demek ki, Mustafa Kemal Paşa'nın gözünde Türk ulusu bütünüyle 'mağdur ve mazlum' olduğu için Müdafaa-i Hukuka (haklarının savunulmasına) muhtaçtı, bunu da hem Kuva-yı Milliye (ulusal güçleriyle) yapacak, hem de bu alanda 'bütün insanlığı kurtarmaya girişmiş olan kuvvetlerin korumasını' isteyecekti. Öyle de yaptı. Bu takdirde, Dr. Kongar'ın söyledikleri, Mustafa Kemal'in ölümünden itibaren yitirilmiş olan bir dış politika doğrultusunu yeniden gündeme getirmektedir.

İşte burada, başka ve önemli bir noktaya geliyoruz. *Time* dergisinde, Beyaz Saray Güvenlik Danışmanı Brzezinski'nin ne dediğini okudunuz mu? Önce okuyalım: "Sorun çok önemlidir. Türkiye, Atatürk'ün çizgisinden gidecek, yâni Batılılaşmaya devam mı edecek, yoksa Ortadoğu'ya geri mi dönecek?" Görüldüğü gibi, Beyaz Saray'ın Savunma Danışmanı, Atatürk'ün yolunu, Batılılaşma diye alırken Kurtuluş Savaşı sırasındaki ve sonrasındaki, şu yukardaki tavrı hiç hesaba katmıyor. Onun Atatürkçülük'ten anladığı son otuz yıl içinde İnönü/Bayar iktidarlarının türküsünü çağırdıkları yeni-Tanzimatçılık gibi bir şeydir. O kadar böyledir ki bu, *Time*'a bakarsanız ABD Dışişleri Bakanı Vance'ın olayı somutlaştırması şu biçimde olmuştur: "Türkiye, Amerikan güvenlik sisteminin Güneydoğu'daki kalesidir."

Oysa, bir Mustafa Kemal'in olayı ele alışına, bir de Brzezinski'nin koyuşuna bakın, hiç benzer yeri var mı? Tam tersine, Türkiye'nin Ortadoğu'ya komşusu ve ya-

kını Arap ülkelerine, öteki İslâm ülkelerine tek kelimeyle 'mazlum milletler'e dönmesi, Atatürkçülüğe dönmesi sayılmalıdır. Zaten, Cezayir'den Libya'ya kadar birçok Arap ülkesinin Mustafa Kemal'i Üçüncü Dünya'nın ilk lideri saymaları bundan ileri gelmiyor mu?

(3 Temmuz 1979)

4

KEMAL PAŞA 'BATI'CILARI YA SÜRDÜ YA DA ASTI...

Brzezinski'nin dediklerine çok mu içerlemişim dersiniz? Dönüp dolaşıyorum, aklımda o lâf: "Atatürk çizgisini izlerse, Türkiye Batılılaşmaya devam eder, yoksa Ortadoğu'ya dönmüş olur." Bu, bir anlamda, gericiliğe dönmüş olur demeye geliyor. İyi ama, Atatürkçülüğü, Tanzimat türünden bir Batı taklitçiliği diye anlayan bir sürü Türk aydını yok mudur. Öfkem niye? İki sebepten: Birisi, Müdafaa-i Hukuk öğretisinin, gerçekte, hiç de bu türden bir Batıcılığı içermemesi. İkincisi, bu gerçeğin bir türlü Türk halkına aktarılamaması. Ne halkı canım, bırakın halkı, doğru dürüst okumuş yazmış olanlar, Kurtuluş Savaşı sırasında, Mustafa Kemal Paşa'nın en çok uğraşmak zorunda kaldığı zümrenin, padişahçı şeriatçı takımı kadar, Batı taklitçisi Jöntürk aydınları olduğunu biliyorlar mı sanki?

Bunu da nereden mi çıkardım? Hiçbir yerden, tarih böyle söylüyor. Hadi belki bana inanmazsınız, size konunun uzmanı birisinin, Niyazi Berkes'in dediklerinden bölümler vereyim: "... Başlangıçta Batıcılar, hem zorun-

lu gördüklerinden, hem de devrimci saydıkları yeni rejimin kurulmasından kaçınmak için, Batı devletleriyle uzlaşma yanlısı olanlardır. İlk zamanlarda bu istek, Manda ve Wilson ilkeleri, Amerikan himayesi gibi sorunlarla ilişkili görülmekle birlikte, Mustafa Kemal, sorunu saltanat ve hilafetin kaldırılması, onlardan bağımsız ulusal egemenliği ortaya atması aşamasına getirdiğinde, buna karşıt tutum almaları bunu gösterir. Batıcılar, çağdaş uygarlığa uyan bir rejim kurulması yanlıları değil, meşrutiyet rejimini saltanat ve hilafetiyle birlikte tutmak üzere Batıya el uzatma yanlısı olanlardır." Nasıl, gördünüz mü, mübarekler hiç değişmemiş, işleri güçleri Batı'ya el uzatmak, Batı'nın himayesinde yaşamayı istemek. Fakat Niyazi Berkes, tuttuğunu kolay bırakmıyor, kurtuluş mücadelesi sırasında batı yandaşı geçinen takımın ne istediğini daha da açıklığa kavuşturuyor:

"... Bunların (Batı yandaşlarının) Cumhuriyet'in kuruluşuna, hâttâ ondan biraz sonraya kadar süren siyasal çabalarında, yeni Osmanlıların görüşünden daha öteye giden bir rejim istediklerini gösteren hiçbir kanıt yoktur. Batı yanlılığıyla kastedilen şey, müttefiklerin kabul edeceği sanılan bir dış siyasa, örneğin Manda sistemini isteme, Amerikan himayesini çağırma, ya da düşmanla uzlaşma yoluna giderek, Batı devletlerinin daha Birinci Cihan Savaşı sona ermeden, bütün diplomatik eylemlerinin asıl hedefi haline gelen, Sovyet devrimine karşı dönme tutumu olabilir. Savaş süresi için gerekli siyasal rejim konusunda bunların meşrutiyet, saltanat ve hilafet rejiminin tutulmasından öteye giden bir görüşleri yoktur ve Mustafa Kemal'e karşı oluşlarının asıl nedeni, onun bu rejimi bırakmaya doğru giden bir tutumu olmuştur. Şu halde asıl çatışma konusu kapitalist ya da sosyalist bir rejim kurulması üzerinde değil, sadece savaşı

yürütecek geçici bir hükümet kurulmasından öteye gidilmemesi tezi üzerindedir. Batı ile uzlaşıldıktan sonra, mevcut meşru rejime, saltanat hilafet rejimine dönülecekti."

Buradan ne çıkıyor, şu mu: Kurtuluş Savaşı sırasında, Mustafa Kemal, bir yandan emperyalizmin ezdiği 'mazlum milletlerin' –ki çoğu Müslümandır– davasına sahip çıkıp İslâmlığa anti-emperyalist bir içerik verirken, öte yandan ülkesinde emperyalizmle fiili işbirliği halinde bulunan halife'yi devre dışı bırakacak yapısal bir iktidar değişikliğine yöneliyordu. Kuracağı hükümet egemenliğin kayıtsız şartsız halkın elinde olacağı, anti-emperyalist bir Cumhuriyet olacaktı. 28 Ocak 1921'de bunu şöyle tanımlamıştır: "Kurduğumuz hükümet şekli ülkemizin koşullarına, toplumsal eğilimlerine ve halkın ihtiyaçlarına tamamiyle uygun bir hükümet şeklidir." İşte o zamanki batı yandaşları, buna karşı çıkıyorlar, Batı'yla uzlaşacak, padişahı ve halifeyi koruyan 'meşruti' eski rejimi savunuyorlardı. Bu bir. İkincisi, Rusların Kuva-yı Milliye'ye yardıma başlarken ilişkiye girdikleri hükümet de bu hükümetti. Başka bir deyişle, Ruslar, Kemal Paşa'nın Bolşevik olmayacağını, Bolşeviklik yapmayacağını biliyorlardı. Yalnız ulusal demokratik devrimini yapan, anti-emperyalist bir lider olması hasebiyle yardıma gidiyorlardı. Lenin'in Türkiye'ye gönderilen ilk elçi Aralof'a söyledikleri bunu tamamıyle teyit eder.

Ama konumuz o değil.

Beyaz Saray'ın Güvenlik Danışmanı Brzezinski sanıyor ki, çağdaşlaşmadan yana olan, ülkesine 'çağdaş uygarlık düzeyini' hedef gösteren Mustafa Kemal Paşa bir 'Batıcı idi" Acaba? Cumhuriyet rejimi kurulunca, Kemal Paşa'ya en çok direnenler Osmanlı'nın 'Batıcıla-

rı' olmuşlardır. Fâlih Rıfkı ne yazıyor: "... Gazetelerin ve ülke aydınlarının toplandığı merkez olan İstanbul, hemen hemen tüm sınıflarıyla Ankara'ya ısınamamıştı. (...) 1923'te İstanbul'un mustaripleri, Ankara'ya karşı hoşnutsuzlar seferberliğinin gönüllüleri olmuşlardır." Yine Fâlih Rıfkı, ittihâtçı Cavit Bey'in Batı yanlısı görüşünü şöyle yansıtır: "... Büyük Avrupa devletlerinin yardımı olmaksızın ve bu yardımı sağlayacak ödünleri vermeksizin, Anadolu'nun ortasında tek başımıza devlet kurup yaşamamız olanak dışıdır." İşte Brzezinski'nin bayıldığı "Batıcı görüş" bu, bu görüşü savunan adamıysa, Mustafa Kemal Paşa ne yaptı biliyorsunuz, bir güzel astı.

Batı yandaşlığı Mustafa Kemal'in yoluymuş... Halt etmişler.

(4 Temmuz 1979)

5

'BATI' YA ENVER ARAR, YA DAMAT FERİT...

Batılı emperyalist, çıkarı için denetleyeceği ülkede 'Batı yandaşı' politikacı arar. Bu politikacı sözde 'hür dünya'dan yana olacak, gerçekte ise ülkesini emperyalizmin sömürüsüne açacaktır. Talihsizliği de budur ya... Batılıların çıkarları için daldıkları ülkelerin hiçbirinde, onları kayıtsız şartsız destekleyen politikacıların 'mutlu bir sona' ulaştıkları görülmedi. Adamın ülkesini öylesine sömürür, öylesine vahşi bir baskı uygularlar ki, halk ayağa kalkar, bu patırtı içinde Batı yandaşı iktidarın politikacısı 'himayesinde bulunduğu' ülkenin yardımını isteyince, aaa, bir de ne görür, kimse umursamıyor. Ör-

nek mi, çok, Van Thieu, Shygman Rhee, Çankayşek, nihayet Muhammed Rıza Pehlevi, hâttâ Somoza...

Ben de tutmuş, yabancı ülkelerden örnek gösterip duruyorum, yahu buna gerek ne?

Hep biliyoruz, Enver Paşa Türkiye'de Almanya'nın 'el ulağı' idi, gitti Türkistan'da İngilizlerin kışkırttığı Basmacıların başında, bir süre önce kendilerinden olduğunu söylediği Bolşeviklerle dövüşürken öldü. Almanlar, ne Enver'i, ne Cemal'i, ne de Talat'ı kurtarabilmişlerdir. Oysa Türkiye'yi onların adına savaşa sokan bunlardı. Ya Damat Ferit Paşa? Ya Padişah Vahdeddin? 'Hürriyet ve İtilâf'ın ileri gelenleri? Mütareke'den sonra, ülkenin geleceğini 'İngiltere devlet-i fehimesinin' ellerine bırakan emperyalist kuklası politikacıları, emperyalizm, Anadolu hareketinin başarıya ulaştığı gün yüzüstü bırakmadı mı? 'Yüzellilikler' diye devrim tarihimizde geçen yüzelli kişi, gerçekte, Anadolu hareketine karşı İngiltere'yi, İngiliz emperyalizmini savunan, kısacası 'Batı yandaşlığı' yapan 'zevat' değil miydi? Sonları ne oldu ha? Bir de, az kalsın unutuyordum, yakın dönemin 'Batıcı' devlet adamları, uğradıkları 'hazin' âkıbetler var. Nasıl mı? Şöyle: Emperyalist bir ülkenin, ya da 'sistem'in adamısın diye tutup seni paraşütle iktidara indiriyorlar, bir süre bakıyorlar ki, bu adam 'sistem'in çıkarını kolluyor ama, ülkesinin çıkarını da ihmal etmiyor, yandı, ekonomik ambargo, askeri ambargo, iç karışıklık, anarşi, terörizm derken, bakıyorsun gümbürdemiş, kimisi öldürülüyor, kimisi yargılanıyor, kimisi asılıyor. Yerlerine elbette 'sistem'in kendisine daha sadık saydığı başkaları getiriliyor. Bunun en geçerli örneği, sanırım Zülfikâr Ali Butto. Tabii, Menderes'i sayabiliriz.

Bütün bu lâfları, siyasal düzeyde 'Batılı', 'Batı yandaşı' deyimlerinin hangi içeriği taşıdığını belirtmek için

söylediğimi elbette anladınız. 'Sistem', 'sistem'in basını ve yayın organları, falan ülkedeki 'Batı yandaşı'dır dedi mi, zinhar çağdaşlaşma taraftarıdır diye anlamayacaksınız, bu düpedüz 'işbirlikçi'dir. Batı'nın çıkarlarını ulusunun çıkarlarından fazla korur demektir. Mustafa Kemal konusunda da, –ilk önce Niyazi Berkes'in işaret ettiğini sandığım– böyle bir yanılmadan söz edilebilir: Mustafa Kemal, çağdaşlaşma yanlısıydı, kendi çağında çağın uygarlık düzeyini Batı'da gördüğü için, uygarlık doğrultusundaki atılımlarmda o taraftan esinlendiği olmuştur, ama bu siyasal düzeyde Batı'nın çıkarlarından yana olduğunu, bu çıkarları savunduğunu deyimlemez. Tam tersine, Mustafa Kemal'den Batı hiç hoşlanmamıştır, size 1919-23 tarihleri arasında *The Economist*'in Mustafa Kemal'e 'yabancı sermayeye' direndiği için nasıl yüklendiğini örnekleriyle aktarmıştım. Mustafa Kemal, Batı'nın gözünde ulusalcıdır, anti-emperyalisttir, oysa Batı'nın istediği 1950'den itibaren yaşadığımız İnönü/Bayar türünden iktidarlar, bunları (Batıcı) sayıyor, şimdi bu iktidarlar 'Atatürkçü' geçindikleri için de, Brzezinski adındaki herif-i na-şerif kalkıp, 'Ortadoğu'da Amerikan savunmasının Güneydoğu kalesi' olmamızı Atatürk'ün yolunda gitmek diye tanımlayabiliyor.

İçinizden birisi çıkıp, konuyu uzattığımı söyleyebilir.

Uzatırım zahir, çünkü ülkenin sorununun tartışılmasına gereksinimi büyük. Söze Türk/Arap/İslâm ilişkilerine değgin bir konferansla başlamıştık değil mi, alın size İstanbul'da bir başka toplantı. "Türkiye'nin dış ekonomik ve politik ilişkilerindeki seçenekler" çevresinde dönüyor, Türk, Alman, ABD, İtalyan, Fransız bir sürü uzmanın katıldığı bir seminer. Orada konuşulanlara kulak kabartıyorsunuz, karşımıza çıkan aynı sorun, 'Batılı' ülkelerden gelen konuşmacılar, döndürüp dolaştırıp

sözü Türkiye'nin Sovyetlere ve Araplara yakınlaşmasının hiç de iyi olmadığına getiriyorlar. "Batı ülkelerinde Türkiye'nin Arap ülkeleriyle işbirliğini artırması kuşkuyla karşılanmakta imiş", "Türkiye, Sovyetler Birliği ile ilişkilerini geliştirmekten zararlı çıkacakmış, tehlikeli boyutlarda gelişen bu işbirliği giderek ülkenin Batı'dan kopmasına yol açabilecekmiş" vs. vs...

Şimdilik bir noktaya ilişmekle yetineyim diyorum. Seminerde konuşan Türk uzmanlar, genellikle Amerikalı ve Almanlara karşı çıkmışlar, ulusal çıkarlarımızı ve bağımsızlığımızı savunmuşlar, yalnız eski bir diplomatımız, ne zaman Amerikalı çıkıp da 'Batı'nın görüşünü söylediyse, arkasından kalkıp onu onaylamış. Bu zatı Türkiye yıllarca en önemli diplomatik görevlerde kullanmıştır. Bu kafayla acaba Mustafa Kemal'in 'Müdafaa-i Hukuk' öğretisine mi hizmet ediyordu, yoksa "sistem"in çıkarlarına mı?

Batılıların istediği Batı yandaşlığı bu değil mi?

(5 Temmuz 1979)

Attila İlhan'ın "Anılar ve Acılar" dizisini oluşturan öteki kitapları:

1- HANGİ SOL? (3. Basım)
2- HANGİ BATI? (3. Basım)
3- HANGİ SEKS? (2. Basım)
4- HANGİ SAĞ?